

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Збірник тез наукових доповідей

Тернопіль – 2013

ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336
А 43

*Розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів (протокол № 9 від 9 грудня 2013 р.).*

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів, д.е.н., професор.

УКЛАДАЧІ:

Максимчак Б.В. – економіст наукового журналу «Світ фінансів»;

Письменний В.В. – доцент кафедри фінансів, к.е.н., доцент.

А 43   **Актуальні проблеми** фінансової теорії та практики: збірн. тез наук.
доп. – Тернопіль: Видавн. центр «Вектор», 2013. – 228 с.

У збірнику тез наукових доповідей висвітлюються сучасні проблеми розвитку фінансової системи України. Значну увагу приділено розробці основних напрямів фінансової політики, удосконаленню управління фінансами і реформування складових фінансового механізму.

Представлені матеріали заслуговують на увагу студентів і викладачів вищих навчальних закладів. Їх висновки мають вагоме теоретичне значення та практичний інтерес, а також можуть бути використані студентами при написанні курсових і дипломних робіт.

**ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336**

За стиль, редакцію та достовірність інформації у тезах наукових доповідей несуть відповідальність їх автори.

ЗМІСТ

<i>Атаманюк Р.М.</i> НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ	10
<i>Бабич Т.Б.</i> ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	11
<i>Багрій З.Б.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ	14
<i>Базилевська Ю.Я.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ	17
<i>Баранюк У.П.</i> ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА РЕЗЕРВИ ЇХ ЗБІЛЬШЕННЯ	20
<i>Барна Н.М.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ.....	21
<i>Бац Л.П.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ.....	23
<i>Богатюк Г.В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ	26
<i>Білокінна О.Л.</i> ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	28
<i>Босненко В.Б.</i> ВИВЕДЕННЯ КАПІТАЛУ ЗА МЕЖІ ДЕРЖАВИ – ЗАГРОЗА ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ	30
<i>Бруховська Н.І.</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ СТРАХОВИХ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	33
<i>Вівчар В.В.</i> РОЛЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ	35
<i>Возняк М.І.</i> ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	37

<i>Вук Я.С.</i>	ПРОБЛЕМИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЗА ДОХОДАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	39
<i>Вязіна О.М.</i>	СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА СТАН ФІНАНСУВАННЯ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ ЗА КОШТИ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	42
<i>Галела М.Є.</i>	ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	46
<i>Гільтай Т.І.</i>	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ	48
<i>Глухенька Н.О.</i>	ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	51
<i>Головенко В.О.</i>	ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ РИНКУ	52
<i>Горбатюк І.О.</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ	55
<i>Григорович М.М.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ.....	57
<i>Гудзь Т.І.</i>	ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ	59
<i>Дейнека Л.В.</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.....	61
<i>Демчишин Х.І.</i>	ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ЗАГАЛЬНОЇ І ГРАНИЧНОЇ КОРИСНОСТІ.....	63
<i>Дем'янишин Г.С.</i>	НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	65
<i>Дережицька М.І.</i>	ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	67
<i>Дида С.В.</i>	ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ	69
<i>Довгалюк М.В.</i>	НЕОБХІДНІСТЬ ТА СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	71
<i>Довжук Н.О.</i>	БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	74

<i>Доскоч І.Р.</i>	
БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ДЕРЖАВІ.....	76
<i>Дяків Л.І.</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРИБУТКУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	78
<i>Заборська О.О.</i>	
ПОЗИКИ МІСЦЕВИМ БЮДЖЕТАМ: ПОРЯДОК І ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ....	80
<i>Завалецька А.В.</i>	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	82
<i>Західний О.М.</i>	
ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ, ВИДИ, МОТИВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	84
<i>Іванів Т.М.</i>	
ФІНАНСОВІ ПОТОКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ...	87
<i>Казмірчук О.В.</i>	
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	88
<i>Камінник Т.І.</i>	
БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ ЯК ПЕРСПЕКТИВА ДОВГОСТРОКОВОЇ МІСЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ	91
<i>Кий М.М.</i>	
ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	93
<i>Ковалик М.І.</i>	
ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	95
<i>Корженевська О.П.</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	97
<i>Корчака С.І.</i>	
ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	99
<i>Кукурудза А.В.</i>	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ НА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ	100
<i>Кульчицька О.Б.</i>	
СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	102
<i>Лагоржевська І.М.</i>	
ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	104

<i>Лепінська Л.С.</i>	ДО ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	107
<i>Ляхович С.М.</i>	УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ УСТАНОВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ...	109
<i>Мазур Н.В.</i>	БЮДЖЕТ ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОНЯТТЯ, СКЛАД ТА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ	111
<i>Макогон І.М.</i>	СУКУПНІ ВИТРАТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ: СТРУКТУРА, ДИНАМІКА ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ.....	113
<i>Максимчук Н.В.</i>	ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	115
<i>Малініч А.Б.</i>	ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМАТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	117
<i>Мельничук О.І.</i>	КАПІТАЛ БАНКУ: СУТНІСТЬ І НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ.....	119
<i>Миропольська А.О.</i>	ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	121
<i>Мисько А.О.</i>	СИСТЕМА НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	123
<i>Мойсишин М.Б.</i>	КАПІТАЛЬНІ ВИДАТКИ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ: ЗМІСТ І СТРУКТУРА.....	125
<i>Мокрій Т.С.</i>	БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ: ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ.....	127
<i>Надала Н.В.</i>	НАДАННЯ КОРОТКОТЕРМІНОВИХ ПОЗИЧОК ДЛЯ ПОКРИТТЯ ТИМЧАСОВИХ КАСОВИХ РОЗРИВІВ	129
<i>Непийвода С.В.</i>	КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	132
<i>Нестеровська М.І.</i>	ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ В УМОВАХ ДЕМОКРАТІЇ	135
<i>Нікітенков В.О.</i>	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	137

<i>Онищук В.О.</i>	
ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	138
<i>Осадца М.М.</i>	
ПРИБУТОК БАНКУ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ.....	140
<i>Палац Х.П.</i>	
ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ РЕГІОНІВ В СИСТЕМІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	143
<i>Пасічник Л.В.</i>	
СТРАТЕГІЇ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	145
<i>Пилипів О.Я.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	149
<i>Пиндюр О.О.</i>	
НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	151
<i>Підлетейчук В.І.</i>	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ	154
<i>Познанська Л.В.</i>	
МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ В СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	156
<i>Погорілець В.І.</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	158
<i>Поліщук Л.В.</i>	
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ	160
<i>Постригач А.А.</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ	163
<i>Пристапа В.І.</i>	
ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УМОВАХ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	166
<i>Прокопчук О.Ю.</i>	
ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ: СКЛАД, ДИНАМІКА І ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	168
<i>Радько І.В.</i>	
ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ	170
<i>Рамазанов М.Т.</i>	
ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	172

<i>Романів Н.М.</i>	
МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ НА ПРИКЛАДІ СПІЛЬНОГО БЮДЖЕТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	174
<i>Савич Ю.В.</i>	
ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	176
<i>Савченко М.А.</i>	
ЗАВДАННЯ ЕЛЕКТРОННО АДМІНІСТРАТИВНИХ РЕГЛАМЕНТІВ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ	178
<i>Сапіщук І.П.</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ.....	180
<i>Свистун В.В.</i>	
СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ	181
<i>Сличко В.А.</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ РИЗИКІВ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ..	183
<i>Совтис Л.І.</i>	
ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ БАНКУ	186
<i>Стебелецька Н.Є.</i>	
ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	188
<i>Стельмахович В.З.</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	191
<i>Стецюк О.В.</i>	
ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ЕКОНОМЧНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ.....	193
<i>Ступнікова І.Л.</i>	
ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ	195
<i>Хованець З.В.</i>	
ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	197
<i>Хованець М.П.</i>	
ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	198
<i>Холод М.В.</i>	
СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	200
<i>Цимбалюк М.В.</i>	
ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ: СКЛАД, ДИНАМІКА ТА РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ	202

<i>Цуперяк Л.С.</i>	СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ.....	204
<i>Чабаненко І.Р.</i>	ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИНИКНЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПОДАТКОВО ОБОВ'ЯЗКУ І ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЛАТНИКА ПОДАТКУ	206
<i>Чарановська Н.І.</i>	ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	208
<i>Чорноус М.П.</i>	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	209
<i>Шаганенко І.О.</i>	ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	212
<i>Шевчик П.Р.</i>	МОБІЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	214
<i>Шкільна Н.С.</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	216
<i>Щурова О.О.</i>	УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО КАЗНАЧЕЙСЬКОГО РАХУНКА.....	218
<i>Юрик І.О.</i>	НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ	220
<i>Якимів В.В.</i>	ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ІСНУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	221
<i>Ярема Р.О.</i>	ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	223
<i>Яцуха С.Б.</i>	ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ТРУДОВИХ ПЕНСІЙ В УКРАЇНІ.....	225

Атаманюк Романна Миколаївна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Мокрицька А.Б.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

Бюджетне планування і прогнозування є важливими інструментами управління бюджетними коштами, які надають реальні переваги органам державної влади, оскільки підвищують ефективність прийняття фінансових рішень, сприяють відкритості процесу управління і прозорості прийняття рішень. У зв'язку з нестабільністю загальноекономічної ситуації період прогнозування об'єктивно скорочений. Тому акцент при визначенні перспектив розвитку місцевих бюджетів слід робити на задачі короткострокового й середньострокового прогнозування.

Однією з ключових проблем бюджетного планування в Україні є вдосконалення процесу планування видатків на соціальну сферу, узгодження цілей економічного й соціального розвитку, виходячи з наявних фінансових ресурсів та розподілу цих ресурсів з урахуванням стратегічних і тактичних цілей державної економічної політики [4, с. 76].

Планування та використання бюджетних коштів на соціальні потреби здійснюється:

- без відповідних обґрунтувань у вигляді розрахунків та наявності державних цільових програм;
- з порушенням вимог складання кошторисів;
- без визначення реальної вартості реалізації бюджетних програм соціальної спрямованості;
- без урахування потреб в соціальних послугах;
- без урахування демографічних коливань тощо [3].

Основними методами планування видатки на соціальну сферу є нормативний, розрахунково-аналітичний, оптимізації планових рішень, економіко-математичного моделювання. Одним із методів планування місцевих бюджетів є програмно-цільовий метод (згідно глави 4, статті 20 Бюджетного кодексу) [1]. Програмно-цільовий метод є дієвим інструментом, який забезпечує планування та виконання бюджету на середньострокову перспективу, орієнтований на досягнення мети відповідно до встановлених пріоритетів. Бюджет складений за цим методом суттєво відрізняється від традиційного постатейного або економічного бюджетів, а саме – здійснюється фінансування програм, а не адміністративних одиниць та штатних посад. Основними компонентами програмно-цільового методу є попередній розрахунок видатків на соціальну сферу, середньострокове та стратегічне планування видатків на соціальну сферу, розгляд, оцінка, аналіз та моніторинг виконання видатків, прозорість і участь громадськості у бюджетному процесі та стратегічне планування. На відміну від традицій-

ного бюджету, який приділяє увагу контролю за цільовим використанням коштів, програмне бюджетування забезпечує функцію фінансового контролю, що базується на результатах програми [2].

Однією з найважливіших умов підвищення наукового обґрунтування планування витрат, що направляються з бюджету на соціальний розвиток, є застосування довгострокових економічних нормативів та норм. Діючі соціальні стандарти не відповідають сучасним соціальним реаліям та економічним можливостям держави, не враховують міжнародні норми та потребують перегляду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава – Програма економічних реформ на 2010–2014 рр.: Комітет з економічних реформ при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
3. Овчарова Н.В. Організація процесу бюджетного планування в соціальній сфері / Н.В. Овчарова // Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив: матеріали шостої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (20–22 листопада 2009 р.): у 2-х ч. – Ч.2 – Київ, 2009. – С. 42–45.
4. Сукрушева Г.О. Необхідність прогнозування видатків місцевих бюджетів в сучасних умовах розвитку економіки України / Г.О. Сукрушева // Вісник економіки транспорту і промисловості: – 2011. – № 36. – С. 75–89.

Бабич Тетяна Богданівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Дишкант О.В.

ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

У кожній країні основу державних фінансів становить бюджет, а точніше – бюджетна система, яка включає державний бюджет і бюджет відповідних адміністративних одиниць. Згідно бюджетного кодексу державний бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади [1].

Дохідна частина державного бюджету формується з: трансфертів, тобто односторонніх що не підлягають відшкодуванню, необов'язкових надходжень, неподаткових надходжень, тобто доходів від власності (капітальні доходи від продажів активів, стратегічних запасів і землі), операційного прибутку відомчих підприємств (включаючи прибуток Центрального банку) і односторонніх надхо-

джен (штрафи), податкових надходжень, які мають найбільший вплив на дохідну частину бюджету.

Податкові надходження – це обов'язкові платежі, які надходять до державного бюджету внаслідок виконання платниками податкового законодавства. Вони домінують у системі доходів державного бюджету, що обумовлено сутністю податків як фіскальних інструментів держави. У середньому частка податкових надходжень становить три чверті доходів державного бюджету України. Проте вона не стабільна: за останні 15 років коливалася в діапазоні майже з 20-відсотковим інтервалом (від 63,66% до 81,12%). У 2007–2012 рр. цей показник вирівнявся і змінювався в межах 3% [2, с. 101].

Податкові надходження як складова доходів державного бюджету на практиці класифікуються не за видами платежів, а за економічним змістом об'єктів оподаткування. Виділяються такі групи податкових надходжень: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості; податки на власність; збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів; внутрішні податки на товари та послуги; податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції; рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси; місцеві податки та збори; інші податки та збори. Важливою умовою забезпечення зростання податкових надходжень до державного бюджету, є розширення та підвищення ефективності виробництва. Саме у сфері виробництва створюється нова вартість – національний дохід – джерело фонду заробітної плати, інших видів доходу фізичних осіб, прибутку підприємств, з яких сплачуються податки у бюджет.

Серед вітчизняних вчених-економістів, що досліджують проблеми оподаткування, виділяються праці О.Д. Василика, В.М. Опаріна, В.М. Суторміної, В.І. Кравченко, В.М. Мельника, С.М. Онисько, М.Я. Азарова, Р.А. Славюка, М.Т. Крупки, Ю.В. Пасічника та ін. Проблеми податкових надходжень до державного бюджету, вдосконалення податкової системи є постійною темою обговорення у парламенті України на науково-практичних конференціях, семінарах. Такий інтерес до цієї проблеми пояснюється тим, що податки є тією категорією, яка зачіпає інтереси кожної людини, класу, соціальної групи, кожного підприємства, їх об'єднань, держави, оскільки це пов'язано безпосередньо з виробництвом, розподілом і споживанням новоствореної вартості, національного доходу [2, с. 76].

Відомі три основних засоби збільшення податкових надходжень до державного бюджету: розширення кола платників податків; збільшення числа тих об'єктів, з яких стягаються непрямі податки; підвищення податкових ставок і при прямому і при непрямому оподаткуванні.

Зростання податкових надходжень до державного бюджету зумовлене посиленням фіскального навантаження на економіку, передусім підвищенням ставок акцизних зборів, а також збільшенням нарахування штрафів за порушення податкового законодавства [4].

Шляхами зростання податкових надходжень є збільшення обсягів виробництва, підвищенням рівня прибутковості підприємств, також важливе значення має дотримання платниками податків податкової дисципліни, під якою розуміємо своєчасне внесення фізичними і юридичними особами встановлених законом обов'язкових платежів і зборів до державного бюджету країни. Дотримання податкової дисципліни платниками податків в умовах, коли майже половина доходів господарюючих суб'єктів, працюючого населення ховається в тіні, має велике значення. Коли б нам удалося хоча наполовину домогтися легалізації доходів, з яких нині не сплачується податок, то податкові надходження до державного бюджету, порівняно з нинішнім рівнем, могли б збільшитися у декілька раз. Це великий резерв для наповнення державного бюджету. Використання його у подальшій розбудові економіки, зростанні добробуту населення – завдання економічної науки. Важливість проблеми заслуговує окремого дослідження. Зростання обсягів виробництва, доходів підприємств, фізичних осіб сприятимуть збільшенню надходжень податків у державний бюджет. Цьому ж слугуватиме і виведення значної частини економіки (понад 40%) з тіні, що дасть змогу краще вирішувати економічні та соціальні проблеми у країні [3].

Аналізуючи все вище зазначене можна зробити висновки, що збільшення податкових надходжень до державного бюджету залежить насамперед від сумлінності платників податків але також велике значення має і податкова політика держави. Держава повинна враховувати інтереси платників податків, так як наприклад занадто велике збільшення податкових ставок пригнічує виробництво і викликає скорочення сукупних доходів і витрат – джерела податків, або податкової бази. Підвищення ставки податку до 100% супроводжується скороченням податкових надходжень до державного бюджету. Така ставка оподаткування означає, що держава намагається вилучити у економічних агентів весь одержаний ними доход. За таких умов відкрита приватна економічна діяльність втрачає сенс і припиняється, економіка стає «тіньовою», а держава залишається без доходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2011.– № 3614. – Ст. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Бюджетна система: Підручник / За ред. В.М. Федосова. – К.: Знання, 2010. – 101 с.
3. Здобувач А.Р. Інституційні умови збільшення податкових надходжень у бюджет держави у перехідній економіці / Здобувач А.Р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>.
4. Жаліло Я.А. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності / Жаліло Я.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>.

Багрій Зоряна Богданівна

сл. гр. ДСБФз-11

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шашкевич О.Л.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

Житлово-комунальне господарство є одним з складових господарського комплексу міст, важливим елементом містобудівної сфери. Галузь має визначальне значення як для забезпечення умов нормального функціонування підприємств, так і задоволення потреб населення. Стабільна і ефективна робота комунальних підприємств має не тільки велике народногосподарське значення, але і особливу соціальну значущість.

Проблеми становлення, організації та розвитку фінансування широко висвітлені в економічній літературі. Що ж до питання організації фінансів на підприємствах комунальної форми власності, то вчені і економісти-практики, такі як: Т.П. Юр'єва [1], О.Д. Василик, С.Д. Колосов – розглядають його, головним чином, при висвітленні інших проблем місцевих фінансів. Нині відсутні спеціальні праці, присвячені комплексному дослідженню проблем фінансування комунальної форми власності, які б, зокрема, характеризували особливості прояву сутності фінансів в цьому секторі господарювання в умовах переходу до ринкових відносин, що до певної міри впливає на ефективність їх використання місцевими органами самоврядування [2].

Фінанси підприємств комунальної форми власності є складовою місцевих фінансів і водночас вони являють собою самостійну економічну категорію, яка віддзеркалює економічні відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою найбільш повного задоволення житлово-комунальних потреб населення.

Житлово-комунальне господарство як галузь місцевого господарства було найменше підготовлене до ринкових умов господарювання. Це пов'язане з тим, що в умовах адміністративно-командних методів управління плата за житло тільки частково покривала видатки на його утримання.

За рахунок державного бюджету та коштів підприємств майже повністю здійснювалось нове житлове будівництво та значна частина видатків на капітальний ремонт житлового фонду, тому про самокупність житлово-експлуатаційних організацій та госпрозрахунок у цей період не могло бути й мови.

Планування видатків місцевих бюджетів на фінансування підприємств комунальної форми власності має свої особливості, бо розпочинається з визначення доходів цих підприємств.

Як правило, доходи підприємств комунальної форми власності значно менші ніж видатки, тому після ретельної перевірки розрахунків підприємств місцеві фінансові органи планують державну дотацію в розмірі, необхідному для збалансування їх доходів і видатків. При цьому окремо планується дотація з урахуванням не тільки функціонального призначення підприємств, а й на пряму надання дотації. Так, житлово-експлуатаційним конторам надається: бюджетна дотація на покриття збитків від експлуатації, від перевищення сплаченого ПДВ над отриманим і на покриття різниці в тарифах на тепло, яке подається відомчими котельними; дотація на капітальний ремонт. Транспортним підприємствам бюджетна дотація планується на покриття експлуатаційних витрат, на капітальний ремонт рухомого складу, на придбання нового рухомого складу та на капітально-відновлювальні роботи. Тобто дотації з місцевих бюджетів комунальним підприємствам плануються залежно від їх функціонального призначення. Крім того, у дотації комунальним підприємствам може закладатися прибуток, розмір якого залежить від стану місцевого бюджету, з якого планується отримати прибуток.

Фінансове планування в комунальних підприємствах починається з визначення грошових надходжень, при цьому їх склад і структура залежать від функціонального призначення підприємства.

Структура доходів житлового господарства має значні коливання, які пов'язані зі структурою житлової й орендної площі та її місцезнаходженням.

Дещо по-іншому плануються доходи транспортних підприємств комунальної форми власності. В основу планування покладені обсяги перевезень пасажирів, при цьому вони поділяються на перевезення пасажирів, які сплачують за свій проїзд, і пасажирів, які користуються пільгами. Крім того, плануються доходи від інших видів діяльності. Доходи від платних перевезень визначаються шляхом множення кількості пасажирів, що планується перевезти, на ціну одного перевезення (тариф). Перевезення пасажирів, яким надається пільга, здійснюється за рахунок бюджетних дотацій, сума якої визначається шляхом множення кількості безплатних перевезень пасажирів на діючий тариф. Доходи від інших видів діяльності плануються, виходячи з досягнутого в попередній період рівня з урахуванням змін, що відбудуться в плановому періоді. До інших видів доходів належать доходи, отримані від здавання в оренду власних приміщень, надходження від розміщення реклами на зупинках та рухомому складі. Слід зазначити, що на всіх видах транспорту склалась приблизно однакова структура доходів.

Необхідність кардинальних змін у житлово-комунальному господарстві гостро відчувається, особливо, протягом останніх років.

Економічна нестабільність в Україні привела житлово-комунальне господарство в критичний стан. І в першу чергу, це позначається на погіршенні якості наданих послуг, що приводить до дискомфортних умов проживання населення. При цьому можна відмітити, що житлово-комунальне господарство є технічно

найбільш відсталою галуззю економіки з багатьма проблемами, які останнім часом особливо загострилися. Одним з важливих напрямків у розвитку житлово-комунального господарства є вирішення проблеми забезпечення фінансової стабілізації житлово-комунального комплексу, яка необхідна для формування економічних взаємовідносин у цій галузі економіки [3].

Фінансова стабілізація житлово-комунального комплексу передбачає:

- реструктуризацію та ліквідацію заборгованості в сфері житлово-комунального господарства;
- подолання збитковості житлово-комунального господарства;
- забезпечення стабільного та достатнього поточного фінансування виробництва житлово-комунальних послуг.

Для оздоровлення фінансової ситуації в ЖКГ необхідно:

- по-перше, провести інвентаризацію заборгованості та витрат підприємства житлово-комунального господарства;
- по-друге, розробити порядок реструктуризації та ліквідації заборгованості в житлово-комунальному господарстві;
- по-третє, скласти акти перевірки заборгованості з усіма кредиторами та дебіторами;
- по-четверте, розробити стандартні форми для уніфікованого обліку та контролем за станом заборгованості.

Роботу з інвентаризації та реструктуризації бюджетної заборгованості в житлово-комунальному господарстві необхідно виконати в першу чергу. Для цього в кожному місті та районі варто створити комісії з розгляду питань погашення заборгованості за житлово-комунальні послуги під керівництвом голови місцевої Ради.

До складу комісії повинні входити керівники підприємств житлово-комунального господарства та представники народних організацій.

Також необхідно зазначити, що основними критеріями, які створюють достатній рівень фінансування діяльності підприємств ЖКГ, є:

- забезпечення 100% оплати споживачами вартості виробництва послуг;
- удосконалення системи надання пільг і субсидій по оплаті житлово-комунальних послуг;
- державна підтримка модернізації житлово-комунального господарства, як шляхом виділення бюджетних грошей, так і формування фінансових інструментів надання гарантій на інвестиції, у тому числі іноземних;
- формування фінансово-кредитної системи розвитку та модернізації житлово-комунального господарства на території місцевого самоврядування, механізму залучення та повернення короткострокових і довгострокових кредитів, і інвестицій.

В наш час для покращення фінансового стану підприємств потрібно розробляти необхідні заходи, визначати шляхи підвищення та впроваджувати їх в

дію, що, на даний момент, є неможливим для комунальних підприємств, оскільки вони відчують нестачу фінансових ресурсів.

З метою підвищення ефективності роботи підприємств комунального господарства необхідно особливу увагу приділяти пошуку та мобілізації резервів збільшення реалізації продукції та послуг споживачам за рахунок введення в дію нових і кращого використання діючих виробничих потужностей, економного та раціонального використання матеріалів, палива, пального, електроенергії, підвищення продуктивності праці.

Основні напрямки удосконалення господарського механізму в комунальному господарстві в період переходу до ринку ті ж, що і в інших галузях народного господарства - розширення самостійності, самофінансування, посилення матеріальної зацікавленості підприємств у кінцевих результатах праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юр'єва Т.П. Економіка підприємств міського господарства. Навчальний посібник. – Х.: ХДАМГ, 1997.
2. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій // Українська інвестиційна газета. – 2008. – № 3.
3. Буковинський С.А. Удосконалення вирівнювання фінансового забезпечення територіальних громад // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 80–84.
4. Бирюков А.Г. К оценке бюджетной обеспеченности регионов // Финансы. – 2009. – № 4. – С.10–13.

Базилевська Юлія Ярославівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Савчук С.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ

В Україні, як і в усьому світі, важливою залишається проблема децентралізації державних фінансів. Можливості децентралізації на даному етапі не вичерпані, а сам її процес формування, планування та обслуговування бюджетів місцевого самоврядування перебуває в стадії розвитку. Оскільки стрижневим питанням бюджетної реформи є розмежування повноважень і, відповідно, фінансових ресурсів між різними суб'єктами публічної влади, питанню організації місцевих фінансів, як найбільш болючому для самоврядування, надається особлива увага.

Але реалізація законодавчо закріпленого права кожного адміністративно-територіального утворення на економічну самостійність неможлива без наявності у кожного органу влади власного бюджету і права його складання, за-

твердження і виконання без втручання ззовні. А це означає, що кожен орган влади повинен володіти своїми фінансовими джерелами, достатніми для організації управління економікою і соціальною сферою на своїй території. Одночасно з цим, він повинен володіти відносною самостійністю в управлінні податками та іншими обов'язковими платежами, що надходять до відповідного бюджету [1].

Таким чином, перед фінансовою наукою і практикою постає надзвичайно важливе завдання – розробити і впровадити якісно нові підходи до управління фінансовими ресурсами на рівні адміністративно-територіальних одиниць. У вирішенні цього завдання можна виділити два аспекти. По-перше, обґрунтування методологічних засад управління бюджетними ресурсами регіонів. По-друге, розробку конкретних механізмів реалізації поставлених завдань у практиці управління.

Одночасно, сьогодні, з особливою гостротою постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи казначейського обслуговування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади, а звідси – видатків кожного виду бюджету. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і ні один із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами запроваджене в Україні з 1 січня 2002 року і здійснюється системою територіальних органів державної казначейської служби в межах повноважень, визначених статтями 78 та 43 Бюджетного кодексу України.

Основне завдання органів державної казначейської служби при казначейському обслуговуванні місцевих бюджетів полягає в сприянні виконанню бюджетної політики місцевого самоврядування та здійсненні ефективного управління коштами бюджетів місцевого самоврядування. При цьому досягається створення оптимальної системи оперативного управління фінансами бюджетів місцевого самоврядування і забезпечення своєчасних розрахунків за зобов'язаннями місцевих органів влади та розв'язання проблеми короткострокової незбалансованості даних бюджетів (покриття касових розривів).

Переведення місцевих бюджетів на казначейське обслуговування дало змогу зробити прозорими міжбюджетні відносини, зміцнити фінансову дисципліну та забезпечити дотримання органами місцевого самоврядування повного спектру даних, необхідних для здійснення аналізу та управління бюджетними ресурсами.

Проте, незважаючи на помітні успіхи у казначейській сфері має місце низка проблемних питань, що ускладнюють роботу органів казначейської служби в напрямі обслуговування місцевих бюджетів. Тривалість процесу казначейського обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів призводить до виникнення кредиторської заборгованості бюджетних установ. Починаючи з

вересня 2012 року майже по всій Україні платежі за казначейськими рахунками для бюджетних установ були практично заблоковані і вже станом на 1 січня 2013 року кредиторська заборгованість місцевих бюджетів склала більше ніж 4 мільярди гривень. Варто розуміти, що це ті кошти, які місцеві громади заробили самі, однак не змогли їх якісно використати для розв'язання нагальних для мешканців конкретного району проблем [2].

Іншими не менш важливими проблемними питаннями є:

- несвоєчасність надання необхідної інформації;
- низький рівень контрольно-аналітичної роботи, а в окремих випадках і повна її відсутність;
- не в повному обсязі та несвоєчасна реалізація в програмному забезпеченні положень і вимог чинної нормативної бази, що призводить до негативних наслідків у процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів;
- плінність кадрів в системі Державної казначейської служби України [3, с. 21].

Казначейське обслуговування бюджетів місцевого самоврядування слід розглядати як необхідний елемент структурної перебудови наявних у суспільстві відносин між суб'єктами фінансової діяльності. Адже за допомогою казначейського механізму обслуговування доходів і видатків місцевих бюджетів досягається максимально ефективного використання фінансів в інтересах усіх членів суспільства. Функціонування казначейської системи дозволяє на підставі чітко визначених обсягів реальних потреб найбільш раціонально проводити оптимізацію бюджетних потоків, забезпечити безперервне фінансування всіх учасників бюджетних відносин, зробити процес обслуговування бюджету ефективнішим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барський Ю.М. Механізм забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи України органами Державного казначейства України / Ю.М. Барський, І.В. Олександренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua.
3. Габа І. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів: переваги та недоліки / І. Габа // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – № 9. – С. 20–22.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА РЕЗЕРВИ ЇХ ЗБІЛЬШЕННЯ

Виконання державного бюджету – це реалізація системи дій щодо гарантування виконання доходів і витрат. Слід зазначити, що виконання державного бюджету за доходами відображає надходження по окремому джерелу, а не лише запланованих сукупних коштів.

У Бюджетному кодексі зазначено, що доходи бюджету – це «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено діючим законодавством України» [1].

Доходи державного та місцевих бюджетів займають значну роль у соціально-економічному розвитку країни, бо долають диспропорції. До регулюючих завдань, які виконують доходи належать: пришвидшення впровадження досягнень розвитку науки та технологій, поліпшення результатів фінансової та виробничої діяльності, гарантування соціального захисту населення [2, с. 254–255].

Доходи державного бюджету є основою діяльності держави, тому створювати їх важливо вчасно та у повному обсязі, що дозволить органам державної влади виконувати свої функції. На сьогоднішній день дуже важливим є принцип достатності, який полягає в тому, що за рахунок доходів надаються суспільні блага.

Серед найважливіших чинників, які здійснюють вплив на формування дохідної частини бюджету розрізняють:

- недосконалість законодавства у сфері оподаткування;
- тінізація економіки;
- існування надмірної кількості податкових пільг;
- нестабільність національної валюти;
- інфляція;
- поширення контрабанди, корупції та криміналізації;
- щорічне збільшення державного боргу;
- економічне становище в країні [3, с. 56–57].

На сучасному етапі економічного розвитку України виникає проблема збалансованості бюджету. Кожного року простежується дефіцит державного бюджету, тобто перевищення бюджетних видатків над доходами. Тому постає необхідність вживати заходи, спрямовані на збільшення бюджетних надходжень.

Резерви збільшення дохідної бази Державного бюджету України:

- зростання ВВП;
- виключення у податковому законодавстві двозначності трактування окремих положень, його лібералізація, розширення бази оподаткування;
- зниження рівня тінізації економіки;

- зменшення кількості дотацій, раціональне надання податкових пільг, посилення їх ефективності;
- запровадження жорсткого контролю стосовно імпорту і виробництва контрабандної акцизної продукції;
- зростання реальної заробітної плати;
- збільшення обсягів інвестицій в економіку країни;
- створення дієвого механізму управління державним майном.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: закон України від 08.07.2010 № 2456-VI у редакції від 05.02.2012. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Касперович Ю. Доходи бюджету в умовах трансформаційних зрушень системи фінансово-економічного регулювання / Касперович Ю. // Економічний аналіз. – 2012. – Вип. 10, ч. 2. – С. 254–259.
3. Базилевич В.Д. Державні фінанси: навчальний посібник / Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. – К: Атіка, 2002. – 368 с.

Барна Наталія Миколаївна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Соціальний захист громадян, які нездатні постійно або тимчасово забезпечувати своє існування на достатньому рівні, є однією із важливих функцій будь-якої соціальної держави. Соціальна функція різноманітна за своїм змістом, проте основне її призначення – усунути або пом'якшити можливу соціальну напруженість в суспільстві.

Значущість соціальної функції особливо підвищується в умовах кризи, коли доходи громадян суттєво зменшуються. В основному це стосується малозабезпечених верств населення, оскільки їх першочергові потреби не можуть бути самотужки задоволені. Унаслідок цього на перше місце виходить потреба в збільшенні соціальних видатків.

Вирішити завдання соціального захисту і соціального забезпечення населення можна за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, недержавних фінансових інституцій, державних позабюджетних коштів, добродійних фондів. Основним джерелом фінансування заходів із соціального захисту і соціального забезпечення є фінансові ресурси, які зосереджені в централізованому фонді грошових коштів. Слід зазначити, що величина коштів, що спрямовуються на соціальний захист населення, залежить від фінансових можливостей держави,

які визначаються обсягом ВВП та науково-обґрунтованим обсягом фонду споживання. Збільшити видатки на соціальний захист населення можна тільки за умов зростання обсягу ВВП.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення відіграють надзвичайно важливу роль, оскільки вони вирівнюють соціальне становище вразливих осіб відносно інших членів суспільства. Соціальний захист і соціальне забезпечення населення є формою вираження політики держави, спрямованої на матеріальне забезпечення окремих категорій громадян у випадку настання обставин, що визначаються державою на даному етапі розвитку соціально значущими і тягнуть за собою втрату чи зниження доходу, малозабезпеченість чи бідність. Воно охоплює собою заходи, що передбачають надання допомоги у грошовій або натуральній формах, зокрема у випадках: відсутності або нестачі доходу від трудової діяльності через хворобу, інвалідність, народження дитини, безробіття, травму на виробництві, старість, відсутності доступу до медичного обслуговування або фінансової недоступності медичних послуг, неможливості або низької спроможності сім'ї утримувати особу, перш за все дитину або непрацездатного (вимушено непрацюючого) члена сім'ї, загальної бідності та соціальної ізоляції [1].

У нашій державі щороку майже 20% державного бюджету витрачається на фінансування програм «Соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні», проте чинна в Україні система соціального захисту, і насамперед пільг та субсидій, не забезпечує належного рівня підтримки найбільш незахищених верств населення, незважаючи на зростання питомої ваги видатків бюджету на зазначені потреби. Хронічна нестача коштів на фінансування програм соціального захисту і соціального забезпечення пояснюється, передусім, тим, що існуюча в Україні система пільг є фінансово необґрунтованою, тобто вона не зорієнтована на захист від бідності.

Варто зазначити, що видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення населення повинні забезпечувати вирішення питань економічного розвитку в майбутньому. Наприклад, реалізація програм перепідготовки військовозобов'язаних пенсійного віку державними службами зайнятості сприяє адаптації до ринкових умов і, як результат, покращується соціальний стан останніх. Також доведено, що інвестиції в людський капітал є високоефективними вкладеннями в розвиток соціуму й економіки країни в цілому [2].

В сфері соціального захисту і соціального забезпечення населення України потрібно впорядкувати законодавчо-правову базу, розробити та прийняти низку законодавчих актів, відповідно до яких буде врегульовано основні спірні моменти. Доцільно запровадити Соціальний кодекс, який у систематизованому вигляді включатиме термінологію, принципи функціонування соціальної сфери, умови сплати внесків та здійснення виплат на соціальне забезпечення, а також механізм фінансового забезпечення соціального захисту населення через державні та недержавні фонди; забезпечить правове регулювання функціонування

та розвитку системи соціального захисту населення, оптимізує контроль за дотриманням законодавства. Важливим є включення до нього положень, що сформують умови розвитку інституційних засад соціального захисту населення, зокрема щодо реалізації фінансової політики у соціальній сфері та соціальної політики на ринку праці; медичного страхування; пенсійного страхування; забезпечення соціальних гарантій держави; соціального моніторингу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні: аналіт. доп. / О.О. Кочемировська, О.М. Пищуліна. – К.: НІСД, 2012. – С. 24–28.
2. Ковтун О.А. Роль видатків бюджету в забезпеченні соціально-економічного розвитку України / О.А. Ковтун // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 223–226.

Бац Леся Петрівна

сл. гр. ДСБФз-11

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шашкевич О.Л.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ

Ефективне використання бюджетних коштів залишається однією із важливих проблем виконання бюджету як для України, так і більшості країн світу. Реалізація ефективної політики у сфері державних фінансів посідає важливе місце у процесі регулювання економічного розвитку держави. Тільки належне застосування новітніх форм державного фінансового контролю, до яких відноситься державний фінансовий аудит, в управлінні фінансовими ресурсами надасть можливість створити необхідні передумови для здійснення в державі ефективної економічної політики та забезпечить виконання бюджетних програм.

Створення та розвиток державного фінансового аудиту в Україні висвітили в своїх роботах багато науковців, серед яких доцільно виокремити праці таких авторів як: В.Ю. Возницька, Ю.М. Данильчук, О.І. Оксенюк, В.Ф. Піхоцький та інші.

Актуальність теми дослідження викликана тим, що в сучасних умовах розвитку все більше наголошується на необхідності оцінки ефективності та результативності управління державними ресурсами. Мова йде про модернізацію контролю, який би мав спрямованість на проведення глибокого аналізу та оцінки системи державного управління в різних сферах з точки ефективності, результативності, а не тільки встановлення законності операцій та цільового використання коштів, як це традиційно прийнято під час інспектування. Тим більше, що

без ефективної системи контролю в системі державного управління неможлива побудова високорозвиненої, демократичної держави [1].

Державний фінансовий аудит – одна із найважливіших функцій державного управління, спрямована на виявлення відхилень від прийнятих стандартів законності, доцільності й ефективності управління фінансовими ресурсами та іншою державною власністю, а за наявності таких відхилень – на своєчасне вжиття відповідних коригувальних і запобіжних заходів. Від ефективності державного фінансового аудиту залежить економічне, і, значною мірою, політичне благополуччя нації [5].

Наявність фінансового аудиту об'єктивно зумовлено тим, що фінансам як економічній категорії притаманна не тільки розподільча, а й контрольна функції. Тому використання фінансів державою та місцевими утвореннями для вирішення своїх завдань обов'язково передбачає здійснення контролю за їх виконанням.

Фінансовий контроль здійснюється у встановленому законодавством порядку усією системою органів державної влади та місцевого самоврядування, в тому числі спеціальними контролюючими органами.

Безумовно, у період, коли Україна розбудовує ринкові відносини, не можна недооцінювати роль фінансового контролю держави, яка полягає в забезпеченні фінансової дисципліни. Слід пам'ятати, що фінансовий контроль – це один із способів наповнення державного бюджету, що є важливим для такої країни, як наша. Це також інструмент боротьби зі злочинами у сфері фінансових відносин, спосіб збереження державного майна і коштів, що вкрай актуально останнім часом в Україні. Крім того, ефективність здійснення контрольних функцій є чинником підвищення авторитету держави у світовому співтоваристві [5].

Запровадження державного аудиту як найновішої самостійної форми державного фінансового контролю, безумовно, пов'язане з численними проблемами. До основних з них належать наступні [3]:

- через новизну державного аудиту не визначено головні принципи, процедури та відсутні обґрунтування методів здійснення даної форми фінансового контролю;

- не вирішене питання інформаційного та програмного забезпечення аудиторського процесу;

- не визначені функції аудиторів, їх права, етичні норми діяльності, обов'язки та відповідальність;

- чітко не визначені користувачі інформації, яка буде отримана у результаті державного аудиту;

- не встановлено форму вихідних документів, які мають складатися за результатами державного аудиту;

- не визначено місце державного аудиту у системі державному фінансовому контролю;

– відсутність критеріїв та нерегульованість процедури вибору об'єктів аудиту;

– неготовність кадрів ДФІУ до сприйняття зміни філософії державного фінансового контролю;

– відсутністю правових гарантій нефіскальності державного аудиту;

– нерегульованість взаємовідносин між державними фінансовими органами з приводу призначення і проведення державного аудиту та використання його результатів.

Враховуючи вищеназвані недоліки важливим є розробка та рекомендація основних напрямів удосконалення існуючої системи державного фінансового аудиту з метою покращення діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх стабільності та ефективності функціонування. Серед таких напрямів [2]:

– удосконалення законодавчої бази у сфері державного фінансового аудиту;

– створення системи органів незалежного зовнішнього державного аудиту шляхом розвитку регіональних рахункових палат на основі наявної розгалуженої мережі контрольних-ревізійних органів;

– прийняття та коригування урядових рішень з питань організації урядового внутрішньосистемного державного аудиту;

– здійснення поступового переходу від ревізій фінансово-господарської діяльності до аудиту виконання основних показників бюджетних установ.

Врахування вищеперелічених пропозицій є ефективною запорукою підвищення ефективності державного фінансового аудиту і важливим фактором зміцнення економічної безпеки на шляху інтеграції України у світове співтовариство системи фінансового контролю та аудиту [4].

Підсумовуючи вище наведене, можна зробити висновок, що виникає гостра необхідність у розробці і прийнятті комплексу заходів з практичної реалізації державного фінансового аудиту відповідно до міжнародних стандартів, що призведе до ефективного і раціонального використання державних фінансів, які мають вирішальне значення для економічного розвитку України та суспільного добробуту її громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Возницька В.Ю. Державний фінансовий аудит виконання бюджетних програм як новітня форма державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icp-ua.com/ru/node/443>.

2. Данильчук Ю.М. Державний фінансовий аудит як пріоритетний напрям удосконалення вітчизняної системи фінансового контролю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/7_81624.doc.htm.

3. Державний аудит: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kr-diplom.kiev.ua/referat/ref113.htm>.

4. Оксенюк О.І. Перспективи розвитку державного фінансового аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy-confer.com.ua/full_article/951/.

5. Піхоцький В.Ф. Удосконалення і розвиток Державного фінансового контролю та аудиту за надходженням коштів Державного бюджету України та їх використанням // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 75–82.

Богатюк Ганна Василівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Дослідження основних тенденцій формування доходів домашніх господарств стає дедалі актуальнішим для вітчизняної фінансової науки, адже політика доходів домогосподарств визначає не лише тип та характер економічного зростання в країні, але й характеризує відповідність рівня життя людини проголошеному курсу на розбудову соціально орієнтованої економіки. Особливий вплив політика доходів домогосподарств має на стан внутрішнього ринку, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Державний комітет статистики України, визначаючи доходи населення, констатує, що вони включають в себе «обсяг нарахованих в грошовій та натуральній формі: заробітної плати (включаючи одержану населенням з-за кордону), прибутку та змішаного доходу, одержаних доходів від власності, соціальних допомог та інших поточних трансфертів» [1, с. 385].

«Доходи населення є сукупністю надходжень за певний період часу, використовуваних фізичними особами з метою споживання і нагромадження», – зазначають автори підручника «Політика доходів і заробітної плати» [2, с. 89]. Проте, якщо доходи – це «сукупність надходжень за певний період часу», то постає питання: чи слід враховувати при розрахунку доходу надходження грошових коштів в результаті продажу майна, що вже є у розпорядженні домашнього господарства?

Колектив науковців під керівництвом М. Назарова визначає доходи населення як «ресурси в грошовому і натуральному вираженні, які можуть бути використані на задоволення особистих потреб, податкові та інші обов'язкові і добровільні платежі, заощадження» [3, с. 588].

«Доходи домашнього господарства – частина національного доходу, що створюється в процесі виробництва і призначена для задоволення матеріальних і духовних потреб членів господарства» [4, с. 312] – стверджують автори підручника «Фінанси. Грошовий обіг. Кредит». Проте поза увагою вчених залишилося питання: чи слід враховувати при визначенні доходу домашнього господарства непередбачені надходження або збитки, пов'язані зі зміною в даному періоді зовнішніх по відношенню до домашнього господарства економічних умов (скажімо, інфляції)?

Принагідно хочемо звернути увагу на те, що при дослідженні доходів домашніх господарств необхідно чітко розділяти два основних поняття: «дохід» і «багатство». І перше, і друге поняття визначають купівельну здатність кожної окремої людини, сім'ї, домогосподарства. Однак, якщо дохід показує, наскільки виросла купівельна спроможність за визначений період часу, то багатство визначає обсяг купівельної спроможності на даний фіксований момент. Тобто в термінах «запаси – потоки» багатство є запасом, а дохід – потоком.

Індивідуальне багатство може набувати таких трьох основних форм:

- фізичне багатство, до якого належать земля, будинок, квартира, машина, меблі, твори мистецтва, коштовності та інші споживчі блага;
- фінансове багатство, яке знаходить матеріальне втілення у акціях, облігаціях, коштах на рахунках у банківських установах, наявних готівкових грошах, чеках, векселях тощо;
- людський капітал, тобто багатство, «уречевлене» в самій людині в результаті її виховання, освіти і досвіду (тобто благо набуто), а також отримане від природи (талант, пам'ять, реакція, фізична сила тощо).

Кожен із перелічених видів багатства є для свого власника джерелом певного доходу.

Величина доходів домогосподарств є однією з найважливіших характеристик рівня життя населення. Сукупні доходи характеризують обсяг матеріальних та інших благ, які надходять у розпорядження домогосподарства в результаті розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту. Водночас рівень доходів, а також обсяг і структура споживання слугують показником соціального статусу людини, її становища у суспільстві.

Доходи домашніх господарств нерозривно пов'язані з доходами держави. У періоди економічної активності, коли обсяг виробництва споживчих благ (товарів та послуг) суттєво зростає, збільшується валовий внутрішній продукт, зростає заробітна плата працівників, доходи підприємницьких структур, держава має економічну можливість підвищувати доходи сімей збільшенням як трудових доходів, так і соціальних виплат з бюджету. Отже, у періоди сприятливої економічної кон'юнктури домогосподарства можуть більше витратити своїх доходів на поточні потреби, придбання предметів тривалого користування, а також робити певні заощадження. Спад економічної кон'юнктури в країні неодмінно негативно позначається на скороченні доходів домогосподарств, що відповідним чином впливає і на споживчий попит населення. Скорочення попиту призводить до зменшення обсягів виробництва, до зростання кількості безробітних, що знову спричиняє чергове зменшення доходів домогосподарств; і навпаки, зростання доходів домогосподарств сприятиме зростанню споживчого попиту, пожвавленню економічної кон'юнктури, поступальному розвитку національного виробництва. Тому вважаємо, що економічна політика держави на будь-якому етапі її розвитку має бути максимально виваженою і спрямованою на розв'язання основних завдань вітчизняної економіки, вибір пріоритетних на-

прямів її розвитку з метою задоволення сучасних потреб домогосподарств та суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статистичний щорічник України за 2011 рік / За редакцією Осауленка О.Г. – К: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2012. – 561 с.
2. Политика доходов и заработной платы: Учебник [под ред. П.В. Савченко и Ю.П. Кокина]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Экономистъ, 2004. – 389 с.
3. Курс социально-экономической статистики: Учеб. для вузов / Под ред. М.Г. Назарова. – М.: Финстатинформ: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 794 с.
4. Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учебник для вузов / Под ред. проф. Г.Б. Поляка. – М: ЮНИТИ-ДАНА, 2-е изд., 2003. – 678 с.

Білокінна Ольга Леонідівна

ст. гр. Ф-41

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Місцеві бюджети є фінансовою основою функціонування органів місцевого самоврядування та вирішальним чинником регіонального розвитку [2, с. 24].

Протягом останніх років особливо актуальною стала проблема нестачі власних фінансових ресурсів на місцевому рівні та нестабільність джерел їхніх доходів. Саме тому виявлення резервів зростання доходів місцевих бюджетів та підвищення самостійності регіонів залишається актуальним питанням сьогодення.

Проблематиці формування доходів місцевих бюджетів присвячені праці вчених-економістів Й. Бескида, О. Василика, В. Дем'янишина, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луніної, К. Павлюк, О. Романенко, І. Стефанюк, С. Юрія та ін.

Кожен із вище названих вчених зробив досить вагомий внесок в дослідження особливостей формування доходів місцевих бюджетів, але, незважаючи на це, питання зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування та підвищення рівня самодостатності місцевих бюджетів залишається відкритим.

Метою дослідження є виявлення ролі податків, неподаткових надходжень і трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів та визначення основних способів підвищення економічної самодостатності місцевих бюджетів України.

Рівень самостійності органів місцевої влади значною мірою залежить від достатності дохідної бази місцевих бюджетів [1, с. 27].

Протягом останніх 5 років частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України знизилася на 2,2%, а у ВВП – від 6,9% у 2008 р. до 5,9% у 2012

р. Відбулися також певні зміни і у структурі доходів місцевих бюджетів – зменшилась частка податкових надходжень, зросла частка офіційних трансфертів, що свідчить про зниження фінансової самостійності місцевих органів влади. Розглянемо структурну динаміку доходів місцевих бюджетів на прикладі бюджету міста Тернополя.

Таблиця 1

**Структурна динаміка доходів бюджету міста Тернополя
за 2010–2012 рр. [3]**

Доходи	Фактичні значення, грн.			Питома вага у доходах, %		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Податкові надходження	261423600	298585100	349568100	45,36	46,38	46,37
Неподаткові надходження	40039800	36509600	36229100	6,91	5,69	4,85
Доходи від операцій з капіталом	25898800	13663900	8737700	4,47	2,17	1,21
Трансферти	2511922100	288993600	352074300	43,26	44,95	46,67
Разом доходів	579284300	643554400	754411700	100	100	100

Як бачимо з табл. 1, у 2012 р. найбільшу частку в доходах бюджету міста Тернополя становили трансферти (46,67%), майже таку саму питому вагу у структурі доходів бюджету займали податкові надходження (46,37%). Протягом аналізованого періоду відбулося значне скорочення неподаткових надходжень та доходів від операцій з капіталом, що негативно вплинуло на самодостатність даного бюджету.

В цьому контексті можна вказати наступні шляхи зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів України:

1. Доцільно було б повернути ринковий збір до місцевих податків і зборів.

2. Спрямувати до місцевих бюджетів 50% надходжень від штрафів за порушення правил дорожнього руху. Хоч зазначений вид доходів і не зможе кардинально змінити ситуацію, але все ж, такі додаткові надходження до місцевого бюджету не будуть зайвими.

3. Повернути видозмінений податок з власників транспортних засобів до бюджету міста, оскільки цей податок був введений, саме для того, щоб підтримувати в належному стані дороги місцевого значення.

4. Внести зміни до ст. 276.4 Податкового Кодексу України в частині встановлення податку на землю, що відноситься до земель залізничного транспорту. На сьогоднішній день, відповідно до ст. 276.4 податок на земельні ділянки (у межах населених пунктів), що відносяться до земель залізничного транспорту справляється у розмірі 25% від суми земельного податку, обчисленого на загальних підставах, що призводить до недоотримання місцевими бюджетами значної суми коштів.

Зважаючи на викладене вище, можна сказати, що органи місцевого самоврядування не мають достатньої кількості власних ресурсів та значною мірою залежать від державних трансфертів. Тому, для посилення дохідної бази місцевих бюджетів необхідно переглянути структуру їх доходів, здійснити перерозподіл податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами таким чином, щоб зробити місцеві бюджети більш самодостатніми у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Павлюк К.В. Формування доходів місцевих бюджетів / К.В. Павлюк // Фінанси України. – 2010. – № 4.
2. Стефанюк І.Б. Взаємовідносини державного та місцевих бюджетів України у 2010 р. / І.Б. Стефанюк // Регіональна економіка. – 2011. – № 2.
3. Бюджет міста Тернополя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.te.ua/normativnie-dokument/byudget_mista_ternop/.

Босненко Віталій Борисович

сл. гр. ДСЕзкр-22

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Тріпак М.М.

ВИВЕДЕННЯ КАПІТАЛУ ЗА МЕЖІ ДЕРЖАВИ – ЗАГРОЗА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Капітал по своїй суті є одним із основних ресурсів економічної системи, без якого неможливо функціонування сучасної економіки країни. Капітал є основою господарського процесу усіх без виключення суб'єктів господарювання. Від кількості капіталу, що використовується, залежить ефективність господарської діяльності. Саме тому майже кожний суб'єкт господарювання намагається залучити більшу кількість капіталу та зменшити його відтік. Як показує практика відтік капіталу призводить до ряду негативних наслідків в господарській діяльності. Держава також є учасником даного процесу.

Відтік капіталу призводить до втрати потенціалу держави, зменшення бази оподаткування та контролю над грошовими потоками, що в свою чергу створює загрозу фінансово-економічній безпеці держави та не може позитивно впливати на її розвиток. Процес відтоку триває безперервно, що явно гальмує економічний розвиток країни.

На актуальність протидії цьому негативному явищу, вказують численні теоретичні дослідження й узагальнення як вітчизняних учених, зокрема таких, як: З. Варналій, Б. Данилишин, Я. Жаліло, А. Барановський, В. Бойко, В. Геєць, О. Гойчук, Б. Губський, М. Корецький, І.Мазур, В. Мунтіян, О. Кириченко, Т. Ковальчук, О. Користін, Б. Пасхавер, Ю. Пахомов, П. Саблук, О. Скидан, В. Шлемко, Л. Яремко, так і зарубіжних вчених – А. Алтухова, К. Баррета, І. Богданова,

С. Глазьєва, А. Городецького, Ю. Одума, Г. Столярова, Н. Фурса та інших. Результати наукових праць вказаних авторів є значущими, проте обрана проблематика потребує постійних досліджень.

На сьогоднішній день не існує єдиного підходу до визначення поняття «відтік капіталу», але на думку більшості вчених це переміщення ресурсів з однієї країни в іншу з метою більш раціонального його використання у господарській діяльності. Також знижує ефективність протистояння вказаному явищу той факт, що поняття відтоку капіталу законодавчо не закріплено.

Відтік капіталу за межі держави є явищем об'єктивним. Як зазначає професор Варналій З.С., «цей процес необхідно поділяти на дві складові: 1) продуктивний відплив капіталу та 2) непродуктивний відплив капіталу» [1, с. 12]. Продуктивний відтік капіталу відбувається за операціями, які мають законний характер і є доцільними з погляду зміцнення міжнародних зв'язків і позицій країни на світовому ринку. Непродуктивний відтік капіталу – це операції, які мають протиправний характер або є неефективними для країни. До них належать операції з метою оптимізації умов інвестування, ухилення від оподаткування, легалізації коштів тощо. Основними каналами та схемами непродуктивного виведення капіталів є: операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності; інвестиційні операції; операції з цінними паперами; операції фіктивного страхування та перестраховування тощо [1, с. 12–13].

Про обсяги непродуктивного відтоку капіталу з України можуть свідчити нижченаведені факти. За розрахунками НБУ, обсяги відтоку капіталу за межі України лише у 2002–2006 рр. оцінювався у 22,4 млрд. дол. США. За даними Державного комітету фінансового моніторингу, за той само період з України було вивезено понад 52 млрд. грн. За оцінками науковців, щорічні обсяги непродуктивного відтоку капіталів з України становлять 1,5–3 млрд. дол. США. З 1991 р. вивезено понад 50 млрд. дол. США [2].

На думку І.І. Мазур, процес відтоку капіталу не завжди є негативним явищем і «втеча капіталу» зовсім не означає, що він є непродуктивним. Навпаки, капітал шукає вищі норми прибутку, а тому й «тікає» за кордон, де можуть бути кращі умови для його капіталізації. Але водночас обсяг такої «втечі» не повинен бути досить значним у співвідношенні із загальною кількістю капітальних ресурсів, оскільки це може свідчити про перевищення допустимого рівня тіньової економіки, що є негативним для держави [3].

Серед причин поширення в Україні явища непродуктивного відтоку капіталу професор Користін О.Є. відзначає такі:

- економічна і політична нестабільність у країні;
- високий рівень інфляції, що зумовлює знецінення капіталу й ускладнює його інвестування всередині держави;
- недосконалість податкової системи, що проявляється у вигляді високого рівня оподаткування;

- значний рівень тенізації економіки, що зумовлює «відмивати» за кордоном здобутих прибутків;
- слабка державна підтримка приватного бізнесу;
- численні валютні та зовнішньоторгівельні обмеження;
- глобальний характер прискореної трансформації економічної та політичної системи;
- низький рівень довіри інвесторів до національної валюти;
- відсутність сприятливого інвестиційного клімату в Україні та механізму захисту прав власності;
- значний рівень «доларизації» економіки, що визначає пріоритети в заощадженнях населення;
- недостатній рівень законодавчого регулювання операцій по експорту капіталу;
- недосконалість системи охорони державного кордону, що ускладнює митний контроль;
- недовіра до банківської системи, що сприяє переказу заощаджень за кордон [4].

Зазначений перелік причин відтоку капіталу не є вичерпним тому можна доповнити його такими:

- перехідний статус економіки, що свідчить про її нестабільність;
- відсутність повних циклів виробництва ліквідних груп товарів;
- невизначеність місця України в системі міжнародного поділу праці;
- значний рівень корупції;
- нерівномірний розподіл капіталу під час приватизації державної власності.

Розглядаючи способи відтоку капіталу можна виділити наступні:

- перекручування вартості товару при проведенні зовнішньоекономічних операцій;
- недопоставка або часткова поставка імпортованих товарів;
- постачання за іншими цінами, не тими які зазначені в рахунках;
- контрабандний експорт (валюти, зброї, антикваріату, наркотичних засобів, цінностей тощо);
- зовнішньоекономічні взаємовідносини без підписання контрактів між нерезидентами і резидентами;
- офшорний бізнес [4].

З викладеного видно, що з нашої країни капітал відтікає різними способами, які формують загальний потік відтікаючого капіталу.

На підставі зазначеного можна констатувати той факт, що капітал з України відтікає у різних формах, як легально так і не легально. Останнє підтверджується тим, що в більшості випадків капітал мігрує до офшорних зон. Заходи які здійснюються з метою запобігання вказаного негативного явища є не системними, що призводить до низької їх ефективності. В зв'язку з чим є необхідність

розробити та впровадити в життя комплекс заходів спрямований на протидію непродуктивного відтоку капіталу з України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варналій З.С. Основні форми та шляхи протидії інституціональним деформаціям фінансової безпеки України / З.С. Варналій // Фінансова безпека в системі забезпечення національних інтересів: проблеми та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 18–19 квітня 2012 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2012. – С. 2–15.

2. Довідка до розгляду на засідання Ради національної безпеки і оборони України питання «Про заходи щодо запобігання непродуктивному відпливу капіталів за межі України». – <http://www.ukrrudprom.ua>.

3. Мазур І.І. Детінізація економіки, як пріоритет економічної безпеки України / Мазур І.І. // Стратегічні пріоритети – 2008. – № 3. – С. 76–83.

4. Користін О.Є. Економічна безпека: навч. посіб. / Користін О.Є., Барановський О.І., Герасименко Л.В. – К.: КНУВС. – 2010.

Бруховська Наталія Іванівна

ст. гр. ФУМЗм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаварина М.П.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ СТРАХОВИХ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Державні страхові фонди соціального призначення виступають, з одного боку, відособленою ланкою фінансової системи України, а з другого – специфічним видом страхових фондів. З позицій цільового формування і використання державні страхові фонди – це перерозподільні відносини між тими суб'єктами, що сплачували страхові внески, і тими, хто отримує відшкодування збитків. За економічною сутністю вони відображають грошові відносини з приводу розподілу та перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту, пов'язані з формуванням державних централізованих фінансових ресурсів та їх використанням на відшкодування недоотриманого доходу внаслідок настання законодавчо встановлених страхових випадків. В даний час державні страхові фонди соціального призначення можна розглядати в трьох аспектах: у широкому сенсі – як кошти державного соціального страхування; у вузькому значенні – як конкретні фінансово-кредитні установи; з точки зору їх відносин з бюджетом – як відокремлені позабюджетні державні фонди фінансових ресурсів цільового призначення.

Визначення державних страхових соціальних фондів різняться за змістом та схожі за суттю: позабюджетні фонди – це грошові кошти держави, що мають цільове призначення, не включаються до Державного бюджету і є складовою фінансових ресурсів держави. Відомі вітчизняні науковці (В. Базилевич, Л. Бала-

стрик) трактують позабюджетні фонди як форму перерозподілу і використання фінансових ресурсів, залучених державою для фінансування суспільних потреб з визначених джерел. В економічній літературі має місце визначення даного суб'єкту як одного із методів перерозподілу національного доходу державою на користь визначених соціальних груп населення.

Державні страхові соціальні фонди створюються, як правило, двома шляхами: виділенням з державного бюджету визначених витрат, що мають особливо важливе значення; формуванням позабюджетного фонду з власними джерелами доходів. Саме таким чином у багатьох країнах були створені фонди соціального страхування, призначені для соціальної підтримки найменш забезпечених верств населення.

Головними методами мобілізації національного доходу в процесі перерозподілу при формуванні державних страхових соціальних фондів є спеціальні обов'язкові внески і збори, кошти бюджету, позики, а також добровільні внески.

В Україні фінансове й адміністративне обслуговування кожної групи ризиків, сформованих за спільними ознаками, здійснюється відповідними державними страховими соціальними фондами, які забезпечують матеріальні виплати у разі настання страхового випадку: Пенсійним фондом, Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, що створені у формі юридичних осіб, самоврядних неприбуткових організацій і є самостійними фінансовими системами. Державні страхові соціальні фонди мають певні спільні ознаки:

- єдиний внесок – централізований визначений відповідним законодавством платіж, що є власністю держави;
- процес їх формування і використання характеризується однобічним рухом грошових коштів;
- винятково цільовий характер використання коштів;
- динамічність;
- мобільність;
- масштабність.

Управління в системі державних страхових соціальних фондів здійснюється на основі поєднання інтересів застрахованих осіб, роботодавців та держави на засадах трипартизму. Тим самим, з одного боку, зберігається їх публічний характер, а з другого – збільшується захищеність застрахованих осіб. Заснований на таких засадах механізм акумуляції фінансових ресурсів класичний, його ефективність перевірена часом, визнана та застосовується в більшості країн світу.

Таким чином, державні страхові фонди соціального призначення являють собою державні позабюджетні грошові фонди, створені в основному за рахунок

єдиного страхового внеску найманих працівників та роботодавців, а також державних дотацій, метою яких є достатнє фінансове покриття збитків застрахованого контингенту населення. Розподіл фінансових ресурсів між бюджетами та страховими фондами дозволив зняти з держави обов'язки щодо фінансування соціального страхування, отже зменшити навантаження на державний бюджет із одночасним забезпеченням відповідних соціальних функцій держави.

Вівчар Віталій Володимирович

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

РОЛЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ

Реалізація соціальної політики – одне з пріоритетних завдань кожної держави, позаяк є важливим чинником формування та розвитку благополучного суспільства. Важливу роль у забезпеченні соціальних послуг населенню належить місцевим бюджетам України, які не є самодостатніми, що неабияк впливає на обсяги виділених асигнувань. До основних причин цього можна віднести надмірну концентрацію коштів у державному бюджеті, низький рівень фіскальної децентралізації, залежність місцевих бюджетів від трансфертів, які передаються із центру, тощо.

Як зазначають дослідники, практика здійснення видатків місцевих бюджетів на вирішення завдань соціального характеру свідчить про наявність цілого спектру проблем, пов'язаних з визначення потреби у коштах на втілення заходів у сферах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та соціального забезпечення, духовного і фізичного розвитку [1, с. 46]. Головна увага у бюджетному механізмі зосереджується на обсязі фінансування, тоді як якісні показники, що визначають соціальну ефективність бюджетних видатків, до уваги майже не беруться. Наслідком цього є низька ефективність забезпечення соціального благополуччя населення [2, с. 168].

Визначальним чинником формування і розвитку людського капіталу є надання послуг в сфері освіти. Як свідчать дані табл. 1, серед досліджуваних показників найбільшу частку становлять саме видатки на освіту, яка за 2008-2012 рр. коливалася в межах 29-31%. Зростання цих асигнувань відбувалося пропорційно до збільшення загальної суми видатків місцевих бюджетів, тому, незважаючи на зростання в 2012 р. фактичного обсягу видатків на освіту на 12297,4 млн. грн., або 20,8%, їх питома вага навпаки знизилась.

**Соціальні видатки місцевих бюджетів України за 2008–2012 рр.
(млн. грн.)***

Видатки	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Охорона здоров'я	26194,4	29030,0	35986,3	38737,8	47095,4
Освіта	39405,1	42847,9	51018,5	59020,8	71317,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	23271,4	27257,8	35223,6	41894,5	50052,5
Духовний та фізичний розвиток	4998,5	5113,5	6359,8	6924,4	8696,8
Всього	134528,3	134911,3	158645,1	180987,8	222575,3

* *Примітка.* Побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

Важливим індикатором соціальної спрямованості місцевих бюджетів є видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення. Вони спрямовані на забезпечення добробуту кожного члена суспільства за конкретних економічних умов, що мають на меті соціальну захищеність непрацездатного населення і соціально вразливих верств працездатного населення [3, с. 37]. З табл. 1 видно, що видатки місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення мають чітку тенденцію до зростання. Якщо в 2008 р. сума цих видатків становила 23271,4 млн. грн., то вже в 2012 р. показник зріс до 50052,5 млн. грн. (їх частка коливалася в межах 17–23%).

На думку науковців, однією з найважливіших соціальних функцій держави є турбота про здоров'я людей. Збереження та розвиток потенціалу здоров'я громадян як складової соціального благополуччя населення є основним імперативом сучасного цивілізаційного прогресу [3, с. 41]. Про це свідчить й значна частка видатків з місцевих бюджетів на охорону здоров'я, яка в різний період становила 19–22%. Фінансування охорони здоров'я з місцевих бюджетів мало тенденцію до зростання. Адже, якщо в 2008 р. видатки дорівнювали 26194,4 млн. грн., то в 2012 р. – 47095,4 млн. грн., тобто за 5 років вони збільшилися на 79,8%.

Ще однією групою видатків місцевих бюджетів України, що мають соціальну спрямованість, є видатки на духовний та фізичний розвиток. Їх частка у структурі видатків місцевих бюджетів незначна, так як за 2008–2012 рр. не перевищувала 3–4%. Фінансування духовного та культурного розвитку є вкрай обмеженим і недостатнім для всебічного культурного розвитку мешканців територіальних громад, а відтак потребує вдосконалення методики планування розрахунків обсягів видатків.

Таким чином, місцеві бюджети є важливим джерелом забезпечення соціальних потреб населення, а покращення організації виконання їх видаткової частини є пріоритетним напрямом бюджетної політики. В досліджуваний період істотно збільшились видатки на соціальний захист населення, освіту, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток. Утім, навіть такого зростання мало для

забезпечення реальних потреб перелічених сфер, оскільки рівень благополуччя населення залишається низьким. Відтак погоджуємося з думками вчених щодо головних цілей бюджетної політики в контексті забезпечення її соціальної спрямованості:

– посилення адресності соціального захисту населення через коригування системи соціальних виплат, реформування соціальних пільг та введення ринкових важелів у сфері соціального обслуговування;

– диверсифікація методів фінансування закладів соціальної сфери в напрямку посилення взаємозв'язку між виділеними асигнуваннями й отриманими якісними та кількісними результатами надання суспільних послуг [1, с. 47];

– розроблення методики оцінки ефективності здійснених бюджетних видатків на основі використання індикаторів досягненні цілей людського розвитку [2, с. 174].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Булавинець В. Напрями підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів соціального призначення в умовах економічних перетворень / В. Булавинець // Світ фінансів. – 2012. – № 3. – С. 46–53.

2. Булавинець В. Місцеві бюджети як джерело фінансування людського розвитку / В. Булавинець // Світ фінансів. – 2008. – № 4. – С. 166–174.

3. Ривак О. Соціальні видатки бюджету як джерело розвитку людського капіталу / О. Ривак // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 7. – С. 35–43.

Возняк Мар'ян Ігорович

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаварина М.П.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Сучасні соціально-економічні перетворення, що спрямовуються на формування багатокладної економіки на ринковій основі, викликали появу великого специфічного контингенту бідних, які через низький рівень отримуваних доходів потребують соціальних трансфертів з боку держави за рахунок централізованих фінансових ресурсів.

Під бідністю слід розуміти неможливість внаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу. За стандартами ООН бідним вважається всякий, хто живе на суму, меншу 2 доларів на добу. І хоча в більшості розвинених країн світу бідність не становить загрози для стабільності суспільства, проте, за даними Світового банку, в 2005 році 1,5 млрд. чоловік на планеті існували лише на 1 долар в день. Що стосується України, то стан боротьби з цією проблемою в нашій державі не можна

вважати задовільним: так, якщо у 80-ті роки бідність характеризувалася певною різноманітністю і була менш явною, то нині чисельність тих, хто є бідним, становить 60% українського населення.

Основними причинами поширення бідності в Україні можна вважати: поляризацію суспільства за рівнем доходів; зростання безробіття; зменшення платоспроможного попиту; невисокий рівень заробітної плати тощо.

Стратегічне подолання бідності ускладнено тим, що розміри гарантованих державою соціальних гарантій не забезпечують виконання покладених на ці гарантії функцій. В першу чергу, мова йде про недостатній розмір заробітної плати.

Згідно з чинним законодавством кожен громадянин щомісяця повинен отримувати дохід у формі різних соціальних гарантій в розмірі, не нижчому за встановлений прожитковий мінімум – базовий державний стандарт для визначення соціальних гарантій і надання соціальних виплат різним соціально-демографічним групам. Проте обмеженість бюджетних ресурсів змушує уряд призначити розміри гарантій, виходячи з рівня забезпечення прожиткового мінімуму. Окрім цього, на даний час існує ще один соціальний норматив – межа малозабезпеченості. Закон України «Про межу малозабезпеченості» передбачає, що означений показник вартісної величини мінімального рівня середньодушового сукупного доходу, який забезпечує непрацездатному громадянину споживання товарів і послуг на законодавчо встановленому мінімальному рівні, має закласти основу для здійснення адресної матеріальної підтримки найменш соціально-захисених громадян в умовах кризового стану національної економіки.

У зарубіжних країнах не розраховують межу малозабезпеченості, оскільки прожитковий мінімум є основним соціальним стандартом. Уряди держав використовують його розмір за суспільно визнаний рівень споживання товарів і послуг, необхідних для забезпечення підтримки життєдіяльності людини та збереження її здоров'я.

В Україні спостерігається низький рівень життя в порівнянні з іншими державами та практична розбалансованість між соціальними гарантіями, розмірами соціальних стандартів і купівельним потенціалом населення. Має місце неузгодженість між потребою підвести соціальні гарантії під світові стандарти і реальними можливостями держави. Основною причиною такої ситуації можна вважати обмежені практичні можливості бюджетного фінансування. В таких умовах державі дуже складно надавати матеріальну допомогу нужденному населенню згідно з встановленими законодавчими документами соціальними зобов'язаннями перед своїми громадянами.

На практиці державна допомога найменш захищеним верствам здійснюється у вигляді адресної матеріальної підтримки через надання таких закріплених Конституцією та законами соціальних гарантій, як прямі бюджетні соціально-статусні трансферти. Під трансфертами слід розуміти державні видатки та

кредити, що призначені для перерозподілу і підтримки платоспроможності громадян, при цьому відсутні будь-які безоплатні послуги реципієнтам з боку державних органів.

Соціальні трансферти – це передача державою певним верствам населення податкових та неподаткових надходжень з державного та місцевих бюджетів у формі видатків і кредитів, які призначені для підтримки платоспроможності громадян під час несприятливої економічної ситуації в державі. Економічна природа соціальних трансфертів полягає в тому, що вони переміщують дохід від однієї економічної одиниці до іншої у безповоротній формі, тобто будь-який трансферт означає виплату, не пов'язану з виробничою діяльністю одержувача.

В Україні трансферти населенню пов'язані із соціальним захистом і соціальним забезпеченням, є однією із захищених статей державного бюджету. Система вітчизняних трансфертів є сьогодні досить великою. Проте незважаючи на чисельність видів трансфертів, майже всі сучасні економісти підтримують позицію, що програми державної допомоги нужденним не в змозі забезпечити досягнення тих стандартів, заради яких вони були розроблені.

У розвинених країнах система трансфертів застосовується як сукупність платежів, з допомогою яких уряди цілеспрямовано перерозподіляють загальнодержавні кошти між багатими і бідними верствами з урахуванням загальнонаціональних стандартів. Оскільки трансферти не призначені для купівлі державою поточних товарів та послуг, вони не враховуються при розрахунку валового внутрішнього продукту.

Таким чином, соціальні трансферти в нашій державі потребують подальшого вдосконалення з метою забезпечення соціальної справедливості, адресності, ефективності та відповідності міжнародним стандартам щодо підтримки певної частини населення з низькими доходами.

Вук Ярослав Степанович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Стоян В.І.

ПРОБЛЕМИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЗА ДОХОДАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Важливим елементом економічного зростання та макроекономічної стабільності України є бюджет. За допомогою доходів бюджету держава вирішує фінансові та економічні завдання, а саме: стимулює зростання та ефективність виробництва, допомагає прискорити науково-технічний прогрес тощо.

Значною мірою на оперативність мобілізації коштів до бюджету, одержання інформації про рух бюджетних коштів впливає організація виконання бюджету. В Україні при виконанні державного бюджету застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів. Державна казначейська служба України відповідно до статті 45 Бюджетного кодексу веде бухгалтерський облік усіх надходжень бюджету та за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, здійснює повернення коштів, помилково або надміру зарекованих до бюджету [1].

Обслуговування державного бюджету за доходами органами казначейської служби здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України, Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік, Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 29.01.2013 р. № 43. Нині склалася ситуація, коли нормативно-правове регулювання організації і функціонування органів казначейської служби відстає від темпів, якими розвивається ця структура. Подальший розвиток казначейської служби зумовлює необхідність внесення відповідних змін до законодавства.

Як проблему необхідно відмітити, що нині відсутній дієвий контроль з боку установ банків за правильністю перерахування платниками до бюджету податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Банківські установи й досі продовжують перераховувати за дорученням клієнтів платежі до бюджетів на рахунки, що відкривалися у минулих бюджетних періодах і нині не функціонують. Неефективність важелів впливу на установи банків з метою забезпечення дієвого контролю з їх боку за правильністю перерахування бюджетних платежів зумовлена тим, що відповідно до діючого банківського законодавства відповідальність за достовірність заповнення реквізитів платіжних документів несе не банківська установа, а винятково платник податку.

У разі перерахування банком на рахунки, які діяли у попередніх бюджетних періодах або котлові дохідні рахунки, зарахування на які від платників податків не передбачено, кошти за допомогою програмного забезпечення зараховуються на рахунок за балансовим рахунком 3811 «Нез'ясовані надходження на рахунках в органах державного казначейства». В цьому напрямку, органи державної казначейської служби постійно співпрацюють з органами податкової служби і зарахування коштів на рахунок нез'ясованих платежів є незначними.

Разом з тим, в програмному забезпеченні реалізовано можливість перекредитації коштів на вірні рахунки. Тобто в програмному забезпеченні створено перехідну таблицю, в яку вноситься інформація про відповідність рахунка, який діяв в попередньому бюджетному періоді рахунку, який відкрився для зарахування платежів в поточному році. Проте жодним нормативним документом не передбачено можливості автоматичної перекредитації за допомогою програмного продукту [2, с. 54].

Вирішення проблеми полягає в нормативному врегулюванні даного питання. Пунктом 4 статті 11 Закону України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 року № 5203-VI передбачено, що плата за надання адміністративної послуги (адміністративний збір) зараховується до державного або відповідного місцевого бюджету. Наказом Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 року № 11 «Про бюджетну класифікацію» для зарахування таких платежів передбачено код 22012500 «Плата за надання інших адміністративних послуг». Постановою Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2011 р. № 106 «Деякі питання ведення обліку податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету» контроль за справлянням покладено на центральні органи виконавчої влади, державні колегіальні органи, місцеві держадміністрації та органи місцевого самоврядування, які є відповідальними за надання адміністративних послуг та/або до сфери управління яких належать підприємства, установи і організації, що відповідно до закону мають повноваження з надання платних адміністративних послуг.

В органах державної казначейської служби для зарахування до загального фонду державного бюджету плати за надання адміністративних послуг відкрито аналітичні рахунки за кодом бюджетної класифікації 22012500.

Разом з цим має місце проблема щодо обслуговування даних рахунків, оскільки для однієї території відкрито один рахунок і на нього зараховуються кошти від адміністративних послуг, що надають багато установ і організації, що відповідно до закону мають повноваження з надання платних адміністративних послуг.

Дана ситуація унеможлиблює виконання наказу Міністерства фінансів України від 29.01.2013 р. № 43 в частині надання виписок зазначеним вище органам, оскільки в одній виписці з аналітичного рахунку міститься інформація по всіх суб'єктах господарювання, що надавали платні адміністративні послуги.

Слід відмітити, що також неможливо точно визначити від якого органу повинно бути надане органам державної казначейської служби подання на повернення невірно зарахованих платежів.

Для вирішення цієї проблеми потрібно відкрити в органах казначейської служби окремі рахунки для кожного надавача адміністративних платних послуг за балансовим рахунком 3712 «Рахунки інших клієнтів Державного казначейства». Плату за надання адміністративних послуг упродовж дня акумулювати на рахунках 3712, з них же здійснювати повернення невірно зарахованих платежів. В кінці дня засобами програмного забезпечення перераховувати зазначені кошти на рахунки державного бюджету за кодом бюджетної класифікації 22012500 «Плата за надання інших адміністративних послуг».

Надзвичайно важливою є проблема вироблення стратегії казначейського обслуговування бюджетів за доходами в цілому. Необхідно чітко усвідомлювати, в якому напрямку йти і чого треба досягти в результаті реформи. Не можна далі успішно будувати бюджетний процес та проводити бюджетну політику без

бачення розвитку подій принаймні на 4–5 років. Тільки таким чином з'явиться можливість оцінювати майбутні наслідки рішень, що нині приймаються, й уникнути значних фіскальних ризиків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України / Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – 572 с.
2. Сокровольська Н.Я. Основні проблеми та напрями вдосконалення казначейського обслуговування державного бюджету за доходами / Сокровольська Н.Я., Шевчук О.В. // Науковий вісник БДФА. Економічні науки: збірник наукових парць / БДФА. – Чернівці: Технодрук, 2008. – Випуск 3. – С. 53–59.
1. Буряк П.Ю. Проблеми вдосконаленн системи формування доходів бюджету / Буряк П.Ю., Пашник Л.М. // Вісник БДФА. – 2008. – № 2. – С. 68–71.
3. Клівіденко Л.М. Напрями підвищення ефективності процесу казначейського виконання Державного бюджету за доходами / Клівіденко Л.М. // Науковий вісник БДФА. Економічні науки: збірник наукових праць / БДФА. – Чернівці: Технодрук, 2009. – Випуск 2. – С. 51–57.
4. Макуцький Р.Т. Особливості реформування процедури казначейського обслуговування Державного бюджету / Макуцький Р.Т. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 38–47.

Вязіна Ольга Мирославівна

сл. гр. ДСБФз-21

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА СТАН ФІНАНСУВАННЯ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ ЗА КОШТИ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Трансформаційні процеси, які відбуваються в соціально-економічному житті Української держави, спрямовані на підвищення ефективності соціальної політики з метою забезпечення достатніх умов для гармонійного розвитку особистості, перманентного самовдосконалення, підтримання належного рівня і якості життя. Важлива роль у реалізації державної соціальної політики, вирішенні висунутих завдань відводиться галузі «молодіжна політика». Низка прийнятих у різні роки законодавчих актів свідчить про велику увагу з боку держави до впорядкування і визначення тенденцій та механізмів реалізації молодіжної політики в Україні. Надзвичайно важливою в цих процесах є проблема фінансування галузі. Зорієнтованість державної політики на становлення ринкової економіки в Україні не зменшує, а навпаки, обумовлює пріоритетність регулювання з боку держави економічного життя країни. Таке регулювання пов'язане в першу чергу із використанням і розподілом державних фінансових ресурсів.

У цілому на проведення соціальних програм і заходів молодіжної політики в Україні з державного бюджету традиційно виділяється 0,3–0,6%, а з місцевих бюджетів – 1–2% від їх видаткової частини, що у 3–4 рази менше середньоевропейських показників. За обсягами річних видатків з усіх джерел фінансування з розрахунку на одну особу Україна майже у 30 разів поступається Фінляндії, у 15 разів – Японії та Австралії, у 10 разів – Німеччині.

Щодо підтримки державою проектів та програм неурядових організацій через надання їм фінансування, то натомість в Україні, що засвідчується як на законодавчому рівні, так у локальному правовому регулюванні, мова йде саме про підтримку з боку держави чи місцевої громади діяльності громадських та інших організацій громадського сектору. Особливо це помітно на прикладі молодіжних і дитячих громадських організацій, щодо яких така підтримка передбачена в законодавчих актах. Стаття 10 Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» визначає різні види «фінансової державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій» [6], а саме такі:

- органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування надають фінансову підтримку діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій і їх спілок у межах повноважень, визначених законом;

- органи виконавчої влади та місцевого самоврядування залучають в установленому порядку молодіжні та дитячі громадські організації до проведення заходів з питань сім'ї, дітей та молоді.

На жаль, на сьогодні як в державному бюджеті, так і в місцевих бюджетах переважно не закладається пряма фінансова підтримка певних молодіжних чи дитячих громадських організацій (перший вид «фінансової підтримки», тільки програм та проектів, заходів), адже важко визначити критерії, за якими варто фінансувати діяльність тієї чи іншої молодіжної чи дитячої громадської організації. Водночас широко застосовуються «приховані форми» такого фінансування, якою є третій спосіб фінансування, коли орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування може делегувати молодіжним та дитячим громадським організаціям повноваження щодо реалізації відповідних програм та заходів. При цьому не проводиться конкурс серед громадських організацій на реалізацію цих програм (заходів). Адже програми, проекти, заходи визначені як такі, що реалізуються самим органом державної влади чи місцевого самоврядування. У програмах, спрямованих на соціальну підтримку молоді та дітей у областях чи містах, це відображається відповідним чином. Структурні підрозділи у справах молоді та дітей місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування реалізують чимало заходів, виконавцями яких вони визначені самостійно. У разі потреби вони мають право залучати до виконання молодіжні громадські організації, «делегувати» їм виконання тієї чи іншої програми, проекту чи заходу. Таким чином, конкурс уже проводити не потрібно. При цьому слід зазначити, що обсяги фінансування заходів (програм) громадських організацій, які розподіляються на конкурсах, становлять незначну частку

загального фінансування заходів, які проводяться структурними підрозділами у справах дітей та молоді із залученням організацій (у кращому випадку до 3–5%). Натомість більшу частку становлять заходи самого структурного підрозділу у справах молоді [10].

Наступним аспектом є те, що на обсяги фінансування програм та заходів, що реалізуються громадськими організаціями для молоді та дітей із бюджетів на основі конкурсів, впливає розподіл бюджетного фінансування на утримання та заходи, створених органами виконавчої влади та місцевого самоврядування установ. Питання про ефективність утримання таких установ постійно викликає дискусії (наприклад, клуби, центри так званої соціальної адаптації чи соціальної допомоги тощо), адже вони перебувають на повному бюджетному утриманні, в тому числі забезпечуються приміщеннями державної чи комунальної власності, проте не завжди їхня діяльність та послуги є якісними та ефективними, вони діють як державна чи комунальна установа, мало наближені до цільової групи, а неурядові організації надають такі ж послуги, що за частіше є більш ефективним.

За останнє десятиріччя молодіжній політиці в Україні довелося зіштовхнутися з багатьма різноплановими проблемами, серед яких: відсутність і недосконалість законодавчої бази, постійна реорганізація державного органу управління у сфері молоді, відсутність чіткого розмежування функцій між різними державними і суспільними організаціями, недофінансування галузі, економічна криза. На сучасному етапі функціонування молодіжної політики нашої держави, питання фінансового, матеріально-технічного забезпечення залишається недостатньо вирішеним і потребує всебічного вивчення [2; 3].

Проблемним і дискусійним питанням фінансування галузі присвячено ряд праць сучасних науковців, у яких висвітлено окремі аспекти цієї проблеми. Ще на початку 1990-х років формування, розвиток, становлення та реалізацію молодіжної політики в Україні досліджували вчені Науково-дослідного інституту проблем молоді М.Ф. Головатий, В.А. Головенько, О.О. Яременко. Неодноразовим об'єктом дослідження державна молодіжна політика була у працях Шуст Н.Б., Метьолкіної Н.Б., Орлова В.В., Перепелиці М.П., Сторожук Р.П.

Згідно з прийнятою в Україні моделлю державної молодіжної політики до обласних, районних бюджетів включаються спеціальні статті, якими передбачається фінансування заходів щодо її реалізації. У нормативних документах ще з 1990–1991 років закріплювалася провідна роль органів державної влади у фінансуванні молодіжних заходів. Саме вони в основному безпосередньо фінансували заходи, пов'язані з реалізацією державної молодіжної політики, або здійснювали це через спеціальні фонди, що створювалися рішеннями відповідних рад народних депутатів.

Декларацією «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», в якій визначені завдання, принципи, головні напрями, механізми формування та реалізації державної молодіжної політики, одним із основних шляхів її

реалізації передбачається розробка та реалізація цільових комплексних молодіжних програм, які фінансуються за рахунок цільових коштів, виділених у державному бюджеті [5]. Згідно зі статтею 85 Конституції України затвердження значених програм належить до повноважень Верховної Ради України [8].

Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» визначені загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України в інтересах особистості, суспільства та держави, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні щодо соціального становлення та розвитку молоді. Стаття 5 цього Закону зазначає, що фінансування заходів щодо соціального становлення і розвитку молоді здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством [7].

Обсяги фінансування галузі залежать визначальною мірою від державної політики щодо її розвитку, соціально-економічного становища держави, а також окремих територіально-адміністративних одиниць, бюджетного процесу. Зважаючи на те, що фінансування заходів молодіжної політики здійснюється переважно з державного та місцевих бюджетів, фондів підприємств та організацій, важливого значення набувають механізми державного врегулювання процесів складання, прогнозування, формування видаткової частини бюджетів усіх рівнів з утримання галузі.

Втім, з огляду на необхідність подолання наслідків фінансової кризи у зв'язку з відсутністю реального фінансового забезпечення програм та заходів молодіжної політики, ця галузь в Україні потребує термінової реорганізації на основі наукового обґрунтування пріоритетів фінансування й реалізації державних програм щодо забезпечення підтримки молоді.

Крім того, незважаючи на наявність низки наукових рекомендацій щодо удосконалення фінансового забезпечення молодіжної політики, на сьогодні залишається актуальним питання створення дієвого механізму державного управління у цій сфері, зокрема, розробки конкретного інструментарію проведення ефективної соціальної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бородін Є.І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991–2004 рр.): Монографія. – Д.: Герда, 2006 – 482 с.
2. Волошин М. Роль держави у зростанні видатків на розвиток людського капіталу / Економічний вісник університету. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – Вип. 14. – С. 178–184. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stt.nplu.org/sttd.htm?doc=15609&anl=502792#502792>.
3. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: інформ. – аналіт. матеріали / [В.А. Головенько та О.О. Яременко та ін.]. – К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 193 с.

4. Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. / Головатий М.Ф. – К.: Наук. думка, 1993. – 325 с.
5. Декларація від 15.12.1992 р. № 2859-XII «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>.
6. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/281-14>.
7. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
8. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960254k.html#217.
9. Лопушняк Г. Сучасні важелі державного механізму фінансування соціальних видатків в Україні / Г. Лопушняк // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». – 2011. – Вип. 26. – С. 309–317.
10. Місцеві практики фінансування проектів неурядових організацій для дітей та молоді із державного та місцевих бюджетів / Яцків Т., Коваль О., Смирнов О., Шелеп М. – Львів, «Галицький друкар», 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studua.org/articles/2011/06/20/3202.html>.
11. Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). – Київ, Український інститут соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001. – 242 с.

Галела Михайлина Євгенівна

ст. гр. Ф-41

Науковий керівник:

к.е.н., викладач Дем'янюк А.В.

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Місцеві бюджети є важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери на місцевому рівні. Ефективне функціонування місцевих бюджетів тісно пов'язане із здійсненням бюджетного процесу як на загальнодержавному і місцевому рівнях, так і за окремими його стадіями. Однією із стадій бюджетного процесу є виконання місцевих бюджетів. Це найважливіша, найскладніша та найтриваліша стадія бюджетного процесу, від здійснення якої залежить забезпечення фінансування пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери, втілення в життя програм і заходів соціально-економічного розвитку регіону та країни в цілому, що зумовлює актуальність та необхідність дослідження проблем виконання місцевих бюджетів.

Упродовж останніх років у фінансовій науці питанням виконання місцевих бюджетів приділялась особлива увага. Зокрема, серед вчених-економістів, які досліджували дані питання слід відмітити: В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, В.І. Кравченка, В.М. Опаріна, І.П. Сидор, С.І. Юрія, В.В. Письменного та інших.

Проте, ряд проблем стосовно виконання місцевих бюджетів є недостатньо дослідженими і вирішеними в контексті отримання громадянами очікуваного результату забезпечення суспільних благ.

Метою дослідження є обґрунтування поняття виконання бюджетів, аналіз стану виконання місцевих бюджетів на прикладі бюджету Тернопільської області та виявлення проблемних аспектів виконання місцевих бюджетів.

Виконання місцевих бюджетів – це забезпечення повної і своєчасної мобілізації надходжень до місцевих бюджетів, а також повного, безперервного та цільового фінансування передбачених ними програм і заходів [2].

Важливо зазначити, що на сьогоднішній день місцеві органи влади не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою на належному рівні, що зумовлено високим рівнем концентрації бюджетних ресурсів у державному бюджеті країни, домінуючою роллю регулюючих доходів у структурі надходження коштів до місцевого бюджету і низькою часткою закріплених за територіями податкових платежів тощо. Зазначені проблеми негативно позначилися на виконанні бюджету Тернопільської області за 2011–2012 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

**Доходи та видатки бюджету Тернопільської області
за 2011–2012 рр. (тис. грн.) [1]**

Показники	2011 р.		2012 р.		Відхилення			
	План	Факт	План	Факт	2011 р.		2012 р.	
					Абсол.	%	Абсол.	%
Доходи, в т.ч.:	1831638,8	1800272,3	2222517,7	2231269,1	-31366,5	98,3	8751,4	100,4
Податкові надходження	192000,3	192921,2	225548,5	222676,3	920,9	100,5	-2872,2	98,7
Неподаткові надходження	56535,6	77747,2	58873,2	85757,2	21211,6	137,5	26884	145,7
Доходи від операцій з капіталом	345,9	345,9	256,8	48,7	0	100	-208,1	19
Офіційні трансферти	1582757	1529258	1937839,2	1922786,9	-53499	96,6	-15052,3	99,2
Видатки, в т.ч.:	1854405,9	1816234	2230723,1	2222922,1	-38171,9	97,9	-7801	99,7
Освіта	284863,2	292845,2	338801,4	344995,8	7982	102,8	6194,4	101,8
Охорона здоров'я	272549,8	287338,6	335725,1	348271,2	14788,8	105,4	12546,1	103,7
Соціальний захист і соціальне забезпечення	40911,3	40321,1	52310,7	50397,2	-590,2	98,6	-1913,5	96,3
Інші видатки	1177359,8	1116399,9	1412803,7	1387942,9	-60959,9	94,8	-24860,8	98,2

Результати виконання бюджету Тернопільської області протягом 2011–2012 рр. свідчать про почергове недовиконання і перевиконання дохідної та видаткової частини. Річний план доходів у 2011 р. був виконаний на 98,3%, а у 2012 р. – на 100,4%. Аналізуючи структуру доходів, можна зазначити, що у 2011 р. податкові надходження були перевиконані на 0,5%, проте в 2012 р. спо-

стерігається їх недовиконання на 1,3%. Неподаткові надходження за 2011–2012 рр. були перевиконані на 21211,6 тис. грн. та 26884 тис. грн. відповідно. Доходи від операцій з капіталом у 2011 р. були виконані на 100%, проте у 2012 р. спостерігається їх недовиконання на 81%. Показники офіційних трансфертів були недовиконані як у 2011 р., так і у 2012 р. на 3,4% та 0,8% відповідно. Річний план видатків у 2011 р. був виконаний на 97,9%, а у 2012 р. – на 99,7%. Видатки на освіту та видатки на охорону здоров'я за період 2011 р. були перевиконані на 7982 тис. грн. та 14788,8 тис. грн. відповідно. У 2012 р. також спостерігається їх перевиконання, зокрема видатки на освіту були перевиконанні на 6194,4 тис. грн., видатки на охорону здоров'я – на 12546,1 тис. грн. Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення за 2011–2012 рр. були недовиконані на 1,4% та 3,7% відповідно. Інші видатки бюджету у 2011р. були виконані на 94,8%, у 2012 р. – на 98,2% [1].

Отже, проблеми виконання місцевих бюджетів потребують радикальних змін у сфері бюджетних відносин. Сьогодні існує безліч причин, які негативно впливають на рівень виконання бюджетів, є систематичними та практично повторюються щороку. Для вдосконалення практики виконання місцевих бюджетів України доцільно сконцентрувати увагу органів місцевого самоврядування до нарощування власної дохідної бази та підвищення ефективності витрачання бюджетних ресурсів; посилити фіскальну роль місцевих податків і зборів; впроваджувати і застосовувати на практиці програмно-цільовий метод планування місцевих бюджетів. Реалізація зазначених заходів дасть можливість забезпечити соціальні та економічні потреби на місцевому рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Тернопільської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.te.gov.ua/>.
2. Сидор І.П. Виконання місцевих бюджетів в Україні: практика і проблематика / І.П. Сидор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgp/ekon/2009_2/v46ek38.pdf.

Гільтай Тетяна Ігорівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ

Державна фінансова інспекція України була створена відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 1085/2010 від 9 грудня 2010 року. Організаційно-правова основа дія-

льності органів Державної фінансової інспекції України закріплена Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 р. № 2939-XII. Положення про Державну фінансову інспекцію України затверджене Указом Президента України від 23 квітня 2011 року № 499/2011.

Законодавством визначено, що здійснення державного фінансового контролю забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Президентом України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю.

Головними завданнями органу державного фінансового контролю є: здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі підконтрольні установи), за дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів, дотриманням законодавства про державні закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за рішенням суду, винесеним на підставі подання прокурора або слідчого для забезпечення розслідування кримінальної справи.

Важливим організаційним моментом в діяльності Державної фінансової інспекції України є те, що вона координує свою діяльність з органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, фінансовими органами, органами міністерства доходів і зборів, іншими контролюючими органами, органами прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки.

Державний фінансовий контроль забезпечується органом державного фінансового контролю через проведення державного фінансового аудиту, перевірки державних закупівель та інспектування. Порядок проведення органом державного фінансового контролю державного фінансового аудиту, інспектування та перевірок державних закупівель установлюється Кабінетом Міністрів України.

Державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці, аналізі та контролі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і

майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. Інспектування здійснюється у формі ревізії та полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Перевірка державних закупівель полягає у документальному та фактичному аналізі дотримання підконтрольними установами законодавства про державні закупівлі та проводиться органом державного фінансового контролю на всіх стадіях державних закупівель. Контроль за дотриманням законодавства щодо закупівель здійснюється як у порядку проведення перевірки державних закупівель, так і під час державного фінансового аудиту та інспектування.

Службові особи органу державного фінансового контролю є представниками органів виконавчої влади. Законні вимоги службових осіб органу державного фінансового контролю є обов'язковими для виконання службовими особами об'єктів, що контролюються.

Працівник органу державного фінансового контролю при виконанні покладених на нього обов'язків керується чинним законодавством і виконує вказівки своїх керівників. Ніхто інший, за винятком передбачених законодавством випадків, не вправі втручатися в діяльність службової особи органу державного фінансового контролю. Втручання в діяльність працівника органу державного фінансового контролю тягне за собою відповідальність, передбачену законодавчими актами. Втручання в діяльність працівника органу державного фінансового контролю тягне за собою відповідальність, передбачену законодавчими актами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Державної фінансової інспекції України. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>.
2. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 р. № 2939-XII.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами» від 20 квітня 2006 р. № 550.
4. Положення про Державну фінансову інспекцію України, затверджене Указом Президента України від 23 квітня 2011 р. № 499/2011.

Глухенька Наталія Олегівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

В умовах ринкових трансформацій важливим напрямом економічних перетворень є реформування бюджетного фінансування. Бюджетні видатки мають спрямовуватися насамперед на стабілізацію економіки, створення необхідного ринкового середовища, підтримання пріоритетних і базових галузей економіки, розвиток наукомістких технологій.

Однак за умов економічної кризи, обмеження фінансових ресурсів, уряд України не має змоги спрямовувати необхідний обсяг бюджетних видатків на розвиток національної економіки. Варто зазначити, що зменшення бюджетних асигнувань на розвиток національної економіки до оптимальних меж є об'єктивним процесом. Це свідчить про заміну адміністративних методів управління економічними, ринковими методами. Необхідність державного втручання в економіку визначається наступними факторами [2, с. 289]:

1. Функціонуванням пріоритетних галузей, без діяльності яких неможливе економічне зростання – паливно-енергетична, металургійна промисловість, АПК, транспорт, зв'язок.

2. Наявністю наукоємних і технологічно складних виробництв, що в умовах ринку можуть розвиватися лише за державної підтримки.

3. Необхідністю подальшої реструктуризації економіки з метою регулювання темпів і пропорцій економічного розвитку.

Видатки бюджету на економічну діяльність охоплюють державні капітальні вкладення, бюджетні кредити підприємствам, державні субсидії й дотації, операційні витрати (на виробничу інфраструктуру, геологорозвідувальні роботи, роботи щодо землевпорядкування тощо). При цьому видаткам бюджету відводиться допоміжна і регулятивна роль у системі фінансового забезпечення економіки.

Видатки бюджету на економічну діяльність розрізняють за функціональною їх класифікацією, за галузевими особливостями та за цільовим призначенням.

Удосконалення бюджетного фінансування видатків на економічну діяльність є необхідною умовою та підґрунтям реалізації комплексу економічних реформ в країні [1, с. 206].

У цілому процес фінансування видатків на економічну діяльність представляє собою складну процедуру, яка базується на принципах обґрунтованості, збалансованості та пріоритетності витрат та ін. Водночас, залишається актуальною проблема обґрунтування норм витрат бюджетних коштів на економічну

діяльність по окремих статтях та забезпечення їх ефективного використання для вирішення конкретних проблем [3, с. 45–46].

Проведений аналіз проблем видаткової частини державного бюджету дозволяє сформулювати шляхи оптимізації видатків на економічну діяльність:

- забезпечення більшої прозорості видатків на економічну діяльність;
- подальше впровадження програмно-цільового методу;
- трансформація системи державних видатків на економічну діяльність у контексті стимулювання економічного зростання;
- обґрунтований перерозподіл видатків на економічну діяльність та їх ефективне використання;
- дотримання загальних принципів удосконалення механізму бюджетного фінансування;
- реалізація системи управління видатками державного бюджету на економічну діяльність та інші.

Запропоновані заходи, на нашу думку, сприятимуть удосконаленню системи видатків на економічну діяльність, підвищать оперативність і ефективність управління наявними фінансовими ресурсами держави з метою забезпечення її сталого соціально-економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетна система: навчальний посібник / укладачі: Р.С. Сорока, І.Г. Благун. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 236 с.
2. Бюджетна система України: навчальний посібник / С.І. Юрій, Й.М. Бескид, В.Г. Дем'янишин та ін. – К.: НІОС, 2000. – 400 с.
3. Табакова Т.В. Шляхи оптимізації процесу планування видатків бюджету на економічну діяльність у сучасних умовах / Т.В. Табакова // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 18. – С. 43–46.

Головенко Віталій Олександрович

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ РИНКУ

Дослідження фінансів домогосподарств та визначення їх ролі в економічному житті держави є відносно новою темою у вітчизняній фінансовій науці. До недавнього часу фінансисти розглядали економічні та фінансові відносини у суспільстві, не ставлячи у центр уваги реальних носіїв цих відносин – людей. Людина розглядалася скоріше не як економічний суб'єкт – основа економіки, що приймає конкретні економічні та фінансові рішення, а як пасивний носій тієї чи іншої соціальної ролі.

Кардинальні зміни, що відбулися останнім часом в Україні, характеризуються докорінною зміною ролі людини у суспільстві, суттєво розширили «людський» аспект фінансової науки і практики, зумовили необхідність перегляду всіх теоретичних уявлень про людину як громадянина, платника податків, отримувача суспільних благ та основної мети існування держави. Розуміння перебігу цих процесів зумовило необхідність виділення в окрему ланку фінансової системи фінансів домогосподарств, що пояснюється їх всезростаючою роллю і соціальним значенням в сучасних умовах [1, с. 3].

Виникнення фінансів домогосподарств відбувається на другій стадії відтворювального процесу – стадії розподілу вартості валового внутрішнього продукту. Члени домогосподарства отримують первинні доходи у вигляді заробітної плати, доходів від здійснення підприємницької діяльності, від особистого підприємного господарства, від власності. Участь домогосподарств у вторинному розподілі (перерозподілі) валового внутрішнього продукту і національного доходу реалізується при сплаті членами домогосподарств податків та інших обов'язкових платежів, завдяки чому вони набувають права отримувати вторинні доходи у вигляді пенсій, стипендій, допомог, інших трансфертних платежів.

Тобто, фінансами домогосподарств є відносини, виражені в грошовій формі, що виникають при утворенні, розподілі та використанні грошових доходів і заощаджень громадян та їх сімей у процесі виробництва й реалізації товарів, виконання робіт і надання послуг з метою задоволення різноманітних потреб.

Соціально-економічна сутність фінансів домогосподарств виявляється у виконуваних ними функціях. Більшість учених схиляються до думки, що фінансам домогосподарств властиві такі основні функції: розподільна, контрольна, регулююча та інвестиційна. У більш загальному вигляді ці функції відповідають двом стратегічним завданням: забезпечення життєвих потреб сім'ї і розподілу отриманих благ [3, с. 426].

Національний дохід, що припадає на частку окремого домогосподарства, розподіляється між усіма його членами (як неповнолітніми, так і працюючими чи непрацюючими), тим самим забезпечуючи безперервність процесу відтворення робочої сили як одного з факторів виробництва, і є втіленням розподільної функції. При цьому суб'єктами розподільної функції фінансів домогосподарства виступають всі його члени, а об'єктом є наявний дохід домогосподарства – частина сукупного доходу, що залишається у розпорядженні після сплати податків та інших обов'язкових платежів.

Розподільна функція фінансів домогосподарств на практиці реалізується у відносинах між певним домогосподарством та іншими сферами або ланками фінансової системи (зокрема бюджетами, позабюджетними фондами, фінансами підприємств), утворюючи первинні і вторинні доходи; а також у межах одного домогосподарства в процесі розподілу сукупного доходу домогосподарств.

ва між його членами, формуючи таким чином відокремлені грошово-фінансові міні-фонди.

Домогосподарство є окремим суб'єктом господарювання, у якому рівень життя його членів повністю залежить від доходу, який під впливом певних факторів може збільшуватись або зменшуватись. Це зумовлює необхідність контролю як за зміною величини, так і цільовим використанням доходу в межах різних фондів, що є відображенням контрольної функції фінансів домогосподарств.

Узгодження економічних інтересів різних учасників домашнього господарства забезпечується їхнім регулюванням, під яким мається на увазі можлива зміна частини отриманого доходу, що припадає на одного члена домашнього господарства. Отже, фінансам домашнього господарства властива ще одна важлива функція – регулююча, яка підтримує збалансований розвиток домашнього господарства як економічної одиниці.

У країнах з розвинутою ринковою економікою важливою функцією фінансів домогосподарств є інвестиційна, зумовлена тим, що домогосподарства є одним із важливих постачальників фінансових ресурсів для економіки, де чверть національних заощаджень формується саме за рахунок заощаджень громадян. Участь фізичних осіб в інвестиційних процесах в Україні характеризується гранично низьким рівнем, незначні обсяги тимчасово вільних коштів (заощаджень) населення зумовлені низьким рівнем доходів, який обумовлює незначну схильність до заощаджень та значну недовіру до інститутів заощадження (банків, інвестиційних компаній, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній), низький рівень розвитку ощадних інституцій тощо.

Насамкінець відмітимо, що усі зазначені вище функції фінансів домогосподарств є взаємозалежними і взаємопов'язаними, діють одночасно, доповнюючи одна одну, і по-різному реалізуються кожним домогосподарством, маючи неповторну природу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юрій С.І., Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності // Фінанси України. – 2008. – № 8 (153). – С. 3–10.
2. Финансы: Учебник / под ред. д-ра экон. наук, проф. С.И. Лушина, д-ра экон. наук, проф. В.А. Слепова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Экономистъ, 2007. – 682 с.
3. Финансы: Учебник / Под ред. В.В. Ковалева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2008. – 640 с.

Горбатюк Ірина Олегівна

ст. гр. Фдгзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

У сучасному розвиненому суспільстві практично не існує жодної сфери економічної діяльності, яка б тим чи іншим чином функціонувала без участі домогосподарств. А невід'ємним атрибутом ринкової економіки є наявність та активний розвиток підприємницької діяльності, яка позитивно впливає на соціально-економічний розвиток суспільства через виконання організаційної, інноваційної та ресурсної функцій. Відтак значна частина населення здійснює підприємницьку діяльність та отримує доходи від неї.

Дослідженню процесів формування та особливостей розподілу доходів домогосподарств від підприємницької діяльності присвятили свої праці такі науковці як Г.М. Азаренков, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк, Т.М. Журавель, А.Г. Загородній, І.В. Зятковський, Т.О. Кізима, О.Л. Кравчук, Н.М. Лтобенко, Р.М. Михайленко, Г.О. Паршн, А.М. Поддєрьогін.

Підприємницька діяльність домогосподарств – це самостійна, ініціативна господарська діяльність домогосподарств, яка здійснюється на власний ризик та відповідальність з метою отримання комерційного успіху [1, с. 94].

Світовий досвід переконує, що необхідними умовами функціонування підприємництва у секторі домогосподарств є належним чином юридично регламентоване правове забезпечення з боку держави, що гарантує захист законного функціонування підприємства, сприяє розвитку, забезпечує економічну свободу, адекватну конкуренцію, наявність ринкового простору та інфраструктури [1, с. 96].

За наслідками впливу сучасних економічних трансформацій у 2009–2012 рр. спостерігалось зменшення частки доходів від підприємницької діяльності у сукупних ресурсах домогосподарств України: з 6,2% у 2009 р. – до 4,1% у 2012 р. [2, с. 25]. Упродовж 2009–2012 рр. спостерігався також розподіл підприємницького доходу домогосподарств у містах – близько 5,5% та у сільській місцевості – 3,7%. Така тенденція сформувалась внаслідок стрімкого розвитку міст, що сприяє реалізації підприємницького потенціалу та відчутного зниження інвестиційної привабливості сіл [3, с. 103].

Проведений аналіз свідчить про те, що домогосподарства поступово втрачають зацікавленість у веденні приватної справи, або ж, як альтернативний варіант, відходять в тінь. На сьогодні обсяг тіньових операцій домогосподарств за офіційними даними становить близько 43%. Прихована економіка є вигідною для приватних підприємців, оскільки дозволяє швидко розпочинати та згорнути свою діяльність, одночасно збільшуючи дохідність.

Підприємницький сектор домогосподарств на сьогодні займає невелику частку в економічній системі країни, однак існують певні проблеми у його діяльності, які перш за все проявляються через високі ставки єдиного соціального внеску, корупцію в державних органах, відсутність повноцінного ринкового середовища, втручання владних структур у діяльність суб'єктів, неефективність захисту права власності. Як наслідок, все це призводить до ухилення від оподаткування [3, с. 100].

Формування прошарку фізичних осіб підприємців в Україні відбувається в досить специфічних умовах взаємодії багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників. Іншими словами, будучи відкритою системою, функціонування підприємництва значною мірою обумовлюється впливом на нього зовнішнього середовища, яке визначає власне культуру сучасного підприємця, створює передумови запровадження підприємницької поведінки та формування доходу [3, с. 103].

Підсумовуючи вище сказане, пропонуємо наступні шляхи підвищення ефективності підприємницької діяльності домогосподарств і України:

1. Створення режиму максимального сприяння розвитку приватного підприємництва шляхом зменшення розміру сплати єдиного соціального внеску та податку на додану вартість.

2. Лібералізація фінансових ринків з метою недопущення завищення курсу національної валюти, що згубно впливає на діяльність домогосподарств.

3. Удосконалення законодавчої бази у сфері податкових та фінансових відносин.

4. Забезпечення адекватної конкуренції у підприємницькому секторі.

Безумовно з розвитком економіки в Україні роль домогосподарств у підприємницькому просторі підвищуватиметься. З виходом економіки на новий рівень збільшаться доходи домогосподарств, як однієї з ключових ланок економічної системи, зросте довіра до України з боку іноземних кредиторів та інвесторів тощо. Все це сприятиме прискоренню розвитку України і скорішому входженню її у європейський та світовий простір.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сизоненко В.О. Інституціональні аспекти фінансового регулювання підприємницької діяльності / В.О. Сизоненко // Фінанси України. – 2012. – № 8. – С. 88–97.
2. Доходи і витрати домогосподарств України у 2009–2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua>.
3. Сергієнко О.М. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні / О.М. Сергієнко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 2. – С. 100–104.
4. Кізіма Т.О. Домогосподарство як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку / Т.О. Кізіма // Вісник ТНЕУ. – 2008. – № 3. – С. 22–36.

Григорович Михайло Михайлович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

У стратегії економічного і соціального розвитку України збереження і розвиток наукового потенціалу було проголошено провідним чинником економічної політики держави. Вирішення цього завдання визначається перш за все фінансуванням наукових досліджень і розробок, загальний рівень якого вважається однією з ключових характеристик інноваційності країни, її готовності до побудови суспільства, що базується на знаннях.

Джерела фінансування наукових досліджень залежать від характеру їх здійснення. Розрізняють наступні види наукових та науково-технічних робіт: фундаментальні, прикладні дослідження, науково-технічні розробки та науково-технічні послуги. Фундаментальними дослідженнями вважаються експериментальні, пошукові або теоретичні дослідження, що спрямовані на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їхнього взаємозв'язку, без будь-якої конкретної мети, пов'язаної з використанням цих знань; результатом їх виконання є гіпотези, теорії, методи. Визначити наперед результативність та ефективність таких досліджень дуже складно, відтак і неможливо встановити їх вартісну оцінку. У зв'язку з великим ризиком використання інвестованих коштів ці дослідження фінансуються за допомогою державного бюджету, хоча в останні роки до неї посилюється увага приватних та інших недержавних інвесторів. За функціональною класифікацією видатки бюджету на фундаментальні дослідження включають дві групи:

1) видатки на фінансування фундаментальних досліджень наукових установ і видатки на фінансування Державного фонду фундаментальних досліджень;

2) видатки на розробку перспективних технологій і пріоритетних напрямків науково-технічного прогресу.

Прикладні дослідження – це оригінальні дослідження, які здійснюються для отримання нових знань, але призначені головним чином для здійснення конкретної практичної мети чи завдання. Прикладні дослідження визначають можливі шляхи використання результатів фундаментальних досліджень, нові методи розв'язання проблем, сформульованих раніше. Оскільки в даному випадку можливе прогнозування ефективності таких робіт, встановлення їх вартісної оцінки, то фінансування може здійснюватись за рахунок коштів замовника або за рахунок коштів міністерств і відомств. Якщо відомчі заклади ведуть фундаментальну тематику, то в цій частині вони отримують кошти з державного бюджету. Прикладні дослідження є перехідним етапом між фундаментальними дослідженнями та безпосереднім використанням наукових досягнень; у пере-

важній більшості зумовлюються комерційними потребами, ініціюються замовниками і споживачами. Відповідно джерела і механізми фінансування інноваційної діяльності на цьому етапі мають базуватися як на системі державної підтримки, так і на системі комерційних замовлень.

Науково-технічні розробки – це систематичні роботи, що базуються на існуючих знаннях, отриманих у результаті досліджень і/чи практичного досвіду, та направлені на створення нових матеріалів, продуктів, процесів, пристроїв, послуг, систем чи методів. Ці роботи можуть бути також спрямовані на значне вдосконалення об'єктів, що вже існують. Фінансування науково-технічних робіт може здійснюватися за рахунок коштів міністерств і відомств або за рахунок коштів замовників

До науково-технічних послуг належить діяльність у галузі науково-технічної інформації, патентів, ліцензій, стандартизації, метрології та контролю якості, науково технічного консультування та супутня діяльність, що сприяє впровадженню у виробництво науково-технічних розробок, інші види діяльності, що сприяють одержанню, поширенню та використанню наукових знань. Фінансування такого виду послуг здійснюється за рахунок коштів замовників.

Обсяг видатків Державного бюджету України на науку визначається згідно з державними і міждержавними програмами та переліком пошукових і прикладних розробок, а також на основі розрахунків НАН України, галузевих академій, міністерств і відомств. У видатковій частині ці видатки розміщуються згідно з підрозділами бюджетної класифікації за функціональним призначенням в складі загальнодержавних функцій як «Фундаментальні дослідження», а також за відомчою класифікацією у видатках відповідних міністерств і відомств.

Безумовно, що бюджетне (кошторисне) фінансування збереже свої позиції у вітчизняній практиці функціонування науково-дослідних установ і організацій, але основні засади його здійснення вимагають вдосконалення та розвитку. Враховуючи світовий досвід фінансування наукової сфери зазначимо, що модель конкурсного фінансування є значно ефективнішою, оскільки кошти отримати на умовах відкритого конкурсу мають можливість лише ті учасники, які запропонують найбільш ефективніший, найменш витратний проект і до того ж привабливий часовому вимірі для надавача грантового інвестування. Крім того, до учасників таких відкритих конкурсів ставляться ще певні вимоги щодо його ділової репутації, фінансового стану, досвіду та результативності роботи в сфері наукових розробок.

На нашу думку, фінансування фундаментальних наукових досліджень доцільно здійснювати шляхом надання грантів на їх проведення в шляхом виділення державних коштів на конкретну тематику наукових досліджень, яка затверджена в установленому порядку. За даними Державного комітету статистики, основними виконавцями фундаментальних досліджень, як і у попередні періоди, залишаються організації академічного профілю і вищі навчальні заклади, прикладних досліджень – організації академічного, галузевого профілю та вищі

навчальні заклади, науково-технічних розробок – організації галузевого профілю та заводської науки, науково-технічних послуг – організації галузевого профілю.

Гудзь Тетяна Ігорівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ

Бюджетні видатки відіграють важливу роль в розвитку країни. Вони є основою забезпечення фінансування соціальних програм, регулювання економіки, проведення структурної перебудови народного господарства, створення загальних умов розвитку ринкових відносин, збільшення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб, розвитку міжнародних відносин та інших важливих напрямів діяльності. Разом з тим, залежно від рівня розвитку держави, історичних, культурних та інших факторів роль держави у вирішенні соціально-економічних проблем змінюється, що, в свою чергу, впливає на обсяги та структуру державних видатків.

Видатки бюджету, згідно з Бюджетним кодексом – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

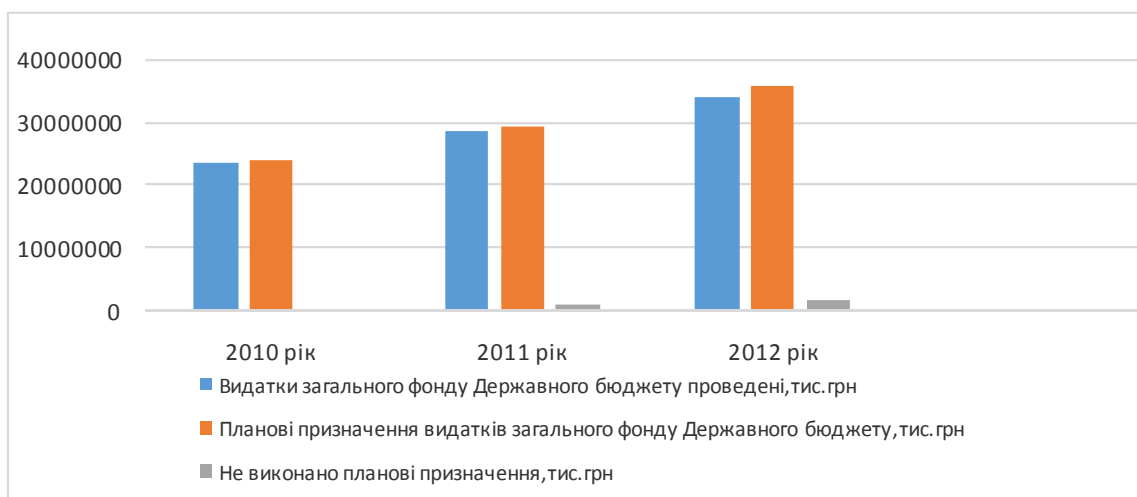

Рис. 1 Класифікація видатків бюджету

Бюджет містить загальний та спеціальний фонди. Загальний фонд складається з фінансування видатків бюджету за рахунок усіх дохідних надходжень, крім призначених для зарахування до спеціального фонду. Цей фонд забезпе-

чує фінансування виконання основних функцій і завдань держави, територіальних громад, які певною мірою є узагальненими. Спеціальний фонд передбачає програмно-цільове використання бюджетних коштів за бюджетним призначенням, яке виступає як повноваження, надане головному розпорядникові бюджетних коштів Кодексом, Законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні й часові обмеження і дозволяє надавати бюджетні асигнування [3].

Система бюджетних видатків призначена забезпечити раціональне розміщення та ефективне використання державних коштів.

Рис. 2 Динаміка показників виконання Державного бюджету України за видатками за 2010–2012 рр. [1; 2]

Проаналізувавши виконання видаткової частини бюджету протягом 2010-2012 років можна дійти висновку, що на протязі цього періоду показники виконання видаткової частини відставали від запланованих, а отже – не було досягнуто поставлених цілей. Основною причиною такої ситуації є постійний брак коштів у Державному бюджеті України. Проте, є й інші чинники, які впливають на недовиконання видаткової частини бюджету. Серед них можна виділити:

- недосконалість процесу та методики планування бюджетних видатків;
- неефективне витрачання бюджетних коштів;
- недостатня дієвість бюджетного контролю;
- політична та економічна ситуація в країні та інші.

З метою вирішення зазначених проблем доцільно розробити та реалізувати цілий комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності бюджетних видатків, зокрема: запровадити програмно-цільовий метод бюджетування на усіх рівнях бюджетної системи, що сприятиме удосконаленню планування бюджетних видатків; визначити пріоритетні напрямки витрачання обмежених бюджетних ресурсів; удосконалити бюджетне законодавство в частині розмежування видатків бюджетів між різними рівнями бюджетної системи; посилити контроль за витрачанням бюджетних коштів тощо.

Удосконалення системи видатків бюджетів є об'єктивно необхідною умовою та підґрунтям реалізації комплексу економічних реформ в країні. Реалії економічного сьогодення вимагають використання сукупності виважених форм, методів і принципів перерозподілу видатків між рівнями бюджетної системи з метою посилення ефективності виконання функцій і завдань держави та забезпечення її сталого соціально-економічного розвитку. При цьому структура видатків має віддзеркалювати стратегію трансформації економічних відносин і базуватися на оцінці впливу державних рішень на майбутній розвиток країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2011 рік [Електронний ресурс]/Рахункова палата України.-Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16740923/Buleten_vykon_budg_2011.pdf.
2. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2012 рік [Електронний ресурс]/Рахункова палата України.-Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741935/Visnovok_2012.pdf.
3. Кудряшов В.П. Курс фінансів: Навчальний посібник – К.: Знання, 2008. – 431 с.

Дейнека Леся Володимирівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

На сучасному етапі державотворення особливої ваги набувають питання управління державним боргом, оскільки вони тісно пов'язані з економічною системою країни, її соціальними та політичними процесами. Наявність державного боргу, його розміри і методи погашення впливають на різні сторони економічного життя, такі як дефіцит державного бюджету, звуження чи розширення сукупного попиту та пропозиції, розмір грошової маси в обігу, який визначає темпи інфляції [1, с. 29].

Відповідно до Бюджетного кодексу України державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань країни з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [2]. Він формується у зв'язку з проведенням державних запозичень, метою яких є покриття бюджетного дефіциту на загальнодержавному і місцевому рівнях, забезпечення цільового фінансування різноманітних програм, поповнення необхідних резервних активів, рефінансування раніше здійснених державних запозичень.

Як свідчать аналітичні дані, протягом останніх років обсяг державного боргу в Україні зріс з 473 млрд. грн. до 552 млрд. грн. Головним чином це було

продиктовано суттєвим збільшенням внутрішніх запозичень, які з початку 2012 р. до жовтня 2013 р. зросли з 173 млрд. 707,7 млн. грн. до 261 млрд. 529 млн. грн. При цьому граничний обсяг державних запозичень наприкінці 2013 р. буде складати приблизно 483,0 млрд. грн., що на 12,4 млрд. грн. більше за прогнозне значення [3]. Продовження даного курсу боргової політики в майбутньому може негативно позначитися на соціально-економічному розвитку нашої держави.

Фахівці визначають рівень державного боргу відносно ВВП, що є безпечним для України та не загрожує їй дефолтом, на рівні близько 35% ВВП. Згідно положень чинного законодавства величина основної суми боргу не має перевищувати 60% фактичного річного ВВП [2]. В 2012 р. цей показник перебував у межах 42%, а в 2013 р. – 37,4%. Зважаючи на нестабільну економічну ситуацію в світі та високі показники державного боргу у ВВП, особливо гостро постає питання про вдосконалення механізму управління державною заборгованістю і зменшення її меж.

З точки зору вітчизняних науковців, управління державним боргом потребує докорінних змін. Для вирішення проблем і вдосконалення цього процесу пропонується:

- встановити жорстку систему контролю та звітності за надходженням і витрачанням коштів, що зменшить вплив «тіньового» сектору економіки;
- переорієнтуватися на внутрішній ринок державних запозичень на період нестабільності національної валюти;
- відмовитись від залучення кредитів міжнародних організацій економічного розвитку, що супроводжуються додатковими умовами;
- здійснювати видачу державних гарантій лише у виняткових випадках, пов'язаних із реалізацією національних інтересів;
- впровадити застосування методу «цільових орієнтирів» при оцінці ефективності боргової політики;
- зменшити граничний рівень державного боргу у ВВП, що відображає рівень розвитку вітчизняних фінансових ринків [4, с. 18].

У процесі управління державним боргом необхідно враховувати економічну та політичну ситуацію в країні, рівень інфляції, ділову активність суб'єктів підприємницької діяльності, ступінь ризику щодо неповернення боргу. Це дасть змогу сформулювати правильний напрям фінансової політики, контролювати обсяг позик, необхідний для фінансування, основні напрямки й цілі впливу на грошовий обіг, виробництво, зайнятість, можливість і доцільність здійснення різних загальнодержавних програм, забезпечення мінімальних витрат на погашення й обслуговування державного боргу при максимально можливих вигодах для суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравчук Н. Зовнішня заборгованість держави: емпіричні гіпотези та концептуальні підходи / Н. Кравчук // Світ фінансів. – 2005. – № 2. – С. 28–40.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Державний борг України та країн світу 2011-2013 роки (складові, географія, динаміка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/derzhavniy-borg-ukrayini-ta-krayin-svitu-2011-2013-roki-skladovi-geografiya-dinamika>.
4. Дудченко В. Державний борг як об'єкт регулювання / Дудченко В. // Економічний аналіз: Зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – Випуск 2 (18). – С. 82-87
5. Воронюк В.М. Управління державним боргом в Україні: проблеми та напрями вдосконалення / Воронюк В.М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2012/Economics/3_103520.doc.htm.

Демчишин Христина Ігорівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ЗАГАЛЬНОЇ І ГРАНИЧНОЇ КОРИСНОСТІ

В сучасних умовах рівень доходів членів домогосподарства є найважливішим показником їхнього добробуту. Так, в залежності від того, скільки домогосподарство має в розпорядженні ресурсів, визначаються матеріальні та духовні можливості людини, її відпочинку, отримання освіти, задоволення усіх інших потреб.

Усі свої доходи домогосподарства використовують на придбання продовольчих та непродовольчих товарів, витрачають на побутові та соціально-культурні послуги, загалом задовольняють свої потреби. Тому, чим більше доходів отримують домогосподарства, тим повніше задовольняються їх потреби. В такому разі, змінюється структура поточного споживання і напрямки використання ресурсів.

Загалом, витрати можна трактувати як суму платежів домогосподарств за товари та послуги, отримані у звітному періоді, а також суму коштів, направлених ними на купівлю акцій, сертифікатів, валюти, нерухомості, на будівництво, допомогу родичам і знайомим, на вклади до банківських установ, на сплату податків та інших внесків.

Дослідженням проблем формування та оптимізації витрат домогосподарств займалися багато вчених, зокрема А.Н. Бабич, С.О. Белозьоров, О.З. Ва-

таманюк, Ю.І. Кашин, Т.О. Кізима, В.В. Ковальов, Ю.Ю. Русанов, В.Д. Фетісов, І.П. Хомініч, А.Ю. Чернов, С.А. Шашнов та інші.

Формування витрат в залежності від зміни доходу вперше теоретично обґрунтував німецький економіст Ернест Енгель у ХІХ столітті. Ця закономірність отримала назву «Закон Енгеля». Закон Енгеля трактує наступну закономірність: із зростанням доходів домогосподарства питома вага його витрат на продукти харчування зменшується, частка витрат на придбання непродовольчих товарів та комунальні послуги змінюється мало, а частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних благ зростає. Це пов'язане з тим, що життєві блага мають неоднакову цінність для людей [1, с. 47]. Відтак із закону Енгеля випливає, що при стабільних цінах і збільшенні доходів зростає частка витрат на предмети розкоші, а частка витрат на першочергові потреби зменшується.

Безумовно, що наявних у розпорядженні населення ресурсів, як правило, буває недостатньо для задоволення практично необмежених його потреб. Тому споживач буде вибирати лише те економічне благо, яке йому необхідне, тобто лише те благо, яке принесе йому певну корисність. Відтак корисність визначається як здатність товару або послуги задовольняти потреби людини. Для кожного домогосподарства поняття корисності має суб'єктивний характер. Так, в залежності від обставин, які наявні для особи, певний товар є не завжди актуальним. Наприклад, літом купівля морозива принесе задоволення, а взимку це не буде актуальним [2, с. 182].

Існує певна залежність між кількістю спожитих одиниць товару та рівнем задоволення споживача, що виражається за допомогою функції корисності (співвідношення між обсягами спожитих товарів та послуг і рівнем корисності).

Економісти виділяють загальну корисність і граничну корисність. Під загальною корисністю розуміють сумарну величину задоволення від споживання конкретної кількості товару. Вона передбачає, що в міру збільшення споживання блага загальна корисність зростає усе повільніше, а при певній кількості одиниць блага відбувається насичення потреби. Подальше споживання може призвести до зменшення загальної корисності від споживання [3, с. 273].

А от гранична корисність визначає зміну загальної корисності внаслідок споживання однієї додаткової одиниці блага, тобто додаткове задоволення від споживання кожної додаткової одиниці товару.

Закон спадної граничної корисності визначає, що при споживанні кожної наступної одиниці товару величина додаткового задоволення для людини зменшується.

Загалом кожен споживач оцінює сам корисність тих чи інших благ і вибирає ті, які принесуть йому найбільшу корисність. Так, теорія споживацького вибору передбачає наступні припущення:

- більша кількість товару привабливіша для споживача, ніж менша;
- якщо є два товари, то споживач може віддати перевагу одному з них або визнати, що вони для нього рівноцінні;

– споживач витрачає свій бюджет таким чином, щоб отримати максимальне задоволення від суми придбаних економічних благ [4, с. 12].

Отже, якщо сукупні доходи домогосподарства збільшуються, то частка витрат на придбання товарів першої необхідності скорочується. Загалом частка витрат на харчування знижується, а споживання вторинних благ (культурних благ, освітніх благ тощо) зростає більшою мірою.

Таким чином, величина витрат домогосподарств залежить від кількості і обсягу спожитих благ, від міри задоволення потреб людини чи сім'ї в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федоренко В.Г., Діденко О.М., Руженський М.М., Іткін О.Ф. Політична економія: Підручник / За наук. ред. докт.економ. наук. проф. В.Г. Федоренка. – К.: Алерта, 2008. – 487 с.
2. Політична економія: Навч. посібник / Г.А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев та ін.; За заг. ред. Г.А. Оганяна. – К.: МАУП, 2003. – 520 с.
3. Мамалуй О.О. Основи економічної теорії: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 479 с.
4. Щеньова В.Б., Лакей І.М. Мікроекономіка. Опорний конспект лекцій. – Дніпропетровськ, ДНУ, 2009. – 122 с.

Дем'янишин Григорій Степанович

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасні реалії соціально-економічного розвитку суспільства потребують вироблення нового механізму управління міжбюджетними трансфертами на різних рівнях бюджетної системи, еволюційного переходу від управління затратами в бюджетному процесі до управління результатами. Це підвищить вагомість управлінських механізмів, що базуються на середньостроковому плануванні і прогнозуванні, забезпечить ефективне формування та використання бюджетних ресурсів.

Дієва політика бюджетно-територіального вирівнювання повинна бути спрямована на досягнення високої якості та передбачуваності бюджетів на локальному рівні, зміцнення фінансової дисципліни.

Постійне дотримання фінансової дисципліни потребує здійснення бюджетних видатків з орієнтиром на середньострокову перспективу розподілу ресурсів згідно з визначеними стратегічними пріоритетами та з більшою дієвістю й ефективністю програм. У цьому контексті розробка показників бюджетного вирівнювання (абсолютних, відносних, інтегрованих), на нашу думку, сприятиме впорядкуванню індикаторів стану фінансів держави, що дасть змогу точніше

визначати проблемні території, удосконалювати існуючу систему територіального вирівнювання з урахуванням стратегічних напрямів розвитку територій.

У процесі реформування міжбюджетних відносин в Україні доцільно децентралізувати бюджетні повноваження, скоротити сфери регулювання місцевих бюджетів. При цьому управління міжбюджетними трансфертами на різних рівнях бюджетної системи повинно враховувати основні принципи, запропоновані Міжнародним Валютним Фондом, які полягають у:

- використанні міжбюджетних трансфертів у першу чергу на досягнення цілей макроекономічної стабілізації;

- розробці такої методики розподілу дотацій вирівнювання, яка має відповідати фінансовій політиці держави. Бюджетне вирівнювання доцільно узгоджувати з засадами середньострокової фінансової політики влади, включаючи прогноз доходів і видатків бюджетів усіх рівнів на три і більше роки;

- чіткому формулюванню цілей трансфертів вирівнювання, які даватимуть можливість забезпечити їх регулярний моніторинг. При цьому необхідно уникати дублювання та перехресного фінансування суспільних послуг.

Поряд з цим децентралізація супроводжуватиметься локальною автономією у прийнятті бюджетних рішень, оскільки сьогодні накладання функцій різних рівнів влади, значні соціальні зобов'язання, недостатність розвитку громадянського суспільства, вагомі міжрегіональні відмінності роблять особливо вагомим значення держави у вирівнювання бюджетної забезпеченості та регулюванні бюджетної політики місцевої влади.

Оскільки місцевий і державний бюджети є незалежними один від одного, центральна влада повинна стимулювати розвиток територій, забезпечивши належні умови для їх фінансової спроможності. Нова прогресивна модель державного управління має наповнити місцеве самоврядування реальним змістом.

Затверджена урядом формула вирівнювання в Україні постійно змінюється. Обсяги місцевих бюджетів та бюджетний процес на місцевому рівні залежать від терміну прийняття державного бюджету Верховною Радою України та визначення обсягів дотацій вирівнювання місцевим бюджетам. Видатки місцевих бюджетів переважно спрямовані на соціальні цілі, а величина фінансових ресурсів інвестиційного призначення, як правило є недостатньою для повноцінного функціонування й розвитку місцевої інфраструктури.

Запропонований сьогодні в якості бюджетної ініціативи метод стимулювання шляхом заохочення досягнутих результатів, не є новим, оскільки він був поширеним і в радянські часи. Основний його недолік (масове приписування «досягнутих» результатів для наступного вливання коштів з державного бюджету), суперечить принципам ринкових відносин. Тому, на нашу думку, на відміну від цієї практики, стимулюючим фактором для територій в сучасних умовах має стати чітке розмежування повноважень та зобов'язань органів місцевої влади, що буде максимально підкріплене дохідними джерелами в умовах стабільності бюджетного та податкового законодавства.

Станом на сьогоднішній день формула вирівнювання, незважаючи на демографічний характер більшості змінних, прив'язана до існуючої інфраструктури постачальників суспільних послуг. Згідно з формульним розрахунком дотацій вирівнювання, делеговані видатки на соціальні послуги розраховуються на основі норм та стандартів, запропонованих центральною владою залежно від кількості користувачів цих послуг.

З метою покращення системи соціального захисту та соціального забезпечення в Україні й підвищення ефективності видатків на соціальні потреби доцільно законодавчо зацікавити фінансування соціальних послуг. Цей процес має відбуватися одночасно з реформуванням місцевих бюджетних відносин за принципами бюджетного федералізму. Підтримка органами місцевого самоврядування багатосторонніх партнерств й іншими владними структурами, приватним сектором є ефективною для міських і сільських районів. Це пояснюється можливістю покращення місцевої інфраструктури, створення нових робочих місць та розвитку підприємства, соціальних послуг, насамперед освітніх та медичних.

Дережицька Марія Іванівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Соціальна сфера – одна з найважливіших сфер життя суспільства, в якій реалізуються соціальні інтереси населення. Саме вона покликана забезпечити громадянам конституційно гарантовані права: на життя, безпечні умови праці, винагороду за працю, захист сім'ї, відпочинок, освіту, житло, охорону здоров'я і медичну допомогу, соціальне забезпечення та сприятливе довкілля [1, с. 32]. Рівень задоволення цих прав дає уявлення про рівень суспільного добробуту в країні, визначає показники її соціально-економічного розвитку.

Важливою передумовою повноцінної реалізації соціальних прав громадян є формування належного механізму їхнього фінансового забезпечення. Світова практика передбачає задіяння широкого кола джерел та методів фінансування соціальної сфери. Втім, у більшості європейських країн його основу формують фінансові ресурси держави.

Питання бюджетного фінансування соціальної сфери достатньо широко висвітлюються у науковій літературі й представлені працями Т. Бондарук, О. Василика, Т. Ковальчук, Н. Кузьминчук, Л. Омелянович, Д. Полозенка, П. Пронози та інших вчених. Однак, і дотепер залишаються невирішеними пи-

тання об'єктивного визначення обсягів видатків бюджетів на забезпечення функціонування соціальної сфери, їхнього розмежування між бюджетами усіх рівнів, оцінювання ефективності використання.

В силу історичної специфіки, особливостей економічного розвитку та ментальних настроїв суспільства, головним джерелом фінансування соціальної сфери в Україні є кошти державного та місцевих бюджетів. Зауважимо, що видатки на соціальні потреби займають найбільшу питому вагу серед усіх напрямів використання коштів бюджету. Видатки зведеного бюджету на соціально-культурні заходи у 2011 році склали 63,0% від загальної суми видатків, в тому числі державного бюджету – 58,2%, а місцевих бюджетів – 79,2%. В 2012 році ці показники склали, відповідно, 64,6%, 59,6%, 79,9%. Таким чином, основне навантаження з фінансування соціальних потреб припадає на місцеві бюджети [2, с. 104].

Не зважаючи на вагоме зростання видатків бюджетів на соціальні цілі, яке спостерігалось впродовж останніх років, вони поки не задовольняють належним чином потреб соціальної сфери. Досить часто фінансових ресурсів вистачає лише на поточне утримання соціально-культурного обслуговування, тоді як про фінансування їхнього розвитку мізерне. Це свідчить, що держава не спроможна в сучасних умовах в повному обсязі задовольняти соціальні потреби громадян, а це негативно відбивається на соціально-економічному розвитку країни в цілому.

Неналежна реалізація соціальної функції держави здебільшого зумовлена невизначеністю та непослідовністю бюджетної політики у соціальній сфері, відсутністю стратегічного бачення її розвитку. Це призводить в подальшому до численних бюджетних правопорушень і, в підсумку, неефективного витрачання бюджетних коштів. До кола основних причин, які сприяють неефективному і незаконному використанні бюджетних коштів, на наш погляд, можна додати: невідповідне нормативно-правове та організаційне забезпечення бюджетного процесу; недосконалість системи бюджетного планування; неефективність бюджетного управління наявними фінансовими ресурсами, недоліки в системі державного контролю за їхнім використанням та інші. До цього переліку варто додати також відсутність сформованих організаційних умов щодо взаємодії інститутів громадського суспільства та органів публічної влади. Високий рівень корупції, клієнтизм, низька економічна ефективність, величезне розшарування доходів громадян – все це унеможлиблює розвиток ефективної ринкової економіки, та призводить до «хронічного» недофінансування бюджетної сфери, що в свою чергу впливає на величину соціальних видатків [3, с. 43].

Проблеми фінансування соціальної сфери криються також у площині методології планування видатків бюджетів на соціальні потреби. Об'єктивною реальністю сьогодення є неефективність застосування в Україні програмно-цільового методу управління бюджетними ресурсами, пов'язана з недоліками

бюджетного планування, відсутністю зв'язку між бюджетними програмами, фінансуванням установ та стратегічним плануванням. Не визначені фінансові механізми розробки і реалізації програм, важелі управління їхнім виконання обумовлюють нерівноправність у забезпеченні прав та обов'язків громадян.

Отже, можемо констатувати, що бюджетні кошти відіграють провідну роль у забезпеченні діяльності соціальної сфери, однак механізм бюджетного фінансування вкрай досконалий та потребує коригування. Першочергової уваги вимагають питання внесення змін до порядку фінансування соціальних видатків, механізму їхнього планування і прогнозування; доцільно переглянути міжбюджетні відносини та відносини держави й підприємницького сектору, громадських організацій. Не менш важливою у цьому плані має стати розробка методичних підходів до оцінювання ефективності бюджетної політики у соціальній сфері та посилення відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Полозенко Д.В. Добробут і його фінансове забезпечення // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С.28–35.
2. Ляхович Г.І. Фінансування соціальної сфери в умовах децентралізації управління // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С.100–106.
3. Соціальні послуги в Україні: сьогодення та перспективи / Т.В. Семигіна, К.С. Міщенко, Т.Г. Кіча та ін. – К.: ВК «Зірка», 2011. – 52 с.
4. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2012 рік / Рахункова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.as-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741935/Visnovok_2012.pdf.

Дида Софія Володимирівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

Наявність власного капіталу – необхідна умова створення та успішної діяльності будь-якого комерційного підприємства, у тому числі й банку. Як відомо, банки є особливими учасниками фінансового ринку, що виконують посередницьку функцію у процесі залучення та розподілу грошових ресурсів, результативність виконання якої значною мірою залежить від ступеня забезпеченості банківських установ власним капіталом. Визначити роль і значення власного капіталу у формуванні сукупного капіталу банку можна лише за умови детального вивчення специфіки його походження з урахуванням економічної сутності та виконуваних функцій.

В економічній літературі на сьогодні існує чимало розбіжностей щодо тлумачення сутності поняття «власний капітал банку». Саме відсутність чіткого визначення власного капіталу банку призводить до ототожнення його з власними коштами, ресурсами, фондами банку, що ускладнює як теоретичні, так і практичні засади формування та використання власного капіталу банками.

Вчені Заходу Ф. Мишкін, Е. Дж. Долан, К. Дж. Кемпбелл вважають так: «Різниця між банківськими активами і зобов'язаннями становить реальну величину власного капіталу банку, подану у формі акцій» [1, с. 258; 2, с. 84]. За таким твердженням чітко відстежується бухгалтерський підхід: власний капітал банку виступає розрахунковою величиною, а за основу його визначення взято лише порядок обчислення й оцінювання категорії. Аналогічне трактування подано і в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [3]. Так, П. Роуз зазначає: «Поняття «банківський капітал стосується насамперед тих коштів, які внесли власники банку; він складається переважно з акціонерного капіталу, резервів і нерозподіленого прибутку» [4, с. 445]. Варто зауважити, що у такому твердженні виявився лише структурний підхід: вказується належність окремих статей балансу власникам банку без виділення напрямків використання власного капіталу банку.

Російський вчений О.І. Лаврушин розрізняє поняття власних коштів і власного капіталу банку: «Власні кошти – це всі пасиви, утворені у процесі внутрішньої діяльності банку..., власний капітал банку – розрахункова величина, яка вміщує ті статті власних коштів (і навіть залучених), які за економічним змістом можуть виконувати функції капіталу банку» [5, с. 72]. В такому тлумаченні власний капітал виступає як вузьке поняття, а власні кошти банку – як широке, загальне; до того ж, не зрозуміло, які саме залучені кошти слід зараховувати до складу власного капіталу. Зазначимо, що укладачі «Енциклопедії банківської справи України» власний капітал розглядають як «власні кошти банку, тобто сукупність різних коштів, фондів, призначених для забезпечення комерційної і господарської діяльності банку та його фінансової стабільності» [6, с. 143].

Зважаючи на вищевикладене й аналізуючи напрацювання вчених-економістів щодо сутності власного капіталу банку, пропонуємо дати таке його визначення: власний капітал банку – це складова капіталу банку, що є сукупністю грошових коштів, матеріальних та нематеріальних цінностей, які виражені у грошовій формі, сформовані за рахунок коштів власників і перебувають у власності банку, а також відповідають певним вимогам та використовуються в процесі банківської діяльності з метою отримання прибутку, гарантування фінансової стійкості, ліквідності й забезпечення довіри до установи банку.

Власний капітал банку має першорядне значення в забезпеченні фінансової стійкості, міцності й надійності банку. У вигляді акціонерного (пайового) капіталу, кошти якого формують статутний фонд, власний капітал є невід'ємною складовою на початковому етапі створення банку, а також він відіграє не менш

важливу роль у процесі забезпечення його ефективної діяльності в наступних періодах.

Зважаючи на вищевикладене й аналізуючи напрацювання вчених-економістів щодо даної проблеми, пропонуємо дати таке визначення: власний капітал банку – це складова капіталу банку, що є сукупністю грошових коштів, матеріальних та нематеріальних цінностей, які виражені у грошовій формі, сформовані за рахунок коштів власників і перебувають у власності банку, а також відповідають певним вимогам та використовуються в процесі банківської діяльності з метою отримання прибутку, гарантування фінансової стійкості, ліквідності й забезпечення довіри до установи банку. Беручи до уваги це визначення, зазначимо, що власний капітал банку має відповідати таким вимогам: наявність права власності: власний капітал банку має складатися лише з тих статей пасиву, які сформовані за рахунок коштів власників банку або виникли у процесі його діяльності й не належать іншим контрагентам; стабільність: відсутність зобов'язань, постійність величини та існування капіталу, незалежність від впливу макроекономічних факторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мишкін Ф.С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф.С. Мишкін; [пер. с англ. С. Панчишин, А. Панчишин, Г. Стеблій]. – К.: Основи, 1999. – 963 с.
2. Долан Э.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э.Дж. Долан, К.Д. Кэмпбел, Р.Д. Розмари; под общ. ред. В. Лукашевича ; [пер с англ. В. Лукашевича и др.] – М.: 1996. – 448 с.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2122-III від 7.12.2000 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 8. – С. 5–13.
4. Роуз П.С. Банковский менеджмент / П.С. Роуз [пер. с англ. со 2-го изд.] – М.: Дело Лтд, 1995. – 750 с.
5. Банковское дело: учеб. / под ред. О.И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 576 с.
6. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В.С. Стельмах (голова) [та ін.] – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.

Довгалюк Михайло Васильович

ст. гр. ФУММ-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

НЕОБХІДНІСТЬ ТА СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

З прийняттям Верховною Радою України Декларації про державний суверенітет України та схваленням Акту проголошення незалежності України розпочалося становлення України як суверенної, незалежної, демократичної держави

та взято курс на проведення економічних реформ з поступовим переходом до ринкової економіки.

Цей процес, на жаль, супроводжується значними економічними та соціальними втратами, які виявляються в суттєвому зниженні рівня життя населення, реальної заробітної плати, зростанні безробіття, в появі значної кількості громадян, які опинилися за межею бідності.

Розглядаючи проблеми держави і соціального захисту, необхідно перш за все визначитися з поняттям соціального захисту.

Термін «соціальне забезпечення» («Social security») вперше застосував у 1934 р. президент США Рузвельт. Акт про соціальне забезпечення став частиною його програми «New Deal». Відтоді цей термін набув поширення у світі і традиційно означає систему матеріального забезпечення і обслуговування громадян у випадку соціальної потреби – соціального ризику.

«Соціальний захист» і «соціальне забезпечення» – різні за змістом і цілями поняття. Етимологічний аналіз слова «захист» свідчить, що йдеться про якусь тимчасову дію, яка має закінчитися як тільки загроза мине. Що стосується «забезпечення» – це тривалий процес, який має сталий характер і не залежить від тимчасових життєвих ускладнень. Крім того, термін «захист» несе тривожне психологічне навантаження, адже йдеться про загрозу, напад небезпеки, від якої треба захищатися.

У науковій літературі зустрічаються різні тлумачення поняття соціального захисту. На думку Єрмоловської О.Ю., соціальний захист «система відносин між індивідом і суспільством з приводу розв'язання протиріч між негативними соціальними наслідками становлення ринкової організації виробництва і реальними можливостями людини адаптуватися до них» [2, с. 17].

Дрозд І.К. розглядає соціальний захист населення як систему, "що являє собою комплекс нормативних актів, форм, методів, які повинні забезпечити: соціальний захист працюючих, соціальний рівень заробітної плати відповідно до зростаючих потреб і вартості робочої сили, соціальні гарантії непрацевдатним та малозабезпеченим і необхідний рівень розвитку інфраструктури села". На думку Хом'як І.К. система соціального захисту – «комплекс заходів, що захищають від економічної та соціальної деградації в наслідок економічної кризи, зниження доходів, хвороб, професійного захворювання, старіння, безробіття, економічної загрози тощо». Куницький Р.Й. розуміє соціальний захист населення як «відповідні гарантії і коло зобов'язань суспільства по відношенню до людини, будь-якої соціальної групи населення по забезпеченню їм достатнього рівня життя кожної особи» [5, с. 48].

В енциклопедичній літературі економічного спрямування соціальний захист громадян розглядається як два взаємопов'язаних поняття, з одного боку, це надання всім громадянам рівних можливостей у забезпеченні своєю працею гідного життя собі, з іншого боку, – державну підтримку непрацевдатних і соціально-вразливих громадян, або передбачає тільки турботу держави про грома-

дян, які потребують допомоги, та сприяння у зв'язку з віком, станом здоров'я, соціальним станом, недостатнім забезпеченням у наданні засобів існування.

В спеціальній літературі юридичного спрямування соціальний захист розглядається як система державних гарантій для реалізації прав громадян на працю і допомогу на час безробіття, підтримання життєвого рівня населення через перегляд мінімальних розмірів основних соціальних гарантій за умов зростання цін на споживчі товари і послуги; надання державної допомоги і пільг та інших видів соціальної підтримки малозабезпеченим громадянам і сім'ям, які виховують дітей, матеріальне забезпечення при досягненні пенсійного віку, тимчасової або постійної втрати працездатності, втрати годувальника тощо.

В економічній структурі сучасного суспільства соціальний захист населення є одним з найважливіших елементів.

Термін «соціальний захист», на нашу думку, означає сукупність всіх форм, які застосовує суспільство для забезпечення від ризиків захворювань, старості та для гарантування у випадку зменшення або втрати доходу.

В структурі соціального захисту можна виділити 4 рівня:

1. Гарантії базові, які забезпечують у випадку хвороби, старіння, обмежений захист.

2. Гарантії додаткові або факультативні (за бажанням), або обов'язкові в залежності від країни, які поліпшують здоров'я, або утримання.

3. Прості доповнення, передбачені оподаткуванням, які дають можливість збільшити гарантії проти ризиків (госпіталізація, старіння).

4. Захист, який забезпечується персонально за рахунок доходу [3, с. 36].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василик О.Д. Державні фінанси України: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 2000. – 383 с.

2. Горянська С.В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення // Фінанси України. – 2001 – № 6. – С. 17–21.

3. Качан Л. Розвиток економіки – основа позитивних зрушень в соціальній сфері // Соціальний захист. – 2000 – № 12. – С. 36–41.

4. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): Навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2002 – 212 с.

5. Шевченко В.І. Соціальна безпека і гуманітарний захист // Соціальний захист. – 1998. – № 8. – С. 48–56.

Довжук Наталія Олександрівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лободіна З.М.

БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Необхідною передумовою функціонування соціальної сфери в контексті реалізації соціальної політики держави є наявність відповідного потреби обсягу фінансових ресурсів. Зважаючи на широке розповсюдження в багатьох країнах теорії побудови соціальної держави та суспільних благ, держава стає центральним суб'єктом виконання соціальних функцій у суспільстві, а тому вагомим джерелом фінансування соціальної сфери є бюджетні кошти.

З Державного та місцевих бюджетів України на фінансування соціальної сфери у 2012 р. було спрямовано 12,33% від ВВП та 35,26% від видатків Державного та місцевих бюджетів України. Упродовж 2009–2012 рр. спостерігалася позитивна тенденція до зростання абсолютного обсягу видатків бюджетів усіх рівнів на соціальну сферу на 62 млрд. грн. або 55,51%. Однак, зростання бюджетного фінансування галузей соціальної сфери відбулось в основному у зв'язку із підвищенням заробітної плати працівників бюджетної сфери, а також видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, ціни на які зростали. Це зумовило відсутність безпосереднього зв'язку між підвищенням рівня фінансування та якістю суспільних послуг, що надаються населенню.

У складі видатків Державного та місцевих бюджетів України на соціальну сферу найбільшу частку займали видатки на освіту – 58,68–59,8%, дещо меншу на охорону здоров'я – 32,77–33,54%, найменшу – на галузі, які забезпечують духовний і фізичний розвиток людей (фізична культура і спорт, культура і мистецтво, засоби масової інформації) – 7,39–8,46%.

Таким чином, фінансування соціальної залишається основним пріоритетом спрямування соціальних видатків бюджетів в Україні, і його номінальні обсяги з кожним роком зростають. Водночас необґрунтоване нарощування соціальних видатків, що не підкріплене відповідними макроекономічними передумовами, викликає ряд застережень щодо можливих ризиків соціально-економічного характеру, серед яких – невиконання соціальних зобов'язань держави, значний бюджетного дефіцит, підвищене навантаження на фонди соціального страхування, витіснення капітальних інвестицій поточним споживанням.

Здійснення державної політики в соціальній сфері має бути одним із пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, невід'ємною складовою успішного розвитку України.

Для удосконалення бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні доцільно здійснити комплекс заходів:

– перейняти позитивний зарубіжний досвід фінансування та підтримки соціальної сфери західноєвропейських країн (альтернативою вибору між різними типами моделей соціальної держави для України є побудова власної моделі державного устрою, яка базуватиметься на інтеграції їх різних складових, пошуку необхідного балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю, між стимулюванням економічного розвитку та підтримкою вразливих верств населення, між державним регулюванням та ринковими механізмами розвитку. Втручання держави є необхідним у тих важливих сферах, де ринкові механізми не здатні забезпечити справедливий доступ до найважливіших благ та умов життя, а також ефективного використання ресурсів);

– розробити та затвердити обґрунтовану довготермінову стратегію розвитку соціальної сфери з чітко окресленою метою, соціальними пріоритетами та механізмами їх реалізації;

– розробити і затвердити на законодавчому рівні соціальні стандарти, що реалізуються на території всієї країни;

– забезпечити мінімальні державні гарантії реалізації конституційних прав громадян у соціальній сфері. Державні та регіональні програми мають визначати перелік соціальних послуг, надання яких фінансується державою, та встановлювати відповідні фінансові зобов'язання державних та регіональних органів влади [1];

– здійснювати фінансування соціальних видатків відповідно до пріоритетних цілей: видатки повинні фінансуватися в повному обсязі та відповідати соціальним стандартам;

– розробити критерії результативності соціальних видатків бюджетів;

– підвищити контроль за ефективністю та результативністю соціальних видатків, тобто бюджетне фінансування соціальної сфери повинно здійснюватися результативно і з максимальною віддачею від використання грошових коштів. Досягти цього можна шляхом впровадження програмно-цільового методу управління бюджетними коштами;

– побудувати міжбюджетні відносини відповідно до реальної вартості виконання соціальних функцій, що розраховується на базі соціальних стандартів;

– оптимізувати мережу бюджетних установ соціальної сфери, які фінансуються в кошторисному порядку, але разом з тим надають платні суспільні послуги;

– забезпечити поступове зростання заробітної плати працівникам соціальної сфери, цим самим мотивуючи їх до вдосконалення та підвищення ефективності надання ними суспільних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Савчук Н.В. Проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні та шляхи їх вирішення / Н.В. Савчук, Х.В. Радкевич, Л.Л. Зозуля // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2012. – Вип. 22.1. – С. 384–389.

Доскоч Ірина Романівна

ст. гр. ФУДмз-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидор І.П.

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ДЕРЖАВІ

Бюджетний процес – це універсальне економічне явище, у якому відображаються усі бюджетні відносини, виявляються їх позитивні та негативні якості, рівень впливу цих відносин на розвиток економіки, соціально-культурної сфери, добробут населення, забезпечується реалізація бюджетної доктрини держави. Саме тому, від ефективного здійснення бюджетного процесу залежить обґрунтованість змісту та завдань діяльності держави у сфері формування та використання фінансових ресурсів, що в свою чергу здійснює безпосередній вплив на економічну та фінансову стабільність держави.

Бюджетний процес виступає у вигляді системи поетапного прийняття рішень та їх виконання за допомогою якої уповноважені органи пропонують, розглядають та схвалюють бюджет. Відповідно до Бюджетного кодексу України бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням, виконанням та розглядом звітів про виконання бюджету. Саме бюджет відображає масштаби державної діяльності й одночасно стимулює або обмежує її. З одного боку – це кошти, що знаходяться в розпорядженні держави і визначають її фінансовий потенціал, а з іншого – бюджет – це грошовий фонд суспільного користування, що перебуває не стільки у власності держави, скільки у розпорядженні органів влади і витрачається на ухвалені суспільством на основі суспільного вибору пріоритети. Бюджет, як централізований фонд фінансових ресурсів, справляє визначальний вплив на стан економіки країни. А відтак, ефективне здійснення бюджетних процедур по складанню, розгляду, затвердженню і виконанню бюджету повинно забезпечувати державу належними фінансовими ресурсами, що акумулюються через бюджет для виконання покладених на державу функцій і завдань соціально-економічного спрямування.

Однак, на сучасному етапі розвитку України бюджетний процес має низку проблем, тому його удосконалення залишається надзвичайно актуальним завданням, вирішення якого дозволить успішно впроваджувати стратегічні цілі держави щодо економічного і соціального розвитку і забезпечення фінансової стабільності держави. Так, при складанні проектів бюджетів особливо гостро постає питання ефективного бюджетного планування. Прийняття реального та збалансованого бюджету через політичні процедури парламентських дебатів є досить складним процесом, що передбачає можливість блокування тих чи інших рішень лобістськими силами та надмірними витратами зусиль, часу, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів. Слід відмітити, що бюджетне планування повинно здійснюватись відповідно до положень бюджетної декларації, реаль-

них показниках дохідної та видаткової частин бюджету, єдиних форм і методів здійснення бюджетних процедур. У вітчизняній практиці формування і прийняття державного бюджету в умовах незрілості громадянського суспільства відбувається в досить специфічних політико-правових умовах. Особливої уваги потребує діюча практика організації бюджетного процесу щодо значних змін в законодавстві в період після прийняття Закону України «Про Державний бюджет України» на наступний рік, що є порушенням положень Бюджетного кодексу.

Ефективний бюджетний процес неможливий, також, без належно організованого фінансового контролю. Важливим є поєднання функцій внутрішнього та зовнішнього контролю щодо дотримання чинного законодавства за процесом складання, розглядом і виконанням бюджетів усіх рівнів та відповідальності розпорядників коштів за їх цільовим використанням. Взаємодія учасників бюджетного процесу на окремих його стадіях охоплює різноманітні напрямки їх співпраці, основними з яких є забезпечення цільового використання бюджетних коштів і здійснення дієвого контролю за їх раціональним використанням з метою підвищення ефективності бюджетного процесу.

Поряд з тим, при здійсненні бюджетного процесу існує проблема дублювання повноважень органами фінансового контролю. У зв'язку з цим, одним із завдань удосконалення фінансового контролю є визначення завдань і бюджетних повноважень таких органів фінансового контролю, як Державна казначейська служба, Міністерство доходів і зборів, Державна фінансова інспекція, місцеві органи виконавчої влади. Існує проблема контролю і підзвітності осіб, що забезпечують складання та виконання бюджетів в Україні. Тому, поряд із державними контрольними органами повинні діяти суспільні аудиторські організації з достатніми повноваженнями на здійснення перевірок усіх громадських суб'єктів.

Прозорість формування та використання бюджетних коштів зумовлені як якістю підготовки, розгляду, прийняття бюджетів, так і формою оприлюднення цих дій. Забезпеченню підвищення рівня прозорості формування та використання бюджетних коштів сприятиме впровадженню гласності процедури розроблення, обговорення, прийняття і публікації бюджетів, звітів про їх виконання, координація різних органів контролю за дотриманням чинного законодавства, а відтак – сприятиме фінансовій стабільності в державі.

З метою попередження негативних наслідків на кожній стадії бюджетного процесу повинні бути оцінені результати прийнятих рішень відповідно до поставленої мети і визначених завдань на наступний бюджетний рік. Досягнення фінансової стабільності в державі передбачає необхідність дотримання у бюджетному процесі таких принципів:

- досягнення рівноваги та спадкоємності ц бюджетній політиці;
- забезпечення попиту і пропозиції на публічні фінансові ресурси;
- демократичності, прозорості і привабливості у прийнятті бюджетних рішень;

– дотримання законності і фінансової культури, відповідальності і поваги до закону при прийнятті бюджетних рішень.

Таким чином, бюджетний процес – це специфічне та багатогранне явище, яке потребує безперервного дослідження і вивчення з метою його постійного удосконалення та безпосереднього впливу на соціально-економічний розвиток суспільства задля забезпечення фінансової стабільності держави та реалізації покладених на неї функцій і завдань.

Дяків Леся Іванівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРИБУТКУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Банківські установи є комерційними підприємствами, метою діяльності яких є отримання позитивного фінансового результату – прибутку. Отримання позитивних фінансових результатів є головною метою, яку ставлять перед собою власники банків, вкладаючи кошти в банківських бізнес.

Досліджуючи сутність поняття «прибуток банку», яке досить часто використовується в економічній літературі для відображення якості банківської діяльності, можна зробити висновок про те, що більшість вітчизняних науковців трактують його саме з точки зору бухгалтерського підходу. Це значно спрощує розуміння даної категорії.

Так, «Банківська енциклопедія» за редакцією професора А.М. Мороза дає таке визначення банківського прибутку: прибуток банків – це перевищення їх доходів над витратами [1, с. 235].

В Енциклопедії банківської справи України за редакцією В.С. Стельмаха наводиться таке визначення: прибуток банку – перевищення доходів банку над витратами (різниця між ними) до сплати податку на прибуток [2, с. 421].

У підручниках з банківської справи наводяться такі визначення банківського прибутку. Прибуток банку – це кінцевий фінансовий результат його діяльності, перевищення доходів над витратами [3, с. 107]. Прибуток – це те, без чого банк не може існувати, без чого втрачається зміст його економічного обслуговування [4, с. 78]. У вищенаведених трактуваннях головний акцент робиться на порядку визначення розміру прибутку. Даний підхід достатньо обґрунтований, але він не може бути єдиним критерієм для визначення сутності поняття «прибуток» стосовно до банків.

У результаті опрацювання теоретичного матеріалу щодо визначення сутності прибутку як економічної категорії, так і з позиції банківської діяльності, сфо-

рмулювати визначення прибутку можна так: прибуток – це виражений у грошовій формі дохід власника на вкладений капітал, плата за працю, за ризик ведення підприємницької діяльності, який є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності [5, с. 9].

Попович О.М. розглядає прибуток в трьох аспектах:

– прибуток як вираження результату фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та винагорода за підприємницький ризик;

– прибуток як вираження ефективного управління діяльністю суб'єкта господарювання;

– прибуток як джерело самофінансування. При цьому чистий прибуток розглядається як відносно дешеве джерело фінансування потреби підприємства у капіталі і посідає основне місце у так званій ієрархії фінансування [6, с. 78].

На думку Дуляби Н.І., прибуток доцільно розглядати в таких аспектах:

1) прибуток як економічна категорія;

2) прибуток як фінансовий результат;

3) прибуток як форма грошових нагромаджень;

4) прибуток як джерело економічного розвитку;

5) прибуток як джерело соціального розвитку тощо [7, с. 230].

Особливу увагу варто звернути на те, що прибуток являє собою форму доходу підприємця, який вкладає власний капітал з метою досягнення окремого комерційного успіху, в той же час він є визначеною платою за ризик здійснення підприємницької діяльності [8, с. 18]. Отже, рівень прибутку та рівень ризику знаходяться між собою в прямо пропорційній залежності.

Слід також зазначити, що прибуток є вартісним показником і характеризує лише ту частину доходу, яка звільнена від витрат, що були понесені в процесі діяльності.

Прибуток банківських установ забезпечує їх надійність, гарантує безпеку вкладів і наявність джерел кредитування, від яких залежать споживачі банківських послуг. Прибуток банку створює базу для економічного розвитку держави в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Банківська енциклопедія / За ред. д-ра. екон. наук проф. А.М. Мороза. – К.: Віпол, 1993.
2. Енциклопедія банківської справи України / За ред. В.С. Стельмаха – К.: Молодь, Ін. Юре, 2001. – 680 с.
3. Черкасов В.Е. Банковские операции: финансовый анализ. – М.: Консалтбанкир, 2001. – 288 с.
4. Міщенко В.І. Банківські операції: Підручник / Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г. – К.: Знання, 2006. – 727 с. (Вища освіта XXI століття).
5. Криклій О.А. Управління прибутком банку: монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 136 с.
6. Попович О.М. Прибуток як чинник ринкової самоорганізації // Економіка і прогнозування. – 2001. – № 1. – С. 77–85.

7. Дуляба Н.І. Дослідження сутності прибутку підприємства в різноманітних концепціях його формування / Дуляба Н.І. //Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.1 – С. 229–233.

8. Алексеюк Л. Ризик – один із факторів формування прибутку / Алексеюк Л. // Економіка. Фінанси. Право. – 2000. – № 4. – С. 17–21.

Заборська Олена Олександрівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

ПОЗИКИ МІСЦЕВИМ БЮДЖЕТАМ: ПОРЯДОК І ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ

Однією з найбільш поширеною формою комунального кредиту є місцеві позики та запозичення. Розглянемо особливості першої з них. У процесі планування та виконання місцевого бюджету часто трапляються випадки, коли не вистачає коштів для фінансування видатків. Тому із запровадженням касового обслуговування бюджетів усіх рівнів органами казначейства набула поширення практика надання місцевим бюджетам позик для покриття тимчасових касових розривів за рахунок ресурсів єдиного казначейського рахунку. Сам процес отримання таких позик органами місцевої влади не є складним, а одержані таким шляхом кошти дозволяють забезпечувати своєчасне здійснення поточних видатків із загального фонду місцевих бюджетів, в першу чергу, видатків соціального спрямування.

Позики місцевим бюджетам є однією з форм місцевих запозичень, які здійснюються лише на етапі виконання місцевого бюджету з метою забезпечення фінансовими ресурсами поточних видатків у разі виникнення тимчасових касових розривів, або невиконання розрахункових обсягів коштів загального фонду, закріплених на постійній основі за місцевими бюджетами, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Тимчасовий касовий розрив – це різниця між доходами і видатками помісячного розпису асигнувань загального фонду місцевого бюджету, що виникає в процесі його виконання й пов'язана з необхідністю здійснювати платежі впродовж поточного бюджетного періоду відповідно до бюджетних зобов'язань [1]. Варто звернути увагу на правову природу місцевих позик: за договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність іншій стороні (позичальнику) грошові кошти, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцю суму позики; при цьому договір позики вважається укладеним з моменту передання грошей позичальнику.

Раді міністрів АР Крим, місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних місцевих рад надано право за рішення відповідної

місцевої ради чи Верховної ради АР Крим одержувати такі види позик [2, с. 278-280]:

1. Короткострокові позики для покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом місцевих бюджетів та бюджетом розвитку місцевих бюджетів надаються до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду згідно порядку отримання та їх погашення, визначеним Міністерством фінансів України. При цьому надавачами позик виступають фінансово-кредитні установи, а отримувачами можуть бути:

– на строк до трьох місяців у межах поточного бюджетного року – Рада міністрів Автономної республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних місцевих рад;

– на строк до одного року – Рада міністрів Автономної республіки Крим і виконавчі органи міських рад.

2. Короткострокові позики для покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних із забезпеченням захищених видатків загального фонду бюджету, а також тимчасових касових розривів Пенсійного фонду, пов'язаних із виплатою пенсій обмежуються кінцем поточного бюджетного періоду, в межах якого їх узято. Одержувачами таких короткострокових позик виступають Рада міністрів Автономної республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад, а також місцеві органи Пенсійного фонду України; надавачем цього виду позик є Державна казначейська служба України. Зауважимо, що тимчасові касові розриви місцевих бюджетів, пов'язані із забезпеченням захищених статей видатків покриваються в обов'язковому порядку, тоді як тимчасові касові розриви Пенсійного фонду України – лише в межах фактичного дефіциту коштів на виплату пенсій на договірних засадах без нарахування відсотків за користування цими коштами, але з обов'язковим їх поверненням до кінця бюджетного періоду.

3. Середньострокові позики на суму невиконання у відповідному звітному періоді розрахункових обсягів кошика доходів місцевих бюджетів, що визначені у законі про Державний бюджет України надаються Державною казначейською службою України на строк, у якому мало місце невиконання розрахункових обсягів доходів місцевих бюджетів. Відтак, отримувачами такого виду позик виступають місцеві бюджети, за якими на постійній основі Бюджетним кодексом України закріплені доходи загального фонду, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Згідно Бюджетного кодексу України виключається існування кредитних і позикових відносин між бюджетами, тобто надання позик з одного місцевого бюджету іншому місцевому бюджету забороняється.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 25 серпня 2010 р: (відповідає офіц. тексту) – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 110 с.

Завалецька Аліса Василівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Виконання місцевих бюджетів є дуже важлива складова бюджетного процесу, що визначає ефективність та результативність загалом бюджетного процесу на локальному рівні. Основною метою бюджетного процесу є своєчасне, безперебійне та достатнє бюджетне фінансування усіх передбачених бюджетних програм, що дало б змогу забезпечити необхідні суспільні блага, створити відповідні об'єкти інфраструктури, реалізувати власні та делеговані повноваження органів місцевого самоврядування [4].

Місцеві бюджети виконують особливу роль в кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою базою існування місцевого самоврядування.

На сьогодні головною проблемою в бюджетній сфері залишається значна концентрація фінансових ресурсів на центральному рівні, які в подальшому передаються місцевим бюджетам у вигляді трансфертів. Сьогоднішній стан місцевих бюджетів України характеризується низькою часткою дохідних джерел, які не враховуються при розрахунку обсягів трансфертів і якими місцеві органи влади можуть розпоряджатися самостійно, виходячи з пріоритетів розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Відповідно до Бюджетного кодексу держава може передати органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі фінансових ресурсів. На сьогодні ж ми маємо дуже низький рівень забезпеченості делегованих державою повноважень відповідними фінансовими ресурсами [1].

Таким чином значна залежність місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету є суттєвим недоліком міжбюджетних відносин, тому необхідним є чітке законодавче визначення сталих та реальних джерел наповнення місцевих бюджетів власними фінансовими ресурсами. Політика розширення власної дохідної бази на місцях обумовить загальне зниження рівня трансфертів, оскільки самодостатні місцеві бюджети зможуть обходитися без централізованої підтримки, натомість отримуватимуть її лише ті, хто дійсно цього потребує. Міжбюджетні трансферти мають не нівелювати, а лише пом'якшувати різницю в бюджетних доходах регіонів.

На сьогоднішній день можна виділити такі актуальні проблеми формування місцевих бюджетів в Україні як:

- існування істотних протиріч в нормативно-законодавчій базі, що регулює формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, а саме: діють протилежні за змістом законодавчі норми, кожна з яких використовується урядом залежно від завдань, що постають в новому бюджетному році; існують неузгодженості в термінології;

- надмірна централізація управління місцевими бюджетами та відсутність чіткого розподілу компетенції щодо вирішення конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування;

- нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів та відсутність ефективного механізму міжрегіонального перерозподілу державних доходів;

- недосконалість міжбюджетних відносин, що зумовлена їх невідповідністю швидким змінам, що відбуваються [3].

З метою вирішення вищезазначених проблем необхідно проводити реформування місцевих бюджетів. Бюджетна реформа повинна стати складовою частиною економічної реформи, яка назріла сьогодні в країні. Одним з ключових завдань бюджетної реформи є вдосконалення міжбюджетних відносин, які сприятимуть зміцненню фінансових основ місцевого самоврядування.

Однак, при цьому необхідно звернути увагу на те, що збільшення дохідної частини місцевих бюджетів при фінансуванні існуючої мережі бюджетних установ без збільшення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, які застосовуються при формульному обрахунку видатків по відповідних галузях, призведе до збільшення вилучення надлишку доходів з окремих місцевих бюджетів. Збільшення нормативів бюджетної забезпеченості дасть змогу забезпечити асигнуваннями не тільки фінансування захищених статей видатків, а і розвиток матеріально-технічної бази бюджетних установ [5].

Для вдосконалення бюджетної системи на всіх рівнях, забезпечення її стабільності необхідним є вдосконалення і розширення законодавчої бази з питань бюджету, оподаткування, регіонального розвитку, методологічної бази за всіма напрямками реформування.

Таким чином, основними напрямками реформування місцевих бюджетів є:

- розширення доходної бази місцевих бюджетів шляхом перерозподілу доходів між державним та місцевими бюджетами, перегляду складу доходів I та II кошиків місцевих бюджетів, розширення переліку місцевих податків і зборів або збільшення їх питомої ваги в загальній сумі надходжень;

- компенсація втрат надходжень місцевих бюджетів, пов'язаних з наданням державою пільг по сплаті податків;

- стимулювання соціально-економічного розвитку територій шляхом збільшення інвестиційної складової місцевих бюджетів (збільшення кількості дже-

рел надходжень до бюджету розвитку), удосконалення порядку та умов розподілу надання субвенцій з Державного бюджету України місцевим бюджетам;
– проведення адміністративно-територіальної реформи з урахуванням рівня розвитку інфраструктури територій, природно-ресурсного потенціалу тощо;
– формування стабільної нормативно-правової бази з врахуванням вищезазначених напрямків реформування системи міжбюджетних відносин [5].

Новим Бюджетним кодексом України передбачено цілий ряд заходів щодо удосконалення міжбюджетних відносин з метою зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, створення належних умов для виконання органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади покладених на них функцій. Однак, незважаючи на позитивні надбання, деякі питання залишились невирішеними, тому існує поле для подальшого їх вивчення та вирішення [1].

Виходячи із вищенаведеного, можна зробити висновок, що впровадженні запропонованих заходів дозволить досягнути успішного вирішення існуючих проблем. Доцільним буде посилення дохідної бази місцевих бюджетів, оптимізація їх видатків, застосування заходів для підвищення ефективності використання бюджетних коштів, посилення бюджетного контролю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року № 2456-V // <http://www.liga.net>.
2. Закон України «Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань» від 01.07.2004 року № 1953-IV // <http://www.liga.net>.
3. Захарчук С.С. Проблеми формування місцевих бюджетів в Україні // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2011. – № 3. – С. 30–35.
4. Лубкей Н. Проблемні аспекти формування та виконання місцевих бюджетів України за видатками // Економічний аналіз. – 2012. – Вип. 11, ч. 1. – С. 155–158.
5. Рябоконт О. Актуальні проблеми в сфері формування та виконання місцевих бюджетів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – № 141. – С. 41–44.

Західний Олександр Миронович

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ, ВИДИ, МОТИВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Заощадження відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку країни. Сукупний ефект заощаджень визначає темпи економічного зростання,

обсяги випуску продукції та послуг, рівень науково-технічного прогресу, економічну могутність країни та добробут її населення.

В умовах ринкової економіки практично перед кожною людиною або домогосподарством постає проблема управління власними фінансами: витратити чи заощаджувати? Проте населення України, через недостатній розвиток усіх сегментів фінансового ринку, має досить обмежений вибір інструментів капіталізації грошових заощаджень [3].

Добровільне відкладення грошей на задоволення своїх потреб в майбутньому є основою заощаджень населення. Під заощадженнями слід розуміти частину грошових доходів населення, яка призначена для того, щоб забезпечити потреби у майбутньому і котра формується внаслідок скорочення поточного особистого споживання.

Причини для збереження доходу можуть бути найрізноманітнішими. Якщо зробити спробу їх класифікувати, то можна виділити дві основні групи. Одна група – захист доходів, наприклад, прагнення забезпечити себе у разі виникнення непередбачуваних обставин, бажання покращити взагалі фінансову забезпеченість сім'ї та ін. Друга група причин – спекуляція на біржі, тобто зберігання частини доходу з метою витрачання його на придбання цінних паперів, щоб у майбутньому отримати прибуток від підвищення їх номінальної вартості.

Вихідним критерієм класифікації заощаджень є функціональна спрямованість або спонукальні мотиви для здійснення заощаджень, у відповідності з яким заощадження домогосподарств поділяють на мотивовані та немотивовані.

Мотивами заощаджень можуть бути: придбання товарів і послуг, оплата яких перевищує обсяг засобів, що є в даний момент; придбання дорогих товарів тривалого користування, квартир, будівництво котеджів, дач, організація літнього відпочинку, туристичні поїздки і т.д.; створення грошових резервів на непередбачені випадки для освіти дітей, при створенні сім'ї та ін.; збереження звичного рівня і структури споживання після виходу на пенсію; заощадження з метою отримання прибутку.

Всі ці заощадження можна визначити як мотивовані, або, інакше кажучи, цільові заощадження.

Відсутність мотиву для формування заощаджень не означає безпричинності їх утворення. При неповному задоволенні попиту населення, заощадження утворюються навіть проти його волі, якщо платоспроможний попит не відповідає пропозиції з боку виробництва [2].

За характером мобілізації заощадження домогосподарств поділяють на організовані та неорганізовані. Організовані заощадження – кошти, які за допомогою посередників: банків, небанківських кредитних установ, страхових компаній, інститутів спільного інвестування тощо розміщені на фінансовому ринку і приносять їхнім власникам дохід у вигляді відсотків, дивідендів.

В Україні поки найдоступнішою формою організованих заощаджень населення є банківські депозити. Тому надзвичайно актуальним завданням у сучасних умовах є стимулювання організованих заощаджень громадян шляхом створення сприятливого економіко-правового середовища для розвитку небанківських фінансово-кредитних установ (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інвестиційних фондів, кредитних спілок тощо).

Неорганізовані грошові заощадження населення – заощадження, що зберігаються безпосередньо у населення готівкою у національній та іноземній валютах.

Обсяг організованих заощаджень є одним з центральних факторів для забезпечення розширеного економічного зростання. Серед всіх джерел формування інвестиційних коштів інвестиції домогосподарств відіграють особливу роль. Такий інтерес до заощаджень домашніх господарств пояснюється тим, що заощадження домогосподарств є потужною альтернативою іноземному інвестуванню. Основну роль посередників в розподілі інвестиційних ресурсів в українській економіці продовжують відігравати банківські установи через невиконання іншими учасниками інвестиційного процесу покладених на них функцій [2].

Вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду стимулювання накопичень та особливостей функціонування механізмів залучення заощаджень домогосподарств для вирішення найважливіших макроекономічних проблем, дозволяє запропонувати такий комплекс заходів для реалізації їх в Україні: по-перше, вдосконалення існуючої системи гарантування банківських вкладів, по-друге, дуже важливо поширити практику використання державних цінних паперів як дієвого фінансового інструменту залучення тимчасово вільних коштів громадян, по-третє, необхідне запровадження державної Програми пенсійних заощаджень [1].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Туріянська М.М. Інвестиційні джерела: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2009. – 318 с.
2. Степанюк О.С. Сутність заощадження домашніх господарств та мотивація їх утворення. [Електронний ресурс] / О.С. Степанюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2012/Economics/3_104204.doc.htm.
3. Юрій С.І., Федосов В.М., Алексеєнко Л.М. Фінанси: підручник за ред. Юрій С.І., Федосов В.М. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

Іванів Тетяна Мирославівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник

к.е.н., доцент Тріпак М.М.

ФІНАНСОВІ ПОТОКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

В умовах демократичної державності велике значення має рівень соціального забезпечення членів суспільства, одним із найважливіших напрямів якого є пенсійне страхування. Нині в Україні це найактуальніша проблема, насамперед вона стосується пенсійного забезпечення, що базується на солідарній системі пенсійного страхування, в основі якої лежить виключно метод перерозподілу ресурсів від активного працездатного покоління на користь покоління пенсіонерів.

Пенсійне страхування можна розглядати як звичайний вид страхування, сутність якого проявляється через низку функцій, визначальною серед яких є функція покриття ризику. Окрім того, пенсійному страхуванню властива також запобіжна функція, оскільки за допомогою пенсійного страхування забезпечується матеріальна підтримка страхувальника у старості. Обидві зазначені функції можуть бути забезпечені не тільки державою, а й на приватному ринку страхових послуг. Державний і приватні пенсійні фонди формують страхові резерви для виплати страхових сум та страхового відшкодування за рахунок внесків страхувальників (страхових премій), які в умовах ринкової економіки визначаються з урахуванням рівня ризику, можливості настання страхового випадку та інших чинників.

Згідно з Положенням про Пенсійний фонд України, затвердженим Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 384/2011, джерелами формування доходів бюджету Пенсійного фонду, а відтак вхідними фінансовими потоками в системі загальнодержавного пенсійного страхування є:

- збір на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, що сплачується підприємствами, установами, організаціями та страхові внески фізичних осіб, крім частини внесків, що спрямовуються до Накопичувального фонду;
- кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду у випадках, передбачених Законом України;
- добровільні та благодійні внески юридичних і фізичних осіб;
- суми пені, фінансових санкцій, штрафів, застосованих відповідно до Закону України та інших законів до юридичних та фізичних осіб за порушення встановленого порядку нарахування, обчислення і сплати страхових внесків та використання коштів Пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень, накладених відповідно до Закону на посадових осіб та громадян за ці порушення;
- банківські кредити;

- інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах;
- інші надходження відповідно до законодавства, у тому числі частка сплачених до бюджету загальнодержавних податків

Облік надходження і витрат коштів Пенсійного фонду здійснюють виконавчі органи Пенсійного фонду. Кошти Пенсійного фонду зараховуються на єдиний рахунок Пенсійного фонду і зберігаються на окремих рахунках територіальних органів Пенсійного фонду в уповноваженому банку. Управління коштами Фонду здійснює спеціальний орган – Державний Пенсійний фонд України.

Головною стратегічною метою Пенсійного фонду має бути удосконалення планування і прогнозування фінансових потоків у системі державного пенсійного страхування, забезпечення синхронізації та оптимізації фінансових потоків, а відтак, зростання фінансових ресурсів Фонду та підвищення рівня пенсійного забезпечення населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Затверджена ВРУ 28.06.96 № 254/96-ВР // Відомості ВРУ – 1996. – № 30.
2. Фахові матеріали статистичного дослідження «Загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальний захист та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах у 2010 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/mlsp_stat_dec2010.pdf.
3. Пенсійна система України: Навч. посібник / В.І. Грушко, Н.В. Грушко, О.В. Бевзенко, О.В. Красота; За ред. Грушка В.І. – К: Кондор, 2006. – 336 с.
4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Казмірчук Олег Вікторович

сл. гр. ДСЕз-21

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Гупаловська М.Б.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розвиток малого підприємництва в Україні є одним з найактуальніших питань сучасної економіки держави, оскільки значну частку доходів до бюджетів усіх рівнів складають саме надходження від малого бізнесу. З розвитком підприємництва в державі вирішується ряд важливих питань не лише економічного характеру, але й соціального, зокрема, питання зайнятості населення, створення нових робочих місць, підвищення рівня добробуту громадян, тощо.

Стимулювання процесу пришвидшення розвитку підприємницької діяльності у правильному напрямку і є запорукою розвитку держави в цілому [2].

В Україні протягом останніх років мале підприємництво розглядається лише з позиції його економічного значення. Через це в Україні спотворюється державна політика, оскільки основний акцент ставиться не на спрощенні та здешевленні обов'язкових процедур нагляду та звітності для малого підприємства, а навпаки – на рівності регуляторних правил як для малого, так і для великого бізнесу, що протирічить основним теоретичним положенням.

Наприкінці 2010-го і на початку 2011 року відбулися масштабні акції громадської непокори (Підприємницький Майдан 2), які, з одного боку, мали реальний результат (неприйняття Парламентом України розділу XIV у Податковому кодексі), але з іншого, продемонстрували низьку ефективність і викрили низку проблем у середовищі малого підприємства як провідного та проактивного елементу демократії. До цих проблем слід віднести концентрацію зусиль малого підприємства виключно на поточних сьогочасних проблемах і небажання, або неспроможність, заглянути «на завтра» для розробки і моделювання стратегій побудови майбутнього [1].

Світовий досвід переконливо довів, що кожна з країн, які динамічно розвиваються, розробляла довгострокову програму соціально-економічних перетворень, багато в чому засновану на розвитку і підтримці сектора малого і середнього підприємства (МСП), що є найбільш динамічним фактором економічного зростання. Ці держави, ґрунтуючись на об'єктивному аналізі всебічної інформації про стан сектора МСП і його реального внеску до економіки країни, розробляли політику підтримки і розвитку цього сектора. Таким чином, законодавством більшості розвинутих країн МСП визначено як особливий суб'єкт державного регулювання і основною тенденцією розвитку оподаткування МСП є прагнення до максимального спрощення податкових схем.

У рейтингу сприятливості ведення бізнесу «Ведення бізнесу – 2012: ведення бізнесу в умовах більшої прозорості» Всесвітнього банку, Україна спустилася на 3 сходинки і зайняла 152-е місце серед 183-ти країн світу [3]. Така ситуація швидше говорить про закономірність, а ніж про неефективність проведених в державі реформ. Оскільки бажаного ефекту неможливо швидко досягнути за умов глобального реформування економіки. Будь-яке втручання в економічні процеси потребує значного часу для упорядкування та покращення бізнес-клімату. В Україні реформування економічних процесів відбувається за Програмою економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Ця програма передбачає реформування практично всіх сфер економіки, в тому числі і сфері малого підприємства.

Важливим фактором розбудови системи малого підприємства є формування в країні сприятливого підприємницького середовища.

Для розв'язання проблем у секторі малого підприємства необхідно:

- забезпечити стабільність законодавчої бази;
- створити сприятливі умови для започаткування та ведення бізнесу;

- зменшити податкове та пенсійне навантаження на суб'єктів господарювання;
- забезпечити фінансово-кредитку підтримку;
- створити умови для детінізації малого бізнесу, та робочих місць у цій сфері.

Слід відмітити, що заходи, які сьогодні в державі активно проводяться для покращення підприємницького клімату акцентовано у сфері дозвільної системи: скорочення переліку документів дозвільного характеру; запровадження декларативного принципу отримання дозвільних документів; видача документів дозвільного характеру виключно через дозвільні центри тощо.

Також з метою спрощення отримання необхідного пакету документів для ведення бізнесу у сфері надання адміністративних послуг прийнято Закон України «Про адміністративні послуги», яким передбачено створення центрів надання адміністративних послуг, ведення Єдиного державного порталу адміністративних послуг за допомогою якого громадяни зможуть отримати адміністративні послуги в режимі реального часу.

Одним із основних напрямків покращення бізнес-клімату в державі також є послаблення адміністративного тиску на суб'єктів господарювання шляхом зменшення кількості перевірок суб'єктів господарювання органами державного нагляду (контролю).

Отже, виходячи з вищенаведеного, розвиток підприємницької діяльності є одним з пріоритетних завдань для розвитку сучасної економіки, яке на сьогодні потребує глибокого вивчення, аналізу проблем притаманних для України, та за результатами, прийняття відповідних рішень, що дозволило б покращити підприємницький клімат в державі та відповідно підвищити показники у світових рейтингах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зелена книга малого бізнесу України – 2012 / Д.В. Ляпін, В.І. Дубровський, О.М. Піщуліна, О.П. Продан. – К.: Інститут власності і свободи, 2012. – 124 с.
2. Виговська В.В. Малий бізнес України: сучасний стан і тенденції розвитку // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 59–63.
3. Потенціал підприємництва в парадигмі сталого розвитку регіонів України // Матеріали науково-практичної конференції, м. Одеса, 11–12 жовтня 2012 р. / ІПРЕЕД НАН України. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012.

Камінник Тетяна Ігорівна

ст. гр. Ф-42

Науковий керівник:

к.е.н., викладач Коломийчук Н.М.

БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ ЯК ПЕРСПЕКТИВА ДОВГОСТРОКОВОЇ МІСЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ

Демократичний розвиток країни потребує ефективного функціонування територіальних громад, які здатні вирішувати питання самоврядного розвитку. Це, в свою чергу, потребує відповідного фінансового забезпечення коштами і раціонального їх використання. Тому в умовах реформування бюджетної системи України особливої актуальності набуває проблема підвищення як кількісного, так і якісного використання коштів місцевих бюджетів розвитку.

Для забезпечення активізації інвестиційних процесів на місцях та соціального зростання загалом, виникає необхідність формування таких умов розподілу бюджетних коштів, які б включали чітко визначені кроки, організовували системність цього процесу, високий рівень відповідальності та були націлені на кінцевий результат. Результатом створення таких умов має бути така система управління видатками місцевого бюджету розвитку, яка б забезпечувала не тільки реалізацію інвестиційно-інноваційної політики, а й сприяла соціальному розвитку на місцях.

Аналізуючи структуру видатків місцевих бюджетів України, можна спостерігати соціальну спрямованість бюджетної політики. Левова частка витрат припадає на соціальні видатки (охорона здоров'я, духовний та фізичний розвиток, освіта, соціальний захист та соціальне забезпечення тощо). Причому за період 2006–2012 рр. розмір соціальних видатків збільшився [3]. Безперечно, відносно висока питома вага видатків на соціальну сферу є загалом позитивною для суспільства.

Постійне витрачання коштів на соціальну сферу та ігнорування вагою капітальних інвестицій на місцях – це недалекоглядний шлях, оскільки капітальні інвестиції на місцевому рівні дають мультиплікативний ефект розвитку реального сектору економіки. Тобто, процес росту реального сектору економіки призводить до зростання надходжень до бюджету, що таким чином веде до збільшення соціальних видатків.

Необхідність збільшення частки капітальних видатків пов'язано з тим, що поточний бюджет покриває щоденні витрати на надання послуг, в той час як бюджет розвитку фінансує не рутинні витрати на розвиток інфраструктури, громадські споруди, обладнання і предмети довгострокового користування, придбання земельних ділянок. Розвиток інфраструктури стосується публічних інвестицій, як – от шляхів, водозливів, водогону та каналізації, очисних споруд, зовнішнього освітлення, утилізації твердих побутових відходів, нових транспортних маршрутів. Всі отримують користь від якісно зроблених доріг, водозливів, водогону і каналізації, та освітлення вулиць [1].

Перспективами розвитку, на нашу думку, може стати надання місцевій владі дієвого важеля в проведенні довгострокової програми соціально-економічного розвитку. Тут ми маємо на увазі механізм формування та виконання бюджету розвитку місцевого самоврядування. Ресурси даного бюджету спрямовуються на покращення стану місцевої соціальної та виробничої інфраструктури (доріг, охорони навколишнього середовища, капітального будівництва тощо). Якісно зроблені дороги скорочують витрати і підвищують швидкість доставки виробів для продажу на регіональних та національних ринках. Вигоди від побудови громадських споруд, придбання обладнання менш вагомі та очевидні, проте не менш важливі. Новий будинок культури може стати гордістю громади, а придбання обладнання для лікарні забезпечить якісно новий рівень послуги [2]. Капіталовкладення в сучасні енергозберігаючі технології зможе заощадити кошти та запобігти забрудненню навколишнього середовища.

Ми вважаємо, що такий напрям бюджетної політики матиме подвійний ефект: слугуватиме вирішенню соціальних проблем, зменшенню соціального тиску на бюджет (оскільки зменшується потреба в соціальному захисті), що в довгостроковому періоді забезпечить тенденцію економічного зростання.

Ще одним варіантом вирішення проблеми може бути створення на локальному рівні місцевого фонду розвитку, який би формувався з коштів, що виділяються з місцевого бюджету розвитку на соціальну сферу, коштів міжнародних організацій, а також добровільних спонсорських внесків.

Звичайно, виділення капітальних видатків повинно бути ефективно використане. Можна сформуванати комплекс місцевих соціально-значущих проектів соціальної спрямованості, що в комплексі створить передумови для соціального і економічного зростання території.

Тому, підкреслюючи вище сказане, в сучасних умовах варто звернути увагу на прогресивні методи фінансування видатків. Як варіант, ми пропонуємо органам місцевого самоврядування формувати розвиток відповідної території через встановлення стратегічних цілей із капітальним фінансуванням видатків. Так, створення місцевого фонду розвитку, на нашу думку, є ефективним засобом реалізації інвестиційної політики у соціальній сфері. Це може стати універсальним вирішенням існуючих проблем щодо щорічного витрачання великих сум коштів на поточні потреби населення. Саме через це запропонований підхід до витрачання коштів місцевого бюджету має стати доволі результативним рішенням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Косаревич О.П. Роль бюджету розвитку в соціально-економічному зростанні регіону [Електронний ресурс] / О.П. Косаревич. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2009_5_1/48.pdf.

2. Косаревич О.П. Бюджет розвитку місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / О.П. Косаревич. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VPu/Ekon/2008_6/51.pdf.

3. Річна фінансова звітність про виконання Державного, місцевих, зведеного бюджетів України за 2006–2012 рр. Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з питань бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua>.

Кий Михайло Михайлович

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаманська Н.В.

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В Україні історично склалася однорівнева система пенсійного страхування на засадах солідарності поколінь, яка певним чином узгоджувалася з командно-адміністративною системою. Однак реалізація державного пенсійного страхування на сучасному етапі ускладнюється наявністю низки проблем таких як: недотримання соціальних принципів щодо солідарної системи; відсутність належних умов для ефективного функціонування трирівневої пенсійної системи; високий рівень демографічного навантаження на працездатне населення; значний тіньовий сектор економіки; фінансова нестабільність солідарної пенсійної системи; невідпрацьованість системи управління пенсійними ресурсами на принципах соціального партнерства [1, с. 37].

Тому вибір Україною трирівневої моделі як основи для реформування чинної пенсійної системи можна вважати досить зваженим. Вона дозволить розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані із змінами у демографічній ситуації та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів. Разом з тим, реформована пенсійна система покликана стати потужним джерелом довготривалих інвестицій в економіку, що сприятиме розширенню зайнятості, зростанню доходів громадян та зміцненню фінансової бази пенсійної системи України.

Згідно з пенсійною реформою в Україні має діяти трирівнева система пенсійного забезпечення, однак визначальним серед трьох є перший рівень (реформована солідарна система) – як за обсягами фінансових потоків, так і за кількістю громадян, що користуються послугами пенсійної системи. Тому успішність пенсійної реформи повністю залежить від стабільності функціонування першого рівня [2, с. 2].

Обов'язкова накопичувальна система (другий рівень) покликана поліпшити становище сьогоднішніх та забезпечити належний рівень майбутніх пенсіонерів за рахунок особистих накопичень пенсійних внесків і доходу, одержаного від вкладення інвестицій накопичувального пенсійного фонду в інвестиційні проекти підприємств.

Третій рівень – добровільна накопичувальна система. Вона передбачає можливість формування добровільних пенсійних накопичень в системі недержавних пенсійних фондів, в компаніях по страхуванню життя (шляхом укладення договору страхування довічної пенсії), а також у банківських установах (шляхом відкриття пенсійного депозитного рахунку). Ця система також створить можливість залучення коштів роботодавців до формування пенсійних нагромаджень працівників, у тому числі в обов'язковому порядку, на користь осіб, які працюють у важких і шкідливих умовах праці.

Для успішного проведення пенсійної реформи в Україні можна визначити наступні пропозиції:

1. Потребує вдосконалення пенсійне законодавство в напрямку систематизації і кодифікації, вироблення єдиних методологічних підходів до правового регулювання у сфері пенсійного забезпечення.

2. Важливою умовою функціонування накопичувальної пенсійної системи є створення інфраструктури та механізмів ефективного інвестування пенсійних коштів, їх надійного захисту від ризиків втрати й знецінення.

3. Реформування пенсійної системи вимагає розвитку і забезпечення стабільності банківського сектора, оскільки недовіра громадян до фінансових інститутів держави негативно впливає на впровадження інновацій у систему пенсійного забезпечення.

5. Пенсійну реформу необхідно впроваджувати поетапно, при цьому обов'язковою має стати перевірка і оцінка результатів кожного етапу перед тим, як переходити до наступного, з метою вжиття відповідних заходів щодо усунення недоліків попереднього етапу реформи.

6. Для досягнення успіху у створенні недержавних пенсійних фондів в контексті пенсійної реформи необхідно запровадити інститут страхування учасників недержавних пенсійних фондів від збитків, надати учасникам відповідні гарантії, що забезпечили б їм отримання прибутку від інвестування їхніх активів [3, с. 65].

Отже, стає очевидним необхідність як значної активізації процесів подальшого проведення реформи, так і їх корегування з урахуванням накопиченого досвіду та соціально-економічного стану в країні. При цьому магістральним напрямом подальшого реформування пенсійної системи нині має стати значне посилення ролі накопичувальних складових пенсійної системи як фактору диверсифікації джерел доходів, забезпечення належного рівня заміщення заробітної плати пенсією та мобілізації довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації вітчизняної економіки і, як наслідок, зростання бази справляння страхових внесків [4, с. 50].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковалевська Г.С. Актуальні питання реформування пенсійної системи України / Г.С. Ковалевська // Статистика України. – 2011. – № 2. – С. 36–39.

2. Макаренко І. Про стратегію розвитку пенсійної системи в Україні / І. Макаренко // Праця і зарплата. – № 48 (484). – грудень 2012. – С. 2–3.

3. Яценко В. Чи потрібна Україні обов'язкова накопичувальна система / В. Яценко, М. Вінер // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 1. – С. 60–70.

4. Удовиченко В. Актуальні питання пенсійної реформи в Україні / В. Удовиченко // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 6. – С. 48–51.

Ковалик Марія Іванівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Мокрицька А.Б.

ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Соціальна сфера, як один з найактивніших елементів усіх соціальних процесів, є частиною економічної системи, функціональним призначенням якої є надання соціальних послуг [1, с. 190]. Важливе значення мають видатки на соціальну сферу, оскільки не усі верстви населення можуть самотужки задовільнити свої першочергові потреби. За допомогою соціальних видатків забезпечуються потреби громадян у суспільних благах і фінансова підтримка найбільш уразливих верств населення.

В умовах сьогодення основною проблемою у фінансуванні суспільних потреб залишається раціональне використання бюджетних коштів. З огляду на значення соціальної сфери для суспільства, питання планування видатків на її утримання та фінансування є вкрай актуальними.

Планування та використання бюджетних коштів на соціальні потреби здійснюється:

- без відповідних обґрунтувань у вигляді розрахунків та наявності державних цільових програм;
- з порушенням вимог складання кошторисів;
- без визначення реальної вартості реалізації бюджетних програм соціальної спрямованості;
- без урахування потреб в соціальних послугах;
- без урахування демографічних коливань тощо [3].

Однією з найважливіших умов підвищення наукового обґрунтування планування витрат, що направляються з бюджету на соціальний розвиток, є застосування довгострокових економічних нормативів та норм. Діючі соціальні стандарти не відповідають сучасним соціальним реаліям та економічним можливостям держави, не враховують міжнародні норми та потребують перегляду.

Економічні нормативи, що регулюють фінансові відносини в соціальній сфері, мають відображати можливості держави щодо задоволення потреб регі-

ону чи установи в фінансових ресурсах для реалізації завдань поточних та перспективних планів соціального розвитку. Важливою умовою поліпшення планування витрат на утримання установ соціальної сфери є розробка фінансових норм витрат за їхніми статтями.

Перспективним напрямом у плануванні бюджетних видатків на соціальні потреби може стати широке застосування у бюджетній практиці програмно-цільового методу. Оскільки обмеженість бюджетних ресурсів та неефективне їх використання зумовлює необхідність у впровадженні проектного підходу.

Програмно-цільовий метод є дієвим інструментом, який забезпечує планування та виконання бюджету на середньострокову перспективу, орієнтований на досягнення мети відповідно до встановлених пріоритетів.

Також з метою ефективної реалізації планування видатків на соціальну сферу доцільним є здійснення середньотермінового планування.

Середньотермінове планування видатків на сферу соціальних послуг дасть змогу забезпечити виконання таких функцій, а саме: визначення цілей соціальної політики і забезпечення відкритості їх досягнення впродовж запланованого періоду, вибір раціональних шляхів фінансового забезпечення соціального розвитку, підвищення відповідальності головних розпорядників коштів за раціональне використання бюджетних коштів [2, с. 337].

Для ефективного планування видатків на соціальну сферу необхідним є застосування програмно-цільового методу, вдосконалення фінансових нормативів і норм, здійснення середньострокового планування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеєнко Л.М. Суперечності взаємодії елементів програмно-цільового методу в процесі бюджетування сфери соціально-культурних послуг / Л.М. Алексеєнко, Б.С. Шулюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 4 (119). – С. 190–197.
2. Алексеєнко Л.М. Удосконалення функціональних елементів бюджетування видатків сфери соціально-культурних послуг в Україні / Л.М. Алексеєнко, Б.С. Шулюк // Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2013. – № 2. – С. 336–341.
3. Овчарова Н.В. Організація процесу бюджетного планування в соціальній сфері / Н.В. Овчарова // Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив: матеріали шостої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (20–22 листопада 2009 р.): у 2-х ч. – Ч. 2 – Київ, 2009. – С. 42–45.

Корженовська Ольга Петрівна

ст. гр. ДСБФз-21

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидорчук А.А.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Проблема визначення і розкриття поняття «соціальний захист» ускладнюється тим, що воно є досить новим для правової науки, хоч і широкоживаним, а й тим, що кожна його складова частина («соціальний» та «захист») самі по собі характеризуються багатозначністю. А це означає, що визначити сутність і зміст даного поняття дуже важко.

Термін «соціальний захист» в Україні використовується починаючи приблизно з 1990 р. з різною метою та в різних (але близьких) значеннях: у визначенні права громадян; у назвах відповідних державних органів – Міністерства соціального захисту населення України (деякий час), управлінь соціального захисту населення районних та обласних державних адміністрацій; як одна з основних функцій та напрямків діяльності держави; для розмежування окремих категорій громадян; у значенні системи відповідних гарантій держави; у назві правової галузі та навчальної дисципліни.

Так як законодавчо не закріплено, що саме означає соціальний захист та соціальне забезпечення; чи це тотожні поняття, чи ні; чи можливо одне з них є складовою частиною іншого, тому зробимо спробу дати власне бачення. На нашу думку, соціальний захист, як економічна категорія, – це система відносин з приводу розподілу матеріальних та нематеріальних благ для задоволення життєво необхідних особистих потреб людей похилого віку, хворих, інвалідів, дітей, безробітних, а також працездатного населення в разі отримання ними певних соціальних ризиків за рахунок бюджетних асигнувань та страхових виплат. Соціальне забезпечення виступає матеріальним (фінансовим) вираженням соціального захисту, і так як, нематеріальні блага є не дуже поширеними і займають досить незначну частку в структурі соціального захисту, тому й соціальне забезпечення практично ототожнюють з соціальним захистом. Соціальний захист – це право на отримання певних соціальних виплат, а соціальне забезпечення передбачає матеріальне забезпечення усіх громадян, що мають на це право.

Важливим методом покращення ефективності системи соціального захисту в зарубіжній практиці є використання моделі соціального бюджету. Ми пропонуємо дану практику запровадити і в Україні. Вона ґрунтується на наявній аналітичній інформації, використання якої дає можливість врахувати конкретні умови при формуванні раціональної системи соціального захисту та мінімізувати соціальні ризики. Розробку моделі соціального бюджету можна виконувати лише за допомогою аналітичного інструменту, який дозволяє імітувати фінансові, фіскальні й соціальні наслідки альтернативних стратегій соціального захис-

ту в умовах трансформаційної економіки. В Україні така модель була розроблена вперше.

Дана модель дає змогу розрахувати та прогнозувати соціальні витрати на перспективу та відслідковувати всі джерела надходжень в системі соціального захисту. Перша версія моделі для України була розроблена в 1998р. в рамках проекту ПРООН/МОП/Світовий банк національною міжвідомчою робочою групою за допомогою експертів МОП та Світового банку, які надавали групі технічну допомогу і передавали їй необхідні технології. В результаті спільної роботи була створена українська модель соціального бюджету, та на її основі розраховано соціальний бюджет на період з 2001 по 2004 роки. Головна мета складання такого бюджету була планування видатків і доходів національної системи соціального захисту. Проте у майбутньому дана модель не знайшла свого конкретного застосування, а залишилася лише експериментом.

Для створення соціального бюджету, по-перше, необхідно визначити різні заклади, які надають соціальний захист, по-друге, класифікували види допомог за функціями, а саме: довгострокові допомоги – пенсії за віком, інвалідністю, по втраті годувальника; короткострокові допомоги – у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, по вагітності і пологах, безробіттю, житлові субсидії, допомоги малозабезпеченим сім'ям і сім'ям з дітьми та інші, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів.

Враховуючи той факт, що основа для призначення окремих видів соціальних допомог – величина доходів сім'ї за звітний період, управління праці та соціального захисту населення констатує відсутність фактичної бази про доходи громадян. Зазначені дані у відомостях чи представлених довідках можуть відрізнятися від реальних. Шляхом вирішення даної проблеми може стати запровадження електронного обміну даними про доходи громадян як між фінансовими органами одного міста чи регіону, а й між усіма регіонами України. Тому, що бувають випадки, коли громадяни їдуть на заробітки в інші райони та області і по суті ніхто не знає, які ж реальні доходи вони отримують. Насправді це й не завжди можна в'яснити, тому що самі власники підприємств, керівники установ, голови колгоспів, які наймають собі на роботу громадян (що приїжджають з інших регіонів) теж приховують реальні суми щодо заробітку цих громадян з метою мінімізації податкового навантаження. Але все ж таки електронний обмін наявною інформацією між регіонами теж може принести свій позитивний результат щодо зменшення кількості одержувачів соціальної допомоги, які не мають права на її отримання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базилевич В.Д. Баластрик Л.О. Державні фінанси / За заг. ред. Базилевича В.Д. – К.: Атіка. – 2002. – 368 с.
2. Бідак В. Доцільні механізми регулювання соціального захисту населення / Бідак В. // Фінансовий консультант. – № 21. – 2004. – С. 23–26.

ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Однією з найважливіших складових діяльності держави у галузі соціального захисту населення є законодавче регулювання та організація пенсійного забезпечення громадян. Разом з тим динамічний розвиток пенсійного забезпечення, його реформування зумовило проведення більш глибокого дослідження цієї проблеми.

Принципи, на основі яких в сучасних умовах має будуватися система пенсійного забезпечення України, та зміст самих цих принципів потребують детального аналізу та осмислення.

Основними нормативно-правовими актами, що встановлюють право на пенсійне забезпечення в Україні, є Конституція та Закони України, які закріплюють такі його принципи:

– загальність і доступність умов реалізації права на пенсію – право громадян України на пенсію закріплене в ст.46 Конституції України і в законах про пенсійне забезпечення. Законодавство не передбачає обмежень у праві отримання тих чи інших видів пенсійного забезпечення за ознаками раси чи статі, політичних, релігійних чи інших переконань, етнічного чи соціального походження. Загальність виявляється у наданні громадянам матеріального забезпечення в разі повної або часткової втрати працездатності незалежно від її причини (віку, хвороби, трудового каліцтва чи професійного захворювання) [1];

– диференціація видів пенсійного забезпечення – передбачено декілька видів трудового та соціального забезпечення;

– різноманітність умов і норм пенсійного забезпечення – визначено різні умови отримання пенсій в залежності від характеру трудової діяльності (зниження мінімального пенсійного віку з інвалідності внаслідок загального захворювання), вислуги років для деяких категорій громадян та видів пенсій [2];

– здійснення державного пенсійного забезпечення за рахунок коштів державного Пенсійного фонду – законодавчо пов'язано з джерелом фінансування – Пенсійним фондом України, який складає економічну основу всієї державної системи пенсійного забезпечення;

– соціально-трудова реабілітація і стимулювання трудової діяльності громадян, які частково втратили працездатність – розглядається у забезпеченості можливості інвалідам займатись суспільно-корисною діяльністю [3];

– охорона права громадян на пенсійне забезпечення – цей принцип визначає, що пенсійні кошти можуть бути спрямовані лише на матеріальне забезпечення громадян у передбачених законом випадках.

Дотримання вищезазначених принципів сприятиме побудові ефективної системи пенсійного забезпечення в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Затверджена ВРУ 28.06.96 № 254/96-ВР // Відомості ВРУ – 1996. – № 30.
2. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник / За заг. ред. М.І. Іншина, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенка. – Х.: Вид. «ФІНН», 2009. – С. 46.
3. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України // ВВР України. – 2012. – № 12–13. – Ст. 82.

Кукурудза Алла Володимирівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

Державний борг належить до переліку найважливіших індикаторів, які визначають динаміку макроекономічного розвитку держави, впливають на параметри монетарної та фіскальної політики, формують ринкову кон'юнктуру. Зважаючи на це, ґрунтовне дослідження наслідків державної заборгованості є важливою умовою зваженого управління борговими зобов'язаннями держави, забезпечення належного фінансування державного бюджету та стійкості фінансового ринку. Відсутність науково-обґрунтованої довгострокової боргової стратегії та зумовлені цим прогалини у політиці управління державним боргом можуть справляти деструктивний вплив на економічну динаміку, породжувати негативні наслідки соціального плану.

Проблематика державного боргу є однією із найбільш досліджуваних у вітчизняній фінансовій науці. Вона відображена у працях вітчизняних вчених Т. Вахненко, А. Гальчинського, І. Заверухи, О. Заруби, В. Козюка, Н. Кравчук, В. Лісовенка, О. Царука та інші. Разом з тим, дотепер вченими не сформовано єдиного погляду щодо наслідків існування державного боргу для економіки держави, недостатньо дослідженими залишаються питання його впливу на соціальні процеси в суспільстві.

Узагальнення наявних в економічній літературі теоретичних підходів до розкриття соціально-економічних наслідків існування державної заборгованості дало можливість виділити їхні наступні аспекти [1, с. 122–124; 2, с. 17; 3, с. 175–176; 4, с. 35–37]:

– в умовах економічної рецесії державні позики сприяють стабілізації економіки, адже перешкоджають різкому падінню сукупного попиту;

– зовнішні зобов'язання дають змогу країні здійснювати більші сукупні витрати, ніж вироблений національний дохід. Отож, з'являється можливість при-

скорити темпи росту національного доходу країни за рахунок можливих додаткових зовнішніх інвестицій;

– державний борг слугує інструментом регулювання податкового тиску. Стимулюючи економічне зростання за рахунок зниження рівня оподаткування, держава вимушена залучати позики, щоб компенсувати втрачені доходи;

– значний державний борг загострює проблему його обслуговування. За таких умов держава змушена збільшувати свої доходи за рахунок посилення податкового навантаження, що підриває стимули до економічної активності й сприяє розширенню тіньової економіки;

– надмірний державний борг може опосередковано підірвати економічне зростання країни та перекладає тягар оподаткування на майбутні покоління;

– зовнішні позики ведуть до ревальвації обмінного курсу національної валюти і, таким чином, стають причиною поглиблення негативного сальдо торговельного балансу;

– відволікання коштів на здійснення відсоткових виплат за державним боргом породжує ефект звуження бюджетних доходів (обмежені можливості фінансувати соціально-економічні програми);

– при вичерпанні можливостей бюджету обслуговувати надмірно обтяжливий зовнішній борг виплати кредиторам здійснюються за рахунок валютних резервів, що може призвести до відпливу капіталу і девальвації;

– надмірні запозичення за кордоном, підриваючи стабільність валютної та банківської систем, підвищує вразливість країни до коливань кон'юнктури на світових товарних ринках і може породжувати боргові кризи.

Таким чином, однозначної відповіді на питання щодо позитивного чи деструктивного впливу боргових зобов'язань держави на соціально-економічні процеси в країні сформулювати не можливо. Характер цих наслідків залежить від багатьох параметрів – обсягу боргу, його структури, макроекономічної ситуації, кон'юнктури на фінансових ринках та ін. Однак, в загальному їх можна формулювати таким чином:

– з одного боку, залучення державних позик під час економічних спадів має стабілізаційний вплив на національну економіку. Зовнішні державні позики в поточному періоді пом'якшують вплив змін бюджетно-податкової політики на рівень споживчих витрат, заощадження та інвестиції, розширюючи цим самим фінансовий потенціал економічного зростання;

– з іншого боку, довгостроковими соціально-економічними наслідками зовнішніх запозичень можуть стати загальне суттєве звуження інвестиційних можливостей економіки; унеможливлення проведення економічної політики, яка б враховувала національні економічні інтереси; виснаження бюджету здійсненням значних виплат іноземним кредиторам. Поряд з цим, наявність зовнішнього боргу веде до ревальвації обмінного курсу національної валюти і, таким чином, стає причиною поглиблення негативного сальдо торговельного балансу. Надмірне запозичення за кордоном робить країну вразливою до коливань

кон'юнктури на світових товарних і фондових ринках та періодично призводить до боргових криз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вавилов Ю.Я. Государственный долг / Ю.Я. Вавилов. – МФА, 1998. – 220 с.
2. Верхолаз В.В. Формирование современных механизмов управления государственным долгом: автореф. дис. экон. Наук / В.В. Верхолаз. – М., 2001. – 25 с.
3. Государственные финансы: Учебн. пособие / [В.М. Федосов, Л.Д. Буряк, Д.Д. Бутаков и др.]; под ред. В.Л. Федосова, С.Я. Огородника и В.Н. Суторминой. – К.: Лыбидь, 1991. – 276 с.
4. Козюк В.В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України: Моногр. / В.В. Козюк. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 238 с.

Кульчицька Оксана Богданівна

сл. гр. ДСБФз-21

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Савчук С.В.

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Житлово-комунальне господарство є важливою галуззю, яка забезпечує населення, підприємства та організації необхідними житлово-комунальними послугами і здійснює суттєвий вплив на розвиток економічних взаємовідносин у державі.

В умовах утвердження ринкової економіки в Україні житлово-комунальне господарство характеризується незадовільним фінансовим станом, що обумовлено багатьма причинами, а саме: недостатньою фінансовою підтримкою з боку держави, неефективним використанням фінансових ресурсів на підприємствах, недотриманням або несвоєчасним отриманням коштів за виконання робіт, надання послуг, необґрунтованою тарифною політикою держави.

Зазначимо, що діяльність підприємств житлово-комунального господарства контролюється та регулюється місцевими органами влади. Тому, відповідно видатки таких підприємств на придбання основного капіталу, капітальне будівництво, покриття різниці у тарифах, надання пільг та субсидій мають покриватися за рахунок бюджетних коштів.

Так, за підсумками 2012 року доходи підприємств житлово-комунального господарства становили 475,6 млн. грн., що на 28,0 млн. грн. (6,2%) більше, ніж за 2011 рік. За звітний період дані підприємства отримали збитки в сумі 4,0 млн. грн., що на 19,0 млн. грн. (82,6%) менше у порівнянні з 2011 роком. Такий фінансовий стан підприємств досягнуто за рахунок отримання у 2012 році субвенції з Державного бюджету України в сумі 83,3 млн. грн. Вказану субвенцію підприємства отримали відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від

11.06.2012 року № 517 «Про затвердження порядку та умов надання у 2012 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, що вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії та послуг з централізованого водопостачання та водовідведення тарифам, що затверджувалися та/або погоджувалися органам державної влади чи місцевого самоврядування» (із змінами) [3].

В сучасних умовах обсяг коштів, що передбачений державним бюджетом на покриття заборгованості комунальним підприємствам за надання пільг та покриття різниці у тарифах, є недостатнім. Така ситуація зумовлює зростання на підприємствах кредиторської заборгованості, обмеження їхньої можливості у фінансуванні таких необхідних заходів, як реконструкція, модернізація існуючих виробничих потужностей підприємств, придбання нового сучасного виробничого обладнання, що сприяє загостренню технічних проблем і негативного впливу на якість наданих послуг споживачам, і, як результат, погіршує фінансовий стан комунальних підприємств.

Тому для вирішення проблем фінансування підприємств житлово-комунального господарства, перш за все, необхідно забезпечити своєчасне надходження коштів за надані комунальні послуги. Адже саме зростання величини дебіторської заборгованості загрожує погіршенням фінансового стану, а також зниженням показників результативності діяльності підприємств житлово-комунального господарства. Так, упродовж 2012 року дебіторська заборгованість зросла на 5,5 млн. грн. і на 1 січня 2013 року становила 78,6 млн. грн.

Існуюча ситуація пов'язана, перш за все, з незадовільною платіжною дисципліною споживачів, зниженням рівня доходів населення, скрутним фінансовим станом підприємств – споживачів житлово-комунальних послуг в умовах економічної кризи, незадоволенням споживачів якістю наданих послуг, або їх обсягом, високими тарифами для малозабезпечених верств населення.

В таких умовах найбільшим боржником перед підприємствами житлово-комунального господарства є населення. Заборгованість населення за житлово-комунальні послуги станом на 1 січня 2013 року становила 47,5 млн. грн. (60,9% від загальної заборгованості, що в порівнянні з 2012 роком збільшилося на 21,6% або 8,5 млн. грн.).

Отже, стосовно фінансування, підприємства житлово-комунального господарства перебувають у кризовому стані, який зумовлений наявністю технічних, організаційних, фінансових та юридичних проблем. Фактично споживачі поступово сплачують у вартості послуг усе більші суми, зіставні із сумами, необхідними для здійснення модернізації. При цьому об'єкти житлово-комунального господарства залишаються у досить незадовільному стані, а витрати на їхню експлуатацію продовжують неухильно зростати, що здійснює безпосередній вплив на споживачів.

Проблеми фінансування даної галузі зводяться до: наявності кредиторської заборгованості, в основному за енергоносії; дебіторської заборгованості, за рахунок населення за спожиті послуги; неврегульованості деяких питань у фінансових відносинах із державою; заниженості тарифів, що не покривають поточних витрат та недостатнім рівнем інвестиційної складової.

Таким чином, для вирішення зазначених питань необхідним є забезпечення оптимального фінансування підприємств житлово-комунального господарства. Адже нестача коштів унеможливорює технічне переоснащення підприємств, негативно впливає на показники їх фінансової стійкості, платоспроможності, що робить галузь непривабливою для потенційних інвесторів. Джерелами фінансування діяльності житлово-комунальних підприємств, значною мірою, мають стати власні доходи підприємств та кошти інвесторів. Перед державою постає завдання щодо створення сприятливого середовища для залучення інвестицій у розвиток галузі, а підприємства, в свою чергу, мають забезпечити оптимальний розподіл та раціональне використання фінансових ресурсів завдяки ефективному фінансовому менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 № 1875-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1875-15.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 року № 869 «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/869-2011-п.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.06.2012 року № 517 «Про затвердження порядку та умов надання у 2012 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, що вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії та послуг з централізованого водопостачання та водовідведення тарифам, що затверджувалися та/або погоджувалися органами державної влади чи місцевого самоврядування» (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/517-2012-п.

Лагоржевська Ірина Михайлівна

ст. гр. Ф-41

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В сучасному світі органи місцевого самоврядування покликані забезпечити розвиток економіки та створення всіх умов для життєдіяльності населення. Для

цієї мети в Європейській хартії місцевого самоврядування декларативно зазначено про необхідність володіння ними відповідним обсягом фінансових ресурсів [1]. У вітчизняній практиці це забезпечується за рахунок закріплених доходів (тобто доходів місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів), власних доходів (не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів), а також самих міжбюджетних трансфертів.

Проте для нинішнього етапу українського державотворення характерною є недостатність дохідної бази місцевих бюджетів для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень. За таких умов серйозним чинником стабілізації економічної ситуації в Україні має стати ефективне формування доходів місцевих бюджетів, спроможних перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних джерел, спроможні розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми [2].

Дані табл. 1 свідчать, що за аналізований період зростали як власні й закріплені доходи, так і отримані трансферти з державного бюджету. Зокрема, дохідна частина місцевих бюджетів у 2012 р. становила 225273,4 млн. грн. і збільшилася порівняно з 2010 р. на 65876,3 млн. грн., або 41,33%. При цьому обсяги офіційних трансфертів зросли від 78881,3 млн. грн. у 2010 р. до 124459,6 млн. грн. в 2012 р. (тобто на 57,78%), що свідчить про посилення централізації формування доходів місцевих бюджетів.

Таблиця 1

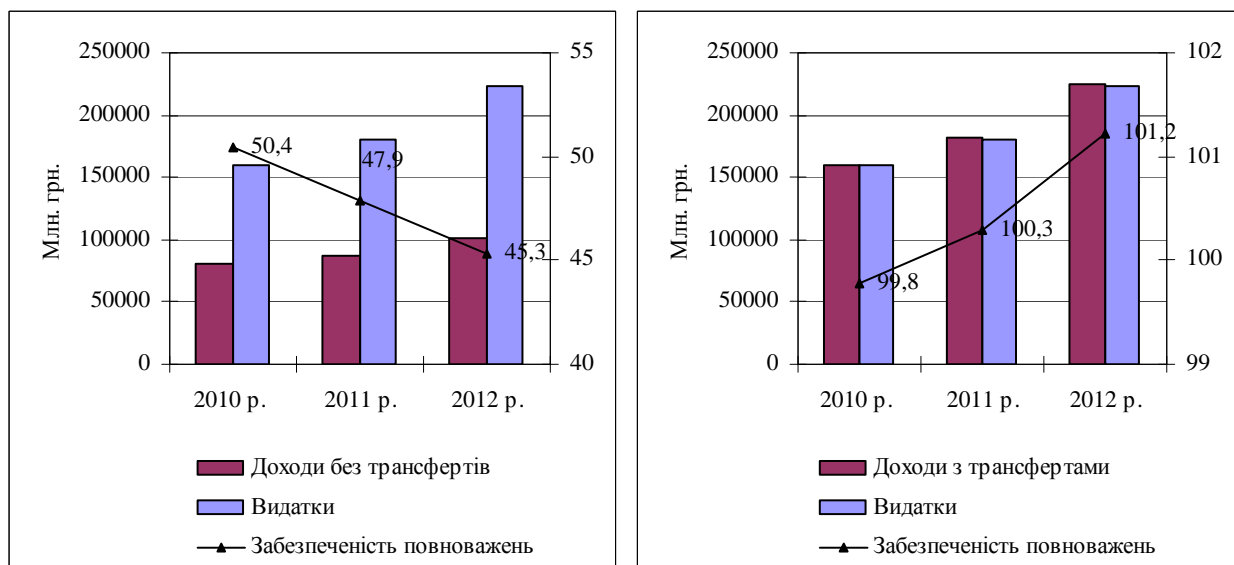
**Склад і структура доходів місцевих бюджетів України
за 2010–2012 рр.***

Доходи		Закріплені доходи	Власні доходи	Разом власних і закріплених доходів	Трансферти	Всього
2010 р.	Млн. грн.	61339,3	19176,5	80515,8	78881,3	159397,1
	Структура, %	38,48	12,03	50,51	49,49	100,00
2011 р.	Млн. грн.	62223,5	24431,9	86655,4	94875,0	181530,4
	Структура, %	34,28	13,46	47,74	52,26	100,00
2012 р.	Млн. грн.	71346,9	29466,9	100813,8	124459,6	225273,4
	Структура, %	31,67	13,08	44,75	55,25	100,00
2012 р. у % до 2010 р.		116,32	153,66	125,21	157,78	141,33

* Примітка. Побудовано на основі [3; 4].

Якщо б не трансферти, то доходи, покликані забезпечувати виконання повноважень органами місцевого самоврядування, були б незначними і недостатніми для покриття видатків місцевих бюджетів. Обсяг останніх у 2012 р. становив 222575,3 млн. грн. і зріс на 41587,5 млн. грн. порівняно з 2011 р. (180987,8 млн. грн.) та на 62815,1 млн. грн. з 2010 р. (159760,2 млн. грн.). При цьому більшість видатків місцевих бюджетів традиційно спрямовувалися на со-

ціально-культурну сферу. У 2012 р. їх частка складала 79,3%, що на 1,6% менше попереднього року.

Рис. 1. Забезпеченість повноважень органів місцевого самоврядування за 2010–2012 рр.*

* Примітка. Побудовано на основі [3; 4].

Згідно проведеного аналізу можна констатувати той факт, що органи місцевого самоврядування є фінансово залежними від органів державної влади, так як основна частина доходів місцевих бюджетів – це трансферти, які надходять з центру (за останні роки 50–55%). Така практика призводить до збільшення зустрічних фінансових потоків, аж ніяк не сприяє нарощуванню власної доходної бази та дестимулює зацікавленість органів місцевого самоврядування перевиконувати планові показники за доходами. Тому з метою збільшення доходів місцевих бюджетів пропонуємо:

- забезпечити відповідність між чисельністю жителів й обов'язками, покладеними на органи місцевого самоврядування, а також їх можливостями акумулювати доходи для фінансування необхідних видатків;
- зменшити обсяги субвенцій на поточні потреби територіальної громади, а дотації більше використовувати на розвиток підприємств реального сектору економіки, активізацію їх інноваційної діяльності;
- наділити органи місцевого самоврядування одним-двома вагомими місцевими податками, ставки та базу яких вони зможуть регулювати самостійно, і посилити контроль за повнотою їх надходження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Європейська Хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Румянцева Г.І. Сучасний стан та проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні / Г.І. Румянцева // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.11.

3. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 рік / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В., Самчинська І.В. та ін.]. ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К.: 2012. – 69 с.

4. Звіт ДКСУ про виконання бюджетів АПК, областей, міст Києва та Севастополя станом на 1 січня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.

Лепінська Лілія Станіславівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаманська Н.В.

ДО ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Захист від таких видів соціальних ризиків, як повна або часткова втрата працездатності та джерел існування в старості, внаслідок інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника є головною метою такого виду соціального страхування як пенсійне. З огляду на це головною функцією системи пенсійного страхування є формування у спеціальних страхових фондах фінансових ресурсів, необхідних для задоволення матеріальних і соціальних потреб учасників страхової системи в разі настання зазначених соціальних ризиків [1, с. 127].

Водночас як ринковий механізм, система пенсійного страхування є чутливою до загальних політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві. У цьому контексті важливою є роль держави в системі пенсійного страхування, зокрема у її правовому регулюванні. Саме держава визначає (закріплює у відповідних правових актах) принципи побудови, структуру, механізми функціонування страхової пенсійної системи, права та обов'язки її учасників, гарантує їх дотримання.

Відтак, пенсійне страхування є важливою складовою соціальної політики держави, яка спрямована на задоволення потреб людей, підвищення їх добробуту, забезпечення соціальної справедливості, стабільності та злагоди у суспільстві [2, с. 35].

Система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні має дворівневу структуру: 1-й рівень – солідарна система; 2-й рівень – обов'язкова накопичувальна система.

Природа солідарної пенсійної системи полягає у тому, що вона функціонує в режимі забезпечення поточних виплат. На відміну від накопичувальної системи, де сплачені страхові внески, які є власністю застрахованої особи, інвестуються з метою отримання прибутку на користь застрахованих осіб, та на відміну від бюджетних пенсійних програм, якими передбачено виплати пенсій за рахунок коштів державного бюджету, в солідарній системі працездатне покоління

громадян, сплачуючи страхові внески, формує фінансові ресурси, які відразу спрямовуються на виплату пенсій непрацездатному поколінню [3, с. 29].

Принципово важливим механізмом, запровадженим у солідарній системі пенсійного страхування, є розмежування джерел фінансування пенсій, призначених за різними пенсійними програмами. Завдяки цьому механізму пенсії, призначені за спеціальними правилами, відмінними від визначених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», фінансуються з двох джерел:

- із солідарної системи (Пенсійним фондом) – у розмірі страхової пенсії;
- із Державного бюджету України – різниця між розміром пенсії, призначеної за спеціальною пенсійною програмою, та розміром страхової пенсії.

Таким чином, солідарна система є ключовим елементом системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, здатним забезпечувати задоволення базових вимог щодо заміщення заробітку пенсією.

Обов'язкова накопичувальна система є принципово новим елементом системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування не тільки для України, а й для багатьох країн світу, що реформували свої пенсійні системи. Головною ознакою цієї системи є те, що в ній, на відміну від солідарної, не відбувається негайної виплати пенсійних коштів, які надійшли у вигляді страхових внесків. Такі кошти спрямовуються на формування реальних індивідуальних накопичень застрахованих осіб. З метою збереження цих заощаджень забезпечується їх інвестування в інструменти грошового, фондового ринків, об'єкти нерухомості, банківські метали та інші активи, дозволені Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Крім того, в рамках обов'язкової накопичувальної системи буде також запроваджено передачу права власності на страхові внески, спрямовані до неї, та отриманий від їх інвестування дохід безпосередньо застрахованим особам, а також забезпечено право на успадкування індивідуальних пенсійних накопичень. Функції зберігача та відповідальність за цільове використання покладаються на банківські установи. Пенсійний фонд України здійснюватиме адміністративне управління. Незаперечним фактом є те, що запровадження накопичувального пенсійного страхування дасть чимало вагомих позитивних зрушень щодо забезпечення громадян України у похилому віці:

- по-перше, посилюється залежність розміру пенсії від страхового внеску особи;
- по-друге, з'являється можливість збільшити загальний розмір пенсійних виплат завдяки отриманню інвестиційного доходу;
- по-третє, кошти на індивідуальних накопичувальних рахунках можуть бути успадковані найближчими родичами [3, с. 31].

Отже, прийнятним варіантом реформування системи пенсійного страхування слід вважати побудову багаторівневої системи, складовими елементами якої є солідарна та накопичувальна системи. Така структура пенсійної системи

дозволить досягнути кумулятивного ефекту від використання переваг її складових і водночас компенсувати їх недоліки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юрій С.І. Соціальне страхування: Підручник / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська. – К.: Кондор. – 2006. – 464 с.
2. Зайчук Б.О. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: навчальний курс / Б.О. Зайчук, О.Б. Зарудний, С.Б. Березіна. – К.: НВП «АВТ», 2008. – 256 с.
3. Гладуш О.Р. Пенсійне страхування: пошуки оптимального шляху / О.Р. Гладуш // Соціальний захист. – 2012. – № 5. – С. 27–31.

Ляхович Світлана Михайлівна

ст. гр. ФУДЗмі-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Мокрицька А.Б.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ УСТАНОВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Надзвичайно важливе значення таких благ, як життя та здоров'я, зумовлює необхідність їх охорони. Забезпечення населення лікувально-профілактичною допомогою в достатньому обсязі та високої якості залежить від адекватності матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я, професіоналізму і кваліфікації лікарів, психологічної готовності населення піклуватися про стан свого здоров'я.

Право на охорону здоров'я належить до категорії основних прав людини, визнається ООН, передовою світовою громадськістю та закріплене в Загальній Декларації прав людини (1948 р.).

Конституція України від 28.06.1996 р. визначає загальні засади управління фінансовими ресурсами закладів охорони здоров'я, у статті 49 якої закріплено право кожної людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, яке забезпечується державним фінансуванням. «Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медичну допомогу надають безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена». Цією статтею фактично скасовано положення Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ щодо можливості скорочення мережі закладів охорони здоров'я та створення базового пакета медичних послуг для надання населенню безоплатної медичної допомоги за рахунок публічних джерел фінансування.

Фінансові ресурси об'єкта охорони здоров'я складаються з різноманітних джерел, серед яких основне – фінансування з державного та місцевих бюдже-

тів. Обсяги бюджетного фінансування медичної допомоги в Україні визначаються на основі науково обґрунтованих нормативів у розрахунку на одного жителя. Враховуючи сучасні темпи соціально-економічного розвитку України, можна припустити, що частина ВВП, яка виділяється на медичну допомогу, не буде швидко зростати. Питома вага видатків на охорону здоров'я відносно ВВП у 2000 році становила 2,6%, у 2005 – 2,6%, у 2006 – 3,1%, у 2008 – 3,2%, і в 2010 – 3,2%, у 2011 році – 3,3%. В зв'язку з цим процес реформування фінансового забезпечення установ охорони здоров'я країни не можна відкладати. Постає проблема пошуку додаткових або альтернативних джерел фінансування. На сучасному етапі слід оцінити сьгоднішній стан фінансових ресурсів сфери охорони здоров'я.

Досвід фінансування системи медичних організацій європейських і північноамериканських країн свідчить, що структура джерел така: державний бюджет – 50%, страхування – 24%, особиста оплата – 14%, спеціальні державні фонди – 10%, благодійництво – 2%. За наявності системи медичного страхування ці кошти складають від держави 80%, від підприємств – 15%, від громадян – 5%. Оскільки в існуючих умовах система медичного страхування в Україні відсутня, то джерела фінансового забезпечення медичних установ складаються з коштів бюджетів різних рівнів (державного і регіонального), коштів за надання різноманітних послуг, благодійних внесків, гуманітарної допомоги.

Серед джерел фінансових ресурсів можна виділити: бюджетні кошти; внески на обов'язкове та добровільне медичне страхування; власні кошти юридичних та фізичних осіб, що надходять у вигляді плати за надані послуги та благодійних внесків.

Бюджетне фінансування характерне високою надійністю. Проте бюджет будь-якого рівня має безліч напрямків витрачання коштів, тому фінансове благополуччя галузі охорони здоров'я залежить від рівня економічного розвитку та пріоритетів фінансової політики держави.

Беручи до уваги перманентні проблеми з бюджетним фінансуванням медичної сфери в Україні, актуальним є вирішення питання стосовно запровадження багатоканального фінансування охорони здоров'я. У сучасних умовах українське суспільство виявляє дедалі більший інтерес до змішаної системи фінансування медицини, оскільки вона забезпечує, з одного боку, достатньо високий рівень медичного обслуговування, рівність у доступності медичних послуг високої якості для всіх громадян (суспільна солідарність страхової медицини дозволяє захистити пацієнтів від непомірних витрат на лікування і від втрати заробітку незалежно від його соціально-майнового стану), а з іншого боку, ця система створює певну зацікавленість у населення в посиленні турботи про здоров'я, забезпечує відповідальність медичних працівників за якість своєї праці.

Світовий і європейський досвід свідчить про те, що жодна система охорони здоров'я не може розраховувати виключно тільки на одне джерело

фінансування. Формування фінансових ресурсів медичної галузі розвинених країн світу відбувається за рахунок поєднання державних і приватних джерел.

Механізми фінансування повинні забезпечувати можливість перерозподілу ресурсів з метою оптимального задоволення медико-санітарних потреб, зменшення фінансових бар'єрів для доступу до необхідних послуг, захист від фінансового ризику, пов'язаного з наданням медичної допомоги за умови дотримання відповідального ставлення до наявних державних ресурсів. Розподіл ресурсів повинен забезпечувати необхідний баланс між наданням медичної допомоги, профілактикою хвороб і зміцненням здоров'я населення.

Історичний досвід та аналіз розвитку систем охорони здоров'я у світі і Європі свідчить про відсутність на теперішній час оптимальної моделі побудови національної системи охорони здоров'я. Витрати на системи охорони здоров'я є завжди недостатніми, і тому усі системи знаходяться у постійному розвитку та трансформації, а моделі їх фінансового забезпечення – в процесі удосконалення.

Мазур Наталія Володимирівна

ст. гр. ФДГмз-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

БЮДЖЕТ ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОНЯТТЯ, СКЛАД ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Розглядаючи домогосподарство у політико-економічному аспекті та у розрізі економічних відносин які виникають з приводу утворення, розподілу та використання грошових ресурсів, які в подальшому будуть мобілізовані задля задоволення матеріальних та духовних потреб членів одного сімейства, можна зробити висновок, що загалом домогосподарство є автономним суб'єктом, який має власний план обліку доходів та витрат, джерел їх формування та методів примноження.

Бюджет домогосподарства – баланс фактичних доходів і витрат домогосподарства за визначений період часу (квартал, місяць, рік) та фінансова база життя, що надає домогосподарству власного стилю споживання та життєдіяльності [1, с. 347].

Бюджет домогосподарства – це ключовий принцип управління фінансами в родині та чудова можливість сформуванню стосунки довіри між чоловіком та жінкою, іншими її членами. Бюджет вважається родинним, якщо враховує всі родинні прибутки та витрати, тобто, сімейний бюджет є спільним для чоловіка та дружини. Спільний сімейний бюджет лежить в основі здорової та сильної родини.

Він формується з врахуванням загальних та особистих потреб та об'єднує сукупні доходи та витрати, забезпечує особисті потреби домогосподарства. У найпростішому вигляді бюджет домогосподарства складається з доходів та витрат.

До складу доходів домогосподарства входять:

- оплата праці;
- доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості;
- доходи від продажу продукції та майна;
- доходи від власності;
- пенсії, стипендії, допомоги;
- грошова допомога від родичів та інших осіб;
- вартість спожитої продукції від самозаготівель;
- пенсії та субсидії безготівковій;
- вартість подарованого майна;
- заощадження, позики, поверненні борги;
- інші.

В цілому величина доходів домогосподарства визначає величину його витрат. Дохід кожного домогосподарства витрачається за трьома основними напрямками:

- задоволення особистих потреб;
- виплата податків державі;
- формування особистих заощаджень [2, с. 134].

Розглядаючи таку складову бюджету домогосподарства як витрати, В.М. Федосов зазначав: «витрати – це сума платежів домогосподарств за товари та послуги, отримані у звітному періоді, сума коштів, направлених ними на купівлю акцій, сертифікатів, валюти, нерухомості, на будівництво, допомогу родичам і знайомим, на вклади до банківських установ, на податки (крім прибуткового) та інші внески» [3, с. 337].

Рівень життя населення в значній мірі залежить від рівня доходів, величини витрат і суми заощаджень домашнього господарства. Отже, можемо стверджувати, що домашнє господарство в процесі своєї економічної діяльності стикається з такими основними ризиками: ризиком втрати доходу; ризиком виникнення непередбачених витрат; ризиком втрати заощаджень [4, с. 40].

Рівень доходів і структура витрат домогосподарств тісно взаємопов'язані. Вперше це дослідив Е. Енгель, який стверджував, що зі зростанням доходу частка витрат на харчування зменшується; витрати на одяг, житло, опалення й освітлення змінюються порівняно менше, несуттєво; а частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб помітно збільшується. Потреби споживачів задовольняються від простіших (актуальних) до вищих залежно від доходів. Сім'ї з низькими доходами витрачають більшу частину своїх доходів на харчування, одяг, житло. Ця закономірність, яка отримала назву «закон Енгеля», визначає еластичність попиту щодо доходу [1, с. 353].

Тому, можна вважати, що фінансовий стан домогосподарств найдоцільніше було б оцінювати за розміром доходу на одного члена домогосподарства, адже саме цей показник є найбільш об'єктивним і доволі просто інтерпретується (чим вищим є рівень доходів на одного члена домогосподарства, тим кращим вважається його фінансовий стан). Проте, як показує світовий та вітчизняний досвід, для більш точної оцінки реального фінансового стану домогосподарства доцільніше використовувати не стільки рівень доходів (частину яких під час проведення обстеження можна приховати), скільки рівень грошових витрат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
2. Жулавський А.Ю. Науково методичні підходи до визначення еколого-економічного ризику домогосподарства / А.Ю. Жулавський, О.О. Каленська // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2011. – № 3. – С. 40.
3. Теорія фінансів: підручник / За редакцією проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 576 с.
4. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарства: сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т.О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.

Макогон Іван Михайлович

ст. гр ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Булавинець В.М.

СУКУПНІ ВИТРАТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ: СТРУКТУРА, ДИНАМІКА ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Витрати домашніх господарств відіграють важливу роль в економічному житті держави, адже витрачаючи отримані доходи, домогосподарство забезпечує формування і розвиток ринку товарів і послуг; реалізуючи свої накопичення і заощадження, воно формує попит на цінні папери та інші фінансові активи, сприяючи розвитку фінансового ринку; великою є роль домогосподарств як суб'єктів пропозиції важливих виробничих ресурсів – праці та підприємницького хисту; члени домашнього господарства, виховуючи дітей, стають головними споживачами послуг соціально-культурної сфери, яка фінансується державою [3].

Сукупні витрати характеризують структуру використання домогосподарством сукупних ресурсів і відображають реальний поточний стан матеріального добробуту домогосподарства. Вони включають фактично сплачені грошові витрати домогосподарства, вартість натуральних надходжень, суми пільг та безготівкових субсидій. Оцінка натуральних надходжень здійснюється за середніми

цінами купівлі відповідних товарів. Основними складовими сукупних витрат домогосподарств є споживчі і неспоживчі витрати[1].

Споживчі сукупні витрати складаються з грошових витрат, а також вартості спожитих домогосподарством продуктів, отриманих з особистого підсобного господарства, суми пільг та безготівкових субсидій на оплату житла, комунальних послуг, суми безготівкових пільг на оплату послуг зв'язку, проїзд у транспорті окремих категорій громадян, безготівкових пільг та дотацій на путівки для лікування, оздоровлення та відпочинку, на оплату ліків, медичних послуг тощо.

Неспоживчі сукупні витрати включають грошові та не грошові витрати домогосподарства на допомогу родичам та іншим особам, витрати на купівлю нерухомості, капітальний ремонт, будівництво житла та господарських будівель, придбання акцій, сертифікатів, валюти, відкриття вкладів у банківських установах, виплату аліментів, сплату податків та інших обов'язкових платежів, суми повернутих домогосподарством боргів.

Серед факторів, які найбільше впливають на витрати домашнього господарства, ключове місце займає дохід. Якщо дохід зростає, то в разі незмінних цін зростають і витрати. Але це має місце стосовно так званих вищих благ. До них належать, наприклад, блага, які задовольняють духовні потреби. Що ж стосується нижчих благ, а це блага, які задовольняють фізичні потреби, наприклад, потреби в харчуванні, то тут зростання доходу може й зменшувати витрати на їх споживання.

У структурі сукупних витрат ключове місце займають витрати на харчування – 54,8%. (згідно з класифікацією ООН 60% витрат сімейного бюджету на харчування свідчать про рівень злиденності), на другому місці витрати на непродовольчі товари – 24% , далі йдуть витрати на послуги 15%, алкогольні напої 2%, тютюнові вироби – 1,8% . Серед витрат споживчого характеру основну частку займають продукти харчування та безалкогольні напої – 50%, житло і комунальні послуги 10%, транспорт 3%, лікування – 3% [2].

Неспоживчі сукупні витрати в питомій вазі займають близько 7%.

На сьогодні основними проблемами, що стосуються витрат домогосподарств є:

- недостатній рівень доходу, що призводить до збільшення частки споживчих витрат та, як наслідок, низького рівня життя населення;
- велика відмінність між 10% сукупних витрат найбіднішого та 10% найбагатшого населення;
- низький рівень фінансової грамотності населення та, як наслідок, неефективне використання фінансових ресурсів;
- незначна участь держави у питаннях, щодо оптимізації сукупних витрат домогосподарств.

Для вирішення, цих проблем доцільно було б скористатися зарубіжним досвідом формування витрат домогосподарств. А саме:

- диверсифікація доходів населення. Зменшення залежності від життя на один вид доходу;
- ведення персонального обліку доходів та витрат, задля пошуку резервів недоцільного використання на певні статті витрат;
- проведення державою роз'яснювальної роботи серед населення, щодо ефективності використання сукупних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біттер О.А. Грошові витрати домогосподарств: обсяг і структура / О.А. Біттер // Архів НБУ – 2010. – № 9. – С. 2–3.
2. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2012 році (за даними вибіркового обстеження України). Статистичний збірник. - К.: Державний комітет статистики, 2012. – 431 с.
3. Кізіма Т.О. Витрати домогосподарств України: сутнісно-аналітичний аспект / Т.О. Кізіма // Вісник ТНЕУ. – 2009. – № 2. – С.68–69.

Максимчук Наталія Василівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник

к.е.н., доцент Шаварина М.П.

ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Охорона здоров'я України є системою державних та громадських соціально-економічних і медичних заходів, спрямованих на попередження та лікування хвороб, оздоровлення умов зовнішнього середовища, поліпшення умов життя і праці народу, збереження й покращення здоров'я суспільства. Складна політична і економічна ситуація в державі, економічна криза і недостатнє фінансування системи охорони здоров'я призвели до погіршення показників стану здоров'я населення України, а також фінансового забезпечення комунальних закладів охорони здоров'я. Інтеграція України в Європейський союз викликає необхідність реформування галузей соціально-культурної сфери, в тому числі і охорони здоров'я. Це пов'язано з невідповідністю рівня медичних послуг вимогам, які ставляться до них в умовах функціонування європейської системи охорони здоров'я. В умовах недостатності бюджетного фінансування державна комунальна медицина в Україні не в змозі якісно виконувати свої функції, і тому надзвичайно актуальними сьогодні є проблеми пошуку додаткових джерел фінансового забезпечення комунальних установ охорони здоров'я

Аналіз останніх наукових досліджень підтверджує, що ситуація, в якій опинилася система комунальних закладів охорони здоров'я України, вимагає негайних заходів з її реформування. Дослідженню з питань фінансового забезпечення та використання ресурсів у галузі охорони здоров'я, зокрема її комуналь-

них закладів та установ, присвячені праці українських вчених М.Г. Вовк, О.В. Галагана, О.М. Голяченка та ін. Враховуючи думки зазначених авторів, можна в узагальненому вигляді окреслити основні проблеми та недоліки діючої на сьогодні в Україні системи фінансування комунальних закладів охорони здоров'я, а саме:

- недостатнє фінансування галузі комунальних закладів охорони здоров'я, яке проявляється, крім усього іншого, ще й значними особистими видатками громадян на медичні послуги;

- відсутність визначеного законодавством і нормативно-правовими актами чіткого переліку медичної допомоги, що повинна надаватись у державних і комунальних закладах охорони здоров'я безкоштовно на кожному рівні надання медичної допомоги та при відповідному стані фінансування цих закладів;

- неможливість ефективного управління обмеженими ресурсами в умовах існуючої системи постатейного фінансування лікувально-профілактичних закладів.

Ряд науковців, зокрема О. Голяченко, виступають проти впровадження багатоканального фінансування в системі комунальних закладів охорони здоров'я, мотивуючи це тим, що відповідно до Конституції держава зобов'язана забезпечити повноцінне фінансування цієї галузі. На противагу цьому підходу, більшість українських науковців і політиків пропонує ввести систему обов'язкового медичного страхування.

На нашу думку, така реформа необхідна, але проводити її треба не терміново, а поступово, оскільки система може працювати лише в ринкових умовах нормального розвитку суспільства, коли забезпечено стабільний розвиток економіки, працює виробництво, виплачують заробітну плату. Тільки за таких обставин роботодавці зможуть здійснювати певні обов'язкові платежі у вигляді страхових внесків для забезпечення діяльності системи комунальних закладів охорони здоров'я. В умовах кризи, коли більшість підприємств не працює, або працює не на повну потужність, забезпечити надходження цих коштів вкрай непросто. На практиці запровадження цієї системи в законодавчому, а значить, в обов'язковому порядку може призвести до посилення податкового тиску на виробника, що негативно вплине на розвиток виробництва, оскільки окрема частина підприємств і, відповідно, роботодавців, не витримає цього тиску і припинить своє існування, а інша перейде працювати «в тінь», приховуючи чисельність працівників і ухиляючись різними способами від сплати податків і платежів. Ці проблеми необхідно врахувати при формуванні механізму обов'язкового медичного страхування.

Таким чином, тільки після впровадження обов'язкового медичного страхування, яке доповнюватиметься також добровільним медичним страхуванням, можливе реформування комунальних закладів охорони здоров'я, що матиме соціальну направленість як і проголошено Конституцією України.

Малініч Анна Богданівна

ст. гр. ФУМЗм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМАТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Загальноприйнятим в економічній теорії та практиці є визнання провідної ролі видатків бюджетів у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства.

На обсяги, склад і структуру видатків місцевих бюджетів впливають функції органів державної влади та місцевого самоврядування, адже вони зможуть повноцінно виконувати свої функції за умови наявності адекватного потреби обсягу бюджетних коштів.

Розподіл видатків між ланками бюджетної системи проводиться відповідно до розмежування повноважень між гілками та рівнями влади на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання послуги та наближення її до безпосереднього споживача [1].

Специфіка функціонування та особлива роль бюджетів відображається у складі та структурі їхніх видатків. Саме на видатковій частині бюджетів найбільше позначаються наслідки економічних і соціальних змін, які відбуваються у суспільстві.

Для кращого розуміння сутності видатків місцевих бюджетів проаналізуємо практику їх здійснення в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка видатків місцевих бюджетів України у 2010–2012 рр.

Показники	2010 р.				2011 р.				2012 р.				Абсолютний приріст, млрд. грн.	Темп росту, рази	Темп приросту,%
	Затверджено розписом на рік, млрд.грн.	Виконано, млрд. грн.	Виконання планового показника,%	Питома вага (по факту виконання),%	Затверджено розписом на рік, млрд.грн.	Виконано, млрд. грн.	Виконання планового показника,%	Питома вага (по факту виконання),%	Затверджено розписом на рік, млрд.грн.	Виконано, млрд. грн.	Виконання планового показника,%	Питома вага (по факту виконання),%			
Загальнодержавні функції	11,16	10,21	91,49	6,39	10,84	9,88	91,14	5,46	11,7	10,6	90,6	4,76	0,39	1,04	3,82
Оборона	–	–	–	–	0,001	0,001	100	0,001	0,002	0,001	50	–	–	–	–
Громадський порядок, безпека та судова влада	0,26	0,25	96,15	0,16	0,23	0,22	95,65	0,12	0,2	0,2	100	0,09	-0,05	0,80	-20
Економічна діяльність	10,74	7,8	72,63	4,88	16,13	12,35	76,57	6,82	18,2	13	71,43	5,84	5,20	1,67	66,67

Охорона навкол. природного середовища	1,17	0,58	49,57	0,36	1,72	0,89	51,74	0,49	2,6	1,2	46,15	0,54	0,62	2,07	106,90
Житлово-комунальне господ-во	7,76	4,59	59,15	2,87	10,08	8,36	82,94	4,62	22,2	19,7	88,74	8,85	15,11	4,29	329,19
Охорона здоров'я	35,59	35,99	101,12	22,53	38,22	38,74	101,36	21,4	47,5	47,1	99,16	21,16	11,11	1,31	30,87
Духовний та фізичний розвиток	6,55	6,36	97,10	3,98	7,21	6,92	95,98	3,82	8,7	8,2	94,25	3,68	1,84	1,29	28,93
Освіта	51,7	51	98,65	31,9	59,5	59	99,18	32,6	72,2	71,3	98,75	32,03	20,28	1,40	39,75
Соціальний захист та соц. забезпечення	35,93	35,22	98,02	22,05	42,64	41,89	98,24	23,14	51,2	50	97,66	22,46	14,78	1,42	41,96
Міжбюджетні трансферти	7,43	6,62	89,10	4,14	2,83	2,72	96,11	1,5	1,4	1,3	92,86	0,58	-5,32	0,20	-80,36
Кошти, що передаються до бюджету розвитку	1,33	1,12	84,21	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом видатків	169,64	159,76	94,18	100	189,41	180,99	95,55	100	235,9	222,6	94,36	100	62,84	1,39	39,33

Як свідчать дані табл. 1, видатки місцевих бюджетів України у 2012 р. зросли на 62,84 млрд. грн. або 39,33% порівняно із 2010 р. У 2010 р. здійснено видатків з місцевих бюджетів України на 5,82% менше від запланованого обсягу, у 2011 р. – 4,45% та 2012 р. – 5,64%, що негативно характеризує організацію бюджетного менеджменту.

Найбільшу частку у видатках місцевих бюджетів займали соціальні видатки: у 2010 р. частка соціальних видатків становила – 80,46%, 2011 р. – 80,96%, 2012 р. – 79,33%. Серед них пріоритетними були видатки на освіту – 32,18% (середній показник за 2010–2012 рр.). Приблизно однаковою були частки видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення – 22,55% та охорону здоров'я – 21,7% у видатках місцевих бюджетів.

На економічну діяльність упродовж 2010–2012 рр. в середньому спрямовувалось 5,85% видатків місцевих бюджетів, виконання загальнодержавних функцій – 5,54%, житлово-комунальне господарство – 5,45%, духовний і фізичний розвиток – 3,83%, перерахунок міжбюджетних трансфертів – 2,07%. Питома вага окремих видів видатків місцевих бюджетів, зокрема на оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу, охорону навколишнього природного середовища, не перевищувала 1%.

Отже, аналізуючи видатки місцевих бюджетів, слід відмітити їхню соціальну спрямованість, яка підтверджується значною питомою вагою соціальних видатків місцевих бюджетів України. Однак, на нашу думку, не доцільно постійно збільшувати соціальні виплати без реального економічного зростання держави.

Саме тому запровадження нових принципів бюджетної політики, які б спрямовувалися на реалізацію інвестиційних пріоритетів розвитку економіки, закладає підвалини для реалізації стратегії прискореного економічного і соціального розвитку України, яка вже у середньостроковій перспективі дасть змогу значно підвищити рівень і якість життя населення, наблизити його до європейських стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Звіти про виконання місцевих бюджетів України за 2010–2012 рр. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

Мельничук Ольга Іванівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

КАПІТАЛ БАНКУ: СУТНІСТЬ І НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ

Необхідність забезпечення достатнього рівня капіталізації банків зумовлює об'єктивну потребу в банківському капіталі, що і стало спонукальним мотивом наукового осмислення його сутності як економічної категорії. Разом з тим, теоретично обґрунтоване визначення сутності капіталу банку як економічної категорії значною мірою впливає на ефективність його формування, використання та управління в практичній діяльності банків.

Виникнення і поширення терміна «капітал банку» є не лише результатом розвитку банківської системи та економіки країни загалом, а й доволі тривалого періоду наукового пізнання самого поняття «капітал» як економічної категорії. Сьогодні в економічній літературі існує багато різних поглядів вчених на сутність терміна «капітал», що здійснює прямий вплив на неоднозначне трактування і розуміння такого поняття, як «капітал банку». Так, в економічній літературі капітал банку ототожнюють з іншими економічними категоріями, такими як: банківські ресурси, резерви, власні кошти, запаси, фонди, власний капітал, ресурсна база банку тощо. Такі розбіжності у тлумаченні призводять до певних ускладнень як теоретичних, так і практичних аспектів трактування, формування та функціонування капіталу в установах банків.

На нашу думку, капітал банку, безумовно, є похідним від первинної категорії капіталу взагалі, узагальнює основні риси й особливості капіталу кожного банку зокрема та формує загальне поняття капіталу банківської системи загалом.

лом. Визначальну роль у пізнанні капіталу банку мають відносини економічної власності, кількісний і якісний аспекти якої розкривають матеріально-речовий зміст та суспільно-економічну форму капіталу банку. Зауважимо, що, крім відносин економічної власності (кількісний аспект), на формування матеріально-речового змісту банківського капіталу відчутний вплив мають відносини спеціалізації, кооперування і концентрації, які є елементами техніко-економічних відносин обміну діяльності між людьми. З огляду на це до матеріально-речової структури капіталу банку слід зараховувати: матеріальні цінності (будівлі, споруди, транспортні засоби, комп'ютерна техніка, система електронної передачі інформації, обладнання тощо); грошові кошти (власні, залучені й позичені) та цінні папери, а також нематеріальні активи (права користування майном, права на об'єкти власності, гудвіл й ін.), тобто все те, що формує матеріальну основу діяльності установ банків і забезпечує процес створення банківського продукту. Предметами праці в діяльності банків є інформація про фінансовий стан клієнтів і стан фондового ринку, про основні макроекономічні показники розвитку економіки взагалі та банківського сектору країни зокрема.

Суспільно-економічна форма капіталу банку формується на основі виробничих відносин власності, зокрема її якісного аспекту. Установа банку, власне, є комерційним підприємством, що надає послуги вкладникам, з одного боку, та позичальникам – з іншого, отримуючи при цьому прибуток за рахунок різниці процентів, отриманих від позичальників і виплачених вкладникам. Крім цього, банки опосередковують взаємні платежі й розрахунки економічних суб'єктів (юридичних і фізичних осіб). Отже, можна стверджувати, що діяльність банків має виробничий характер, хоча й дуже специфічний у своїй основі. Для банків як комерційних підприємств характерним є використання найманої праці, у процесі якої працівники банку не мають активного, прямого відношення до економічної природи банківського капіталу, хоча опосередковано через результат своєї діяльності вони впливають на останній. Передусім, як стверджують науковці «вони займаються безпосереднім вилученням корисних властивостей з додаткової споживної вартості грошей, забезпечуючи цим рух капіталу» [1, с. 353].

Економічні відносини власності реалізуються безпосередньо між власниками банківського капіталу і працівниками банку з приводу залучення, використання й привласнення грошових коштів, а також між банкірами та різними економічними суб'єктами, які отримують кошти для цільового використання з метою отримання прибутку або вкладають тимчасово вільні кошти у банки й отримують їх за певну плату. Варто зазначити, що саме під час надання вкладів клієнтами у розпорядження, володіння та використання банку економічні відносини власності набувають правової форми, тобто відбувається реалізація юридичних відносин власності, найважливішими категоріями якої є володіння, розпорядження і користування. Таким чином, сутність капіталу банку з точки

зору юридичної власності слід розглядати як відносини між різними суб'єктами щодо володіння, розпорядження та користування активами.

Як впливає з вищесказаного, суспільно-економічну форму капіталу банку формують економічні й юридичні відносини власності між різними суб'єктами господарювання щодо залучення, використання та привласнення грошових коштів у процесі перетворення їх на грошовий капітал і забезпечення його руху в результаті здійснення банківських операцій. Отже, сутність капіталу банку виявляється в органічному поєднанні матеріально-речового змісту (техніко-економічних відносин) та суспільно-економічної форми (відносин економічної й юридичної власності), що стає можливим лише у процесі діяльності банку.

Цей висновок має не лише важливе теоретико-методологічне, а й практичне значення, оскільки для забезпечення ефективної, прибуткової діяльності банку, його фінансової стійкості та конкурентоспроможності на ринку необхідним є не лише розвиток прогресивних форм власності, а й постійне вдосконалення відносин спеціалізації, концентрації та кооперації між банками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мочерний С.В. Політична економія: навч. посіб. / С.В. Мочерний, О.А. Устенко, С.В. Фомішин. – Херсон: Дніпро, 2002. – 794 с.

Миропольська Анастасія Олександрівна

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Погріщук Г.Б.

ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Домогосподарства є основою життєдіяльності будь-якого суспільства. Однак вивчення фінансової поведінки домогосподарств розпочалося лише наприкінці ХХ століття.

Розглядаючи фінансову поведінку домашніх господарств, науковці зосереджували увагу на рівні доходів та витрат населення на різних етапах життєвого циклу; демографи ж акцентували увагу на різних демографічних подіях; соціологи – усталених соціальних норм та поведінки різних груп населення.

Вчені виділяють доволі багато трактувань фінансової поведінки домогосподарств, зокрема як форму діяльності індивідів і різних соціальних груп на фінансовому ринку, пов'язану з перерозподілом грошових ресурсів, зокрема з інвестуванням [1, с. 167] або як систему дій, вчинків індивідів і соціальних груп на фінансовому ринку з використанням наявних грошових ресурсів із метою отримання грошового прибутку.

Найбільш узагальнюючим, на мою думку, є таке: фінансова поведінка домогосподарств – це діяльність членів домогосподарств, пов'язана з розподілом та перерозподілом грошових ресурсів в результаті чого відбувається формування відповідних фондів грошових коштів та їх використання на певні цілі [2, с. 20].

Варто зазначити, що фінансова поведінка домогосподарств доволі стрімко розвивається протягом останніх років, оскільки бурхливо розвивається ринок фінансових інструментів: нові послуги банківських та небанківських установ, які стали доступнішими та важливішими.

Мотиви фінансової поведінки домогосподарств, які мають нерівномірний характер серед різних груп населення, залежить від: матеріального статусу членів домогосподарств; соціального статусу членів домогосподарств; стартових умов членів домогосподарств; доступу до адміністративних ресурсів.

Фінансова поведінка залежить від багатьох чинників: об'єктивних – доходів, розвитку фінансових інститутів, рівня інфляції, процентних ставок; суб'єктивних – перспективи країни економічного розвитку, довіра до банківських інституцій.

Також до чинників, які впливають на фінансову поведінку домогосподарств, відносять: економічного характеру (рівень доходів членів домогосподарств, макроекономічна ситуація в державі), соціального характеру (традиції споживання і заощадження, рівень довіри населення до органів влади).

Чинники соціального характеру, в свою чергу, поділяються на: соціальні (рівень оплати праці, пенсійне забезпечення); політичні (незалежність судової влади, представлення усіх верств населення в органах влади тощо); психологічні (довіра до державних інституцій); правові (захист прав населення).

Таким чином, дослідження фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств дозволяє виявити неефективність організації фінансів населення щодо розподілу та використання їх грошових ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України / Т. Єфременко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг: Науково-теоретичний часопис. – 04/2002. – № 2. – С. 165–175.
2. Кізіма Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу / Т.О.Кізіма // Світ фінансів. – 2011. – Вип. 4. – С. 19–26.

Мисько Андрій Олегович
ст. гр. ФДГм-51
Науковий керівник:
к.е.н., доцент Шаманська Н.В.

СИСТЕМА НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Необхідність реформування системи пенсійного забезпечення викликана економічними, демографічними та соціально-економічними факторами. Зокрема, неспроможністю існуючої системи забезпечити гідну старість пенсіонерам; необхідністю соціального захисту при втраті працездатності або годувальника, настанням інвалідності; рівнем старіння населення України, який є одним із найвищих в країнах СНД; незахищеністю пенсійних виплат від інфляційних процесів, збільшенням дефіциту бюджету Пенсійного фонду України.

Реформа пенсійного забезпечення була розпочата з прийняттям Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення» у 2004 році. Було прийнято рішення про поступовий перехід до трирівневої пенсійної системи, яка включає в себе загальнообов'язкове державне та накопичувальне пенсійне страхування, недержавне пенсійне забезпечення [1].

Система недержавного пенсійного забезпечення ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень. Основним фінансовими інститутами у сфері недержавного пенсійного забезпечення є недержавні пенсійні фонди, банківські установи та страхові організації. Банківські установи здійснюють пенсійне забезпечення шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків; страхові організації – за допомогою договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду [1]. Недержавні пенсійні фонди укладають пенсійні контракти між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками.

Виділяють такі види недержавних пенсійних фондів: корпоративний, професійний, відкритий. При чому, фонд, схеми здійснення внесків та отримання виплат обираються учасниками самостійно. Водночас, при незадовільній роботі фонду учасник має право в будь-який момент перевести свої накопичення до іншого [1].

Недержавні пенсійні фонди здійснюють такі види пенсійних виплат:

1. Пенсія на визначений строк – виплачується у вигляді щомісячних або інших періодичних платежів по досягненні пенсійного віку.

2. Одноразова виплата – усі накопичені кошти виплачуються одноразово на вимогу учасника фонду у таких випадках: медично підтвердженого критичного стану здоров'я чи настання інвалідності учасника фонду; якщо сума пенсійних накопичень учасника менше розміру, достатнього для мінімальних ви-

плат впродовж 10 років; виїзду учасника на постійне проживання за межі України; смерті учасника (отримують спадкоємці учасника).

3. Довічна пенсія – виплачується у вигляді періодичних платежів страховими організаціями, з якими учасник може укласти договір страхування довічної пенсії за рахунок коштів, перерахованих страховій організації з фонду [1].

До основних переваг недержавного пенсійного забезпечення відносять: отримання додаткової недержавної пенсії разом з державною, наявність податкових пільг, гарантування пенсійних виплат, контроль за станом накопичень [2].

Разом з тим, до головних проблем в системі недержавного пенсійного забезпечення слід віднести:

- недовіру населення до страхових компаній та недержавних пенсійних фондів;

- необізнаність переважної частини населення про переваги системи недержавного пенсійного забезпечення;

- наявність ризиків довгострокових пенсійних вкладень в умовах політичної та економічної нестабільності;

- низький рівень доходів населення України;

- високий рівень тінізації економіки.

Отже, недержавне пенсійне забезпечення становить важливу складову реформи загальнодержавної пенсійної системи України і за умови ефективної організації сприятиме підвищенню доходів та рівня життя пенсіонерів. Попри те, необхідно підвищити проінформованість населення щодо переваг участі у системі недержавного пенсійного забезпечення, сформуванню ефективного нагляду за використанням пенсійних вкладів та систему надійного інвестування пенсійних коштів, стимулювати вкладників для участі у системі пенсійного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сайт обговорення пенсійної реформи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pension.kiev.ua>.

2. Кондрат І.Ю. Особливості функціонування систем недержавного пенсійного забезпечення в Україні / І.Ю. Кондрат // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.3. – С. 294–298 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/19_3/294_Kondrad_19_3.pdf.

Мойсишин Маркіян Богданович

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

КАПІТАЛЬНІ ВИДАТКИ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ: ЗМІСТ І СТРУКТУРА

За роллю у відтворюючих процесах видатки бюджетів поділяють на поточні і капітальні. Поточними вважаються видатки, спрямовані на забезпечення простого відтворення і фінансування поточної діяльності мережі бюджетних підприємств, організацій та установ. Капітальні видатки – це видатки розвитку, пов'язані з розширеним відтворенням, тобто фінансуванням інвестиційної та інноваційної діяльності [1, с. 103].

Згідно з чинною бюджетною класифікацією, поточні видатки – це видатки на товари і послуги (КЕКВ 1100), до складу яких відносять оплату праці працівників бюджетних установ, нарахування на заробітну плату, придбання товарів і послуг, оплату комунальних послуг та енергоносіїв, дослідження і розробки державного значення; виплату процентів за зобов'язаннями (КЕКВ 1200) та субсидії і поточні трансферти (КЕКВ 1300). До капітальних видатків зараховано придбання основного капіталу (КЕКВ 2100), створення державних запасів і резервів (КЕКВ 2200), придбання землі і нематеріальних активів (КЕКВ 2300) та капітальні трансферти (КЕКВ 2400) [2].

Така економічна класифікація дає можливість побачити у якому розмірі і співвідношенні виділяються бюджетні кошти окремо на поточні потреби і на капітальні, тобто на ремонт, закупівлю і модернізацію обладнання у бюджетній сфері загалом і по її галузях зокрема. Тобто, подана економічна класифікація бюджетних видатків відображає політику забезпечення інвестиційних потреб місцевого самоврядування.

Проаналізуємо обсяги та структуру капітальних видатків Надвірнянського районного бюджету. Наведені у табл. 1 дані свідчать про надвисоку питому вагу поточних видатків – 99,45%, що характеризує переважаюче використання місцевих бюджетних ресурсів на споживання. Частка капітальних видатків у загальній сумі видатків Надвірнянського районного бюджету вкрай мізерна – лише 0,55% – і не може задовольнити потреби економіки регіону й забезпечити належні темпи його соціально-економічного зростання.

Таблиця 1

Структура видатків Надвірнянського районного бюджету в 2013 році [3] (тис. грн.)

Групи видатків	Поточні видатки		Капітальні видатки		Всього видатків
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Державне управління	1883,3	100	–	–	1883,3
Освіта	149587,7	100	–	–	149587,7
Охорона здоров'я	72919,4	99,86	100,0	0,14	73019,4

Соціальний захист та соціальне забезпечення	219037,3	99,97	60,0	0,03	219097,3
Культура і мистецтво	18276,0	98,35	307,0	1,65	18583,0
Засоби масової інформації	430,0	100	–	–	430
Фізична культура і спорт	1441,3	100	–	–	1441,3
Будівництво	–	–	–	–	-
Сільське і лісове госп.-во, рибальство і мисливство	–	–	–	–	-
Дорожнє господарство	1421,7	100	–	–	1421,7
Видатки не віднесені до основних груп	827,7	100	–	–	827,7
Дотації вирівнювання, що передаються з районного бюджету	17172,8	100	–	–	17172,8
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво, реконструкцію, ремонт й утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах	1030,3	32,0	2189,4	68,0	3219,7
Резервний фонд	50	–	–	–	50
Разом видатків	484077,5	99,45	2656,4	0,55	486733,9

У структурі капітальних видатків найбільша питома вага в 2013 році належить інвестиціям у культуру і мистецтво, яка становить 1,65%. Ще меншою є питома вага капіталовкладень із районного бюджету в розвиток медичних закладів та на забезпечення соціального захисту – 0,14% і 0,03% відповідно. Жодних інвестицій не отримали органи місцевого самоврядування, освітні заклади, засоби масової інформації, сфера фізичного розвитку, будівництво та сільське господарство. І лише зважаючи на важливу роль інфраструктури для функціонування місцевої економіки, з державного бюджету було виділено субвенцію у розмірі 3219700 грн. на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах Надвірнянського району.

Підсумовуючи проведене дослідження, зазначимо, що практика здійснення капітальних видатків Надвірнянського районного бюджету свідчить про недостатні обсяги бюджетних інвестицій, наслідком чого є подальше погіршення стану основних засобів, що перебувають у власності територіальної громади. Частково вирішують ці проблеми сьогодні лише спрямовані з державного бюджету інвестиційні субвенції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008.

2. Наказ Міністерства фінансів України № 11 від 14.01.2011 «Про бюджетну класифікацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.as-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16737440>.

3. Рішення Надвірнянської районної ради № 380-17/2012 від 27.12.2012 «Про районний бюджет на 2013 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nadrda.gov.ua/node/1568>.

Мокрій Тетяна Сергіївна

ст. гр. ФУМ-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ: ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ

Місцевий бюджет є основою фінансової бази місцевого самоврядування і джерелом вирішення більшості найважливіших питань фінансового забезпечення суспільних послуг для територіальної громади. За рахунок коштів місцевого бюджету фінансуються послуги з освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, фізичної культури і спорту; здійснюється компенсація витрат на оплату житлово-комунальних послуг; виплата допомог і пільг ветеранам війни і праці, самотнім громадянам похилого віку, сім'ям з дітьми, малозабезпеченим верствам населення; утримуються об'єкти житлово-комунального господарства, фінансово підтримується діяльність комунальних підприємств, тощо.

Згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», місцевий бюджет поділяється на поточний бюджет і бюджет розвитку. Поточний бюджет може використовуватися на фінансування власних і делегованих повноважень місцевого самоврядування [1]. Тобто, кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування комунальних установ і закладів, які утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, а також на фінансування заходів соціального захисту населення. В свою чергу, головною метою функціонування бюджету розвитку є фінансування програм соціально-економічного розвитку, які пов'язані із розширенням відтворенням території. Видатки бюджету розвитку – це видатки на: соціально-економічний розвиток регіону; виконання інвестиційних програм чи проектів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів

та автомобілів швидкої медичної допомоги; комп'ютеризацію та інформатизацію загальноосвітніх навчальних закладів; інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням.

Згідно з Бюджетним кодексом України, формування доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів здійснюється за рахунок [2]:

1) єдиного податку, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

2) податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;

3) дивідендів (доходів), нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно АРК чи комунальна власність;

4) плати за надання місцевих гарантій;

5) коштів від відчуження майна, що належить АРК, та майна, що перебуває в комунальній власності, кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;

6) 90% коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації), при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території АРК: 35% – до бюджету АРК, 55% – до сільських, селищних, міських бюджетів АРК;

7) субвенцій з інших бюджетів на виконання інвестиційних програм (проектів);

8) коштів від повернення кредитів, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності Бюджетного кодексу, та відсотки, сплачені за користування ними;

9) місцевих запозичень;

10) коштів, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної АРК, відповідної місцевої ради та інші.

Витрати бюджету розвитку місцевого бюджету можуть спрямовуватися на:

1) погашення місцевого боргу;

2) капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам (крім капітальних видатків, що здійснюються за рахунок визначених пунктами 2–15 частини другої ст. 69 цього Кодексу надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів);

3) внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання;

4) проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу відповідно до статті 128 Земельного кодексу України, за рахунок авансу, внесеного покупцем земельної ділянки;

5) підготовку земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної

власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів.

Отже, якщо поточний бюджет місцевого бюджету призначений покривати щоденні витрати на надання суспільних послуг на локальному рівні, то з бюджету розвитку фінансуються капітальні витрати на розвиток інфраструктури, будівництво громадських споруд, закупівлю і модернізацію обладнання та інші інвестиційні потреби місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Місцеві фінанси: Підручник / За ред. О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.

Надала Надія Володимирівна

сл. гр. ДСБФз-21

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шашкевич О.Л.

НАДАННЯ КОРОТКОТЕРМІНОВИХ ПОЗИЧОК ДЛЯ ПОКРИТТЯ ТИМЧАСОВИХ КАСОВИХ РОЗРИВІВ

У бюджетній практиці трапляються випадки, коли у процесі планування та виконання того чи іншого місцевого бюджету не вистачає коштів для фінансування видатків. Для вирішення цього питання Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим або відповідної місцевої ради можуть отримувати короткострокові та середньострокові позики до місцевого бюджету. Позики місцевим бюджетам є однією із форм запозичень, що здійснюються виключно на стадії виконання бюджету для забезпечення фінансовими ресурсами поточних видатків у випадку виникнення тимчасових касових розривів (тимчасовий касовий розрив – різниця між доходами і видатками помісячного розпису асигнувань загального фонду місцевого бюджету, що виникає у процесі його виконання, пов'язана з необхідністю здійснювати платежі впродовж поточного бюджетного періоду відповідно до бюджетних зобов'язань). Обсяг позичок на покриття тимчасових касових розривів визначається на відповідний бюджетний період рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної ради про місцевий бюджет і може уточнюватися шляхом унесення змін до нього. Порядок покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 р. № 1204. Цей Порядок визначає механізм пок-

риття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних із забезпеченням здійснення захищених видатків загального фонду, шляхом надання територіальними органами Державної казначейської служби на договірних умовах позик місцевим бюджетам за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка без нарахування відсотків за користування ними. Голова Державної казначейської служби з урахуванням платоспроможності, результатів оцінки ризиків її втрати та обсягів коштів місцевих бюджетів, що акумулюються на єдиному казначейському рахунку, затверджує щомісяця до 25 числа позиковий ліміт (максимальна сума, у межах якої територіальний орган Державної казначейської служби може використовувати кошти єдиного казначейського рахунка для надання позик) на наступний місяць, який доводиться до відома зазначеного органу з використанням засобів телекомунікаційного зв'язку в регламентованому режимі. Позика надається в межах граничного обсягу, визначеного територіальним органом Державної казначейської служби, що не перевищує однієї дванадцятої затвердженого на поточний бюджетний період обсягу доходів загального фонду місцевого бюджету, за вирахуванням обсягу цільових міжбюджетних трансфертів та з урахуванням позикового ліміту. Для надання позики Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева держадміністрація, виконавчий орган відповідної місцевої ради подає не пізніше ніж за два робочих дні до дня, в який необхідно її отримати, до територіального органу Державної казначейської служби заяву про надання позики та розрахунок обсягу тимчасового касового розриву за формами встановленими Державною казначейською службою.

Позики надаються територіальними органами Державної казначейської служби у разі:

1) наявності тимчасового касового розриву місцевого бюджету, обсяг якого визначається за такою формулою:

$$R = Z + D - V,$$

де R – обсяг тимчасового касового розриву;

Z – залишок бюджетних коштів на рахунках місцевого бюджету та розпорядників коштів такого бюджету (крім цільових міжбюджетних трансфертів та коштів резервного фонду) на дату подання заяви;

D – обсяг усіх очікуваних надходжень до загального фонду місцевого бюджету (крім цільових міжбюджетних трансфертів) у період з дати подання заяви до дати отримання позики;

V – залишок непогашених бюджетних фінансових зобов'язань розпорядників коштів місцевого бюджету за видатками, що зареєстровані в органах Державної казначейської служби на дату подання заяви;

2) відсутності простроченої кредиторської заборгованості місцевого бюджету за позиками, отриманими у фінансових установах;

3) відсутності заборгованості місцевого бюджету за коштами, що передаються до державного бюджету згідно з показниками його розпису на відповід-

ний період. При цьому відсоток виконання розпису державного бюджету за коштами, що передаються до державного бюджету з відповідного місцевого бюджету, не може бути нижчим, ніж відсоток фактичного виконання обсягу кошика доходів місцевого бюджету;

4) відсутності в місцевому бюджеті коштів загального фонду на вкладних (депозитних) рахунках у банках.

Територіальний орган Державної казначейської служби протягом двох робочих днів з дати отримання заяви приймає рішення про надання позики, про що письмово інформує заявника, або відмову в наданні позики, про що письмово інформує заявника з обґрунтуванням причин відмови. Станом на 1 серпня 2013 року Головним управлінням Державної казначейської служби України Тернопільської області надано 1971 позику на покриття тимчасових касових розривів місцевим бюджетам з єдиного казначейського рахунку на суму 994447,5 тис. грн.

Таблиця 1

Надані позики Головним управлінням Державної казначейської служби України Тернопільської області за 2012 р.

Рівень бюджету	Кількість наданих позичок	Сума на яку надані позички (тис. грн.)
Обласний бюджет	–	–
Тернопільський міський бюджет	18	202966,0
Районні бюджети	252	735535,5
Міські бюджети	136	24805,8
Селищні бюджети	89	7139,7
Сільські бюджети	1476	24000,5
Всього	1971	994447,5

Отримання таких позик дало можливість попередити заборгованість по заробітній платі, комунальних послугах, енергоносіях, продуктах харчування та медикаментах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова КМУ Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів /Постанова КМУ від 29.10.20110 року № 1204.

2. Довідка «Про стан надання короткотермінових позичок для покриття тимчасових касових розривів» станом на 1 серпня 2013 року. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/ter/uk/publish/category/207396>.

Непийвода Сергій Вікторович

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

На розвиток економічної та соціальної сфери будь-якої країни значний вплив мають бюджетні видатки, які є джерелом забезпечення суспільних потреб. Якщо доходи держави відображають масштаби її економічної діяльності та обсяг перерозподілу новоствореного продукту в реальній економіці, то бюджетні видатки слугують джерелом отримання благ як безпосередньо населенням, так і суб'єктами господарської діяльності [5, с. 197].

В економічній літературі існує безліч визначень понять «видатки бюджету». Так, А.Г. Загородній та Г.Л. Вознюк у фінансовому словнику трактують видатки бюджету як кошти, що спрямовуються на програми та заходи відповідного бюджету, крім коштів на погашення основної суми боргу та надміру сплачених до бюджету сум [4].

С.І. Юрій розглядає видатки бюджету як розподільчі відносини, що пов'язані з використанням централізованого грошового фонду держави [11, с. 184].

Згідно твердження О.Д. Василика (у підручнику «Державні фінанси України»), видатки бюджету – це інструменти розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду і використання його за цільовим призначенням [3, с. 83].

Вітчизняні науковці В.Д. Базилевич та Л.О. Баластрик наголошують на суспільному призначенні видатків бюджету, що передбачає задоволення потреб держави [1, с. 56]. До таких потреб можна віднести забезпечення зовнішньої та внутрішньої безпеки, функціонування органів державної влади та апарату управління.

У свою чергу, Н.Д. Чала та Л.В. Лазоренко трактують видатки державного бюджету як витрати держави, що здійснюються на загальнодержавному рівні, і які потрібні для виконання державою своїх функцій та відображають економічні відносини через які здійснюється використання централізованих коштів на напрями визначені законом [10, с. 50].

На думку О.М. Ніколаєвої та А.С. Маглаперідзе видатки бюджету уособлюють економічні відносини, пов'язані з використанням централізованого фонду грошових коштів, що складаються між державними (місцевими) органами влади та населенням і суб'єктами господарювання і спрямовані на розв'язання проблем державного (місцевого) значення та забезпечення соціально-економічного розвитку держави (адміністративно-територіальної одиниці) [7].

У навчальному посібнику «Бюджетна система України», за редакцією Ю.В. Пасічника, автор тлумачить видатки державного бюджету як витрати держави

на загальнодержавному рівні, які потрібні для виконання державою покладених на неї функцій. Дані витрати виражають економічні відносини, на основі яких проводиться використання централізованих коштів на напрями визначені законом [8, с. 443].

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки бюджету – це кошти, які спрямовані на здійснення заходів та програм, передбачених відповідним бюджетом [2]. До видатків бюджету не відносять: погашення боргу, надання кредитів з бюджету, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів, повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування. Також Бюджетний кодекс України містить поняття «витрати бюджету», яке крім перелічених вище видатків бюджету включає інші напрями використання коштів, такі як: погашення боргу, надання кредитів з бюджету а також розміщення на депозитах бюджетних коштів та придбання цінних паперів [2].

Таким чином, можна виділити такі основні підходи до тлумачення видатків бюджету:

- кошти, що спрямовуються на програми та заходи відповідного бюджету;
- розподільчі відносини, що пов'язані з використанням централізованого грошового фонду держави;
- інструменти розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду і використання його за цільовим призначенням;
- витрати держави, що здійснюються на загальнодержавному рівні, і які потрібні для виконання державою своїх функцій.

Поняття видатків місцевих бюджетів розглядається також неоднозначно. Вітчизняні науковці М.А. Гапонюк та В.П. Яцюта визначають дане поняття як економічні відносини, що проявляються з розподілом централізованих коштів, які перебувають в розпорядженні відповідних органів влади, та децентралізованих коштів, що є власністю органів місцевої влади [6].

Ю.В. Пасічник тлумачить видатки місцевих бюджетів як відображення тих самих соціально-економічних відносин, що й видатки державного бюджету, тільки на місцевому рівні та з врахуванням регіональних особливостей [8, с. 470].

На думку О.Д. Василика видатки місцевих бюджетів пов'язані з інтересами широкого кола населення, та впливають на соціальні процеси в країні, тобто рівень добробуту населення, забезпечення медичними послугами, освіченості, послугами в галузі культури та спорту, соціального захисту у випадках непередбачуваних обставин [3, с. 83]. Можна сказати, що соціально-культурні пріоритети у витрачанні бюджетних коштів виступають першочерговими напрями реалізації бюджетної політики на місцевому рівні [9, с. 76].

Розглянувши тлумачення вітчизняних економістів, можна сказати, що видатки місцевих бюджетів однозначно відіграють важливу роль в економічному

та соціальному розвитку територій, адже фінансування більшості бюджетних видатків соціального спрямування здійснюється через місцеві бюджети. Передусім це стосується виплат із соціального забезпечення населення, утримання закладів соціально-культурної сфери.

Видатки місцевих бюджетів визначаються функціями та завданнями, які виконують місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, у тому числі в частині делегованих їм державою повноважень, при цьому вони повинні відігравати роль важелів, через які органи виконавчої влади впливають на соціально-економічний стан та розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси: Навч. посібник. / Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. – К.: Атіка, 2002. – 368 с.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Василик О.Д. Державні фінанси України: підруч. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник [Електронний ресурс] / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. – К.: Знання, 2007. – 1072 с. – Режим доступу: <http://cycolp.com.ua/content/view/1513/1/1/49/#9659>.
5. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: Підручник / за ред. О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677.
6. Місцеві фінанси [Електронний ресурс]: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.А. Гапонюк, В.П. Яцюта, А.Є. Буряченко, А.А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2002. – 184 с. Режим доступу: <http://books.br.com.ua/48455>.
7. Ніколаєва О.М. Місцеві фінанси [Електронний ресурс]: навч. посіб. / О.М. Ніколаєва, А.С. Маглаперідзе – к.: «Центр учбової літератури», 2013. – 354с. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1848090154479/finansi/mistsevi_finansi_-_nikolayeva_om.
8. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України: навч. посіб. / Ю. В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2006. – 607 с. – (Вища освіта XXI століття).
9. Письменний В.В. Місцеві фінанси: навч. посіб. / В.В. Письменний. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2012. – 200 с.
10. Чала Н.Д. Бюджетна система: навч. посіб. / Н.Д. Чала, Л.В. Лазоренко – К.: Знання, 2010. – 223 с.
11. Юрій С.І. Фінанси: підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 687 с.

Нестеровська Марія Іванівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ В УМОВАХ ДЕМОКРАТІЇ

Державний кредит в умовах ринкової економіки є досить розвиненою галуззю фінансової діяльності держави, що відіграє важливу роль у функціонуванні фінансової системи, яка доволі багатогранна і пов'язана з регулюванням фінансових процесів і давно вже не зводиться тільки до проблеми пошуку і залучення коштів, яких бракує. Використання державного кредиту пов'язано з певними завданнями податкового регулювання економіки і державного впливу на стан фінансового ринку.

Демократія є формою державно-політичного устрою суспільства, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади, послідовному здійсненні принципу рівності і свободи людей, їх реальної участі в управлінні справами держави і суспільства [1]. Демократія як суспільне явище пройшла складний і тривалий шлях свого розвитку в результаті чого сформувалось багато її типів, форм, особливостей вияву. Звертаючи увагу на світовий досвід варто відзначити, що «чистої» демократії не буває й не може бути взагалі; натомість завжди є і будуть конкретні форми її прояву. Одним із загальновизнаних недоліків впливу демократії на стабільність фінансової політики є сприяння виникненню бюджетних дефіцитів. Світова практика управління державними фінансами підтверджує, що дефіцити є звичним явищем для більшості розвинутих країн Заходу. Тому, демократія з легкістю вдається до боргового фінансування видатків бюджету. Відтак, в умовах демократії вибір між податками і державними кредитами (як альтернативними джерелами фінансування бюджетних видатків) – це вибір морального плану та сили політичної волі. Поряд із цим бюджетний дефіцит може бути використаний провладною партією для збереження політичної влади, оскільки прихильність виборців можна завоювати, проводячи політику щедрих видатків у поєднанні з невідчутними методами мобілізації доходів (непрямі податки та державні позики).

Попри позитивні риси державного кредиту, варто зазначити, що можливість залучення кредитних ресурсів для покриття державних видатків часто є «спокусою» для демократичного уряду у вигляді легкого вирішення проблеми бюджетного дефіциту, що спонукає до перевитрачання бюджетних коштів за рахунок майбутніх урядів, адже саме наступникам доведеться погашати борги. Крім того, в умовах представницької демократії така особливість державного кредиту (залучення кредитних ресурсів один уряд, а погашення наступним) може використовуватись владними структурами як своєрідний засіб «недобросовісної конкуренції» у боротьбі за владу між різними політичними силами. Тобто, діючий уряд шляхом здійснення державних запозичень задля фінансування бюджетного дефіциту може суттєво ускладнити діяльність уряду-

наступника. Дефіцитне фінансування також використовується й для збереження влади: прихильність виборців можна завоювати, проводячи політику збільшення бюджетних видатків за рахунок невідчутних джерел мобілізації фінансових ресурсів, зокрема державних запозичень.

За Дж. Б'юкененом, «В демократичному суспільстві податкоплатники оплачують витрати держави на законній, але примусовій підставі; вони ж у ролі покупців облігацій держпозик добровільно уступають частину своїх коштів державі в обмін на доходи в майбутньому. Через деякий час частина податкових надходжень наступного періоду витрачається на погашення боргів, накопичених у попередні роки» [2]. Представники західної фінансової науки вважають, що державний кредит скорочує реальну вартість суспільних благ, і це призводить до реальної небезпеки збільшення державних боргів, тягар яких в демократичному суспільстві необхідно вимірювати не в цілому розрахунку на все суспільство, а в аспекті його індивідуального впливу на кожну особистість.

Як вказує В.Л. Андрущенко, в західних країнах набуло широкого використання розміщення державних боргових зобов'язань серед якомога ширшої маси населення, що має великий соціально-економічний сенс і одержало назву демократизації державного боргу. В умовах, коли державні структури витрачають запозичені кошти непродуктивно або, принаймні, менш ефективно, ніж у приватному секторі, обслуговування державного боргу припадає на всю сукупність податкоплатників. У цьому розумінні державний кредит діє як система організації платників та збирання податків з метою обслуговування державного боргу. Причому якщо боргові зобов'язання розміщені серед достатньо великого числа кредиторів (у ідеалі – серед усього економічно активного населення), а не вузької кількості фінансових олігархів і спекулянтів (це є найсуттєвішою умовою), то операції з облігаціями державних позик загалом не знижують рівень життя, а тому й не викликають рішучого опору з боку суспільства [3; с. 199].

Підсумовуючи відмітимо: економічні закономірності ринкової демократії були успішно перенесені й у політизовану сферу державних фінансів, а саме: у сферу державного кредиту. На ефективність використання залучених ресурсів державою, їх величину та динаміку впливають політико-інституційні фактори, зокрема, у країнах із значною кількістю партій та коаліційним урядом відслідковується тенденція до збільшення державних запозичень і державної заборгованості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кізіма Т.О. Державні фінанси в умовах демократії / Т.О. Кізіма, С.В. Савчук. – Тернопіль. – 2006.
2. Buchanan J.M. Public Principles of Public Debt: A Defence and Restatement. – Homewood: Irwin, 1958. – 300 p.
3. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / В.Л. Андрущенко. – Львів: Каменяр, 2000. – 303 с.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Місцеве самоврядування є однією зі складових частин влади, яке забезпечує створення умов для життєдіяльності населення та підвищення добробуту громадян на місцевому рівні. Сьогодні місцева влада не виконує поставлених завдань повною мірою, а питання удосконалення процесу формування доходів місцевих бюджетів та пошук резервів їх збільшення є надзвичайно актуальним в умовах розширення повноважень, якими вона наділяється. Проте в Україні спостерігається, здебільшого, негативна тенденція до зменшення частки власних доходів у структурі доходів місцевих бюджетів, як результат, збільшення кількості дотаційних бюджетів. Недостатність власних стабільних доходів значно обмежує вплив місцевих органів влади на соціально-економічний розвиток регіонів. Тому, розширення та оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів є надзвичайно актуальним завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування і якісному виконанню покладених на них завдань та функцій [4, с. 25].

В умовах глобалізації та сучасного економічного розвитку формування дохідної частини бюджету супроводжується низкою проблем, серед яких найбільш важливою є перебування значної кількості грошових ресурсів в тіні. У 2012 році даний показник склав 45% ВВП. Значних незручностей завдає також недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази, яка регулює формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів; надмірна централізація управління місцевими бюджетами; відсутність чіткого розподілу компетенції щодо вирішення конкретних завдань між центральними органами влади і органами місцевого самоврядування. Негативним явищем є нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів та відсутність ефективного механізму міжрегіонального перерозподілу державних доходів [1, с. 11–15].

Як наслідок, існування таких проблем зумовлює виникнення дисбалансу в самих місцевих бюджетах та поширення дефіциту бюджетних коштів. Відтак, відбувається занепад всього місцевого господарства. Для вирішення проблем, що виникають при формуванні місцевих бюджетів в Україні, доцільно запропонувати такі шляхи їх вирішення:

– вдосконалити існуючу нормативно-законодавчу базу або розробити нову, яка б могла чітко регулювати та визначати процес формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, що, в свою чергу, зменшило б рівень тінізації дохідної частини;

– здійснити поступовий перехід до децентралізації управління місцевими бюджетами, що надасть можливість місцевим фінансам стати більш самостійним інститутом;

– реформувати місцеве оподаткування з метою збільшення надходжень до місцевих бюджетів [2, с. 57];

– чітко дотримуватись бюджетної дисципліни, що сприятиме доцільному використанню бюджетних засобів;

– стимулювати розвиток малого й середнього бізнесу;

– збільшувати доходи від місцевого господарства, забезпечувати прибутковість комунальних підприємств;

– реформувати житлово-комунальне господарство та ліквідувати їх дотаційність;

– зменшити частку трансфертів у доходах місцевих бюджетів;

– удосконалити діючий порядок стимулювання перевиконання запланованих показників доходів загального фонду державного бюджету;

– забезпечити контроль із боку місцевих фінансових органів за формуванням і використанням коштів місцевих бюджетів [3, с. 97].

Вищезазначені пропозиції сприятимуть наповненню державних і місцевих бюджетів, скороченню їх видатків на цілі, що не віддзеркалюють суті бюджетного процесу; підвищенню життєвого рівня населення регіону, що є інтегральним показником ефективності економічної політики регіону та держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гризоголазов Д.В. Доходи місцевих бюджетів: сучасний стан та перспективи / Д.В. Гризоголазов // Ринок цінних паперів України. – 2011. – № 5–6. – С. 11–15.

2. Катасонова О.М. Актуальні проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів / О.М. Катасонова // Економічний простір. – 2012. – № 12. – С. 57–60.

3. Коваль Л.М. Проблеми формування місцевих бюджетів та аналіз їх виконання / Л.М. Коваль // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 96–104.

4. Тарангул Л.М. Основні напрями удосконалення законодавчої бази оподаткування місцевими податками і зборами / Л.М. Тарангул // Економіст. – 2011. – № 3. – С. 25–28.

Онищук Вікторія Олегівна

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Основними фінансовими чинниками міжнародної трудової міграції, що впливають на економічний розвиток країни, а також сприяють зростанню рівня

життя населення, є потоки грошових переказів. Після прямих іноземних інвестицій вони є другим за значимістю фінансовим потоком у країнах, що розвиваються, і майже втричі перевищують суми офіційної допомоги цій групі країн. Вони сприяють вирішенню фінансових проблем окремої сім'ї (домогосподарства) та здійснюють істотний вплив на соціально-економічний та фінансовий розвиток як країни-реципієнта, так і світової спільноти загалом.

Грошові перекази до України становлять близько 4% ВВП і формуються за рахунок українських заробітчан за кордоном, сприяючи подальшому зростанню рівня життя населення. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває вивчення механізмів їх впливу як на окремих суб'єктів, так і на економіку в цілому.

Проблемам трудової міграції та здійснення грошових переказів присвячено ряд праць зарубіжних науковців (Т. Волмслі, М. Пірачі, Х. Бродмана, Л. Вінтерса), а також таких вітчизняних вчених (А. Гайдуцького, Е. Лібанової, М. Долішнього, О. Малиновської та ін.). Однак окремі аспекти трансформації грошових переказів трудових мігрантів у вагоме джерело доходів домогосподарств потребують подальшого дослідження в окремих умовах.

Грошові перекази є важливим джерелом фінансового забезпечення населення у країнах, які розвиваються і проводять складні для суспільства макроекономічні реформи.

За даними обстеження домогосподарств мігрантів Національним інститутом проблем міжнародної безпеки внаслідок поїздки на заробітки за кордон значно покращилося матеріальне становище майже 40% з них, у 35% воно покращилося лише певною мірою, лише 10% вважали, що воно не змінилося, 15% – не визначилися з відповіддю [4].

Грошові перекази позитивно впливають на поточний рахунок платіжного балансу. Значні обсяги переказів знижують дефіцит по поточних операціях, скорочуючи вірогідність кризи платіжного балансу, що є важливою умовою проведення економічних реформ в найменш розвинутих країнах. Перекази мігрантів, забезпечуючи додаткові валютні надходження, дозволяють поступово обмежувати вплив і залежність від міжнародних фінансових організацій. Підраховано, що на кожний долар переказів припадає приріст вітчизняного виробництва вартістю 2 дол. [1, с. 34]. У науковій літературі це описується формулою п'яти «Т», що включає трансфери, транспорт, туризм, телекомунікації, торгівлю.

Крім того, грошові перекази є засобом диверсифікації ризику настання кризових періодів життєдіяльності домогосподарств. Одним з основних мотивів міграції є бажання домогосподарств забезпечити майбутні надходження в сімейний бюджет і знизити ризики важкого матеріального становища під час екологічних, економічних і політичних криз.

Згідно з інформацією Національного банку України, у 2012 році обсяг грошових переказів в Україну становив 7,5 млрд. дол. США. За підрахунками експертів Інституту демографії та соціальних досліджень, 4,5 млрд. з цієї суми переслали в Україну трудові мігранти. За даними результатів математичного мо-

делювання Центру соціально-економічних досліджень CASE, без грошових переказів українська економіка втратила б 7% свого потенціалу [3, с. 70].

Проте вже в першому кварталі 2013 р. обсяг грошових переказів знизився на 20%, оскільки набрало чинності нове податкове законодавство, згідно з яким гроші, отримані з-за кордону, перераховуються в гривні, і включаються до загального річного доходу платника податків. Ці кошти вказуються в декларації та оподатковуються за ставкою 15%. Ставка 17% стягується з тих доходів, які в місяць перевищують десять мінімальних зарплат, тобто 11 470 грн. [2, с. 181].

Відтак вважаємо, що одним із ключових напрямів державної політики щодо регулювання міграційних процесів повинно бути стимулювання інвестування зароблених мігрантами коштів в економіку України та забезпечення зворотності міграцій. Для цього необхідними є розроблення і впровадження спеціальної програми адаптації трудових мігрантів до українського суспільства, яке, безумовно, змінюється за період їх відсутності на батьківщині. Стрижнем його має бути стимулювання самозайнятості та мікропідприємництва для осіб, які повертаються після трудової діяльності за кордоном. У цій програмі варто, зокрема, передбачити пільгові умови оподаткування протягом стартового періоду, дозвіл на безмитне ввезення засобів виробництва громадянами України з-за кордону, сприяння підвищення кваліфікації та перекваліфікації, надання юридичної та консультаційної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайдуцький А.П. Економічний зміст і структура грошових переказів мігрантів / А.П. Гайдуцький // Економічна теорія. – 2008. – № 3. – С. 32–39.
2. Малиновська О.А. Міжнародні міграції та суспільні трансформації доби глобалізації / О.А. Малиновська // Демографія та соціальна економіка. – К., 2013. – № 1 (11). – С. 181–185.
3. Пасічник Ю.В. Вплив зарубіжних грошових надходжень на динаміку ВВП України / Ю.В. Пасічник // Фінанси України. – 2012. – № 6. – С. 68–76.
4. МОМ дослідить обсяги та вплив грошових переказів в Україні – Організація Об'єднаних націй в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/information-centre/news/1690>.

Осадца Мар'яна Михайлівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Дем'янюк А.В.

ПРИБУТОК БАНКУ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ

Прибуток є найважливішою фінансовою категорією, що відображає фінансовий результат діяльності банку, характеризує ефективність його діяльності. Водночас прибуток банку впливає на зміцнення комерційного розрахунку, він є не лише джерелом забезпечення внутрішньогосподарських потреб банку, а й є

важливим джерелом формування фінансових ресурсів держави. Тому прибуток – це мета банківської діяльності і одночасно – джерело фінансування банківської діяльності. Це одна з основних фінансових категорій ринкової економіки, в якій концентруються фінансові інтереси банку.

Об'єктивна основа існування прибутку пов'язана з необхідністю первинного розподілу додаткового продукту, тому прибуток є формою прояву вартості додаткового продукту. Досліджуючи сутність поняття «прибуток банку», яке досить часто використовується в економічній літературі для відображення якості банківської діяльності, зазначимо, що більшість вітчизняних науковців трактують його саме з точки зору бухгалтерського підходу, що значно спрощує розуміння даної категорії. Так, в Енциклопедії банківської справи України за редакцією В.С. Стельмаха наводиться таке визначення: «Прибуток банку – перевищення доходів банку над витратами (різниця між ними) до сплати податку на прибуток» [1]. У підручнику знаходимо таке трактування банківського прибутку. «Прибуток банку – це кінцевий фінансовий результат його діяльності, перевищення доходів над витратами [2]. У вищенаведених трактуваннях головний акцент робиться на порядку визначення розміру прибутку. Даний підхід достатньо обґрунтований, але він не може бути єдиним критерієм для визначення сутності поняття «прибуток» стосовно до банків.

На наш погляд, визначення сутності прибутку як економічної категорії, враховуючи особливості банківської діяльності, доцільно сформулювати так: прибуток – це виражений у грошовій формі дохід власника на вкладений капітал, плата за працю, за ризик ведення підприємницької діяльності, який є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності. Слід також зазначити, що прибуток є вартісним показником і характеризує лише ту частину доходу, яка звільнена від витрат, що були понесені в процесі діяльності банку. Тому сутність прибутку банку потрібно розглядати в трьох аспектах:

- прибуток як вираження результату фінансово-господарської діяльності банку та винагорода за підприємницький ризик;
- прибуток як вираження ефективного управління банком;
- прибуток як джерело самофінансування; при цьому чистий прибуток розглядається як відносно дешеве джерело фінансування потреби підприємства у капіталі і посідає основне місце у так званій ієрархії фінансування [3].

Економічний зміст прибутку банку більш повно розкривається у функціях, які він виконує. Нагадаємо, що функції відображають специфічний внутрішній зміст економічної категорії, а всі інші якості, що присвоюються їй, відображають ту чи іншу роль, яку відіграє дана категорія. Відтак, основними функціями банківського прибутку вважаються такі: стимулююча, розподільча і оціночна (показник ефективності діяльності) [4]. Водночас потрібно зауважити, що стимулюючу чи розподільчу функції виконує будь-яка інша економічна категорія (ціна, заробітна плата та ін.). Показник ефективності діяльності взагалі не може виступа-

ти функцією, слугуючи суб'єктивним уявленням про економічне явище у формі певних розрахунків. З урахуванням вищезазначеного ми вважаємо, що дані функції (стимулююча, розподільча і оціночна) визначають роль прибутку в ринковій економіці. До дійсних функцій прибутку, які відповідають названим категоріям, слід віднести: міру ефективності банківської діяльності, міру накопичення, засіб регулювання переливу капіталу.

Прибуток перш за все виконує функцію міри ефективності банківської діяльності, оскільки вона визначає кінцевий результат фінансово-господарської діяльності банку. У ринковій економіці вкладення капіталу в банк супроводжується певною оцінкою ефективності його функціонування, оскільки в протилежному випадку взагалі зникає стимул цієї економічної дії. Прибуток також є мірою накопичення, оскільки прибуток банку – це джерело суспільного відтворення на розширеній основі; реальне забезпечення принципу самофінансування визначається отриманим прибутком. Виділяється ще така функція прибутку як засіб регулювання переливу капіталу, сутність якої виявляється в тому, що капітал об'єктивно знаходить таке місце в галузевій структурі, яке найбільш вигідне (різний рівень норми прибутку). Враховуючи вищевикладене зазначимо, що функції прибутку банку виступають у взаємозв'язку та обумовлюють одна одну.

В умовах ринкової економіки отримання прибутку – це необхідна умова існування банку. Прибуток банку є головною метою її підприємницької діяльності, основним спонукальним мотивом бізнесу, характеризує стійкість банку, він необхідний для створення адекватних резервних фондів, стимулювання персоналу і керівництва і, зрештою, для успішного проведення наступних емісій і збільшення капіталу, який дає змогу розширити обсяги і поліпшувати якість наданих кредитів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В.С. Стельмах (голова) [та ін.] – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
2. Міщенко В.І. Банківські операції / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 727 с.
3. Попович О.М. Прибуток як чинник ринкової самоорганізації / О.М. Попович // Економіка і прогнозування. – 2001. – № 1. – С. 77–85.
4. Білик Т.О. Теоретичні аспекти прибутку / Т.О. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 8. – С. 8–13.

ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ РЕГІОНІВ В СИСТЕМІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Завданням проведення державної політики в Україні, як і в будь-якій іншій державі, є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів. Одним із шляхів досягнення цього є механізм фінансового вирівнювання. Фінансове вирівнювання є складовою частиною міжбюджетних відносин у системі бюджетного регулювання, завдяки якому нівелюються горизонтальні та вертикальні фіскальні дисбаланси та згладжуються розбіжності у фінансових можливостях органів місцевого самоврядування забезпечити надання населенню суспільних послуг гарантованих державою. Аналіз вітчизняної практики реалізації пріоритетів політики фінансового вирівнювання свідчить про наявність негативних тенденцій та процесів, що можуть стати загрозою для розвитку держави та її регіонів в сучасних умовах. Усе вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Питання фінансового вирівнювання, бюджетного регулювання, міжбюджетних відносин досліджуються у працях О.В. Заброцької, В.І. Кравченка, О.П. Кириленко, О.Я. Лилик, К.В. Павлюк, С.В. Слухая та інших.

Метою даного дослідження є оцінка стану фінансового вирівнювання регіонів в системі міжбюджетних відносин.

Ми погоджуємося із думкою О.П. Кириленко, яка вважає, що під фінансовим вирівнюванням слід розуміти приведення витрат бюджетів (за економічною та функціональною класифікацією) у відповідність до гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на душу населення, усунення значних диспропорцій у здійсненні видатків окремих територій [4, с. 267].

Розглянемо стан фінансового вирівнювання в Україні на основі динаміки середнього рівня доходів та видатків місцевих бюджетів у розрахунку на одного жителя (табл. 1).

Середній рівень видатків місцевих бюджетів на одну особу у 2012 р. був найвищим у м. Київ і становив 8316,8 грн., найнижчим – у Львівській області – 4268,6 грн. Мінімальне значення рівня видатків на 1 особу було менше за максимальне в 2008 р. – в 2,2 рази, а у 2012 р. – в 2,0 рази. Найвищий рівень доходів місцевих бюджетів на душу населення у 2012 р. мало м. Київ – 4351,7 грн. у 2012, найнижчий – Закарпатська область (1091,9 грн.). Мінімальний рівень доходів місцевих бюджетів на одну особу був менший від максимального в 2008 р. у 7,9 рази, у 2012 р. – 4,0 рази. В Україні спостерігається тенденція до зменшення розривів між максимальними та мінімальними значеннями середнього рівня доходів та видатків місцевих бюджетів, проте все одно залишаються значні міжрегіональні відмінності у рівні бюджетного забезпечення регіонів.

**Середній рівень доходів та видатків місцевих бюджетів
в Україні на одну особу (без міжбюджетних трансфертів)
у 2008 та 2012 рр. (грн.)***

Показник	Доходи місцевих бюджетів на одну особу		Видатки місцевих бюджетів на одну особу	
	2008	2012	2008	2012
Середнє значення по Україні	1596,7	2213,2	2742,8	4855,7
Максимальне значення / Мінімальне значення	1596,7	2213,2	2742,8	4855,7
Співвідношення максимального та мінімального значення, рази	5853,6/ 744,5	4351,7/ 1091,9	5043,0/ 2310,5	8316,8/ 4268,6
Розмах варіації	5196,0	3259,8	2732,5	4048,2

* Примітка. Побудовано на основі [1; 2; 3].

Висновки. Вітчизняна практика фінансового вирівнювання свідчить про її низьку дієздатність, оскільки не досягається основна мета – задоволення всіх громадян однаковим рівнем суспільних послуг незалежно від місця проживання. Необхідно зазначити, що фінансове вирівнювання регіонів на сьогодні не створює зацікавленості органів місцевого самоврядування у збиранні податку на доходи фізичних осіб та інших доходів, що входять до першого кошику доходів (тих доходів, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів), адже це призводить до зниження обсягу дотації вирівнювання або збільшення суми коштів, що мають бути перераховані з місцевого до державного бюджету. Загалом фінансове вирівнювання територій має узгоджуватися із державною регіональною політикою з метою стабільного соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довідка Державної казначейської служби України про виконання місцевих бюджетів за доходами станом на 01.01.2013 (без урахування міжбюджетних трансфертів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
2. Довідка Державної казначейської служби України про виконання місцевих бюджетів за видатками станом на 01.01.2013 (без урахування міжбюджетних трансфертів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
3. Збірник Державної служби статистики України «Чисельність наявного населення України на 1 січня 2013 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Місцеві фінанси: Підручник / За ред. О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.

СТРАТЕГІЇ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

У світовій практиці дедалі ширше застосовується багаторівнева система пенсійного забезпечення, яка має три складові – солідарну (перший рівень), обов'язкову накопичувальну (другий рівень) та додаткову або добровільну накопичувальну (третій рівень). Таке поєднання забезпечує соціальні гарантії та фінансову стабільність пенсійної системи. Адже солідарна і накопичувальна системи підвладні впливу різних ризиків: перша – вразлива щодо демографічних ризиків і досить стійка до інфляційних, а друга – навпаки. Також в умовах кризи накопичення можуть знецінюватися за рахунок переоцінки ринкової вартості цінних паперів. Учасники накопичувальної пенсійної системи беззахисні перед «ринковим ризиком» і інфляцією. В умовах старіння населення, змінюється співвідношення працездатних і пенсіонерів. Сумарних відрахувань стає недостатньо для збереження рівня пенсій, їх розмір знижується за рахунок «запізнілої» індексації, тому коефіцієнт заміщення (відношення розміру пенсії до розміру заробітної плати) – знижується. Також присутній ризик «політичного популізму», коли призначення або збільшення пенсій здійснюється без визначення джерел їх довгострокового фінансування.

До основних стратегій і моделей пенсійного забезпечення у світі належать:

1. Радянська солідарна модель. Це приклад класичної солідарної стратегії пенсійного забезпечення. Вона передбачає солідарні відносини між поколіннями працівників – тобто тих, хто працює нині і утримує пенсіонерів, з одного боку, і пенсіонерів, з іншого. Свого часу нинішні пенсіонери, коли вони працювали, утримували попереднє покоління пенсіонерів. Принципова особливість солідарної державної пенсії в Україні полягає у тому, що жінка або чоловік працювали, щоб заробити пенсію 35 або 40 років і, ставши пенсіонерами, отримують її на рівні приблизно однієї третини своєї колишньої зарплати. Ця величина закладена у нормативах відрахувань до Пенсійного фонду України.

2. Російсько-польська солідарно – накопичувальна модель пенсійного забезпечення – класичний приклад змішаної стратегії. Саме ця модель обрана за базову для формування власної пенсійної системи, в якій будуть присутні всі три рівні – солідарний, страховий і накопичувальний.

3. Американська накопичувально-солідарна модель (США, деякі країни Латинської Америки, Португалія). Середній американець має можливість забезпечити собі три пенсії: державну, приватну корпоративну і приватну індивідуальну. При реалізації пенсійних програм другого рівня учасники (юридичні та фізичні особи) мають право самостійно обирати інвестиційні проекти, куди фонди зобов'язані спрямувати їхні пенсійні внески.

4. Німецька накопичувально-солідарна (виробнича) модель має ті ж три рівні. Особливість німецької моделі у тому, що на підприємстві створюється самоврядний структурний підрозділ, який займається корпоративними та особистими пенсійними програмами працівників. Накопичені кошти спрямовуються на відновлення та модернізацію виробництва. Ця модель функціонує в Австрії, Бельгії, Франції, Греції, Швеції та інших країнах.

5. Японська накопичувально-солідарна модель. Вона ввібрала в себе багатовікові традиції японського суспільства. Ця модель, де-юре є солідарною, а де-факто – накопичувальною, в якій держава взяла на себе функції недержавного пенсійного фонду. У Японії основою пенсійної системи є державне соціальне забезпечення, яке фінансується з бюджету, але забезпечене за рахунок пенсійних внесків самих працівників та роботодавців. У зв'язку зі старінням населення та зростанням кількості пенсіонерів в Японії функціонує дворівнева модель. Основу базової пенсії складають пенсійні внески застрахованих громадян, підприємців і дотації держави (приблизно третина базової пенсії). Розмір базової пенсії у законодавчій формі встановлюється щорічно в фіксованому обсязі і є достатнім для задоволення основних потреб. Джерелом фінансування додаткових пенсій другого рівня є внески роботодавців і працівників, але виступають вони в формі додаткових пенсій: державної та корпоративної. Ця модель характерна також для Великобританії, Австралії та для деяких країн Північної Європи.

6. Чилійська накопичувальна модель. Введена А. Піночетом у 1981 р. Ця модель мала виключити вплив держави і політики на систему пенсійного забезпечення. Чилійська пенсійна програма розрахована на 40 років. Наприкінці цього терміну розмір пенсії має сягнути 400 доларів США. Модель дворівнева. Перший рівень – це обов'язкове відрахування працівником 10% заробітної плати до одного з приватних пенсійних фондів, які жорстко контролюються державою. Після виходу громадян на пенсію ці нагромадження виплачують або їм, або правонаступникам у вигляді пенсій. Другий рівень – це страхування на випадок настання інвалідності чи втрати годувальника (3% від заробітної плати). Цю ж модель взяли за основу Аргентина, Перу, Колумбія та Казахстан.

До недоліків чилійської системи пенсійного забезпечення варто віднести такі: кількість працюючих, які входять до пенсійної програми, щороку зменшується; за цією системою пенсією забезпечені тільки ті особи, які мають стабільні високі доходи, решта людей, які не працюють або є частково зайнятими, мають змогу отримувати тільки допоміжну пенсію; в досить складній ситуації перебувають жінки, які в момент декретної відпустки не сплачують страхові внески, тому пропонують збільшити їхній пенсійний вік з 60 до 65 років.

7. Казахська накопичувальна модель. Запроваджена у Казахстані з 1 січня 1998 року. Її відмінністю від чилійської моделі є те, що першим рівнем служать обов'язкові щомісячні пенсійні внески у обсязі 10% заробітної плати до державного Пенсійного фонду. Другий рівень – це 14 недержавних пенсійних фондів, які реалізують індивідуальні та корпоративні накопичувальні пенсійні програми.

ми. На другий рівень припадає майже дві третини в загальній сумі пенсійних накопичень.

Щодо питання до якої моделі слід відносити Україну, то на підставі пенсійної реформи Україна почала здійснювати заходи, спрямовані на введення трирівневої системи пенсійного забезпечення.

Якщо розглядати другий рівень майбутньої української пенсійної системи в динаміці розвитку, то виходить така картина:

1. Доти, доки працівник не став пенсіонером, другий рівень – це страхівка на випадок настання інвалідності або втрати годувальника (чилійська модель).

2. При настанні пенсійного віку, коли працівник офіційно отримує статус пенсіонера за віком, другий рівень трансформується в додаткову державну пенсію, яка сформована за рахунок страхових відрахувань роботодавця і найманого працівника (японська модель).

В Україні, порівняно з іншими розвинутими країнами, досить низький рівень недержавного пенсійного страхування, який становить 0,03%, найбільшу частку займає солідарна система – 99,97%, а другий рівень (накопичувальна система) взагалі відсутній.

Сьогодні першочерговим завданням є якнайшвидше введення накопичувального страхування. Тільки після запровадження другого рівня пенсійної реформи можна досягнути повної диференціації пенсії. Провідні економісти, вчені неодноразово піднімали питання багатопланових проблем соціального захисту та пенсійного забезпечення. Вони наголошували на тому, що потрібно реформувати пенсійну систему та впроваджувати другий рівень пенсійної системи.

В Україні існують цілком об'єктивні причини розвивати саме третій рівень пенсійного забезпечення. Незважаючи на те, що схожа тенденція стосовно демографічної ситуації прогнозується і в інших країнах Європи, є одна істотна відмінність: у них вже сформувався ринок недержавного пенсійного забезпечення, а в Україні тільки почалася стадія його формування.

Експерт проекту USAID «Розвиток ринків капіталу» Джон Краулі неодноразово торкався проблеми щодо впровадження саме нових фінансових інструментів, які могли б розвинути ринки капіталу України, зробивши їх привабливішими для інвесторів у світлі незавершеної пенсійної реформи. Він зауважив, що хоча запровадження другого рівня і принесе значні надходження дуже необхідного інвестиційного капіталу, ринок цінних паперів України ще не готовий ефективно увібрати ці кошти. Пенсійним фондам буде важко знайти якісні інвестиції в необхідному для них обсязі, оскільки ринки акцій та облігацій в Україні занадто малі та неліквідні для того, щоб ефективно та безпечно поглинути ці кошти на прийнятному рівні вартості.

Отже, в сучасних умовах трансформації економіки України в найкращий спосіб змогла б досягти успіху пенсійного забезпечення змішана трирівнева система, яка охоплює традиційну солідарну систему, обов'язкову накопичувальну пенсійну систему та добровільну систему особистих пенсійних заощаджень. З

макроекономічної точки зору нерозвиненість системи недержавних пенсійних фондів позбавляє економіку потужного фінансового ресурсу для інвестування.

Говорячи про можливість запровадження іноземного досвіду функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні, слід відзначити, що це можливо лише за ретельного відбору таких особливостей, які б гармонійно поєднувалися з незначними, проте, вже існуючими вітчизняними напрацюваннями. Щоб створити ефективну систему функціонування недержавних пенсійних фондів, необхідно якнайбільш ефективно стимулювати розвиток різних пенсійних фондів (хоча основу повинні скласти корпоративні пенсійні фонди). Окрім того, не слід нівелювати роль страхового та банківського сектору в недержавному пенсійному забезпеченні. Як показує світовий досвід, ефективне поєднання діяльності недержавних пенсійних фондів, страховиків, що займаються страхуванням життя, та банківських установ дає можливість особі найбільш оптимально сформулювати індивідуальний план додаткового пенсійного забезпечення.

Головною відмінністю між Україною та країнами Заходу є вітчизняний рівень доходів фізичних осіб, що значно відстає від закордонного та недовіра населення до фінансових установ. Важливою складовою процесу реформування має стати загальнонаціональна програма інформування громадськості й ознайомлення населення щодо цілей і завдань реформ пенсійного забезпечення. Усе це сприятиме забезпеченню належного рівня життя людей похилого віку в сучасних умовах і на віддалену перспективу на засадах соціальної справедливості та гармонізації відносин між поколіннями.

Для успішного здійснення реформування вітчизняної пенсійної системи потрібен час і вирішення таких важливих питань, як зростання виробництва, нарощування фінансових можливостей пенсійної системи, розширення зайнятості працездатного населення, зменшення безробіття, підвищення заробітної плати, розширення бази сплати пенсійних внесків за рахунок охоплення пенсійним страхуванням усіх юридичних і фізичних осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кондрат І.Ю. Пенсійне забезпечення в Україні та світі / І.Ю. Кондрат // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2009. – № 19.3. – С. 204–208.
2. Коваль О.П. Аналіз світових моделей багаторівневих пенсійних систем / О.П. Коваль // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 7–8. – С. 193–200.
3. Лібанова Е. Створити механізми надійності / Е. Лібанова // Вісник Пенсійного фонду України. – 2009. – № 6 (18).
4. Погорелова С. Історія становлення державної системи соціального захисту в європейських країнах / С. Погорелова // Вісник Пенсійного фонду України, 2008. – № 5 (71).
5. Плаксієв М. Особливості пенсійного забезпечення Чилі та Аргентини / М. Плаксієв // Вісник Пенсійного фонду України, 2008. – № 4 (70).

Пилипів Оксана Ярославівна

сл. гр. ДС БФз-21

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Савчук С.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Повноцінна реалізація міграційної політики в Україні неможлива без функціонування ефективного механізму фінансування Державної міграційної служби України. Створення останньої у 2009 р. зумовило необхідність вирішення проблем, пов'язаних із міграційними процесами. Так, постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державної міграційної служби» від 15.06.2011 № 658 визначено Державну міграційну службу спеціальним уповноваженим центральним державним органом у справах міграції, громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб [3]. Однак, повноцінно він почав функціонувати лише у 2012 р. Етап формування функцій даного органу та організаційні засади його діяльності залишаються актуальними і сьогодні. Це стосується і фінансових аспектів діяльності Державної міграційної служби. Тому, питання, пов'язані із формуванням фінансових ресурсів Державної міграційної служби України та їхнім розподілом потребують подальшого дослідження.

Згідно чинного законодавства бюджетне фінансування Державної міграційної служби України та її територіальних органів здійснюється за загальним і спеціальним фондами. Вони формуються відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28.02.2002 № 228. Основним плановим документом, який надає повноваження бюджетній установі щодо отримання доходів і здійснення видатків є кошторис бюджетних установ, що визначає обсяг і спрямування коштів для виконання нею своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень.

Загальний фонд кошторису Державної міграційної служби України складається на основі проекту кошторису наступного за звітним роком. Наступним етапом формування загального фонду кошторису установи є його передача в ДМС України, де показники узгоджуються у відповідних бюджетних запитах, які передаються у Міністерство фінансів України для їх подальшого погодження та відповідного відображення у Державному бюджеті України. Так, кожного поточного року до 20 липня територіальні органи Державної міграційної служби України розробляють та подають до ДМС України інформацію щодо показників, які враховуватимуться у бюджетному запиті Державної міграційної служби України.

Зазначимо, що загальний фонд Державної міграційної служби України у 2012 р. збільшився на 109957,5 тис. грн. Так, у 2012 р. витрати на управління у сфері міграції, громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб збільшилися

майже у вісім разів і становили 30418,1 тис. грн. Таке збільшення пояснюється, перш за все, особливостями формування штатного розпису у новоствореному органі. Відповідно, відбулося зростання обсягів фінансування на забезпечення виконання завдань та функцій у сфері міграції, громадянства, імміграції, та реєстрації фізичних осіб на 70,7% у порівнянні з 2011 р. Крім того, збільшилось фінансування у сфері міграційної політики, зокрема кошти, передбачені як внески в міжнародну організацію міграції, які у 2011 р. становили 246,3 тис. грн., у 2012 р. зросли на 568,8 тис. грн. і склали 815,1 тис. грн.

У 2012 р. значно зросли обсяги спеціального фонду Державної міграційної служби (табл. 1). У 2012 р. спеціальний фонд Державної міграційної служби збільшився на 90672,1 тис. грн. і становив 153118,1 тис. грн.

Таблиця 1

**Аналіз спеціального фонду Державної міграційної служби України
у 2011–2012 рр. (тис. грн.)***

Показники	2011 р.	2012 р.	Динаміка	
			тис. грн.	%
Надходження коштів із спеціального фонду бюджету	62 446,0	153118,1	90672,1	245,2
Забезпечення виконання завдань та функцій у сфері громадянства, імміграції, та реєстрації фізичних осіб:	124 918,2	213297,7	88379,5	170,7
Фонд споживання	61 553,4	143118,1	81564,7	232,5
Видатки розвитку	892,6	10000,0	9107,4	1120,3

* Примітка. Побудовано на основі [1].

Таке збільшення, в першу чергу, обумовлено передачею у 2012 р. функцій Міністерством внутрішніх справ України, згідно наказу Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2012 № 626 «Про функціонування ДМС» [2]. Відповідно збільшився на 81564,7 тис. грн. фонд споживання спеціального фонду установи. Зокрема, у 2012 р. видатки на оплату праці становили 19500 тис. грн., на комунальні послуги – 2700,5 тис. грн., тому видатки спеціального фонду на розвиток протягом 2012 р. повинні були зрости до 10000,0 тис. грн.

Таким чином, проведений аналіз бюджетного фінансування Державної міграційної служби України упродовж 2011–2012 рр. показує значне зростання показників її діяльності. Передусім, це було зумовлено формуванням основних функцій даної бюджетної установи та визначенням її пріоритетних завдань. Аналіз бюджетного фінансування територіальних органів у 2012 р. свідчить про наявність ряду проблем, зокрема незавершеність процедури формування даної служби, відсутність передачі частини функцій послуг, невизначеність законодавчої бази діяльності служби, що призвело, фактично, до ручного режиму бюджетного фінансування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index>.
2. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2011 №626 «Про функціонування ДМС». Сайт всеукраїнської інформаційно-аналітичної щомісячної газети «Міграція» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.migraciya.com.ua>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державної міграційної служби» від 15.06.2011 №658. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2011-p>.

Пиндюк Олеся Олегівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий курівник:

к.е.н., ст. викладач Мокрицька А.Б.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Доходи місцевих бюджетів є основним фінансовим ресурсом, використовуючи який місцеві органи влади реалізують власні та делеговані державою повноваження. Законодавчий розподіл повноважень органів місцевого самоврядування на власні та делеговані є одним з основних методологічних принципів, які можуть бути закладені в саму основу бюджетної системи і формування місцевих бюджетів. Фінансова основа місцевого самоврядування визначається в першу чергу матеріальними і фінансовими ресурсами, якими розпоряджається територіальна громада, тому проблема формування і виконання місцевих бюджетів за доходами потребує відповідного теоретичного обґрунтування і практичного вивчення.

Сьогодні зростає дотаційна залежність місцевих бюджетів від державного бюджету, подальшого вдосконалення потребує порядок розрахунку бюджетних трансфертів. Основними проблемами на шляху зміцнення місцевих бюджетів є нестабільність законодавства, неузгодженість і суперечливість окремих його положень. Тому виняткової актуальності набувають теоретичні і практичні проблеми формування і виконання місцевих бюджетів за доходами, організації міжбюджетних відносин, здійснення місцевого оподаткування.

Проблематика формування і виконання місцевих бюджетів за доходами займає важливе місце в дослідженнях зарубіжних вчених Р. Агранофа, Дж. Аронсона, Ш. Бланкарта, А. Вагнера, Р. Гнейста, Р. Джекмена, Р. Майсгрейва, Ю. Немеца, У. Оутса, М.Перлмана, П.Рассела, К.Фостера та інших. Окрім того, питання формування і виконання дохідної частини місцевих бюджетів досліджують вітчизняні вчені О. Василик, В. Геєць, В. Дем'янишин, Б. Кваснюк,

Т. Ковальчук, В. Кравченко, В. Лагутін, В. Опаріна, В. Федосов, Н. Чумаченко та інших. Зазначимо, що більшість робіт вітчизняних вчених стосуються вузького кола питань або лише окремих аспектів бюджетної практики. Проте, трансформації в економічній системі України вимагають проведення подальших теоретичних досліджень усієї сукупності проблем, пов'язаних із функціонуванням основних ресурсів місцевих бюджетів, вивчення власного історичного досвіду, глибокого аналізу статистичного матеріалу щодо формування і використання коштів місцевих бюджетів України.

Сьогодні в Україні органи місцевої влади не мають реальних важелів для контролю значної частини власних доходів місцевих бюджетів. Головним завданням на сьогодні також є пошук оптимальних шляхів наповнення та зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів.

Найефективнішим напрямом зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів є вдосконалення діючої системи місцевого оподаткування. У розвинутих фінансових системах світу інститут місцевих податків і зборів є головним інструментом формування доходів місцевої влади. Наприклад, у США за рахунок місцевих податків забезпечується 65% доходів місцевих бюджетів, у Франції – 60%, ФРН – 45%, Великобританії – 36%, Японії – 33%. У середині 1990-х років за рахунок місцевих податків формувалася 61% комунальних доходів у Швеції, 51% – у Данії, 46% – у Швейцарії, 43% – у Норвегії [2].

Досліджуючи проблеми формування доходів місцевих бюджетів, зазначимо, що в Україні застосовується система необґрунтованого надмірного вилучення фінансових ресурсів адміністративно-територіальних формувань з їх наступним частковим поверненням у формі міжбюджетних трансфертів, що не створює стимулів у органів місцевого самоврядування для забезпечення зростання економічного потенціалу регіонів, а визнання регіону донором не завжди є свідченням відсутності у нього фінансових проблем на практиці. Тому завданням держави має стати оптимальне поєднання необхідності забезпечити рівний доступ до суспільних благ громадян та спрямування фінансових ресурсів у ті регіони, внесок яких у суспільний добробут вагомий.

З метою підвищення ролі місцевих бюджетів слід змінити принципи планування та формування доходів цих бюджетів, мінімізувати міжбюджетний перерозподіл ресурсів, застосовуючи його лише в разі вичерпання власних потенційних можливостей території. Доцільно вдосконалювати підходи щодо формування місцевих бюджетів для того, щоб забезпечити залежність соціально-економічного розвитку регіонів від його податкового потенціалу та економічного зростання [3, с. 134].

Необхідно забезпечити зменшення залежності місцевих бюджетів від офіційних трансфертів, виділених із державного бюджету. З метою подальшої децентралізації бюджетної системи необхідно впорядкувати застосування термінів «міжбюджетні трансферти», «міжбюджетні відносини» у різних законодавчих актах та розробити заходи (формування механізму, визначення відповіда-

льних осіб, формування інформаційної, кадрової та технічної бази) щодо встановлення прямих відносин між державним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл і селищ [4].

Ще одним джерелом доходів місцевих бюджетів може стати перенесення податку на прибуток підприємств до структури місцевих податків або ж зарахування його частини до складу доходів місцевих бюджетів. Що стосується адміністрування цього податку – то на місцевому рівні цей процес може здійснюватись набагато простіше і ефективніше ніж на загальнодержавному. Цей податок може стати найбільшим джерелом місцевих доходів. Це сприятиме розвитку місцевих ініціатив та орієнтації підприємств на здійснення прибуткової діяльності. Двостороння зацікавленість органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання сприятиме становленню системи цільової підтримки місцевого розвитку за рахунок стійкості підприємств.

Отже, наявна система місцевих фінансів потребує докорінної трансформації, де основними її етапами є:

- формування нормативно-правової бази для реалізації цілей державної регіональної фінансової політики;
- адміністративно-територіальної реформи;
- формування організаційних механізмів досягнення цілей державної регіональної фінансової політики;
- оновлення бюджетної системи, принципів її формування та учасників бюджетного процесу;
- запровадження і використання системи фінансових інструментів досягнення її цілей (спеціальні бюджетні режими для місцевої влади, податкові пільги, створення сприятливих умов для розвитку дрібного бізнесу тощо) [5].

Окрім того, збільшення дохідної бази місцевих бюджетів можливе за рахунок:

- створення нових робочих місць;
- перегляду ставок плати за торговий патент та єдиного податку;
- періодичної переоцінки грошової вартості земель.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про бюджети органів місцевого самоврядування і шляхи їх наповнення. Пам'ятка для голів сільських, селищних та міських рад. ДПА у Закарпатській області. – Ужгород, 2006 [Електронний ресурс] – Режим доступу до документу: www.oblrada.uz.ua/text/pamjatka%20golovam.doc.
2. Рекомендації сьомого фінансово-економічного форуму «Зміцнення фінансового потенціалу місцевого розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/F&E%20Forums/Recommendations_31_03_11_ukr.pdf.
3. Грушинська Г. Шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів України / Галина Грушинська // Світ фінансів. – 2009. – № 2 (19). – С. 129–134.
4. Шевцов А.Н. Сучасні умови реформування міжбюджетних відносин [Електронний ресурс] – Режим доступу до документу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_2/files/DU210_19.pdf.

Підлетейчук Віталій Ігорович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаманська Н.В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Пенсійний фонд – це орган, який здійснює керівництво та управління солідарною системою пенсійного страхування, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та підготовляє документи для її виплати, забезпечує своєчасне та в повному обсязі фінансування на виплату пенсій, допомоги на поховання, здійснює контроль за цільовим використанням коштів бюджету Пенсійного фонду, вирішує питання, пов'язані з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснює адміністративне управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і Положенням про Пенсійний фонд України [11, с. 28].

Щоб проводити ефективну соціальну політику Пенсійний фонд України проводить виважену бюджетну політику. Основні напрями бюджетної політики Пенсійного фонду України орієнтовані на подальше підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян України та розвиток пенсійного реформування [1, с. 55].

Основною метою бюджетної політики Пенсійного фонду України є фінансове забезпечення реалізації заходів у сфері пенсійного забезпечення, визначених програмою діяльності Кабінету Міністрів України, а також проведення пенсійної реформи. Досягнення цієї мети забезпечуватиметься виконанням наступних завдань:

- застосування механізму середньострокового бюджетного планування відповідно до основних напрямків соціально-економічного розвитку держави;
- подальше вдосконалення формування і виконання бюджету на основі програмно-цільового методу;
- забезпечення виплати пенсій не нижче рівня прожиткового мінімуму для непрацездатних громадян;
- вдосконалення на засадах соціальної справедливості пенсійного законодавства;
- вдосконалення контролю за дотриманням законодавства у сфері пенсійного забезпечення;
- формування політики на наповнення бюджету Пенсійного фонду України на засадах економічної ефективності, справедливості, доступності, подальшого впровадження системи персоналізованого обліку.

Слід зазначити, що Пенсійний фонд України здійснює інвестиційну політику. У відповідності до основних напрямків інвестиційної політики Пенсійний фонд України інвестує резерв коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійно-

го фонду України в майбутніх періодах з метою одержання інвестиційного доходу.

Таким чином, Пенсійний фонд України здійснює чітку цілеспрямовану політику, що виявляється в конкретних методах і засобах досягнення поставлених цілей і завдань цієї соціальної установи [2, с. 28].

Завдання Фонду на найближчу перспективу були визначені Стратегією розвитку пенсійної системи:

1. забезпечення безумовного виконання планових показників з наповнення бюджету Пенсійного фонду та своєчасне фінансування виплат пенсій і грошової допомоги;

2. проведення актуарних розрахунків за такими напрямками:

– стан пенсійної системи за її параметрами та варіантами їх зміни;

– запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування;

– втрат солідарної системи у зв'язку з перерахуванням частини внесків до

Накопичувального пенсійного фонду.

3. прийняття участі у розробці нормативно-правових актів щодо:

– внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

– внесення змін до законодавчих актів України, що регулюють питання пенсійного забезпечення з метою упорядкування виплати пенсій працюючим пенсіонерам з урахуванням доходів від їх зайнятості;

– удосконалення переліку робіт, професій та посад, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах або за вислугу років, за результатами проведення атестації робочих місць та аналізу впливу втрати працездатності;

– внесення змін до законодавчих актів з питань індексації грошових доходів населення з метою удосконалення порядку індексації пенсій;

– спрямування частини внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування;

– внесення змін до законодавчих актів з метою стимулювання виплати заробітної плати та пенсій через установи банків;

– внесення змін до законодавчих актів, що регулюють питання пенсійного забезпечення з метою обчислення та перерахування розмірів пенсій за єдиними базовими принципами;

– переведення пенсій, що призначаються на пільгових умовах або за вислугу років із солідарної системи до недержавних пенсійних фондів;

– вирішення питань для забезпечення інституційної спроможності суб'єктів пенсійної системи [3, с. 2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зайчук Б.О. Пенсійний фонд України. Організаційно-правові та соціально-економічні засади функціонування / Б.О. Зайчук, О.Б. Зарудний, С.Б. Березіна, В.Т. Александров, С.М. Недбаєва. – К.: АВТ, 2008. – 1056 с.

2. Пенсійна система України: Навч. посіб. / За загальною редакцією Грушка В.І. – К.: Кондор, 2010. – 336 с.

3. Концепція подальшого проведення пенсійної реформи / Вісник Пенсійного фонду України. – 2012. – № 44. – С. 1–3.

Познанська Людмила Владиславівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., викладач Русін В.М.

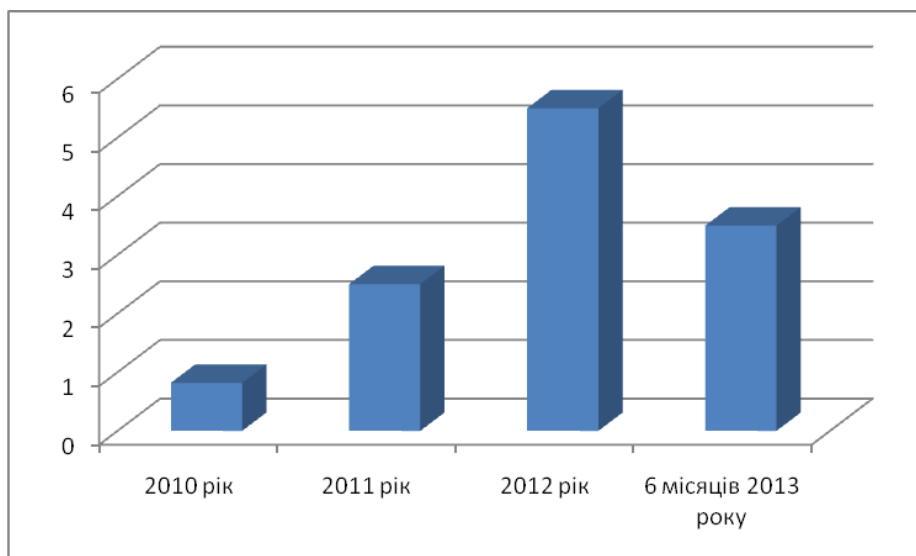
МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ В СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування, яке відбулося протягом останніх років, не супроводжується адекватним збільшенням обсягів фінансових ресурсів, що надходять у їх розпорядження. Незначними залишаються власні доходи, зокрема у вигляді надходжень від місцевих податків і зборів. Ні попередня система оподаткування, ні кардинальні зміни, яких вона зазнала з набуттям чинності положень Податкового кодексу України не дають можливості використання інституту місцевих податків і зборів як потужного джерела поповнення місцевих бюджетів, що на перший план ставить питання кардинального реформування системи місцевого оподаткування.

Проблеми формування доходів місцевих бюджетів перебувають в центрі уваги багатьох вітчизняних науковців, зокрема: О. Барановського, С. Булгакової, Д. Василика, О. Кириленко, О. Крайника, І. Луніної, В. Піхотського, В. Федосова, С. Юрія та ін. Окремі практичні рекомендації щодо збільшення дохідної частини місцевих бюджетів відображено в наукових працях О. Гончаренка, О. Музики, В. Прохорової та ін. І хоча з прийняттям Податкового кодексу України та в новій редакції Бюджетного кодексу України, нормами яких було скасовано ряд неефективних податків та зборів і здійснено перерозподіл бюджетних надходжень на користь місцевих, проблема зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування та підвищення рівня самодостатності місцевих бюджетів залишається невирішеною, що зумовлює необхідність подальших досліджень.

Аналіз практики справляння місцевих податків і зборів в Україні свідчить про зростання з кожним роком надходжень від даних платежів до місцевих бюджетів. Однак звітні дані Державної казначейської служби України підтверджують низьку питому вагу місцевих податків і зборів у складі сукупних доходів місцевих бюджетів. За 2010 рік до місцевих бюджетів надійшло 0,82 млрд. грн. надходжень за рахунок місцевих податків і зборів, що складало лише 1,0% у структурі доходів місцевих бюджетів. У 2011 р. місцеві податки і збори забезпечили надходження до місцевих бюджетів понад 2,5 млрд. грн., що у 3,1 рази більше попереднього року. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зро-

сла і склала 2,9%. У 2012 р. надходження від місцевих податків і зборів становили 5,5 млрд. грн., що майже у 2,2 рази більше аналогічного показника попереднього року. Також спостерігається і зростання їх частки у структурі доходів до 5,4%. За 6 місяців 2013 року до місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів надійшло 3,5 млрд. грн., і їх частка у структурі доходів склала 7,0%, що є позитивно і свідчить про зростання питомої ваги даних надходжень у складі доходів місцевих бюджетів (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів за 2010 р. – 6 місяців 2013 р. (млрд. грн.)*

*Примітка. Побудовано на основі [1; 2].

З прийняттям Податкового Кодексу України з 2011 року структура місцевих податків і зборів зазнала суттєвих змін. Відбулося скорочення кількості місцевих податків і зборів з 14-ти до 5-ти. Проте підвищення питомої ваги місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих в основному забезпечило включення до їх складу єдиного податку.

Збільшення надходжень від місцевих податків і зборів також планується за рахунок нововведеного податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, справляння якого вже в котре відстрочено, і цього разу до 1 січня 2014 року.

Ефективне функціонування місцевих бюджетів значною мірою залежить від фінансової самостійності органів місцевого самоврядування та стійкості дохідної бази, як повинна перш за все формуватися за рахунок власних надходжень. Отже, удосконалення формування дохідної частини місцевих бюджетів вимагає збільшення ролі місцевих податків і зборів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

2. Інформація про виконання місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643.

Погорілець Віктор Іванович

ст. гр. ФДГМ-51

Науковий керівник

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В умовах поглиблення світових процесів фінансової глобалізації та їх впливу на розвиток економіки України особливого значення набуває забезпечення фінансовими ресурсами економічного зростання. Фінансові ресурси населення завжди були одним з основних об'єктів дослідження, оскільки в економічному житті країни важливу роль відіграє не тільки споживання, що здійснюється домогосподарствами, а й заощадження, що виступають потужним джерелом інвестицій. Залучення заощаджень населення до інвестиційних процесів, тобто переведення їх з неорганізованої форми в організовану (вклади у банківських установах; вклади у небанківських депозитних установах; придбання цінних паперів; вкладення у страхові поліси) є актуальною темою для України протягом усього періоду становлення та розвитку її економіки.

Виходячи з того, що стабільність функціонування економічної системи багато в чому визначається дотриманням теоретичних положень у їх практичному застосуванні виникає потреба у комплексному дослідженні сутності поняття «заощадження».

Сучасна західна економічна наука трактує заощадження, спираючись переважно на кейнсіанське визначення даної категорії. Відомі американські економісти П. Семюелсон, К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю, Є. Дж. Долан та Д. Ліндсей розуміють під заощадженнями ту частину доходів домогосподарств, що не використовується на поточне споживання та сплату податків [1, с. 211; 2, с. 204; 3, с. 400]. Така точка зору про формування заощаджень лише домашніми господарствами доволі поширена і серед українських науковців, які визначають заощадження як ту частину доходів населення, що призначена для забезпечення потреб у майбутньому [4, с. 85]. Проте, Т. Ільченко вважає, що домашні господарства є не єдиним суб'єктом заощаджень, які також формуються у підприємницькому та державному секторах економіки. На думку Т. Ільченка, такі трактування не розкривають повною мірою сутність економічної категорії «заощадження», проте можуть використовуватися для визначення більш вузького економічного поняття – «заощадження домашніх господарств» [5, с. 88].

Схожої точки зору на визначення заощаджень дотримується і значна кількість російських науковців, які вважають, що «заощадження» – частина грошо-

вих доходів населення, що використовується для задоволення потреб у майбутньому [6, с. 123].

Щодо української економічної науки, необхідно зазначити, що переважна більшість вітчизняних науковців трактує заощадження як частину доходу, що не витрачається на поточне споживання [7, с. 23]. Такий підхід до визначення категорії «заощадження» на нашу думку є спрощеним, оскільки він зводиться до розуміння заощаджень лише як арифметичної різниці між обсягом доходу та рівнем споживчих витрат. Це звужене розуміння заощаджень, оскільки в ньому не розкриваються склад суб'єктів заощаджень, мотиви їх створення та сутність економічних відносин, які проявляються в категорії «заощадження».

Найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення заощаджень, запропоноване М. Алексеєнком – це частина сукупних доходів суб'єктів економіки (населення, підприємств та держави), що не використана на споживання, сплату податків і неподаткових платежів та призначена для забезпечення потреб у майбутньому [8, с. 24].

Таким чином, проведений аналіз існуючих в науковій літературі точок зору на проблему розуміння сутності економічної категорії «заощадження» дозволяє зробити висновок про те, що жодне з розглянутих визначень не є всезагальним та універсальним. З огляду на складність та багатогранність об'єкта дослідження, вважаємо, що «заощадження» доречно розглядати як в мікроекономічному, так і в макроекономічному аспектах. Отже, з позиції окремого економічного суб'єкта (мікроекономічний аспект), «заощадження» представляють собою частину використовуваного доходу, що не витрачається на споживання в поточному періоді заради задоволення потреб у майбутньому. В макроекономічному аспекті «заощадження» – це економічні відносини, що виникають між суб'єктами економічної діяльності в процесі суспільного відтворення з приводу формування і використання неспожитої у поточному періоді частини національного доходу в якості джерела нагромадження з метою розширення виробництва і споживання у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Самуэльсон П. Экономика. / П. Самуэльсон – М.: НПО «Алгон», 1994.
2. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика Т.2 / Макконнелл К.Р., Брю С.Л. – М.: Республика, 1992.
3. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Макроэкономика (пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под общ. Ред. Б. Лисовика) / Долан Э. Дж., Линдсей Д. – Сп-б.: Литера плюс, 1994.
4. Марцин В.С. Роль заощаджень населення у трансформації економіки / Марцин В.С. // Фінанси України. –2002. – № 4. – С. 85–93.
5. Ільченко Т. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності категорії «заощадження» / Ільченко Т. // Вісник Львівського університету: Серія економічна. 2009. – Випуск 41. – С. 213–223.
6. Аванесов О.Г. Трансформация сбережений населения в инвестиционный ресурс для инновационной деятельности. Научное исследование / Аванесов О.Г. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.

7. Ватаманюк О.З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: Монографія / Ватаманюк О.З. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007.

8. Алексеєнко М.Д. Сутність і роль заощаджень в умовах ринкової економіки / Алексеєнко М.Д. // Економіка України. – 2000. – № 11. – С. 23–30.

Поліщук Леся Валеріївна

сл. гр. ДСБФз-21

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Основним засобом формування зацікавленості працівників державних органів влади у високопродуктивній праці та поліпшенні результатів діяльності є оплата праці. Чинним законодавством передбачено, що заробітна плата державних службовців має забезпечувати достатні матеріальні умови для незалежного виконання службових обов'язків, сприяти укомплектуванню органів державної влади компетентними і досвідченими кадрами, стимулювати їх сумлінну й ініціативну працю. Однак практика доводить, що сьогодні ані сама система, ані рівень оплати праці державних службовців в Україні не забезпечують виконання цих завдань [2, с. 24].

Вивченню питань матеріального забезпечення працівників державних органів влади присвячені наукові праці українських вчених О. Дімової, О. Заїки, В. Мартиненка, Т. Мотренка, Н. Сімченко, В. цуби. Суттєвий внесок у розвиток системи мотивації та матеріального стимулювання праці державних службовців зробили С. Дубенко, О. Кіргян, В. Малиновський, Н. Нижник, Т. Пахомова, В. Щегорцова. Разом з тим досі залишаються невирішеними проблеми подальшого реформування системи оплати праці державних службовців і, відповідно, потребують подальшого дослідження.

Згідно із Законом України «Про оплату праці», заробітна плата – це винагорода, обрахована у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник чи уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Її розмір залежить від складності й умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів праці та діяльності органів державної влади. Видатки на заробітну плату в таких органах мають найбільшу питому вагу в кошторисах і становлять основну суму загальних видатків, тому є важливою ділянкою роботи [1, с. 2].

Для оцінки розміру заробітної плати найманих працівників застосовується показник фонду оплати праці, до якого включаються нарахування працівникам у грошовій та натуральній формі за відпрацьований і невідпрацьований час, що

підлягає оплаті, або за виконану роботу незалежно від джерела фінансування цих виплат. Фонд складається з фондів основної та додаткової заробітної плати, інших заохочувальних і компенсаційних виплат.

Основна заробітна плата – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці. Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців. Натомість додаткова заробітна плата є винагородою за працю понад установлені норми, трудові успіхи та винахідливість, особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні та компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством, а також премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

На відміну від основної та додаткової заробітної плати, інші заохочувальні й компенсаційні виплати – це виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні й інші грошові та матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад установлені зазначеними актами норми та визначені в колективному договорі [3, с. 12].

Оплата праці працівників державних органів влади дуже слабо пов'язана з кваліфікацією кадрів, освітою й професійною підготовкою, результатами навчання, складністю і відповідальністю трудових функцій державного службовця, ефективністю виконання структурами влади та їх апаратами функцій держави. Сучасний рівень заробітної плати у державній службі лише сприяє збільшенню плинності кадрів, відтоку високопрофесійних кадрів у недержавний сектор, неформальній зайнятості та штучному зниженню вартості людського капіталу, що негативно впливає на мотивацію до праці, а отже, й на якість виконання службових завдань.

Незважаючи на те, що середня заробітна плата державних службовців перевищує середню заробітну плату в економіці України, в державному управлінні все ж відносно низькою залишається оплата праці нижчих категорій посад службовців. Рівень задоволення матеріальних потреб працівників органів державної влади за кошти отриманої заробітної плати є недостатнім. Заробітна плата не виконує в достатній мірі своєї компенсаційної та стимулюючої функцій, принижує престиж державної служби [4, с. 115].

Недоліки в системі оплати праці працівників органів державної влади потребують кардинального реформування. Першочерговими завданнями є виконання таких дій:

- розробити прозору схему посадових окладів на основі системи кваліфікації посад, яка буде враховувати зміст та складність роботи на посаді працівника органів державної влади;

- підвищити роль рангу державного службовця в матеріальному стимулюванні (у разі підвищення рангу заробітна плата має збільшуватися принаймні на 10%);

– скасувати всі доплати, надбавки та премії, за винятком надбавки за ранг та вислугу років, включивши їх до складу посадового окладу, частка якого має зрости до 80–90% заробітної плати;

– встановити одноразову премію, що виплачується раз на рік залежно від результатів щорічного оцінювання державних службовців, а також заборонити використання фонду економії заробітної плати для виплати премій;

– провести у відповідність граничну чисельність державних службовців, використавши фонд економії заробітної плати для виплати інших заохочувальних та компенсаційних виплат;

– вдосконалити доплату за виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників таких самих категорій персоналу (у разі відсутності внаслідок тимчасової непрацездатності);

– привести у відповідність механізм індексації заробітної плати, а саме: компенсації втрати платоспроможності коштів, в яких виплачується заробітна плата, у зв'язку з інфляцією;

– переглянути систему класифікації посад для справедливого та об'єктивного обґрунтування розбіжностей в оплаті праці між різними державними органами та посадами [5, с. 28].

У процесі оплати праці працівників органів державної влади необхідно забезпечити виконання принципу «рівна оплата за рівну працю». При цьому має враховуватися рівень і спеціалізація вмінь, потрібних для виконання роботи. Розміри заробітної плати державних службовців повинні узгоджуватися із оплатою праці працівників в інших галузях економіки, а уявлення та сподівання представників держави-роботодавця і різних груп державних службовців щодо справедливих розмірів оплати мають співпадати, сприяючи гармонізації службово-трудова відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 17. – 75 с.

2. Про державну службу: Закон України від 17.11.2011 р. № 4050-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 4. – 59 с.

3. Про надбавки за вислугу років для працівників органів виконавчої влади та інших державних органів: Постанова кабінету Міністрів України від 20.12.1993 р. № 1049 // Офіційний вісник України. – 1993. – № 24. – 34 с.

4. Пантюхін В.О. Удосконалення ефективності праці державних службовців в Україні / В.О. Пантюхін, І.В. Поддубна // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. – 2011. – № 17 (171). – С. 113–118.

5. Філіпповський В.М. Вплив стимулювання праці державних службовців на ефективність діяльності органів виконавчої влади / В.М. Філіпповський, Ю.А. Єфремова // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. – 2011. – № 17 (171). – С. 27–33.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Митна справа – діяльність, спрямована на реалізацію митної політики країни: порядок переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з встановленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил.

Сфера митної справи завжди мала велике значення для України. Здійснення митної справи відбувається в рамках митної політики України.

Митна політика – система принципів та напрямків діяльності держави в сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [2].

Інтереси держави в митній справі є чітко визначеними. До них належить: розвиток економічної системи країни, сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, створення та функціонування ефективної митної системи, захист митного кордону України. Забезпечення захисту цих інтересів потребує активних дій з боку держави. Перш за все мова йде про боротьбу з контрабандою, яка завдає великих збитків та становить загрозу економіці країни. Важливе значення в митній справі має збереження конфіденційності інформації, яке здійснюється за допомогою заходів як організаційного, так і технічного характеру. Втрата важливої для держави інформації створює загрозу митній безпеці країни.

Сучасні напрямки митної політики враховують останні потреби суспільства та спираються на стратегічні прогнози розвитку митної справи. До напрямків сучасної митної політики України можна віднести:

1. Розвиток Українського імпорту (розглядаючи сутність даного напрямку слід зазначити що мова йде про той імпорт, який є необхідним для розвитку економіки країни).

2. Посилення взаємодії митних органів з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

3. Активізація співпраці митних органів України з митними службами міжнародних країн.

4. Боротьба проти ввезення на територію України неякісних продуктів харчування та споживчих товарів.

5. Розробка сучасних технологій та технічних засобів в діяльності митних органів України.

6. Вдосконалення процедури митного контролю.

Напрямки митної політики України повинні забезпечувати належний захист економічних інтересів держави та ефективне виконання митними органами України покладених на них функцій [4].

Як член Всесвітньої організації торгівлі, Організації економічного співробітництва та розвитку, а також держава, яка претендує на членство в Євросоюзі, Україна формує митну політику з дотриманням вимог цих організацій. Процес європейської інтеграції, до якого залучилася Україна, створює вплив на зовнішньоекономічну діяльність і обумовлює необхідність вдосконалення, перш за все, податкової та митної політики, які забезпечують регулювання цієї сфери [1].

На мою думку, на сучасному етапі найбільш прийнятним для України є використання досвіду країн центральної та східної Європи, які нещодавно приєдналися до ЄС. Він передбачає дотримання низьких тарифних ставок на переважну більшість товарних позицій, особливо на товари з низьким ступенем обробки. Особливий захист потрібно приділяти продукції сільського господарства та окремим галузям машинобудування. Паралельно слід упроваджувати ефективну систему аналізу ризиків для запобігання митним правопорушенням.

Указом Президента України від 24.12.12 № 726/2012 утворено Міністерство доходів і зборів України шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 року № 869-р було затверджено «Стратегічний план розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013-2018 роки».

Цим документом визначено комплекс з восьми стратегічних напрямів розвитку Міністерства, які деталізовані за конкретними стратегічними цілями, алгоритмами та строками їх виконання.

Відповідно до Стратегії, у найближчі п'ять років робота Міндоходів буде спрямована на вдосконалення податкових і митних сервісів, розвиток партнерських стосунків з громадянами та бізнесом, активізацію міжнародної торгівлі за рахунок оптимізації митного регулювання, боротьбу з корупцією та «тіньовим» сектором економіки, запровадження сучасної ІТ-функції у роботу органів доходів і зборів.

Щодо сприяння розвитку міжнародної торгівлі, впровадження найкращих практик у сфері митного регулювання, в даному документі передбачається досягнення таких цілей:

- підвищення ефективності процедур митного контролю;
- реформування системи притягнення до відповідальності за порушення митних правил;
- розвиток митної інфраструктури [3].

Отже, на мою думку, для оптимізації та удосконалення митної системи України слід вдатися до таких заходів:

1. Підвищити правовий та соціальний захист працівників митних органів, що дасть змогу локалізувати спроби кримінальних елементів втягнути митників

у протиправну діяльність, а також захистити їх від злочинних посягань криміногенних структур.

2. Приведення структури митної служби у відповідність до адміністративно-територіального устрою України.

3. Приведення національного законодавства у митній сфері у відповідність до міжнародних стандартів та Місії митної служби України.

4. Законодавче та нормативне спрощення процедур митного контролю та митного оформлення.

5. Спрощення та розширення переліку методів гарантування та сплати податків.

6. Створення безпаперового середовища надання державних послуг в митній сфері – електронне декларування.

7. Розширення джерел отримання достовірної митної інформації.

8. Створення уніфікованих та прозорих правил визначення митної вартості товарів та їх класифікації.

9 Створення дієвої апеляційної системи при митній службі.

10. Декриміналізація контрабанди з одночасним посиленням відповідальності за порушення митних правил.

11. Створення дієвих механізмів профілактики і боротьби з проявами корупції.

12. Розвиток системи управління персоналом і забезпечення дотримання етики поведінки митника.

13. Розвиток інфраструктури пунктів пропуску та забезпечення співробітників митних органів сучасними технічними засобами контролю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кіянчук І.М. Митна політика України в умовах розвитку відносин з європейським союзом / І.М. Кіянчук // Наука й економіка: 2013. – Вип. 1. – С. 16.

2. Митний кодекс України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

3. Міністерство доходів і зборів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua>.

4. Недобега О.О. Митна політика України в умовах інтеграції: сутність і функції / О.О. Недобега // Часопис економічних реформ: 2013. – Вип.2. – С. 53–54.

Приступа Василь Ігорович

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УМОВАХ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В умовах ринкових трансформацій особливої актуальності набувають проблеми управління державним боргом. Дефіцит державного бюджету, залучення та використання позик для його покриття призвели до формування і значного зростання державного боргу в Україні. Великі розміри внутрішнього і зовнішнього боргу, а також відповідно зростання витрат на його обслуговування обумовлюють необхідність пошуку шляхів вдосконалення механізму його управління [2]. Як свідчить досвід багатьох країн, чим обтяжливішим стає для держави нагромаджений зовнішній та внутрішній борг, тим його обслуговування активніше включається у взаємодію з функціонуванням економіки та її фінансової системи.

Державний борг – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх прийнятих та непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору. В цілому, здійснення державою запозичень, в результаті чого утворюється борг, має на меті фінансування бюджету, тобто покриття різниці видатками та доходами бюджету, які включають заплановані платежі з погашення боргу.

Для забезпечення належного рівня боргової безпеки держави вкрай необхідно домагатися покращання управління її внутрішньою та зовнішньою заборгованістю [2].

Управління державним боргом, на нашу думку, має відбуватися з урахуванням такої важливої складової усієї фінансової політики України, як політика державних запозичень (боргова політика) [3]. Остання у свою чергу повинна акумулювати в собі розробку і реалізацію таких взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів, як:

- стратегія державних зовнішніх і внутрішніх запозичень;
- встановлення ліміту державного боргу в цілому, а також внутрішнього та зовнішнього, зокрема;
- визначення тривалості боргового циклу на основі раціоналізації управління динамікою сукупного, внутрішнього і зовнішнього державного боргу;
- вибір найбільш прийнятних у конкретний відрізок часу форм фінансування внутрішніх і зовнішніх державних запозичень (урядові, банківські чи комерційні кредити, державні цінні папери), ступеня концентрації боргових зобов'язань України по окремих кредиторах (міжнародні фінансові організації, уряди зарубіжних країн, іноземні приватні кредитори, вітчизняні юридичні та

фізичні особи), рівня диверсифікації запозичень за валютним складом (спеціальні права запозичення (СПЗ), долар США, євро тощо) з урахування ефективного розподілу пов'язаних з цим інвестиційних ризиків;

– розгляд питання щодо можливості (або неможливості) капіталізації частини державного боргу (з відповідною пропозицією кредиторам погашення певної частки боргу державною власністю);

– заходи щодо здешевлення державних запозичень і зниження ризику їх обслуговування (при визначенні вартості обслуговування кредитів слід враховувати оцінку можливого зниження потенційного рівня та погіршення умов);

– обставини, за яких боргова політика держави може носити агресивний чи обмежувальний характер, а також зводиться до помірному нарощування державного боргу.

Структурно державний борг України складається з внутрішнього і зовнішнього. У 1992 році прийнято Закон «Про державний внутрішній борг України», яким визначено, що державним внутрішнім боргом України є строкові боргові зобов'язання уряду України у грошовій формі. Державний внутрішній борг гарантується всім майном, що перебуває у загальнодержавній власності [1].

Внутрішній борг складається переважно із заборгованості по облігаціях внутрішньої державної позики, яка нагромаджується з травня 1995 р., – 10,78 млрд. грн. (заборгованість по облігаціях внутрішньої державної ощадної позики є досить незначною). Станом на 2013 р., граничний розмір державного внутрішнього боргу законодавчо визначається сумою в 232,018 млрд. грн. [1].

Особливістю сьогоденної ситуації в Україні є фактичне існування двох типів державного внутрішнього боргу: номінального і реального. Перший з них трактується як сукупність державних запозичень на кредитних і фондових ринках і передбачає погашення основної суми боргу з виплатою процентів у визначені терміни. А другий – це номінальний борг плюс непогашена заборгованість по соціальних виплатах населенню, пролонгованих у часі.

У країні державний борг виконує роль регулятора економіки. По-перше, з його допомогою стимулюється ділова активність у країні. По-друге, короткострокові папери боргу є ефективним засобом оперативного регулювання кредитної політики комерційних банків і на цій основі – загального обсягу грошової маси (у складі всіх її агрегатів). По-третє, папери державного боргу (державний кредит) дають певну оцінку ефективності використання позичкових коштів. По-четверте, державні цінні папери – найнадійніше розміщення капіталу для інвесторів, оскільки вони забезпечуються сукупними державними активами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік»: Верховна Рада України; Закон від 06.12.2012 № 5515-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Козюк В.В. Проблема державного боргу в перехідній економіці України / Козюк В.В. // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 85–94.

Прокопчук Олена Юріївна

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ: СКЛАД, ДИНАМІКА І ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У ринковій економіці кожне домогосподарство володіє певними економічними ресурсами і використовує їх ефективно з метою одержання доходу як засобу свого існування.

Трактування поняття доходу домогосподарств в економічній науці досить неоднозначне. Не дивлячись на низку окремих наукових досліджень в сфері фінансової діяльності домогосподарств (О. Біттер, О. Ватаманюк, В. Вітлинський, Т. Кізима, Л. Миргородська, О. Мірошніченко, С. Панчишин, Я. Петренко, В. Рисін, О. Сідельник), ця сфера продовжує залишатися малодослідженою у фінансовій науці.

Найпростіше трактування доходу домогосподарств дає автор навчального посібника «Економічна теорія» Г. Оганян. Дохід домогосподарства він визначає як загальну суму грошей, яку отримала особа або родина протягом певного періоду (як правило, за рік) [3]. Але це визначення є не повним, адже суму таких надходжень як кредит або позика не можна вважати доходом.

Англійський економіст Дж. Хікс, який вперше детально спробував проаналізувати сутність доходу на мікрорівні, зазначав, що не всяка сума грошей, що надійшли, фіксується як дохід, а тільки та, яка збільшує активи домашнього господарства. Зміна форми активів, наприклад купівля нерухомості за рахунок зроблених раніше грошових заощаджень, не розглядається як дохід, так само як і збільшення суми фінансових активів за рахунок продажу нерухомості не є заощадженням [2].

Беручи до уваги вище наведені визначення, можемо стверджувати, що доходи домогосподарств – це певна сума грошових коштів і матеріальних благ і послуг, які були отримані внаслідок ведення виробничої, комерційної, посередницької або іншої діяльності протягом певного періоду часу, збільшують активи домогосподарства і, не зменшують реальної вартості його майна.

В основу розподілу доходів покладені різні ознаки.

1. У залежності від джерела доходи поділяють на: заробітну плату і додаткову оплату трудової діяльності; доходи від підприємницької діяльності; доходи від цінних паперів; орендну плату за передане в тимчасове користування май-

но; страхове відшкодування; доходи від реалізації майна; виплати з державних грошових фондів (бюджетів, позабюджетних фондів); інші.

2. У залежності від рівномірності надходження розрізняють доходи: регулярні (оплата праці, орендна плата й ін.); періодичні (авторські гонорари, доходи по цінних паперах і ін.); випадкові або разові (подарунки, доходи від реалізації майна).

3. У залежності від надійності надходження виокремлюють такі види доходів: гарантовані (пенсії); умовно гарантовані (оплата праці); негарантовані (гонорари, комісійна винагорода). Ресурси громадян формуються за рахунок різних джерел. Їх поділяють на дві групи: власні кошти та позики. Власні кошти – це ті грошові кошти та інші активи, які перебувають у власності громадян (домогосподарств) і використовуються з метою зміни структури фінансових ресурсів. Власними коштами є заробітна плата, премія, надбавки, підприємницький дохід, прибуток, орендна плата, роялті, проценти, дивіденди, пенсії, стипендії, субсидії, трансферти, виграші, подарунки та ін.

Позики – це ті кошти, які громадянин отримує на умовах повернення. Вони можуть використовуватися з метою формування ресурсів громадян. До складу позик належать: кредити, одержані у фінансових установах; товарно-матеріальні цінності, одержані на умовах кредиту або відстрочення платежу; грошові кошти, одержані від інших громадян за умов позики; інші кошти, які одержані на умовах позики [1].

Для оптимізації доходів домогосподарств необхідною умовою має бути збільшення рівня заробітної плати (адже це найбільше джерело надходжень), а також, стимулювання підприємницької діяльності громадян та створення умов для їх самозайнятості.

Для збільшення обсягу заробітної плати необхідним є розвиток і розширення виробництва. При цьому темпи приросту заробітної плати не повинні перевищувати зростання темпів виробництва, адже тоді матиме місце таке негативне явище як інфляція.

Також необхідно приділити увагу розвитку підприємницької діяльності та формування ефективного фінансового ринку. Цього можна досягти за допомогою удосконалення нормативно-правової бази України, а також забезпечення економічного зростання.

Закритість фондового ринку також створює низку проблем. Адже обмежений доступ до окремих фінансових інструментів не дає населенню ефективно використовувати свої заощадження і перетворювати їх в додатковий дохід.

Таким чином, активізація інвестиційної діяльності домогосподарств, прозорість фінансового ринку в Україні, державна підтримка підприємницької діяльності створюватимуть передумови для формування належного рівня добробуту громадян за рахунок зростання їхніх доходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Божко В.М. Генеза правового регулювання оплати праці: монографія / В.М. Божко. – Полтава: Полтав. нац. ун-т ім. Ю. Кондратюка, 2010. – 399 с.
2. Кізима Т.О. Фінансидомогосподарств: сучасна парадигма та домінантирозвитку: монографія / Т.О. Кізима. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
3. Оганян Г.А. Політична економія: Навч. посіб. / Г.А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев та ін.; За заг. ред. Г.А. Оганяна. – К.: МАУП, 2003.

Радько Ірина Володимирівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Найбільш суттєвий вплив на підвищення рівня життя населення держава здійснює через податкову політику та формування податкової системи, яка еволюціонує залежно від економічних, соціальних та політичних процесів, що відбуваються в суспільстві.

Домогосподарства як важливі суб'єкти господарювання в умовах ринку суттєво впливають на стан державних фінансів, оскільки, сплачуючи прямі та непрямі податки до бюджетів різних рівнів, формують і зміцнюють їх дохідну базу, чим підвищують можливості фінансового забезпечення суспільних послуг на державному і місцевому рівнях. Також діяльність домогосподарств суттєво впливає на фінанси реального сектора економіки та фінансові результати на фондовому, банківському і страховому ринках, оскільки домогосподарства виступають основними споживачами товарів, робіт і послуг, цінних паперів, банківських, страхових та інших продуктів. З іншого боку, домогосподарства перебувають у тісному взаємозв'язку з іншими ланками фінансової системи. Зокрема, від бюджету і державних цільових фондів вони одержують грошові виплати, субсидії, пенсії, інші види грошової соціальної допомоги. Домогосподарства-власники цінних паперів отримують дивіденди від господарських товариств, власники депозитів – банківські відсотки, застраховані особи – страхові відшкодування тощо.

Окремі аспекти діяльності домогосподарств досліджували такі зарубіжні вчені як А. Сміт, Д. Рікардо, А. Вагнер, Ш. Бланкарт, Д. Хікс, Д. Гелбрейт, Дж. Стігліц. Сучасні підходи функціонування сектора домогосподарств та фінансова діяльність цих суб'єктів господарювання широко висвітлена в працях таких відомих сучасних вітчизняних науковців як Й. Кулішер, В. Мандибуря, С. Юрій, Т. Кізима, Е. Лібанова, С. Тютюнникова.

Оскільки члени домогосподарств отримують різноманітні доходи, у тому числі й від підприємницької діяльності, то платниками податків у такому випадку є фізичні особи та індивідуальні підприємці без утворення юридичної особи. Відповідно, діючи систему оподаткування домогосподарств в Україні доцільно позиціонувати як систему оподаткування фізичних осіб та індивідуальних підприємців оскільки домогосподарства не виділені у вітчизняному податковому законодавстві як платники податків.

Індивідуальне оподаткування передбачає, що податок справляється з доходу кожного працюючого члена сім'ї, а стосовно непрацюючих членів сім'ї встановлюються суми вирахувань з оподатковуваного доходу, що дають змогу забезпечити в мінімальному обсязі їх існування. При цьому обов'язок зі сплати податку виникає лише в працюючого члена сім'ї, а розпоряджатися доходами (у тому числі на користь сім'ї) він має право лише в частині засобів, що залишаються після оподаткування.

Натомість спільне оподаткування передбачає визначення об'єктом загального доходу домогосподарства з урахуванням мінімально допустимого рівня життя усіх його членів. На цій основі розраховується неоподатковуваний мінімум доходу домогосподарства, а оподаткуванню підлягає сума, що перевищує встановлений неоподатковуваний мінімум. На відміну від попереднього варіанта, ставка податку визначається з урахуванням рівномірного розподілу податкового навантаження на кожного члена, незалежно від форми та розміру його внеску в загальний дохід домогосподарства, що розглядається як єдиний платник податку.

В Україні, на жаль, і дотепер не передбачено спільного оподаткування доходів домогосподарств. Однак перші кроки в цьому напрямку уже почали здійснюватися, і законодавча влада розглядає зміни до Податкового кодексу України, в якому планує зробити перехід від індивідуального до спільного оподаткування доходів. Ця перспектива свідчить про перехід до світової практики, що дає можливість вільного вибору зручної для кожного домогосподарства системи оподаткування.

Зарубіжні системи прямого оподаткування доходів фізичних осіб мають уже досить апробовану часом практику становлення та розвитку на базі глибокого усвідомлення кожним платником податку свого конституційного обов'язку – сплати податків.

На відміну від України, де порядок, ставки, правила оподаткування податком з доходів фізичних осіб встановлюються виключно на загальнодержавному рівні, в іноземних державах органам місцевого самоврядування надано досить широке право в сфері податкової юрисдикції. У таких країнах Європи, як Болгарія, Кіпр, Естонія, Греція, Латвія, Норвегія, Румунія, особистий прибутковий податок належить до місцевих податків, а в Бельгії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії органи місцевого самоврядування самостійно визначають ставки, за якими будуть оподатковуватися доходи громадян.

Досить цікавою є практика справляння податку в Китайській Народній Республіці. Держава надає право податковим агентам компенсувати витрати на забезпечення сплати податку в розмірі 2% від суми утриманого податку. Щодо Австралії, то визначення податкового зобов'язання та суми податку, що підлягає поверненню, за допомогою інформаційних технологій є досить поширеним. Податки на спадщину як одна із складових прибуткового оподаткування у розвинутих країнах світу не відіграє значної ролі, якщо розглядати його з точки зору ефективного фіскального інструменту. У деяких країнах, таких як Італія, Люксембург, Австралія, Канада і Нова Зеландія, спадок узагалі не розглядається як об'єкт оподаткування.

Загалом зарубіжні системи оподаткування спрямовані на формування кінцевого доходу домогосподарств таким чином, щоб кожна фізична особа мала в користуванні після оподаткування дохід, достатній для фінансування всіх необхідних витрат на задоволення своїх потреб.

Вважаємо, що запозичення позитивних моментів зі світового досвіду та прийняття змін до Податкового кодексу України із включенням такого платника податків, як «домогосподарство» забезпечить вибір більш оптимального режиму оподаткування для громадян й дозволить заощаджувати більшу частину доходу, що призведе до збільшення обсягу споживання в країні.

Рамазанов Марат Тагірович

сл. гр. ДСЕзкр-22

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В умовах розвитку ринкових відносин, а також у контексті глобалізації світової економіки пошук шляхів нарощення капіталу банків є питанням, яке потребує ретельного та поглибленого вивчення. Нарощування капіталу банку є ключовим компонентом у стратегії його зростання та розвитку.

Банки є найбільш прозорими та відкритими бізнес-структурами. Разом з тим існують і проблеми, що послаблюють не тільки становище банків, але фінансову стабільність країни. Однією з ключових є проблема достатнього рівня капіталізації сучасної банківської системи. Недостатній банківський капітал є значним гальмом на шляху банків до успішної діяльності, а достатність банківського капіталу дає змогу зберегти платоспроможність банку і впливає на рівень надійності банку. На сучасному етапі проблему капіталізації часто плутають із проблемою розміру статутного капіталу або із проблемою ліцензійних вимог до розміру регулятивного капіталу. В зв'язку із цим, необхідно чітко за-

значити, що проблема капіталізації – це проблема недостатньої адекватності капіталів банків до розміру сформованих ними активів. Проблема капіталізації – це проблема загальної фінансової стабільності та автономності банківської системи, а отже проблема належного обслуговування банками прийнятих на себе грошових зобов'язань. Від його якості залежить надійність всієї економічної системи та динаміка подальшого розвитку. Незважаючи на поступове зростання показника балансового капіталу, як основи розвитку банківської системи, він залишається досить низьким, і складає лише 5% від ВВП, тоді як у Росії цей показник становив 37,2%, а в країнах Центральної Європи – понад 40%. Має місце неадекватне зростання капіталу банків і обсягу здійснюваних ними активних і пасивних операцій [3].

З огляду на те, що 40% української економіки перебуває у «тіні», занадто низька капіталізація вітчизняних банків, може призвести до того, що вони стануть неконкурентоспроможними порівняно з іноземними. Присутність іноземних банків може призвести до відтоку частини капіталів за кордон, ускладнення банківського нагляду за операціями банку з боку уповноважених державних органів управління, ймовірність посилення іноземного контролю над банківською системою України, що може негативно позначитись на рівні її економічної безпеки. Особливо гостро це може проявитися в процесі поглинання іноземними банками – гігантами неконкурентоспроможних українських банків з поступовим захопленням всього банківського ринку, так як це сталося в Польщі, Литві, Латвії, банківську систему яких поглинули великі австрійські та німецькі банки.

Для запобігання такому процесу українські банки повинні підвищувати свій рівень капіталізації, що є основним фактором підвищення конкурентоспроможності. Розв'язання цієї проблеми можливе не лише за рахунок прибутків банків та додаткових внесків акціонерів, а й за умови довіри суспільства до вітчизняних банків як до надійних грошово-кредитних установ.

Фахівці виділяють такі основні шляхи підвищення капіталізації банків України:

- 1) збільшення капіталу за рахунок розміщення акцій власної емісії;
- 2) збільшення показника адекватності капіталу через консолідацію банківської системи (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, реорганізація банків);
- 3) збільшення капіталу за рахунок субординованого боргу (шляхом випуску депозитних сертифікатів, банківських облігацій та єврооблігацій);
- 4) збільшення капіталу за рахунок прибутку;
- 5) зменшення обсягів ризикових активів.

В тих умовах, в яких на сьогодні опинилася банківська система України, найоптимальнішим шляхами зростання рівня капіталізації банків є збільшення показника адекватності капіталу через консолідацію банківської системи України. Цей напрямок передбачає створення банківських об'єднань та злиття банків. Це

дало б можливість підвищити стійкість та стабільність усієї банківської системи. Проте це не можливо здійснити без відповідних заходів НБУ, зокрема підвищити розмір мінімального статутного капіталу, а також проводити більш жорстку політику відносно регулювання значень економічних нормативів діяльності комерційного банку. Звичайно крім об'єктивних причин, що заважають процесу консолідації банків, існують і суб'єктивні причини такі як небажання головних акціонерів зливатися з іншими банками, адже частіше всього банк в основному обслуговує особисту фінансову діяльність певної фінансової групи, яка і є її головним акціонером. Шляхом виходу з цієї ситуації є створення банківських об'єднань на зразок фінансових та банківських холдингових груп, банківських корпорацій. Вони зберігають право володіння та управління, а також пропорційного розподілення прибутку. З іншого боку консолідація банківської системи не вплине на рівень конкуренції, адже процентна політика комерційних банків майже повністю залежить від політики НБУ.

Підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків підвищить їх конкурентоспроможність на світовому фінансовому ринку і забезпечить фінансову стабільність всієї економіки України на шляху інтеграції у світове господарство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Коваленко В.В. Оцінка впливу монетарної та регуляторної політики Центрального банку на розвиток банківського капіталу / Коваленко В.В., Прадун В.П. // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 23–25.
3. Кротюк В. Базель: нова концептуальна редакція Базелівської угоди про капітал / Кротюк В., Куценко О. // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 3–9.
4. Кириченко М.М. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України / Кириченко М.М. // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 9–11.

Романів Назар Михайлович

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Стоян В.І.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ НА ПРИКЛАДІ СПІЛЬНОГО БЮДЖЕТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Спільний бюджет є першим наднаціональним механізмом регулювання диспропорцій у соціально-економічному розвитку країн-членів Європейського Союзу і за розміром трохи перевищує 1% його валового національного доходу (ВНД) [1]. До тепер всі країни ЄС чинять супротив утиску свого фіскального суверенітету на користь спільного бюджету, що вимагає модернізації політики фор-

мування його доходів. Ухвалення рішення щодо її продовження наразі практично унеможлиблюється через збереження принципу одноголосності при схваленні бюджету в Європейській Раді. Разом з тим питання вдосконалення системи формування доходів Спільного бюджету ЄС знаходяться на порядку денному об'єднаної Європи.

При подальшому реформуванні бюджетної політики ЄС зіткнеться з необхідністю виходити з того, що введення багаторічних фінансових програм (з 1988 р.) відіграло двояку роль. З одного боку, в наявності підвищення бюджетної дисципліни, передбачуваності витрат бюджету. З іншого – це втрата гнучкості в бюджетній політиці. Як засвідчила остання економічна криза, спільний бюджет не здатен оперативної реагувати на зміну економічної ситуації. Розробка та реалізація масштабної антикризової програми (абсолютно нова роль бюджету) ускладнилися перешкодою у вигляді законодавчого обмеження ліміту власних ресурсів (не змінюється з 1992 р. і становить 1,27% ВНД).

Пропозиції про реформу спільного бюджету надходять як від урядів, так і наднаціональних європейських структур. Так, Європарламент у 2007 році опублікував доповідь про наявну систему власних ресурсів, запропонувавши 14 нових джерел поповнення бюджету [2].

До реформи дохідної частини Спільного бюджету ЄС існують три основні підходи. Базис доходів можуть складати: власні ресурси, відрахування від ВНД, альтернативні джерела надходжень. Багато членів ЄС висловили готовність обговорювати саме третій варіант – формування нових джерел доходів [1].

У доповіді Єврокомісії (2004 р.), присвяченій бюджетній політиці ЄС, були оприлюднені взаємопротилежні варіанти реформи:

- збереження системи в незмінному вигляді;
- введення фінансування лише за рахунок внесків від ВНД;
- створення системи, заснованої на власних фіскальних ресурсах.

Слід зазначити, що власні ресурси хоч і займають важливе місце у формуванні бюджету ЄС, втім, такий варіант малоімовірний, оскільки всі без винятку країни дорожать своїм фіскальним суверенітетом. Ще з початку 1970-х років ЄС акумулював власні ресурси, для проведення спільних політик. На жаль, з часом, у зв'язку з наявністю складної системи внесків, появою знижок і корективних механізмів, зв'язок між власними ресурсами та проведенням спільних політик був втрачений.

Інтерес, на нашу думку, викликає пошук нових джерел доходів. Вони зможуть не тільки скоротити наявні надходження від податку на додану вартість. Цей крок також буде відображати підвищення ролі спільного бюджету в проведенні економічної політики ЄС. Серед альтернативних джерел можна виділити: оподаткування фінансового сектору; надходження від торгівлі квотами на викид парникових газів; податок на повітряний транспорт; європейський ПДВ; європейський енергетичний податок; європейський податок на корпорації

[2].Подібні джерела можуть з часом замінити національні внески, знижуючи, тим самим, навантаження на національні бюджети.

При виборі нових джерел доходів слід враховувати, що вони повинні максимально відповідати існуючим *acquis communautaire*¹, а також задачам ЄС з підвищення ефективності бюджету у досягненні поставлених цілей. Вони повинні бути транснаціональними, гармонізованими, їх адміністрування також не повинно бути занадто дорогим для Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Consultation report. Reforming the Budget, Changing Europe: Short Summary of Contributions. Brussels, 2008. – 22 p.

2. Сидорова Е. Евросоюз: общий бюджет после Лиссабона [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.mgimo.ru/publications?id=211514>.

Савич Юлія Володимирівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Фінансова діяльність банку – це діяльність єдиного цілісного організму, у якому всі елементи взаємозв'язані, а тому неможливо надійно керувати фінансовою діяльністю банку, не знаючи всієї сукупності цих взаємозв'язків та їх складових [1, с. 100].

Під фінансовою діяльністю розуміють сукупність операцій, які приводять до зміни величини і складу власного та позичкового капіталу [4, с. 45].

Основою організації фінансової діяльності банківських установ є управління. Управління фінансовою діяльністю банків – це область управлінської діяльності, яку здійснюють банківські установи за допомогою особливих засобів та методів. Тому, управління фінансовою діяльністю банківських установ в свою чергу полягає у досягненні максимальної ринкової вартості власного капіталу та ринкової вартості акцій банку [2].

Звернемо свою увагу на те, що фінансова діяльність банківських установ пов'язана із управлінням:

– основним капіталом, кредитним портфелем і портфелем цінних паперів та резервами;

---

¹Доробок Спільноти, інша назва «Здобуток Союзу» (*Acquis communautaire / Community acquis*) – правовий доробок Європейської Спільноти. Це сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах-членах ЄС.

- якістю активів, рівнем та структурою операційних витрат;
- грошовими потоками і банківськими ризиками, комісійними доходами та витратами, податками;
- зобов'язаннями, спрямованих на забезпечення кредитної установи ресурсами на вигідній основі, досягнення оптимального співвідношення залучених та власних коштів;
- відсотковим, кредитним, валютним ризиками та ризиком ліквідності;
- строками погашення й відсотковими ставками активів-пасивів [2].

Організацію фінансової діяльності банку необхідно розглядати на двох рівнях, оскільки фінансове управління обумовлює перспективи своєї діяльності як в довгостроковому періоді, так і в короткостроковому (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні організації фінансової діяльності банку*

Перший рівень	Фінансова діяльність у вузькому розумінні, яка охоплює комплекс завдань щодо формування фінансової діяльності банку та обсягів податків, розрахунок основних фінансових показників, які характеризують ефективність діяльності банку тощо
Другий рівень	Фінансова діяльність банку в широкому розумінні є комплексним поняттям із трьох складових: здійснення банківських операцій, формування та використання фінансових ресурсів, й аналіз фінансової діяльності банківських установ

* Примітка. Побудовано на основі [3, с. 172].

Отже, під фінансовою діяльністю банку потрібно розуміти всі заходи та операції, що пов'язані з акумуляцією власного, залученого і позичкового капіталів, їх використанням, примноженням й своєчасним поверненням. Фінансова діяльність банку має такі основні особливості:

1. Вона є головною формою забезпечення розвитку банку як фінансового посередника у створенні умов для безперервного руху фінансових потоків. Завдання фінансової діяльності та її масштабів визначаються місією та стратегією розвитку діяльності банку, його загальною політикою, яка складається з підпорядкованих політик (депозитної, процентної, кредитної, інвестиційної, валютної, облікової та ін.). Така діяльність банку, забезпечуючи джерела формування фінансових ресурсів для розвитку основної діяльності, сприяє реалізації стратегічних цілей банку.

2. Фінансова діяльність банку є стабільною. Основними функціями сучасного банку є трансформаційні, зумовлені посередницькою місією банків та їх особливим місцем серед фінансових посередників зокрема [3, с. 173].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Роль принципів організації фінансів банку у створенні його фінансових резервів // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – № 1 (4). – Квітень 2009.

2. Юрій С.І., Федосов В.М. Фінанси: Особливості організації фінансів банківських установ. – 2008. – Режим доступу до книги: <http://www.pidruchniki.ws/19991130/finansii/finansii.htm>.

3. Методологічні підходи до визначення фінансової діяльності банку / Важинский Ф.А., Гаврилко П.П., Потинский М.Л. – Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.17.

4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібн. [для студ. тВНЗ] / Валерій Михайлович Опарін. – Вид. 5-те, [перероб. та доп.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2008. – 240 с.

Савченко Максим Анатолійович

сл. гр. ДСЕзкр-22

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ЗАВДАННЯ ЕЛЕКТРОННО АДМІНІСТРАТИВНИХ РЕГЛАМЕНТІВ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ

Електронно Адміністративний Регламент (ЕАР), заснований на сучасних системах планування бізнес-процесів і управління проектами, і дозволяє вирішити наступні завдання:

– дати чіткі схеми документообігу та потоків інформації по розробці внутрішніх документів і обробці запитів громадян;

– візуалізувати хід роботи над документом або запитом;

– забезпечити виконавців і начальників зручними засобами контролю і самоконтролю;

– при наявності відповідної групи підтримки швидко перебудовувати процеси роботи над документами і питаннями при зміні нормативної бази;

– своєчасно виявляти затримки, що загрожують призвести до порушення нормативних термінів роботи над документами;

– автоматизовано передавати інформацію та документи в ході обробки запиту тим, хто повинен зробити наступний крок;

– скоротити час обробки запитів громадян та розробки внутрішніх документів за рахунок того, що електронні документи можуть одночасно бути спрямовані декільком паралельно працюючим виконавцям для виконання наступних операцій;

– діагностувати випадки, коли виникає непередбачена в інструкції ситуація, і дати поради щодо можливих шляхів якомога швидшого повернення її в рамки регламентованого процесу;

Електронний адміністративний регламент – можливо розглядати як сукупність змістовного опису процесу адміністративної діяльності у формі електронного документа та нерозривно взаємопов'язаного з ним формального опису цього процесу, підтриманого програмною системою.

Так, наприклад, змістовним описом ЕАР є документ який систематизує роботу адміністративної системи щодо виділення ділянки землі під будівництво (які документи потрібно зібрати, кому передається який документ на візування або узгодження і в якому порядку йдуть ці передачі, в яких випадках необхідно відмовити у виділенні, і, найважливіше, на основі яких нормативних положень або інструкцій робиться кожен крок).

Формальна частина ЕАР може повністю включати в себе змістовну (саме такий підхід рекомендується сучасними технологіями роботи). Все це дозволяє перевести адміністративну діяльність на якісно новий рівень організованості і впорядкованості, і звести роль людського фактора до тих випадків, коли він неминуче повинен бути використаний (вибір шляху виходу з ненормативною ситуації або вибір одного з декількох рішень, передбачених нормативами).

Громадянин, який подає запит, найчастіше витрачає, багато часу на отримання тих документів, які не були передбачені в момент подання запиту, але потрібні в момент його обробки, або на приведення документів до тій формі, в якій вони повинні бути представлені. З метою підвищення якості послуг, що надаються населенню, доцільно, на сайті адміністративної установи весь час оновлювати інформацію відповідно до мінливих норм та доповнювати документ, в якому описаний склад подання громадянином документації, правила її оформлення та хід її обробки разом з нормативними термінами обробки в кожній ланці.

Слід зауважити, що на практиці підтримання відповідності документа нормативній базі можливо лише для електронного документа при застосуванні сучасних технологій управління проектами. У такому випадку громадянин може в будь-який момент проконтролювати хід опрацювання свого запиту, і вчасно виявити можливі відхилення від нормативних термінів. Це дозволить різко зменшити рівень невдоволення громадян роботою служб (який зараз для окремих адміністративних запитів досягає обурливою цифри 90%) при одночасному поліпшенні умов праці адміністративного персоналу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Логвінов В.Г. Головні чинники та принципи он-лайнного залучення громадян до участі в управлінні / Логвінов В.Г. // Матеріали підсумкової науково-практичної конференції «Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації». – Одеса, ОРІДУ НАДУ, 2008. – С. 207–211.

Сапіщук Ігор Петрович

ст. гр. Фс-52

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Б.С. Малиняк

ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Глибока та всебічна модернізація соціально-економічної системи України зумовила необхідність проведення бюджетної реформи, що, зокрема, передбачатиме вдосконалення бюджетного процесу. Такі положення було відображено в оновленій редакції Бюджетного кодексу України, що покликаний забезпечувати основоположні підвалини стабільного розвитку як системи державних фінансів зокрема, так і економіки взагалі. Реалізація нових вимог бюджетного законодавства передбачає проведення додаткових досліджень теоретичних положень бюджетних відносин, узагальнення й оцінку тенденцій їх розвитку, внесення відповідних уточнень у трактування понятійного термінологічного апарату.

Недоліки бюджетного процесу в Україні, що потребують невідкладного вирішення, які з'ясовані в дипломній роботі залишаються: неефективність складання та виконання цільових бюджетних програм; майже повна відсутність об'єктивного бюджетного планування, яке б забезпечило реальні надходження до бюджету; необхідність підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних коштів; потреба у забезпеченні дієвого бюджетного контролю на кожній стадії бюджетного процесу [1, с. 84].

Для вирішення поставлених вище проблем у бюджетному процесі в Україні необхідно працювати в наступних напрямках.

По-перше, удосконалення бюджетного процесу необхідно орієнтувати на досягнення низки цілей, серед яких оптимізація обсягів і структури дохідної та видаткової частин бюджету. На нашу думку, основною метою реформування бюджету має бути удосконалення процедур розподілу фінансових ресурсів. Це дасть змогу суттєво підвищити раціональність та ефективність ухвалених бюджетних рішень, що сприятиме посиленню позитивного впливу бюджету на соціально-економічний розвиток країни.

По-друге, пріоритетом у реформуванні бюджетного процесу слід обрати удосконалення процедур складання, розгляду і затвердження бюджету. Адже в цьому разі завдяки виявленню недоліків є можливість спрямувати обмежені ресурси для здійснення інших суспільно важливих заходів. Встановлення неефективності бюджетних рішень вже після затвердження бюджету не є гарантією того, що ці рішення не будуть реалізовані. Це пов'язано з тим, що: по-перше, виконавча влада зобов'язана виконувати схвалений бюджет; по-друге, для скасування видатків необхідна згода представницької гілки влади. Висновки професійних аудиторів про неефективність видатків не завжди слугують перекон-

ливим аргументом для політиків, які приймають рішення про внесення змін до бюджету.

По третє, удосконалення процедур складання бюджету має передбачати більш активне застосування формалізованих методик оцінювання впливу перерозподілу суспільних коштів через бюджет на соціально-економічний розвиток. Сьогодні в практиці бюджетного процесу в Україні практично не застосовуються поширені у бюджетній сфері розвинутих країн формалізовані методики оцінювання доцільності бюджетних видатків. Адаптація таких методик до вітчизняних умов сприятиме суттєвому підвищенню рівня об'єктивності ухвалених рішень щодо розподілу бюджетних коштів. Оприлюднення висновку про наявність позитивних або негативних наслідків перед винесенням на обговорення у представницькому органі влади рішення про затвердження бюджету здатне підвищити ефективність перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет.

По-четверте, заходи щодо реформування процесу виконання бюджету мають передбачати дії, спрямовані на розширення повноважень у цій сфері розпорядників бюджетних коштів. Сприятиме цьому, зокрема, укрупнення кодів чинної бюджетної класифікації видатків, оскільки розпорядники бюджетних коштів матимуть більше можливостей самостійно визначати напрямки використання коштів. Слід зазначити, що одночасно із заходами, орієнтованими на збільшення повноважень розпорядників бюджетних коштів у фінансовій сфері, потрібно посилювати контроль за досягненням визначених результатів діяльності [2, с. 42].

Таким чином, реалізація зазначених напрямів вирішила б низку проблемних питань бюджетного процесу в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Михайленко С.В. Розвиток бюджетного менеджменту в Україні / С.В. Михайленко // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 81–91.
2. Рибак С. Бюджетна стратегія: українські реалії та зарубіжний досвід / С. Рибак // Економіка України. – 2011. – № 8. – С. 40–45.

Свистун Володимир Васильович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаварина М.П.

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУАННЯ

Соціально-економічні процеси, притаманні розвитку світових економічних систем, обумовили необхідність реформування пенсійних систем для забезпе-

чення балансу витрат на соціальні потреби людей, що зростають, та фінансових можливостей країни. Для України, як і для більшості європейських країн, характерними є низка проблем у сфері пенсійного забезпечення населення, а саме: збільшення ставок внеску, зростання рівня безробіття, зростання демографічного навантаження на працездатне населення, формування принципово нових ціннісних орієнтирів, зміна комплексу соціальних умов життя людей. Зазначене за умови відсутності інноваційних дій у сфері пенсійного забезпечення може зумовити збільшення державного боргу та створення додаткового навантаження на державні фінансові системи та платників податків. З огляду на вказане необхідним є реформування системи пенсійного забезпечення.

Систему пенсійного забезпечення населення України можна розглядати як сукупність правових, економічних, організаційних інститутів і норм, створених з метою надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії. При цьому пенсійне забезпечення фахівці трактують як один із видів соціального забезпечення непрацездатних громадян, який пов'язаний із виплатою щомісячних і, як правило, довічних грошових виплат – пенсій, непрацездатним громадянам у зв'язку із настанням певних найбільш несприятливих соціальних обставин – старості, інвалідності, втрати годувальника, та інших [1, с. 144].

Пенсія є регулярною грошовою виплатою (у розрахунку на місяць), яка призначається у встановленому державою порядку як форма матеріального забезпечення за принципами загальнолюдської солідарності та субсидування. Право на пенсію може виникнути протягом всього життя людини, починаючи з народження [2].

Сучасний стан системи пенсійного забезпечення населення України детермінують фактори економічного, демографічного і правового характеру.

Так, ключовою проблемою економічного характеру у цій сфері залишається диференціація доходів від трудової діяльності, розміру заробітної плати, наявність певних диспропорцій, обумовлених спеціальними пенсійними програмами для деяких категорій громадян, якими встановлено окремі умови пенсійного забезпечення. Водночас, на стан пенсійної системи вплинула фінансово-економічна криза, проявами якої є зростання рівня безробіття, інфляційні процеси та скорочення обсягів виробництва товарів і послуг, що знизило рівень доходності пенсійних активів.

Іншою проблемою у сфері пенсійного забезпечення є демографічна ситуація. Так, основною проблемою є старіння населення, про що свідчить збільшення частки осіб похилого віку та зміна співвідношень між поколіннями. За прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень НАН протягом 2010–2025 років це співвідношення досягне 50%, а до 2050 року – 76%. При цьому, за прогнозними розрахунками частка населення у віці 60 років і старше до 2050 року зростатиме і сягне у 2050р. 32% [3].

Вище викладене обумовлює необхідність реформування системи пенсійного забезпечення населення України, яке полягає у створенні трирівневої пен-

сійної системи: солідарний рівень загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; система недержавного пенсійного забезпечення. Така трьохрівнева пенсійна система покликана розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані із змінами в демографічній ситуації та з коливаннями в економіці та на ринку капіталів, що дозволить їй зробити більш фінансово збалансованою та стійкою і застрахувати працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію, що є принципово важливим та вигідним для них.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козанчан А.А. Поняття та види пенсійного забезпечення громадян в Україні // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». – Том 23 (62). – № 1. – 2010. – С. 142–149.
2. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5 листопада 1991 р. № 2321-III // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – С. 20–34.
3. Офіційний сайт інституту демографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.idss.org.ua.

Сличко Вероніка Андріївна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ РИЗИКІВ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Сьогодні система управління державним боргом України наближається до проблеми оцінки і мінімізації ризиків державних боргових зобов'язань. Це пояснюється підвищенням активності використання запозичень для фінансування бюджету. Також на сьогодні здійснюється великий обсяг зовнішніх запозичень при одночасному низькому рівні розвитку внутрішнього ринку державних боргових зобов'язань, значно збільшуються зобов'язання уряду, поширюються кризові явища на світовому фінансовому ринку тощо.

Теоретичні основи державного боргу та питання щодо його управління висвітлюються в працях таких українських вчених, як: О. Барановський, А. Гальчинський, Г. Климко, В. Козюк, В. Кудряшов, З. Луцишин, І. Лютий, С. Мочерний та інших. Різні аспекти управління ризиками, які пов'язані з державним боргом, неодноразово порушувалися дослідниками В. Калинчук, О.Колот, Т. Вахненко, Н. Кравчук, В. Лісовенко, Ю. Смоляр та ін. Проте, доводиться констатувати, що в Україні, попри гостру необхідність комплексної реалізації стратегії управління державним боргом, на жаль, теоретичні й практичні засади щодо визначення

ризиків, пов'язаних з державним боргом та механізми управління ними потребують подальших досліджень і розробок.

Існує не одна думка дослідників стосовно визначення поняття ризику державного боргу. Так, Калитчук В.М. зазначає, що під ризиком державних боргових зобов'язань слід розуміти: можливість неочікуваного збільшення у майбутньому величини витрат державних коштів, яка пов'язана з невизначеністю майбутніх подій, а також ситуацію, коли такі витрати мають бути здійснені для виконання урядом і державними суб'єктами (центральною банком, органами місцевої влади, державними підприємствами, установами, організаціями, органами державної влади) своїх боргових зобов'язань, які виникли внаслідок запозичень, та зобов'язань за офіційно визнаним державним боргом, а також можливість виникнення витрат для врегулювання заборгованості, щодо якої існує необхідність або висувуються претензії про визнання її державним боргом [3].

Окремі автори стверджують, що ризик державного боргу є можливістю настання події ймовірного характеру, що призведе до збільшення витрат бюджету внаслідок збільшення сум погашення і обслуговування державного боргу, вступу в силу гарантійних зобов'язань, визнання деякої суми державним боргом, або ж до зменшення можливостей фінансування бюджету за рахунок державних запозичень [1, с. 43].

Таким чином, ризик державного боргу можна визначити як можливість виникнення неочікуваних витрат державних коштів, яка пов'язана із невизначеністю майбутніх подій, коли такі витрати мають бути здійснені для виконання цих зобов'язань [2].

Для кращого розуміння поняття ризику державного боргу та забезпечення успішного управління ризиками необхідним стає дослідження класифікації ризиків, яка забезпечить основу для вибору вдалих методів впливу на них та слугуватиме базисом для прийняття рішень щодо прийняття чи уникнення ризику. Ризики, які справляють найбільший вплив на зростання обсягу державного боргу України відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Ризики зростання державного боргу*

Вид ризику	Чинник ризику	Наслідки впливу ризику
Відсотковий	Зростання плаваючих відсоткових ставок	Збільшення витрат державного бюджету, пов'язаних із збільшенням сум погашення та обслуговування державного боргу, невідшкодування витрат бюджету, здійснених на виконання гарантійних зобов'язань
Валютний	Коливання курсів валют державного запозичення	
Ризик рефінансування	Виникнення ситуації, коли залучення нових позик здійснюється із застосуванням вищих відсоткових ставок у порівнянні із ставками попередніх запозичень	
Ризик ліквідності	Нестача коштів державного бюджету на виконання зобов'язань за державним боргом	

* Примітка. Побудовано на основі [6].

Розглянувши дані табл. 1 бачимо, що наслідками впливу зазначених ризиків буде зростання витрат на погашення боргу та його обслуговування.

Окрім наведеної вище класифікації ризиків державного боргу за ознакою їх джерела, ризики також класифікують за іншими ознаками.

Колот О.А. здійснила розподіл ризиків боргового портфелю держави в залежності від вияву їх дії на ризики макро- і мікрорівня. Ризики макрорівня опосередковано пов'язані із запозиченнями і впливають на умови нових запозичень, динаміку заборгованості і боргове навантаження і включають політичний ризик, ризик монетарної політики, ризик економічного зростання і розвитку, стратегічний і загально ринковий ризики [5, с. 49]. Ризики мікрорівня впливають на вартісні характеристики боргового портфелю і охоплюють ринковий (валютний і відсотковий), кредитний ризики, ризик ліквідності, операційно-технологічний ризик і ризик втраченої вигоди [5, с. 55].

Відзначимо, що, в Україні до основних чинників зростання державного боргу та коштів, які витрачаються на його обслуговування, можна віднести: нарощування зовнішнього державного боргу, зростання дефіциту платіжного балансу, зростання дефіциту державного бюджету, значна частка короткострокового боргу, зростання частки гарантованого боргу, який перетворюється у прямий державний борг, тощо.

Для оцінки ступеня ризиковості структури державного боргу в світовій практиці використовують такі основні показники [4]:

- частка зовнішнього боргу в загальній частці боргу, яка вказує на вразливість боргового портфелю уряду до валютних ризиків;
- середня строковість боргових зобов'язань, що є показником вразливості до ризику рефінансування боргу;
- частка заборгованості з плаваючою і фіксованою відсотковою ставкою, яка свідчить про вразливість до відсоткового ризику.

Зростання рівня державної заборгованості, яка загрожує стійкості фінансової системи країни, може призвести до боргової кризи і як наслідок – до дефолту. Звернувши увагу комплексно на всі наведені вище ризики державного боргу, можна уникнути можливих негативних результатів для фінансового стану країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Висоцький В. Управління ризиками державного боргу: від теоретичних концепцій до практичних кроків в Україні / В. Висоцький, В. Калинчук, Ю. Драчук // Світ фінансів. – 2008. – № 1. – С. 41–48.
2. Калитчук В.М. Ризики державних боргових зобов'язань та їх класифікація [Електронний ресурс] / В.М. Калитчук – Режим доступу: <http://www.publicdebt.in.ua/golovna/12>.
3. Калитчук В.М. Ризики державних боргових зобов'язань [Електронний ресурс] / В.М. Калитчук – Режим доступу: <http://www.publicdebt.in.ua/golovna/09>
4. Капшук А.І. Державний борг України: поточний стан [Електронний ресурс] / А.І. Капшук – Режим доступу: www.cibs.cv.ua/files/conf/c100529/kapshukova.doc

5. Колот О.А. Борговий портфель держави: управління ризиками та оптимізація структури: Дис. канд. екон. наук: 08.00.08. – Ірпінь, 2007. – 202 с.

6. Пинзеник Ю.В. Ризики боргової ситуації в Україні та шляхи їх усунення / Ю.В. Пинзеник // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 2 (11). – С. 49–52.

Совтис Ліля Іванівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ БАНКУ

Розуміння економічного змісту фінансових ресурсів, значення проблем пов'язаних із їх ефективним формуванням і доцільним використанням є надзвичайно важливим для українських банків. На даний час в економічній літературі немає однозначного визначення фінансових ресурсів при одночасному збереженні єдиного підходу до цього поняття.

Банківські ресурси – це сукупність коштів, що знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для кредитування та інших активних операцій. Дане визначення підкреслює організацію використання акумульованих банками коштів, але його істотним недоліком є те, що воно не характеризує механізму акумуляції та джерел банківських ресурсів [1, с. 41].

Спробу виправити цей недолік зробив О.Д. Заруба, який відзначав, що «банківські ресурси складають всю величину коштів, які може використати банк для проведення своїх операцій, насамперед, кредитних. Складовими ресурсів банку є його власні та залучені від інших юридичних та фізичних осіб кошти...» [2, с. 75].

Г.С. Панова пропонує своє визначення банківських ресурсів, як сукупність власних і залучених коштів, що є в розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення активних операцій [3, с. 63].

Акумулюючи грошові накопичення, прибутки та заощадження юридичних і фізичних осіб, банки перетворюють їх у позичковий капітал, тобто грошовий капітал, наданий у кредит клієнтам на умовах повернення за плату у вигляді відсотків. Тому банківські ресурси називають банківським капіталом. З даним визначенням погодитися не можна, тому що в ньому, з одного боку, зазначено, що акумульовані ресурси використовуються для проведення активних та інших операцій, а з іншого, автори акцентують увагу тільки на кредитному характері таких операцій. Крім цього, при характеристиці джерел банківських ресурсів мова йде тільки про залучені і позичені кошти, а джерела внутрішнього походження (прибуток банку) та його власні кошти не згадуються [4, с. 141].

У діяльності банків ресурсна база має першорядне значення, тому що процеси утворення кредитних ресурсів і надання кредитів знаходяться в тісному взаємозв'язку. На нашу думку, економічно невірно зводити сутність ресурсів банку тільки до кредитних ресурсів. Поняття «банківські ресурси» є більш широким, ніж «кредитні ресурси», оскільки перші мають більш широке цільове призначення і можуть використовуватися не тільки для кредитних, але й для інших видів активних операцій, що приносять банкам дохід, а також для нарощування матеріально-технічної бази банку [5, с. 111].

На думку В.І. Колеснікова і Л.П. Кролівецької, до банківських ресурсів відносяться власні кошти банків, позичені і залучені кошти, сукупність яких використовується для здійснення банком активних операцій, тобто розміщення мобілізованих ресурсів з метою одержання доходу. Однак не завжди метою акумулювання банківських ресурсів є одержання доходу. У сучасних умовах окремі банки, за рахунок акумуляції фінансових ресурсів, можуть намагатися не заробити кошти, а покрити свої збитки від тих чи інших операцій, приховуючи своє кризове фінансове положення [6, с. 52].

На думку Ж.М. Довгань, у вузькому розумінні банківські ресурси – це акумульовані банком вільні грошові кошти економічних суб'єктів на умовах виникнення зобов'язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою отримання прибутку. Отже, банківські ресурси доцільно розглядати як ресурси у мікроекономічному аспекті та у макроекономічному аспекті [7, с. 112].

Ресурси окремо взятого банку – це кошти, якими розпоряджається банк і використовує для забезпечення своєї діяльності на комерційних засадах та згідно з вимогами регулятивних органів. Ресурси ж усієї банківської системи – це особливе економічне поняття, що виражає сукупність економічних відносин із приводу створення, розподілу і використання коштів банківською системою на макроекономічному рівні. Наявність мультиплікаційного ефекту при створенні ресурсів банків, діяльність центральних банків з емісії платіжних засобів роблять досить проблематичним визначення сукупних ресурсів банківської системи країни шляхом арифметичного підсумовування ресурсів окремих банківських установ. Якщо говорити більш конкретно, то банківські ресурси у мікроекономічному аспекті можливо охарактеризувати як акумульовані банком за допомогою емісії пайових цінних паперів або отримані в тимчасове користування на грошовому ринку кошти суб'єктів економіки на основі зобов'язальних правовідносин, а також кошти внутрішньобанківського походження, у т. ч. результати фінансової діяльності банку, що використовуються для подальшого розміщення згідно визначених банком напрямків з метою одержання прибутку, забезпечення ліквідності, зміцнення матеріально-технічної бази банку тощо.

Щодо визначення фінансових ресурсів банку слід зауважити, у праці «Управління ресурсною базою комерційного банку» автори Л.А. Костирко, Т.В. Пащенко і М.М. Агеєв запропонували визначення, яке характеризує фінан-

сові ресурси банку через грошові потоки: «Фінансові ресурси банку – це грошові і прирівняні до них потоки коштів, які знаходяться в його розпорядженні і формуються у результаті розподілу і перерозподілу національного доходу і призначених для виконання фінансових зобов'язань та фінансування розширеного відтворення» [8, с. 22]. Основною відмінністю цього визначення від поданих вище є те, що згадані дослідники наголошують: фінансові ресурси банку формуються у процесі розподільчих і перерозподільчих відносин.

З огляду на вище висвітлене, фінансові ресурси банку – це сукупність акумульованих з різних джерел коштів, які формуються у процесі розподільчих та перерозподільчих відносин і використовуються у банківській діяльності з метою отримання прибутку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Банківська енциклопедія / за ред. А.М. Мороза. – К.: Ельтон, 1993. – 328 с.
2. Заруба О.Д. Банківський менеджмент та аудит / О.Д. Заруба. — К.: Видавництво «Лібра», 1996.
3. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г.С. Панова. – М.: Финансы и статистика, 1997.
4. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С. Стельмах та ін. – К.: Молодь: Ін Юре, 2001. – 680 с.
5. Коваль С.Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків / Коваль С.Л. // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 110–115.
6. Банковское дело: Учебник для студ. / Под ред. проф. В.И. Колесникова, Л.П. Кроливецкой – М: Финансы и статистика, 1996. – 480 с.
7. Довгань Ж.М. Ресурсна база комерційних банків / Довгань Ж.М. // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 112–114.
8. Костырко Л.А. Управление ресурсной базой коммерческого банка / Костырко Л.А., Пашенко Т.В., Агеев М.М. – Луганск: ВУГУ, 1999. – 235 с.

Стебелецька Надія Євгенівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Стоян В.І.

ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

На сьогоднішньому етапі розвитку нашої держави маємо професійно побудовану систему бухгалтерського обліку, що складається з бухгалтерського обліку виконання бюджетів та бухгалтерського обліку виконання кошторисів розпорядників бюджетних коштів. Розпорядники бюджетних коштів обліковують усі операції і мають повний баланс активів та зобов'язань. Цей факт дає певну прерогативу Україні у порівнянні з іншими державами, які реформують систему державного бухгалтерського обліку.

У той же час необхідно вдосконалити систему обліку і звітності у секторі державного управління за міжнародними стандартами у зв'язку з тим, що існує два методи бухгалтерського обліку: касовий – при виконанні бюджетів; метод нарахувань з його певними особливостями (облік активів і доходів) – при виконанні кошторисів розпорядниками бюджетних коштів.

Касовий метод обліку не створює можливостей для ефективного аналізу бюджетної політики, моніторингу й оцінки впливу на економіку, заходів державної бюджетної політики, а також довгострокової стабільності цих заходів, оскільки касові операції не відображають адекватним чином ні момент здійснення операції, ні її вплив на економіку. Відтак Державна казначейська служба не має ефективних важелів впливу на бюджетні установи (облік зобов'язань, розрізнені бухгалтерські служби тощо).

Тому потрібно забезпечити перехід у секторі державного управління до обліку, що ґрунтується на методі нарахувань. Можна навести доволі аргументів на користь цього методу.

По-перше, як відомо, основою ринкової економіки є конкуренція. Але добросовісна конкуренція можлива лише тоді, коли для всіх учасників економічних відносин створено рівні конкурентні можливості. Оскільки держава перестала бути монополістом у наданні соціально орієнтованих послуг на ринку, то споживачам необхідно надати повну інформацію про реальну вартість тієї чи іншої послуги і як вона співвідноситься з вартістю аналогічної послуги, виробленої в реальному секторі економіки.

По-друге, облік методом нарахування створить інформацію, яка відображає майбутні фінансові наслідки поточної фінансової політики, чи плани поточної політики щодо майбутніх ресурсів. Це створить передумови для виваженої й раціональної бюджетної політики, мінімізує ризики, пов'язані з прийняттям незабезпечених зобов'язань.

По-третє, держава, виступаючи позичальником на міжнародних фінансових ринках, має довести свою платоспроможність. Кредиторів не цікавить поточний касовий профіцит чи дефіцит бюджету, вони повинні знати співвідношення усіх активів і зобов'язань позичальника, тобто його спроможність в майбутньому розрахуватися за боргами [1, с. 149].

Крім того, необхідно враховувати й зміни потреб до підзвітності органів державного управління, які стали включати відповідальність не лише за розумне управління фінансами, а й за ефективність бюджетної політики і досягнення результатів у рамках тимчасових обмежень та обмеження фінансових ресурсів.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів, а також їх розпорядників передбачає здійснення органами казначейства контролю за станом кредиторської заборгованості та зареєстрованими бюджетними фінансовими зобов'язаннями розпорядників коштів. На нашу думку, при організації відображення взаємозалежних показників бухгалтерського обліку бюджетних установ та органів казначейства більш досконалим буде аналіз виконання кошторисів бю-

джетних установ, чіткіше будуть визначатись причини будь-яких відхилень, що, в свою чергу, сприятиме запобіганню виникнення небюджетної заборгованості.

Об'єднання обліку виконання бюджету і бухгалтерського обліку у бюджетних установах в єдиний план рахунків бюджетного обліку дасть змогу враховувати вплив операцій на вартість активів і зобов'язань, запаси конкретного типу активів, їх зміну в процесі виконання бюджету, стан на кінець звітного періоду. Така система обліку дасть можливість скласти звіт про виконання бюджету, звіт про операції державного сектору управління й отримати необхідну інформацію для прийняття відповідних управлінських рішень.

Основними напрямками реалізації державної політики у сфері бухгалтерського обліку у секторі державного управління, направленої на інтеграцію до міжнародних облікових систем, є:

1. Модернізація системи бухгалтерського обліку: визначення суб'єктів бухгалтерського обліку у секторі державного управління та здійснення розподілу об'єктів бухгалтерського обліку між ними; розробка та запровадження єдиних національних положень бухгалтерського обліку, єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку, гармонізованого з бюджетною класифікацією; удосконалення процедур обробки первинних документів та контролю бухгалтерських даних тощо.

2. Удосконалення системи фінансової та бюджетної звітності, що забезпечуватиметься шляхом: визначення корисності інформації фінансової та бюджетної звітності потребам кінцевого споживача; розробки та запровадження якісно нових форм фінансової та бюджетної звітності; удосконалення методів складання та консолідації фінансової та бюджетної звітності з використанням сучасних інформаційних технологій.

3. Створення уніфікованої організаційної та інформаційної облікової системи, що передбачатиме: модернізацію фінансово-бухгалтерських служб суб'єктів сектору державного управління, що передбачатиме посилення їх статусу, розширення повноважень та підвищення відповідальності керівників служб за стан ведення бухгалтерського обліку та ефективність використання бюджетних коштів [2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Яремко І.Й. Адаптація облікової системи до умов сучасної економіки / Яремко І.Й. // Фінанси України. – 2006. – № 8. – С. 146–152.

2. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2007 р. № 34.

Стельмахович Василь Зеновійович

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Економічні перетворення на сучасному етапі державотворення в Україні супроводжуються докорінною зміною ролі людини у суспільстві, суттєвим розширенням «людського» аспекту фінансової науки і практики, зумовлюють потребу перегляду теоретичних уявлень про людину як суб'єкта фінансових відносин: платника податків, споживача суспільних благ. В сучасних умовах фінанси домогосподарств розглядаються як одна з найважливіших складових фінансової системи, адже формування й використання фінансових ресурсів населення безпосередньо пов'язане з розвитком державних фінансів, фінансів підприємств, банківського сектору, страхового чи фондового ринку. Роль фінансів домогосподарств у фінансовій системі в теперішній час зростає, адже розвиток суспільства багато в чому підпорядкований забезпеченню інтересів громадян, їхніх груп та об'єднань.

Розуміння важливості перебігу цих процесів спричиняє посилену увагу науковців до вивчення проблематики фінансів домогосподарств. Питання теорії та практики формування й використання фінансових ресурсів домогосподарств висвітлюються у наукових працях багатьох науковців, серед яких Н. Геронін, В. Гнеушева, Б. Карпінський, Т. Кізіма, Т. Ковальчук, В. Рябоконт, В. Федосов, Ю. Хілобок та інші. Однак, теоретико-методологічний базис функціонування фінансів домогосподарств поки залишається недостатньо розробленим, а багато аспектів цієї проблематики вимагають ґрунтовного аналізу та пояснення.

Сьогодні домогосподарства знаходяться у сформованій системі макро- і мікроекономічних відносин і являють собою один з найважливіших соціально-економічних інститутів з певними формами власності, нормами, традиціями. Виступаючи суб'єктом господарювання, домашні господарства представлені на ринку праці, споживчих благ і послуг, фінансових ринках і в інших сферах економіки і, будучи безпосередніми учасниками економічних і соціальних реформ, в цілому впливають на їхні результати.

Поняття «домогосподарство» близьке до поняття сімейне господарство у традиційному розумінні: сім'я – це люди, пов'язані родинними зв'язками, мають спільні доходи і спільно їх використовують [6, с. 127]. Однак, більшість сучасних науковців погоджуються, що ключовою ознакою домогосподарства є не наявність родинних зв'язків між його членами, а їхнє спільне проживання на одній житловій площі та формування спільного бюджету шляхом об'єднання фінансових ресурсів усіх членів домогосподарства з метою задоволення їхніх особистих та колективних потреб.

Питання трактування сутності фінансових ресурсів домогосподарств є предметом наукової дискусії. На думку С. Юрія, В. Федосова, О. Романенка, П. Левчаєва фінансові ресурси домогосподарства – це грошові кошти (власні та залучені), що перебувають у його розпорядженні та призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного роду витрат [4, с. 430; 5, с. 205]. О. Янін, Г. Поляк наголошують на фондovій формі цих коштів, визначаючи фінансові ресурси домогосподарств як сукупний фонд грошових коштів, який перебуває у розпорядженні сім'ї [3, с. 87]. Такий підхід, на наш погляд, дещо дискусійний, адже якщо на рівні держави формування фондів грошових коштів є об'єктивним явищем, то фінансові ресурси домашніх господарств у певних фондах концентруються не завжди.

Н. Геронін, Т. Кізіма, В. Родіонова, вказуючи на економічну природу складових фінансових ресурсів домогосподарств, розглядають їх як грошові доходи, накопичення та інші надходження, які перебувають у розпорядженні домогосподарств [2, с. 335; 1, с. 55]. Втім, ми не зовсім згодні з позицією Т. Кізіми, яка поряд з доходами, зараховує до складу фінансових ресурсів домашніх господарств також їхні витрати. Натомість, варто погодитись з думкою С. Салиги, що при формулюванні змісту цього поняття доцільно також враховувати факт існування так званих «непостережених» доходів, до яких він відносить вартість продукції та послуг, вироблених в рамках домогосподарства, доходи від неофіційної зайнятості та вартість неоплатної добровільної праці членів домогосподарств [3, с. 87]. Сформульована дефініція, на наш погляд, буде неповною, якщо у ній не буде наголошено на призначенні цих ресурсів, яке полягає у задоволенні як особистих потреб усіх членів домогосподарства, так і їхніх спільних потреб.

Підсумовуючи наукові пошуки, вважаємо за можливе запропонувати власне визначення поняття фінансових ресурсів домогосподарств, під якими доцільно розуміти грошові доходи, накопичення, а також інші надходження, акумульовані членами домогосподарства з різних джерел з метою задоволення своїх особистих та спільних потреб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Геронин Н.Н. Финансы домашних хозяйств в развитии инвестиционного процесса в России: дис. на соиск. науч. степени канд. экон. наук / Н.Н. Геронин. – М., 2004. – 184 с.
2. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: моногр. / Т.О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
3. Салига С. Теоретичні підходи щодо визначення сутності фінансових ресурсів домогосподарств / С. Салига, В. Гнеушева // Сталий розвиток економіки. – 2013. – Вип. 1. – С. 87–91.
4. Фінанси: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
5. Романенко О.Р. Фінанси: підруч. / О.Р. Романенко. – К.: ЦНЛ, 2004. – 312 с.
6. Хілобок Ю. Фінансові ресурси домогосподарств в умовах трансформації економіки / Ю. Хілобок // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 4 (12). – С. 126–130.

Стецюк Оксана Вікторівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

Діяльність банківських установ завжди в тій чи іншій мірі пов'язана з факторами ризику, що й обумовлює їх потребу в достатньому обсязі власного капіталу як визначального чинника в забезпеченні надійності й безпечності банку для акціонерів, вкладників, регулюючих органів, аудиторів та інших зацікавлених осіб. Прямий зв'язок між власним капіталом і ризиком виявляється в процесі захисту як окремого кредитора банку, так і банківської системи в цілому. Відтак, розміри власного капіталу визначаються рівнем ризику, як з точки зору ефективної діяльності, так і з позиції необхідності банківського нагляду.

Поняття «економічний капітал» (economic capital) пов'язано з концепцією управління ризиками банківської діяльності. У 2003 р. Базельським комітетом було запропоновано відійти від концепції регулятивного капіталу і використовувати більш гнучкий та економічно обґрунтований інструмент регулювання з урахуванням принципів розрахунку «економічного» капіталу. Тому оцінювання економічного капіталу має бути невід'ємною частиною процесу консолідації ризиків банку з подальшою інтеграцією планування економічного та регулятивного капіталів банку в загальну систему управління ризиками [1, с. 53].

Концепція економічного капіталу (economic capital), яка почала розвиватися ще в 90-х р. ХХ ст., спрямована на визначення величини власного капіталу банку з урахуванням мінімізації консолідованих банківських ризиків і базується на статистичній моделі, згідно з якою доцільно розглядати не лише очікувані та неочікувані ризики, а й банківські ризики з різною ймовірністю настання. З огляду на це економічний капітал необхідно розраховувати, беручи за основу конкретні рівні ризику банківських операцій, і отримана величина має покривати не всі можливі втрати банку, а лише ті, які мають значну ймовірність настання. Як бачимо, необхідність визначення економічного капіталу зумовлена потребами покриття ризиків банку, з якими він стикається в межах підтримки визначеного стандарту платоспроможності.

Для визначення сутності економічного капіталу банку нагадаємо, що під капіталом банку слід розуміти частину банківських ресурсів, яка спрямована в оборот і є сукупністю власних, залучених та позичених коштів, які перебувають у розпорядженні банку і використовуються ним для формування матеріальних, нематеріальних та фінансових активів у грошовій формі й здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку. Головними ознаками капіталу банку з урахуванням його економічної сутності є: грошова природа, зв'язок з фінансовим ринком, здатність виступати джерелом фінансування банківської діяльності та комплексність утворення. Капітал банку – це носій ризику, пов'язаний з усіма формами конкретного його функціонування в діяльності банків. Використовую-

чи капітал як інвестиційний ресурс з метою отримання прибутку, банк завжди йде на певний ризик щодо можливого зниження чи недоотримання очікуваної суми прибутку або можливої втрати (повної чи часткової) власного капіталу. Рівень ризику використання капіталу в активних операціях банку перебуває у прямій залежності від рівня очікуваного прибутку.

Основна складова капіталу банку – це власний капітал, який має чітко виражену правову основу та функціональне призначення; є базовим елементом сукупного капіталу банку, формує фінансові можливості створення банку й подальшої його діяльності, забезпечуючи при цьому платоспроможність банку і покриття негативних наслідків ризикових операцій та сприяє підвищенню довіри клієнтів до банку в результаті виконання властивих йому функцій. Регулятивний капітал, будучи сукупністю різноманітних балансових статей, що характеризують ризики банківської діяльності, дає реальну оцінку розміру власного капіталу, орієнтовану на можливі втрати за ризиковими операціями банку. Саме це й зумовлює використання регулятивного капіталу банками для розрахунку економічних нормативів, показників ефективності діяльності, оцінювання стабільності та надійності банків.

Враховуючи вищевикладене зазначимо, що економічний капітал банку можна вважати економічною категорією, яка характеризує сукупність економічних відносин банківської установи та інших контрагентів щодо потреби у формуванні власного капіталу та оцінки його величини для покриття передбачуваних і непередбачуваних ризиків з метою одержання бажаного прибутку, забезпечення відповідного рівня платоспроможності, конкурентоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості. Саме тому економічний капітал слід розглядати як інструмент вибору та управління ризиками. Економічний капітал має бути об'єктивним параметром діяльності будь-якого банку з чітко визначеною тенденцією до зниження потреби в ньому, що є безпосереднім результатом мінімізації ризиків або їхнього покриття власними доходами. Кожен банк повинен намагатися знизити потребу в економічному капіталі, тобто знизити ризики, які виникають в процесі його діяльності, або покрити їх власними доходами. Отже, очевидним є те, що найбільш оптимальним для банківських установ буде виявлення всіх можливих ризиків саме на стадії прийняття рішення про здійснення тієї чи іншої операції, а не в процесі її проведення. Лише тоді банки зможуть вчасно мінімізувати ризики з найменшими втратами власного капіталу, зберегти бажаний рівень рентабельності та платоспроможності. Запровадження вітчизняними банками в практичну діяльність визначення величини економічного капіталу пов'язане з низкою проблем, які потребують першочергового вирішення: адекватне оцінювання всіх існуючих банківських ризиків; визначення консолідованої величини ризику для банку загалом та його окремих підрозділів зокрема; вивчення можливостей покриття ризиків власним капіталом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маякина М. Экономический капитал в управлении банковскими рисками / Мария Маякина // Бюллетень финансовой информации. – 2004. – № 9–10. – С. 52–57.

Ступнікова Ірина Леонідівна

сл. гр. ДСЕзкр-22

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

У системі соціального захисту населення важливе місце посідає пенсійне забезпечення. Перехід до ринкової економіки виявив неспроможність забезпечити достатні і надійні виплати пенсіонерам, використовуючи однорівневу модель державного пенсійного страхування. Тому проведена пенсійна реформа повинна стати основою соціального захисту пенсіонерів. Пенсійна реформа започаткована Указом Президента України «Про основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні» від 13 квітня 1998 року. У рамках цього стратегічного документа урядом прийнято такі Закони України: «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1], «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2] та «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [3].

Метою провадження цих законів є посилення соціального захисту осіб, які втратили працездатність, забезпечення гідного рівня їхнього життя в результаті розвитку пенсійної системи. Для цього передбачається стабілізувати солідарну пенсійну систему, запровадити загальнообов'язкове накопичувальне й розвивати добровільне накопичувальне пенсійне страхування, а також поліпшити адміністрування пенсійної системи.

Реформування пенсійної системи передбачає активізацію мотивації праці, поліпшення контролю за правильністю нарахування пенсій з урахуванням трудового стажу, заробітної плати тощо.

Реформування пенсійної системи має здійснюватись на системних засадах, перевірених досвідом інших країн та адаптованих до українських умов. Тому вибір Україною трьохрівневої пенсійної системи (яку використовує більшість країн в світі) є правильним. Поєднання її складових зберігає соціальні гарантії і забезпечує фінансову стабільність пенсійної системи.

Успішне реформування пенсійної системи вимагає створення економічних передумов: зростання виробництва, зміцнення фінансового стану підприємств і відповідне нарощування фінансових можливостей пенсійної системи; розширення продуктивної зайнятості населення, мінімізація прихованого безробіття, тіньової зайнятості, захист трудових і соціальних інтересів громадян України на

іноземних ринках праці; підвищення розміру заробітної плати та збільшення її питомої ваги у ВВП; скасування пільг у сплаті пенсійних внесків і заборону запровадження нових пільг у виплаті пенсій без визначення джерел їх фінансування та ін.

Реформування пенсійної системи має бути підкріплене адекватними змінами в оподаткуванні. Важливою умовою є створення інфраструктури та механізмів ефективного інвестування пенсійних коштів, їх надійного захисту від ризиків втрати і знецінення. А також підготовка суспільства, його свідомості до сприйняття нової пенсійної системи.

Президент України своїм Указом № 128 від 12 березня 2013 року затвердив Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», та передбачив подальші заходи пенсійної реформи на поточний рік. Зокрема, передбачено до грудня 2013 року подати до Верховної Ради України два законопроекти:

1. Про запровадження обов'язкових корпоративних пенсійних схем для фінансування дострокових і спеціальних пенсій для особливих категорій професій, пов'язаних з ризиком для життя;

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування – другого рівня.

До кінця 2013 року передбачається здійснити фінансово-економічні розрахунки з метою визначення оптимальної дати для початку перерахування страхових внесків до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Після визначення цієї дати передбачається подати до Верховної Ради України законопроект, який визначить дату початку в Україні другого рівня пенсійної системи.

Попереду ще багато невирішених завдань, спрямованих на забезпечення добробуту сучасних і майбутніх поколінь пенсіонерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року N 1058-IV / Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/ru>.

2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року N 1057-IV / Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/ru>.

3. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року N 3668-VI / Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/ru>.

Хованець Зоряна Василівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Карапетян О.М.

ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В умовах прискореної глобалізації світового господарства однією з найважливіших економічних проблем в Україні, починаючи з 90-х рр. ХХст., є зростання загроз фінансовій і, зокрема, бюджетній безпеці України. Це зумовлено негативною динамікою розвитку процесів у соціально-економічній сфері, зокрема, розладом системи державних фінансів та фінансів господарюючих суб'єктів, що останніми роками все більш посилюється і проявляється в хронічному дефіциті бюджетних коштів.

Рівень бюджетної безпеки держави є обернено пропорційним до величини бюджетного дефіциту. При цьому дефіцит виступає чи не найважливішим чинником в системі загроз не лише бюджетній, а й фінансовій безпеці держави загалом. Після вступу України до МВФ та Міжнародного банку реконструкції та розвитку дефіцит Державного бюджету офіційно фіксується, причому в такій формі, як це заведено в більшості країн, і встановлюються джерела його покриття.

До основних індикаторів, які характеризують стан бюджетної безпеки, згідно Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України належать: рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду), відношення дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, відношення профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, обсяг трансфертів з державного бюджету до ВВП [1]. Рівень безпеки держави буде змінюватись у залежності від того, яким чином держава управляє цим дефіцитом, тобто, які методи обираються для збалансування бюджету і його покриття.

Стійка тенденція до зростання трансфертів свідчить про збільшення обсягів дотацій та субвенцій з Державного бюджету і в цілому про надмірну фінансову децентралізацію (за останні 8 років простежується збільшення даного індикатора кожного року в середньому на 0,46%), що за сучасних умов не є позитивним явищем [2].

Амплітуда коливань бюджетних видатків на одну особу між регіонами України також залишається в межах норми і становить в середньому 30,9% впродовж 8 років.

Найбільш розповсюдженим індикативним показником, що використовується для оцінки стану бюджетної безпеки на сьогодні, є відношення дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, яке не повинно перевищувати 3%, що є одним з критеріїв оцінки бюджетної безпеки країн членів Європейського союзу відповідно до Маастрихтського договору 1992 р. (міжнародний правовий до-

кумент про утворення міжнародного політико-економічного об'єднання європейських держав – Європейського Союзу, підписаний державами – членами Європейських співтовариств (Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Франція) у м. Маастрихті (Нідерланди)) [2].

Однак, при складанні головного кошторису країни його намагаються дотримуватись, хоча зазначена норма не є прописаною у головному документі, що регламентує бюджетний процес – Бюджетному кодексі України.

Загострення проблем збалансування бюджетів упродовж останніх років пов'язане з наслідками світової фінансової кризи, «через повільне відновлення економічного зростання та необхідність збільшення соціальних виплат і забезпечення пенсійних видатків». Це пов'язано, зокрема, з:

- з падінням рівня виробництва та ВВП;
- нестабільністю на ринку зайнятості, зростанням безробіття;
- високою часткою бюджетних витрат на реалізацію антикризових заходів;
- використанням інструментів фіскального стимулювання;
- фінансовими проблемами пенсійних фондів.

Стратегічним завданням при вирішенні проблем збалансування бюджету має стати підвищення ефективності суспільного виробництва, яке сприятиме зростанню обсягів фінансових ресурсів суспільства, що є основним джерелом доходів бюджетів. Досягти практичної реалізації поставленого завдання можливо лише шляхом проведення економічних реформ (податкової, бюджетної, пенсійної, адміністративно-територіальної), що сприятиме розвитку економіки та соціальної сфери, внаслідок чого можна досягти оптимізації сфери державної економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України (додаток 1) від 02.03.2007 р. № 60 / Міністерство економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish>.

2. Швець В.Я. Моніторинг грошових потоків в Україні / В.Я. Швець // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/tion>.

Хованець Марія Петрівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Освіта – це суспільне явище, яке впливає на всі сфери економічного життя країни та є вагомим чинником досягнення високих темпів економічного зрос-

тання й підвищення добробуту суспільства. При постійному зростанні видатків на освіту розвинуті країни зберігають провідні позиції у світовій економіці. Вигоду від високого рівня освіти отримує не лише окремих громадянин, а й суспільство в цілому, оскільки підвищення рівня загальноосвітньої та професійної підготовки кожного працівника, його кваліфікації є важливими чинниками зростання продуктивності праці та економічного поступу держави. Суспільна вигода від освіти перевищує суму тих вигід, які отримують окремі громадяни.

Система освіти в Україні включає такі ланки: дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна, професійно-технічна, вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура й самоосвіта [1].

Відповідно до Закону України «Про освіту» навчальні заклади освіти фінансуються за рахунок коштів відповідних бюджетів, галузей народного господарства, підприємств та організацій, додаткових джерел. Видатки на освіту зі зведеного бюджету, за даними Міністерства фінансів, у 2012 р. порівняно з 2011 р. збільшилися на 17,7% до 101547,5 млн. грн., у тому числі з державного бюджету – на 11,1% до 30242,9 млн. грн. Спостерігаючи за динамікою видатків на освіту, можна сказати що їх обсяги з кожним роком зростають, але потреби сфери освіти при цьому значно більші. Звичайно, основною проблемою є знецінення грошових коштів. Однак також є проблема нераціонального використання фінансових ресурсів та можливість збільшення фінансування за рахунок додаткових джерел.

Аналізуючи сучасний стан фінансування освіти можна виокремити такі основні проблеми, як визначення обсягів місцевих бюджетів освіти має встановлюватися на основі розрахункових нормативів, визначених Міністерством фінансів України. Фактично ж ці нормативи є дуже низькими і не забезпечують фінансування навіть обов'язкових витрат. Встановлені нормативи є реальними лише для шкіл з великою чисельністю учнів, і крім того, вони не враховують фактичний стан шкільних будівель. Видавництво підручників має фінансуватися з державного бюджету. Оскільки обсяги фінансування є недостатніми, місцеві органи управління освітою вживають свої заходи: обласні органи можуть спрямовувати на такі цілі частину коштів районних бюджетів, зобов'язати їх сплачувати певний відсоток вартості підручників, оплачувати частково за рахунок коштів батьків тощо. Нормативними документами передбачено створення фонду всеобучу, який формується за рахунок своїх надходжень обсягом 1–3% і може використовуватися на власні потреби. Фактично ж цей фонд уже декілька років майже не планується у бюджеті освіти району. Оплата праці вчителів залишається на рівні, який не забезпечує нормального відтворення їх працездатності [2].

Для покращення стану фінансування освіти в Україні можна виокремити такі стратегічні завдання і напрями реформування фінансового забезпечення освіти:

- перехід до ефективної моделі фінансування освіти, адекватної ринковій економіці;
- розвиток нової соціально-економічної структури освітньої сфери;
- стимулювання переходу на нові педагогічні технології та ефективну систему управління освітою;
- скорочення непродуктивних витрат, істотне збільшення видатків на розвиток наукових досліджень, зокрема з проблем освіти та педагогіки;
- підготовка і випуск підручників, посібників та іншої навчально-методичної літератури;
- поступове збільшення у загальних витратах на освіту коштів державних і приватних підприємств, громадських організацій, різних фондів, благодійних організацій тощо.

Отже, сучасний стан фінансування освіти в Україні свідчить, що головною проблемою фінансування освіти є недостатність асигнувань, котрі виділяються з бюджету на утримання закладів освіти. Тому існує необхідність реформування самої системи планування видатків на галузь та раціональне використання коштів самими установами. Фінансування освіти за рахунок державного бюджету буде тільки тоді ефективним, коли кошти, призначені державою на фінансування освіти, будуть виділятися в достатніх обсягах і на стабільній, об'єктивній та пропорційній основі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбов. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012. – 871 [585] с.
2. Куліков А.І. Актуальні проблеми фінансування видатків на освіту та науку в Україні [Електронний ресурс] / А.І. Куліков. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2012_5/files/EC512_256.pdf.

Холод Максим Васильович

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

В умовах утвердження в Україні економіки ринкового типу місцеві бюджети виступають одним із найбільш дієвих інструментів реалізації, як загальнодержавної, так і регіональної бюджетної політики та вирішення важливих економічних завдань. Ефективне функціонування місцевих бюджетів тісно пов'язане із здійсненням бюджетного процесу як на локальному рівні, так і в розрізі

окремих його стадій. Однією із стадій бюджетного процесу на локальному рівні є виконання місцевих бюджетів.

Виконання місцевих бюджетів – це забезпечення повної і своєчасної мобілізації надходжень до місцевих бюджетів, як загалом, так і за кожним із джерел, а також своєчасного, повного, безперервного та цільового фінансування передбачених ними програм і заходів. На забезпечення ефективного виконання місцевих бюджетів спрямована діяльність, яка зосереджується на всіх інших стадіях бюджетного процесу [1].

На сьогодні головною проблемою в бюджетній сфері залишається значна концентрація фінансових ресурсів на центральному рівні, які в подальшому передаються місцевим бюджетам у вигляді трансфертів. Сьогоднішній стан місцевих бюджетів України характеризується низькою часткою дохідних джерел, які не враховуються при розрахунку обсягів трансфертів і якими місцеві органи влади можуть розпоряджатися самостійно, виходячи з пріоритетів розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Відповідно до Бюджетного кодексу держава може передати органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі фінансових ресурсів. На сьогодні ж ми маємо дуже низький рівень забезпеченості делегованих державою повноважень відповідними фінансовими ресурсами [2].

До таких проблем також можна віднести неефективне та нецільове використання бюджетних коштів, низький рівень контролю за виконанням місцевих бюджетів, несвоєчасне та не повне виконання.

Для вирішення даних проблем потрібне вдосконалення міжбюджетних відносин, які сприятимуть зміцненню фінансових основ місцевого самоврядування.

Також потрібно взяти до уваги те, що збільшення дохідної частини місцевих бюджетів при фінансуванні існуючої мережі бюджетних установ без збільшення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, які застосовуються при формульному обрахунку видатків по відповідних галузях, призведе до збільшення вилучення надлишку доходів з окремих місцевих бюджетів. Збільшення нормативів бюджетної забезпеченості дасть змогу забезпечити асигнуваннями не тільки фінансування захищених статей видатків, а і розвиток матеріально-технічної бази бюджетних установ [3].

Бюджетний кодексом України передбачав ряд змін щодо вдосконалення міжбюджетних відносин з метою збільшення самостійності місцевих бюджетів, зменшення їх залежності від міжбюджетних трансфертів, що надаються місцевим бюджетам, створення сприятливого клімату для виконання органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади своїх завдань та функцій. Але не зважаючи на це, деякі проблеми ще залишаються не вирішеними, що зумовлює їх подальше вивчення і дослідження. [2]

Підводячи підсумки вищезазначеного можна зробити висновок, що впровадження таких змін дозволить вирішити існуючі проблеми і покращити ефективність виконання бюджетів. Посилення дохідної бази, оптимізація видатків, посилення контролю за цільовим використанням коштів місцевих бюджетів та підвищення ефективності використання цих коштів – це ряд тих заходів, які необхідні для ефективного функціонування місцевих бюджетів на стадії їх виконання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний менеджмент: Підручн. / [Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін.]; за заг. ред. Федосова В. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року № 2456-V. – <http://www.liga.net>.
3. Рябоконт О. Актуальні проблеми в сфері формування та виконання місцевих бюджетів // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – № 141. – С. 41–44.

Цимбалюк Марія Володимирівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник

к.е.н., доцент Шаварина М.П.

ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ: СКЛАД, ДИНАМІКА ТА РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ

Суспільство є центром макро- та мікроекономічних зв'язків у економіці. Основною його складовою у контексті економічного поділу є домогосподарство. Домогосподарство – це певна особа чи кілька осіб, об'єднані певними характеристиками, а саме: родинні зв'язки, перебування у стосунках свояцтва, що проживають на спільній території та разом формують і використовують свій бюджет.

Доходи домогосподарств є основним монументом для формування таких відносин, тому неможливо залишити осторонь дане поняття при розгляді будь-яких економічних процесів. Дослідженням даної економічної категорії займалися вчені, такі як О. Біттер, О. Ватаманюк, В. Вітлинський, Т. Кізіма, О. Мірошніченко, С. Панчишин та інші.

В.О. Паламарчук та А.П. Румянцев зазначають, що доходом домогосподарства є загальна сума грошових коштів, яку отримала певна господарююча група протягом певного відрізка часу, як правило, одного року [3, с. 124]. Державна служба статистики України визначає дохід домашнього господарства, як сукупність грошових надходжень від одержаної заробітної плати, доходів від власності, соціальних допомог та інших трансфертів. З вищевказаного можна зрозумі-

ти, що дохід домогосподарства – це загальний розмір усіх грошових благ, які воно отримало у процесі економічних відносин.

Будь-яка економічна категорія тим чи іншим чином пов'язана з доходами домогосподарств, адже вони формують основні економічні відносини як в середині країни, так і за її межами. Доходи домогосподарств як складова фінансової системи України відіграють визначальну роль у формуванні доходів держави через здійснення оподаткування населення.

Актуальність обраної теми заключається у масштабності значення доходів домогосподарств як для підвищення рівня життя, так і для зростання економічного розвитку країни в цілому. В останні роки у зв'язку з кризовими явищами, що мали місце у вітчизняній економіці, доходи домогосподарств значно скоротилися, що призвело до спаду в економіці. Рівень життя набутий за попередні роки було втрачено, доходи держави значно знизилися і, відповідно, зріс державний борг. Підвищення рівня доходів домогосподарств дозволить вирішити дані проблеми, адже лєвова частка доходів держави – це податкові надходження, які формуються за їх рахунок.

У процесі формування доходів домогосподарств виникає багато проблем, які не дозволяють збільшити їх величину. Перш за все, це проблеми у структурі цих доходів, адже тільки за останні роки зріс рівень частки соціальних трансфертів у контексті загальних показників, що призводить не тільки до спустошення державного бюджету, але й дезорієнтує населення для пошуку інших доходів у зв'язку із можливістю отримання їх більш простим шляхом. Має місце неправильне податкове навантаження на малозабезпечених громадян, тоді як особи з високими доходами приховують їх, тим самим не даючи змогу державі отримати належний їй дохід для трансформації у розвиток економіки та на створення нових робочих місць. Фінансова неграмотність населення також має певний вплив на недоотримання надходжень, адже правильне вкладання заощаджень, здобутих господарством, дозволить відкрити нові джерела для їх формування. Не можна лишити без уваги низький рівень самозайнятості населення. Даний алгоритм отримання доходу є одним із найефективніших методів та із найбільшою зацікавленістю у результаті, проте існує ряд перепон, які сформувала сама держава, не даючи тим самим швидко та легко розпочати діяльність у даному напрямі.

Державі потрібно прийняти певні заходи, які б дозволили виправити дану ситуацію. По-перше, необхідно встановити новий механізм контролю адресності соціальних трансфертів для забезпечення цільового направлення коштів тільки тим особам, які в них дійсно мають потребу. По-друге, забезпечити новий облік доходів громадян, який би враховував доходи від трудової міграції та оподатковував би їх для вкладання у подальшому в розвиток економіки. По-третє, необхідно створити загальнодоступну інформаційну базу для вливання в економічні процеси на фондових ринках, щоб надати можливість більшій частині населення вкладати кошти у найприбутковіші схеми отримання доходу.

Також необхідно забезпечити більш надійний захисний алгоритм для вкладання ресурсів у банківські установи та страхові компанії для прискорення руху грошової маси в цілому, а отже і для розвитку економіки. Найважливішим, який надасть новий поштовх у збільшенні доходів домогосподарств, буде крок надання пільгових періодів та спрощення системи реєстрації для нових підприємців.

Таким чином, виходячи із вищенаведеного можна сказати, що доходи домогосподарств є одним із найважливіших факторів впливу на економіку країни та добробут її населення. Їх збільшення та реструктуризація дозволить вийти на новий рівень економічного розвитку. Державі лише потрібно вжити ряд заходів для стимулювання громадян самостійно отримувати дохід від власної справи, а не чекати економічної підтримки від органів влади. Саме за таких умов можна досягнути економічного процвітання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доходи та витрати населення України за 2012 рік [Електронний ресурс]: Статистична інформація / Державна служба статистики, 2013. – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Кізіма Т.О. Управління фінансами домашніх господарств: теоретико-прагматичні аспекти / Т.О. Кізіма – Київ: Знання, 2010. – 431 с.
3. Оганян Г.А. Політична економія: Навч. посіб. / Оганян Г.А., Паламарчук В.О., Румянцев А.П., Київ: МАУП 2003. – 520 с.

Цуперяк Любов Степанівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидорчук А.А.

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Управління фінансовими ресурсами сфери пенсійного забезпечення покладено на Пенсійний фонд України. Цей процес передбачає формування цільового фонду грошових коштів, за рахунок спеціально утвореного обов'язкового внеску (платежу) що використовувався б виключно на фінансування виплат пенсій, грошових допомог пенсіонерам. Напрямами використання фінансових ресурсів державного пенсійного страхування є виплата пенсій (у солідарній системі з рахунок єдиного соціального внеску; за рахунок Державного бюджету України; за рахунок державних соціальних цільових фондів), надання соціальних послуг, оплату послуг з виплати та доставки пенсій призначених за різними пенсійними програмами, формування резерву коштів Пенсійного фонду України, фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду України. Використання фінансових ре-

курсів державного пенсійного страхування проходить на трудові та соціальні пенсії. У свою чергу трудові пенсії поділяються на пенсійні виплати за віком, по інвалідності, у разі втрати годувальника та за вислугу років. Соціальні пенсії визначено як щомісячні виплати з Пенсійного фонду України, що призначаються непрацюючим, непрацевдатним громадянам, які не мають права на трудову пенсію. Правовий режим надання соціальної пенсії визначається залежно від категорії одержувачів пенсії, а також за причиною відсутності права на трудову пенсію.

Аналіз діючої практики використання фінансових ресурсів державного пенсійного страхування за 2007–2012 рр., показав, що їхній загальний обсяг у 2007 р. склав 99,9 млрд. грн., а у 2012 р. уже 219,7 млрд. грн., що більш ніж удвічі перевищує показник 2007 року. Водночас, обсяги використання таких ресурсів упродовж аналізованого періоду змінювались нерівномірно – у 2008 році таке зростання склало півтора рази порівняно із 2007 роком, а за період 2009–2012 рр. – лише один раз. За аналізований період 2007–2012 рр., спостерігається негативна тенденція щодо перевищення у складі фінансових ресурсів державного соціального страхування видатків на потреби державних цільових фондів над надходженнями від таких фондів. Відмічаємо, що таке перевищення нагромаджується у досить значних розмірах, і сумарно з шість досліджуваних років склало 987 млн. грн.

Вітчизняна практика функціонування державного пенсійного страхування свідчить про погіршення збалансованості фінансових ресурсів державної пенсійної системи, що супроводжується зниженням забезпеченості внутрішніми фінансовими ресурсами та зростанням частки зовнішніх ресурсів – коштів Державного бюджету України на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України. До такого стану призвела популістська політика держави у сфері законодавчого та нормативно-правового регулювання діяльності Пенсійного фонду України, як виконавчого органу, на який покладено здійснення управлінням фінансовими ресурсами системи загальнодержавного пенсійного забезпечення. Зокрема, темпи збільшення пенсійних виплат суттєво перевищували темпи збільшення власних фінансових ресурсів Пенсійного фонду України. Це і спричинило дефіцит фінансових ресурсів державного пенсійного страхування та запровадження практики його покриття коштами Державного бюджету України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058–IV від 09 лип. 2003 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – ст. 376.
2. Звіти про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2007–2012 рр. [Електронний ресурс] / Пенсійний фонд України. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>.

Чабаненко Ірина Василівна

сл. гр. ДСЕзкр-22

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Тріпак М.М.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИНИКНЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПОДАТКОВО ОБОВ'ЯЗКУ І ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЛАТНИКА ПОДАТКУ

У контексті дослідження проблеми правового регулювання відносин, що виникають у сфері податкового боргу, базовим є поняття податкового обов'язку як правової категорії.

Варто почати з того, що з'ясування сутності податкового боргу неможливе без визначення характерних ознак, сутності, засад виникнення податкового обов'язку, адже саме з рівнем, повнотою і термінами його виконання і пов'язане поняття податкового боргу.

Податковий обов'язок вважається однією із центральних категорій податкового права: «...суспільні відносини, які передбачають регулювання надходження податків та зборів, стають податковими правовідносинами тільки за наявності закріпленого нормою права податкового обов'язку» [1, с. 224]. Дотримання платниками податків вимог податкового законодавства, вказує В. Сергеева, полягає у виконанні ними податкових обов'язків [1, с. 84]. Звідси впливає першочергова потреба аналізу податкового обов'язку і насамперед на понятійно-категоріальному рівні. Це пов'язано з тим, що, як вважав Ф. Бекон, «Якщо самі поняття, будучи основою всього, сплутані і необдуманно абстраговані від речей, то нема нічого міцного у тому, що побудовано на них» [1, с. 315].

Разом з тим, до прийняття Податкового кодексу України, у жодному законодавчому акті чіткого визначення поняття «податковий обов'язок» не існувало. Нормами Конституції України (ст. 67) визначено обов'язок кожного сплачувати податки і збори у порядку і розмірах, встановлених законом, і подавати щорічно до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан і доходи. При цьому увагу науковців завжди привертала неоднорідність цієї податково-процесуальної норми.

Визначення «податкового обов'язку» як окремої категорії вже не один раз привертало увагу науковців. Так М. Кучерявенко неодноразово акцентував увагу на тому, що податковий обов'язок – це системне поняття, структурний зміст якого формують: 1) обов'язок платника податків щодо взяття на облік в органах державної податкової служби і реєстрації у відповідних державних реєстрах платників податків, а також в органах державних цільових фондів; 2) обов'язок із ведення податкового обліку об'єктів оподаткування; 3) обов'язок зі сплати податків і зборів; 4) обов'язок із подання податкової звітності. Та зазначав, що узагальнення системи обов'язків платника податків, пов'язаних зі сплатою податків і зборів, означатиме використання терміна «податковий обов'язок» як категорії [2, с. 251].

Ст. 36 Податкового кодексу України з 02.12.2010 року було чітко визначено, що під податковим обов'язком визнається обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені цим Кодексом, законами з питань митної справи [4].

Те, що об'єктивно існуючий податковий обов'язок не завжди трансформується у зобов'язання, а поняття «податкове зобов'язання» є основоположним для визначення поняття «податковий борг», є цілком природним, адже згідно з тлумачним словником одне із визначень боргу – це сума непогашеного фінансового зобов'язання [3, с. 92], а боржник – одна із сторін у борговому зобов'язанні, яка повинна передати майно, виконати роботу, сплатити борг тощо іншій стороні (кредитору) [3, с. 93].

Статтею 14 пп. 1.154 Податкового кодексу податковий борг визначається як грошове зобов'язання з урахуванням штрафних санкцій, пені за їх наявності та витрат, пов'язаних з його стягненням, несплачене в установлений строк, що на підставі відповідного документа іноземної держави є предметом стягнення, яке може бути звернуто відповідно до міжнародного договору України.

Водночас щодо податкового боргу важливо враховувати й інші, крім «податкового зобов'язання», чинники, про що буде йтися у наступному розділі. Отже, існує проблема визначення і співвідношення термінів, понять, категорій для підвищення ефективності правового регулювання.

Податковий обов'язок як одна із центральних категорій податкового права поряд із підставами його виникнення чітко пов'язується і з його виконанням. Саме з ним пов'язується можливість виникнення податкового боргу. Тому з'ясування сутності виконання податкового обов'язку займає особливе місце у системі податкового права, а тема дослідження є актуальною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білорус О.А. Удосконалення оподаткування доходів громадян як важливий напрям податкової політики держави / О.А. Білорус: матеріали науково-практичної конференції [«Бюджетно-податкова політика: теорія, практика, проблеми»]. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 470 с.

2. Кучерявенко М.П. Податкове право України: академічний курс: [підручник] / М.П. Кучерявенко. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 701 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

Чарановська Наталя Ігорівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаварина М.П.

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Державне пенсійне страхування виступає важливим видом соціального захисту населення. В сучасних умовах для нього характерні такі проблеми: нестача державних фінансових ресурсів, незбалансованість бюджету Пенсійного фонду, нерегульованість руху грошових коштів, неефективне управління солідарною пенсійною системою, що, в кінцевому результаті, не забезпечує гідного рівня життя пенсіонерів. Реформа, яка проводиться в нашій державі з 1 січня 2004 року, не містить комплексного підходу до вирішення основних питань забезпечення громадян у майбутньому, а тому не принесла очікуваного фінансового та соціального ефекту.

Важливими напрямками подальшого удосконалення пенсійної системи виступають: збільшення обсягу доходів бюджету Пенсійного фонду, оптимізація складу і структури його видатків, раціоналізація розподільних процесів, покращення управління солідарним рівнем державного пенсійного страхування, прискорення запровадження накопичувального рівня державного пенсійного страхування. Для цього слід внести зміни у співвідношення між: розмірами і темпами зростання заробітної плати і пенсії; внесками працедавців і застрахованих осіб; окремими категоріями платників єдиного внеску; базою нарахування єдиного внеску і пенсії; розмірами сплаченого єдиного внеску і призначеної пенсії; розмірами пенсій громадян за різними пенсійними програмами; обсягами доходів бюджету Пенсійного фонду в різних регіонах; обсягами власних доходів бюджету Пенсійного фонду і коштами по перерозподілу з Державного бюджету України; розмірами видатків на виплату пенсій і на утримання органів Пенсійного фонду; фінансовими ресурсами Пенсійного фонду та встановленим фінансовим резервом тощо. Діючі нині співвідношення не базуються на науково обґрунтованих принципах, нормах і розрахунках, а тому є деформованими. Наслідком цього виступають недостатні обсяги фінансових ресурсів, що надходять до бюджету Пенсійного фонду, а також занижені розміри пенсійних виплат для пенсіонерів за базовим законом.

Збільшення обсягу доходів бюджету Пенсійного фонду можна досягнути за рахунок: підвищення ставок єдиного внеску, збільшення кількості платників єдиного внеску та зборів, зростання розміру заробітної плати як бази для нарахування єдиного внеску, підвищення пенсійного віку. Значний розмір ставок єдиного внеску в нашій державі пов'язаний з низьким рівнем заробітної плати і потребою наповнення дохідної частини бюджету Пенсійного фонду. Підвищення пенсійного віку є найпростішим варіантом забезпечення стабілізації пенсійної системи.

Питання пенсійного страхування регулюється більш ніж двадцятьма законами України, які встановлюють спеціальні умови забезпечення окремих категорій осіб. З метою раціоналізації пенсійної системи доцільно уніфікувати пенсійне законодавство і прийняти Пенсійний кодекс, а також ввести мораторій на зміни до нього на певний період.

В перспективі необхідно врегулювати порядок використання коштів Пенсійного фонду таким чином: видатки повинні бути пов'язані тільки з пенсійними програмами, а органи управління пенсійним страхуванням згідно з Бюджетним кодексом в установленому режимі повинні фінансуватися за рахунок коштів державного бюджету, що забезпечить дотримання основних принципів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а також єдиного підходу до фінансового забезпечення утримання органів державної виконавчої влади. Назріло питання щодо уніфікації методик нарахування пенсій різним категоріям працівників.

Підсумовуючи вищезазначене слід вказати, що пенсійна реформа в нашій державі знаходиться лише на початковому етапі. До напрямів подальшого розвитку державного пенсійного страхування слід віднести, по-перше, вдосконалення солідарної пенсійної системи і, по-друге, запровадження накопичувальної пенсійної системи з індивідуальними пенсійними рахунками для застрахованих осіб. Це дасть можливість поєднати забезпечення сьогоденних пенсіонерів із пенсійним забезпеченням працюючих громадян у майбутньому.

Чорноус Марія Петрівна

сл. гр. ДС БФз-21

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Русін В.М.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Особливої актуальності в умовах ринкової трансформації української економіки набувають питання формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання. Діюча система акумулювання доходів бюджетів України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів. Реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежені, що, в свою чергу, є негативним фактором демократичних перетворень у державі. В Україні використовується казначейська форма обслуговування державного та місцевих бюджетів, при якій органам казначейства відводиться провідна роль у касовому виконанні бюджетів усіх рівнів.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів слід розглядати як необхідний елемент структурної перебудови наявних у суспільстві відносин між суб'єктами фінансової діяльності. Адже за допомогою казначейського механізму виконання доходів і видатків державного та місцевих бюджетів досягається максимально ефективно використання фінансів в інтересах усіх членів суспільства.

Стан формування доходів місцевих бюджетів набуває особливої актуальності в умовах фінансової кризи в Україні та потреби підвищення самостійності регіонів. У зв'язку з цим постає нагальна потреба у поглибленому дослідженні концептуальних засад казначейського обслуговування доходів місцевих бюджетів та обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо забезпечення їх стабільності та зміцнення.

Серед факторів, які негативно впливають на виконання місцевих бюджетів є відсутність чіткого розмежування повноважень щодо контролю за виконанням місцевих бюджетів, а також відповідальність за виконання бюджетів між розпорядниками бюджетних коштів та державними органами влади на місцях, неефективне та нецільове використання бюджетних коштів, недостатність своєчасної, достовірної та детальної інформації про стан виконання бюджету, часткова невідповідність між показниками виконання місцевих бюджетів і показниками соціально-економічного розвитку території.

Слід зазначити, що перераховані причини, які негативно впливають на рівень виконання бюджетів, мають систематичний характер, практично повторюються в кожному бюджетному періоді. Крім цього, на рівні держави не відпрацьована ефективна система регулювання бюджетних потоків, переважаючою є ручна система управління бюджетними коштами, яка є причиною систематичного порушення бюджетного законодавства.

Незважаючи на те, що Державна казначейська служба України потребує значних додаткових асигнувань на проведення організаційно-технічних заходів, пов'язаних з обслуговування місцевих бюджетів, у тому числі для зміцнення матеріально-технічної бази, збільшення чисельності працівників і підвищення їхньої кваліфікації, вдосконалення нормативно-правової бази, тощо, вищезазначені переваги підтверджують доцільність і незворотність переведення місцевих бюджетів на казначейське обслуговування.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів в Україні має ряд проблемних питань, які спонукають органи Державної казначейської служби до необхідності удосконалення та оптимізації процедур касового обслуговування місцевих бюджетів, а саме:

- невисокий професійний рівень посадовців та службовців органів місцевого самоврядування;
- недостатність забезпечення матеріально-технічною базою (комп'ютерами, модемами тощо);

– нестабільність в законодавстві України, тобто при зміні нормативно-правових актів Державна казначейська служба змушена коригувати та доопрацьовувати методологічну і програмно-технічну базу;

– значне збільшення навантаження на канали зв'язку, низький рівень охоплення районної ланки цифровими технологіями зв'язку;

– відсутність чіткого розмежування повноважень та функцій між органами місцевого самоврядування та органами Казначейства в процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів;

– невисокий фаховий рівень працівників бухгалтерських та економічних служб бюджетних установ.

Наявні проблеми потребують якісних шляхів вирішення. Для підвищення ефективності управління бюджетними коштами на місцевому рівні доцільним є:

– залучення тимчасово вільних бюджетних коштів та їхніх залишків у розпорядників із метою здійснення першочергових бюджетних видатків;

– недопущення касових розривів у процесі виконання бюджетів;

– введення до структури Державної казначейської служби України відділів чи секторів управління бюджетними ресурсами, які аналізуватимуть наявні ресурси, прийматимуть рішення про обсяги і джерела залучення, вестимуть облік і складатимуть звітність про залучення коштів;

– забезпечення сільських та селищних рад комп'ютерною технікою, засобами зв'язку, універсальним програмним забезпеченням;

– створення цілісної системи адаптованого програмного забезпечення та єдиного порядку інформаційного обміну між органами місцевого самоврядування, фінансовими органами, органами, що контролюють справляння платежів до бюджетів та органами ДКСУ.

Також необхідно вдосконалити нормативно-правове забезпечення процедури обслуговування місцевих бюджетів усіх рівнів і створення єдиного програмного продукту для формування єдиної інформаційної бази для всіх учасників бюджетного процесу, яка дасть можливість підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами.

Таким чином, можна сказати, що Державна казначейська служба України посідає одне з провідних місць у структурі управління державними і місцевими фінансами та державному контролю, і, незважаючи на значні прогалини у казначейському обслуговуванні місцевих бюджетів, шляхи вирішення цих проблем розробляються і впроваджуються вже сьогодні. Це дозволить забезпечити якісне обслуговування бюджетів на всіх рівнях.

Функціонування казначейської системи дозволяє на підставі чітко визначених обсягів реальних потреб найбільш раціонально проводити оптимізацію бюджетних потоків, забезпечити безперервне фінансування всіх учасників бюджетних відносин, зробити процес виконання бюджету ефективнішим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Габа І. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів: переваги та недоліки / І. Габа // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – № 9. – С. 20–22.
2. Катасонова О.М. Актуальні проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів / О.М. Катасонова // Економічний простір. – 2010. – № 12. – С. 114–118.

Шаганенко Інна Олександрівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Мокрицька А.Б.

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Сучасна ситуація розвитку ринкових відносин у всіх сферах суспільного життя потребує децентралізації управління поточною діяльністю лікувальних установ і посилення економічних важелів впливу на результати цієї діяльності. Хоча особливості послуг охорони здоров'я як товару роблять використання щодо них механізмів ринкової економіки неефективними, вивчення наслідків впливу цих механізмів необхідне.

В існуючій на сьогодні системі фінансування охорони здоров'я вирішити проблему забезпечення потреб галузі в фінансових ресурсах можна шляхом збільшення асигнувань на цю мету з бюджетів усіх рівнів, активізації залучення позабюджетних джерел, розвитку платних послуг. Проте всі ці напрямки в теперішній ситуації уявляються неперспективними. Перш за все, нереально передбачати на найближчу перспективу різке збільшення дохідної частини бюджету. Залучення позабюджетних джерел – спонсорської, гуманітарної допомоги, благодійних надходжень – має несистематичний і обмежений за обсягом характер та не може розглядатися в якості стабільного джерела для покриття поточних затрат і тим більше витрат на розвиток охорони здоров'я.

Світовий і європейський досвід свідчить про те, що жодна система охорони здоров'я не може розраховувати виключно тільки на одне джерело фінансування. Формування фінансових ресурсів медичної галузі розвинених країн світу відбувається за рахунок поєднання державних і приватних джерел.

Ознайомлення з американським досвідом в сфері охорони здоров'я свідчить, що навіть така багата держава, як США не в змозі вирішити проблеми в сфері охорони здоров'я простим збільшенням видатків. Недостатньо просто володіти значними коштами, мати великі видатки на цілі медичного забезпечення. Необхідно мати надійні і стійкі способи та методи впливу на рух фінансових ресурсів, вміти ефективно використовувати як власні, так і залучені кошти, основний і оборотний капітали.

Механізми фінансування повинні забезпечувати можливість перерозподілу ресурсів з метою оптимального задоволення медико-санітарних потреб, зменшення фінансових бар'єрів для доступу до необхідних послуг, захист від фінансового ризику, пов'язаного з наданням медичної допомоги за умови дотримання відповідального ставлення до наявних державних ресурсів. Розподіл ресурсів повинен забезпечувати необхідний баланс між наданням медичної допомоги, профілактикою хвороб і зміцненням здоров'я населення.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів необхідна реформа системи фінансування охорони здоров'я. Реформа фінансового забезпечення в сфері охорони здоров'я повинна передбачати, по-перше, подальший розвиток багатоканальності галузі, а по-друге – стабільності фінансування діяльності галузі охорони здоров'я, фармацевтичної і медичної промисловості, а також підвищення фінансової стійкості галузі в цілому та окремих її об'єктів. Для цього необхідно збереження і удосконалення системи бюджетного фінансування галузі, розвиток обов'язкового медичного страхування, залучення додаткових коштів за каналами добровільного медичного страхування, доходів і прибутку різних господарюючих суб'єктів, в тому числі і суб'єктів охорони здоров'я. Значну роль в підвищенні ефективності функціонування охорони здоров'я повинні відігравати фінансові ресурси, залучені від громадських, благодійних, і релігійних організацій і фондів, власні кошти громадян, а також кредити як українських фінансових організацій і фондів, так і міжнародних. Стабільності фінансування галузі буде сприяти залучення фінансових ресурсів з додаткових позабюджетних джерел, в тому числі коштів державних, позабюджетних фондів, в першу чергу коштів із фондів пенсійного і соціального страхування. Проте, формуючи бюджет охорони здоров'я, слід враховувати, що ефективність функціонування галузі в умовах обмежених ресурсів може бути досягнута тільки за рахунок концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках. В таких умовах особливого значення набуває державна політика в сфері охорони здоров'я, котра знаходить своє відображення в розробленій об'єктом охорони здоров'я фінансовій стратегії, та конкретизована в оперативно-календарних планах.

Оскільки функції системи тісно взаємопов'язані, то для оптимізації її діяльності необхідним є комплексний підхід, який включає узгоджений вплив на численні ланки системи. Дії в рамках лише однієї функції або програми не призводять до значного прогресу чи бажаного результату перетворень. Тому реформування фінансування системи охорони здоров'я повинно узгоджуватися з реформами, які стосуються інших функцій, у т.ч. надання послуг, генерування ресурсів, управління.

Історичний досвід та аналіз розвитку систем охорони здоров'я у світі і Європі свідчить про відсутність на теперішній час оптимальної моделі побудови національної системи охорони здоров'я. Витрати на системи охорони здоров'я є завжди недостатніми, і тому усі системи знаходяться у постійному розвитку та

трансформації, а моделі їх фінансового забезпечення – в процесі удосконалення.

Кожному етапу соціально-економічного розвитку суспільства відповідають певний рівень організації системи охорони здоров'я та особливості її реформування. Проте кожній країні потрібна базова модель системи охорони здоров'я, особливо це стосується тих країн, які знаходяться на етапі формування такої моделі.

Шевчик Петро Романович

ст. гр. Фс-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Дем'янюк А.В.

МОБІЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефектному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими податками і уподобаннями.

Як правило, місцеві податки і збори не відіграють вирішальної ролі у формуванні місцевих бюджетів. Вони виступають як додаткові джерела фінансування, що доповнюють надходження від загальнодержавних податків, зборів та інших видів надходжень, до місцевих бюджетів. Перехід регіонів на місцеве самоуправління і самофінансування вимагає створення відповідної системи фінансування регіонального господарства. Тому об'єктивно зростає роль і значення системи місцевих податків, зборів у сучасних умовах.

Важливим недоліком місцевого оподаткування є відсутність реальних прав органів місцевого самоврядування запроваджувати на своїй території власні податки і збори. За такої системи часто не враховуються регіональні особливості та втрачаються певні фіскальні можливості. Наприклад, на місцях завжди є свої особливі об'єкти оподаткування, які можуть відчутно поповнити доходи місцевих бюджетів, що дасть змогу спрямувати додаткові кошти на вирішення економічних і соціальних проблем регіонів [1].

Показники табл. 1 демонструють, що податкові надходження бюджету Тернопільського району на протязі аналізованого періоду мали тенденцію до збільшення. Зокрема, у 2011 р. порівняно з 2010 р. податкові надходження збільшились на 6225,1 тис. грн., а у 2012 р. порівняно з 2011 р. дані надходження до

місцевого бюджету збільшилися на 14264 тис. грн., що потрібно вважати за позитивне явище. Проте, якщо звернути увагу на питому вагу податкових надходжень у загальній сумі доходів бюджету Тернопільського району, то цей показник становив лише 24,2%, тоді як офіційні трансферти склали 73,6% у загальній сумі доходів даного бюджету, що являється підтвердженням високого рівня централізації податкових надходжень в нашій країні.

Таблиця 1

Доходи бюджету Тернопільського району за 2010–2012 рр. [2]

Вид доходів	Доходи, тис. грн.			Абсолютне відхилення станом на 2011р., тис. грн.	Абсолютне відхилення станом на 2012р., тис. грн.	Частка доходів станом на 2012р.,%
	2010 р.	2011 р.	2012 р.			
Податкові надходження	34464,7	40689,8	54953,8	6225,1	14264	24,2
Неподаткові надходження	3206,9	3068,1	4223,7	-138,8	1155,6	1,9
Доходи від операцій з капіталом	418,3	333,8	840,1	-84,5	506,3	0,4
Офіційні трансферти	114252,4	130993,7	167017,1	16741,3	36023,4	73,6
Цільові фонди	41,8	13,7	13	-28,1	-0,7	0,006
Разом доходів	152384	175099,1	227047,7	22715,1	51948,6	100

Одним із важливих кроків вирішення проблем мобілізації податкових надходжень до місцевих бюджетів являється чіткий розподіл компетенції щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування, і поступове здійснення переходу до децентралізації державних фінансів. У зв'язку з цим необхідно розподілити джерела податкових надходжень між центральним і місцевими рівнями в жорсткій ув'язці з виконуваними ними функціями, що повинно знайти своє відображення у законодавстві про місцеве самоврядування [1].

Також не менш важливим є необхідність вдосконалення механізму міжтериторіального фінансового вирівнювання. Практика показала, що такий метод регулювання місцевих бюджетів, як вилучення надлишків бюджетних коштів до бюджету вищого рівня та застосування індивідуальних підходів до встановлення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів має ряд недоліків. Досліджуючи зарубіжний досвід, доцільно визначити переваги функціонування спеціальних бюджетних фондів фінансового вирівнювання територій. Важливо зазначити, що перерозподіл доходів між бюджетами одного рівня доцільно було б здійснювати з урахуванням податкоспроможності території та мі-

німального рівня, до якого повинні вимірюватись фінансові можливості цих територій [3].

Таким чином, децентралізація фінансових ресурсів держави, зацікавлення органів місцевого самоврядування у збільшенні обсягу доходів та розширення бази податкових надходжень місцевих бюджетів сприятимуть подоланню негативних тенденцій у формуванні доходів місцевих бюджетів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горохов В.В. Проблемні питання та перспективи розвитку справляння місцевих податків і зборів / В.В. Горохов // Вісник податкової служби України. – 2004. – № 40. – С. 59–69.
2. Звіт про виконання місцевих бюджетів. Зведений бюджет Тернопільського району станом на: 1 січня 2011 р.; 1 січня 2012 р.; 1 січня 2013 р.
3. Павлюк К.В. Місцеві бюджети і міжбюджетні відносини / К.В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – № 6. – С. 24–30.

Шкільна Надія Степанівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Повноцінне забезпечення економічної та соціальної сфери окремих територій потребує вдосконалення планування та виконання місцевих бюджетів. Налагоджене та економічно обґрунтоване використання цих інструментів створює базу для раціонального використання коштів відповідно до існуючих потреб.

Планування доходів та видатків бюджету передбачає використання специфічних прийомів і методів, на основі яких буде базуватись цей процес. Дані процедури є досить складними і потребують наукового підходу, врахування всіх об'єктивних та суб'єктивних чинників. З метою удосконалення планування місцевих бюджетів вважаємо доцільним:

– особливу увагу приділяти підходу щодо визначення величини бюджетного фонду органів місцевого самоврядування з урахуванням власних та делегованих повноважень;

– вдосконалити нормативно-правову базу, яка змогла б забезпечити процес планування усіх місцевих бюджетів відповідно до реальних потреб територіальних громад та їх об'єднань;

– підвищити якість контролю за використанням у процесі планування бюджетів усіх можливих резервів;

– забезпечити складання видаткової частини бюджетів на основі реальних потреб з використанням прогресивних методів, зокрема програмно-цільового.

– проводити постійний моніторинг усіх етапів планування.

Ефективне функціонування бюджетної системи в цілому залежить від того, наскільки доцільним та ефективним було виконання місцевих бюджетів країни. Проте на цей процес впливають різноманітні суб'єктивні та об'єктивні фактори. Відмінність між ними полягає у тому, що перша група виникає з причин прийняття недоцільних управлінських рішень, а друга – внаслідок непередбачуваних обставин таких як стихійні лиха, економічні потрясіння тощо.

Виконання місцевих бюджетів вимагає кваліфікованого прийняття рішень, щоб уникнути негативних наслідків. Негативних чинниками, що мають вплив на виконання місцевих бюджетів вважають відсутність чіткого розмежування доходів і видатків, а також повноважень між відповідними органами місцевого самоврядування та державними органами. Також функціонує величезна кількість фондів, про які відсутня відповідна інформація, що теж можна вважати негативним фактором. Ефективність механізму управління бюджетними коштами є теж досить низькою.

З метою вдосконалення виконання місцевих бюджетів пропонуємо:

– забезпечити цільове, раціональне, економне спрямування бюджетних коштів на виконання функцій органів місцевого самоврядування;

– підвищити ефективність контролю за використанням коштів місцевих бюджетів;

– активно використовувати позитивний зарубіжний досвід, щодо практики виконання місцевих бюджетів;

– стимулювати виконання та приріст дохідної частини бюджетів.

За умови реалізації цих та інших заходів можна буде забезпечити високу якість виконання бюджетів, економне та ефективне використання їхніх коштів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Дем'янишин В.Г. Виконання бюджетів: концептуалізація, проблеми та напрями удосконалення [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Aprer/2008_4_2/49.pdf.

3. Лободіна З.М. Фінансування видатків місцевих бюджетів: стан і проблеми здійснення / З.М. Лободіна // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2 (31). – С. 123–130.

4. Савчук С.В. Вдосконалення планування та фінансування видатків місцевих бюджетів у сучасних умовах / С.В. Савчук // Фінансова система України: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 13. – С. 39–47.

Щурова Оксана Олександрівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Савчук С.В.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО КАЗНАЧЕЙСЬКОГО РАХУНКА

Найважливішим чинником стабільності будь-якої держави є міцна фінансова система, здатна швидко реагувати на зміни в економічному і соціальному середовищі, оперативно ухвалювати рішення з питань реалізації поточних і довготермінових державних програм, яка сприяє подальшому розвитку національної економіки. Досягти цього можна лише за допомогою ефективного управління економічними процесами.

В умовах швидких економічних змін і сталого дефіциту бюджету виникає необхідність ефективно управляти наявними фінансовими ресурсами, здійснювати поточні видатки бюджетів в межах доходів, нагромаджувати грошові ресурси для реалізації державних програм і погашення зобов'язань, оперативно реагувати на зміни економічної ситуації, протистояти розпорошенню коштів на чисельних рахунках установ, міністерств, відомств, комерційних банків і, як наслідок, удосконалювати чинну систему управління фінансовими потоками.

На сьогодні основним завданням казначейської служби є оперативне управління грошовими потоками бюджетів з метою підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів. Від організації роботи цих органів, насамперед такої їхньої функції, як управління ресурсами, залежатимуть і виконання бюджету, і макроекономічні процеси в державі [1, с. 17].

Основною метою управління коштами бюджетів є максимальне зближення в часі моментів надходження коштів на єдиний казначейський рахунок (ЄКР) і моментів здійснення платежів з нього з урахуванням обсягів таких надходжень і платежів. Це пов'язано з тим, що зберігання грошових ресурсів без використання має наслідком понесення державою витрат у вигляді знецінення реальної вартості грошей в часі внаслідок розгортання інфляційних процесів, а також у вигляді понесення державою альтернативних витрат (тобто неотриманні доходу, який мав би місце при розміщенні коштів).

В Україні наразі відсутнім є активне управління коштами єдиного казначейського рахунка, оскільки на відміну від розвинутих країн, в Україні видатки здійснюються в ручному режимі, тобто дефіцит зведеного бюджету на кожен момент часу визначається наявністю джерел його фінансування. На єдиний казначейський рахунок надходять доходи зведеного бюджету, кошти, запозичені урядом, а також кошти від програми приватизації. Протягом першої половини року основними надходженнями ЄКР, як правило, є доходи зведеного бюджету. Тому, для утримання величини дефіциту бюджету у допустимих межах, урядом виділяються асигнування розпорядникам бюджету переважно на здійс-

нення видатків за захищеними статтями. У другій половині року, крім доходів бюджету, на ЄКР надходять додатково кошти від урядових запозичень та кошти приватизації, призначені для фінансування дефіциту бюджету, тому обсяг асигнувань розпорядникам бюджетних коштів збільшується і для здійснення видатків за незахищеними статтями.

Залишок коштів на Єдиному казначейському рахунку Державної казначейської служби на початок жовтня 2013 року склав 4,073 млрд. грн., що на 2,08% більше порівняно з аналогічним показником станом на вересень ц.р. Порівняно з аналогічним показником жовтня 2012 року, вхідне сальдо ЄКР збільшилось на 76,2%, а порівняно з середнім показником за останні 10 років – зменшилось на 54,1%.

Відзначимо, що станом на початок січня 2013 року вхідне сальдо ЄКР в Україні становило 458 млн. грн., на лютий – 4,047 млрд. грн., на березень – 2,773 млрд. грн., на квітень – 3,579 млрд. грн., на травень – 3,766 млрд. грн., на червень – 4,108 млрд. грн., на липень – 3,754 млрд. грн., на серпень – 3,925 млрд. грн., на вересень – 3,99 млрд. грн. [2].

Введення єдиного казначейського рахунку, на який зараховуються згідно з бюджетною класифікацією усі державні доходи, і з якого здійснюються всі наступні видатки бюджетів, дозволяє зосередити державні кошти на кореспондентському рахунку Державної казначейської служби. Наявність на центральному рівні інформації про стан та рух бюджетних коштів надає Міністерству фінансів та головним розпорядникам коштів широкі можливості для гнучкого маневрування фінансовими ресурсами держави та оперативного контролю за спрямуванням коштів, а відтак, володіти фінансовими важелями регулювання економічної ситуації в державі.

З метою отримання максимального ефекту від управління доходами й видатками бюджетів необхідні подальші дії, спрямовані на удосконалення чинної системи. Нагальною потребою є розвиток управлінської системи в органах державної казначейської служби, впровадження сучасних методів фінансового менеджменту, оскільки всі ресурси держави мають працювати максимально ефективно саме на державу, з дотриманням принципу субсидіарності і наявності мінімально необхідної суми залишків коштів саме на рахунках казначейства держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чечуліна О.О. Щодо проблем спрощення казначейського обслуговування бюджетів / О.О. Чечуліна // Казна. – 2006. – № 9. – С. 17–19.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

Юрик Ігор Олегович

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Фінансова криза 2008 року певним чином змусила населення переглянути свої уподобання та звички в напрямку раціональності у витрачання особистих доходів. Тому, аби зрозуміти, якими повинні бути основні напрями поведінки вітчизняних домогосподарств у посткризовий період, доцільно підсумувати та проаналізувати всю наявну інформацію із зазначеної проблематики.

В першу чергу, для того, аби раціоналізувати свої витрати, члени домашніх господарств повинні володіти інформацією про їх структуру. Емпіричні спостереження засвідчують, що українці не тільки не планують майбутні витрати, а й навіть точно не знають, на які цілі витратили останню зарплату. Тому, аби максимально оптимізувати свої витрати, домогосподарства у процесі самостійного аналізу мають визначитися, до якої групи споживачів вони належать, щоб у подальшому мати можливість об'єктивно формувати витратну частину свого бюджету.

Фахівці з економічної психології виокремлюють декілька типів споживачів:

- «депресивні споживачі», для яких покупки є способом емоційної розрядки;
- «споживачі-наслідувачі», котрі роблять покупки під впливом знайомих і друзів;
- «жертви реклами» – люди, які вірять у необхідність для них усіх товарів, про які їм стає відомо з рекламних оголошень;
- «споживачі, які купують для особистого задоволення», – індивіди, котрі не можуть відмовити собі в задоволенні купити не дуже потрібну річ;
- «скупі споживачі» – особи, котрі не купують навіть необхідні товари і здатні економити на харчуванні;
- «раціональні споживачі» – індивіди, які здійснюють заплановані витрати і здатні відкласти покупку, щоб переконатися в її доцільності [1, с. 132–133].

Важливо зазначити, що з метою раціоналізації витратної частини бюджету, домогосподарства повинні вміти правильно оцінювати характер спрямованої на них реклами, тобто чітко виокремлювати інформаційні повідомлення про появу нових товарів від агресивної реклами, яка провокує емоційний порив купити певний товар.

Для захисту від здійснення непотрібних витрат необхідно дотримуватися певних правил:

- йдучи в магазин, заздалегідь формувати перелік покупок, щоб уникнути випадкових та імпульсивних витрат;
- планувати ціну товарів і брати з собою лише необхідну суму грошей;

– навчитися відмовляти настирливим продавцям.

Загалом можна виокремити кілька базових принципів раціоналізації сукупних витрат домогосподарств у сучасних умовах:

– планування витрат, яке є запорукою здійснення найнеобхідніших покупок і гарантом збереження коштів від необґрунтованого витрачання;

– грамотне споживання. До покупок потрібно ставитися серйозно і зважливо, здійснювати їх в потрібний час і в потрібному місці;

– детальний аналіз витрат. Виділення часу для критичного аналізу особистих витрат дасть можливість членам домогосподарства зекономити значні ресурси у майбутньому;

– ведення здорового способу життя. На відсутності шкідливих звичок теж можна суттєво зекономити;

– використання всіх можливих податкових пільг;

– мінімізація боргів, за якими потрібно платити;

– спрямування певної частини доходів на заощадження та інвестування, що буде запорукою здобуття фінансової свободи у майбутньому [2, с. 295–296].

Отже, в сучасних умовах вітчизняної економіки надзвичайно важливим для населення є вміння правильно споживати. Домогосподарства повинні навчитися постійно аналізувати витрати, ощадливо ставитися до заробленого і не сприймати економію, як ознаку бідності. Формування належної культури витрачання зароблених доходів домогосподарствами має стати одним із найважливіших пріоритетів сучасної економічної політики в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Екшембиев Р.С. Персональные финансы в финансовой системе государства / Р.С. Екшембиев; под ред. проф. В.А. Слепова. – М.: Магистр, 2008. – 302 с.

2. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія / Т.О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.

Якимів Вадим Володимирович

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ІСНУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Бюджетний дефіцит як фінансове явище – це перевищення обсягу державних витрат над бюджетними надходженнями, за рахунок яких вони здійснюються. Характеризуючи бюджетний дефіцит у даному аспекті, треба відзначити, що в його основі лежить основна причина – намагання використати коштів більше, ніж є реальних доходів. У більшості країн світу, в тому числі в Україні бю-

джетні дефіцити набули хронічного характеру, що сприяло поглибленню фінансової нестабільності. У цілому бюджетний дефіцит можна охарактеризувати такими ознаками:

В умовах глобалізації економічного розвитку та інтернаціоналізації світогосподарських зв'язків бюджетні дефіцити є чинником підвищення ризиків економічної діяльності, які можуть призвести до дефолту.

Наявність значних бюджетних дефіцитів у світовій практиці свідчить про існування певного причинно-наслідкового механізму. Насамперед бюджетний дефіцит впливає на скорочення обсягу заощаджень у загальнонаціональному масштабі, яке зумовлює зростання відсоткової ставки та меншу доступність кредитних ресурсів для приватного сектору.

Наслідком неефективного функціонування національної економіки є низький рівень рентабельності значної частини підприємств, зростання непродуктивних витрат зниження доходів населення, що спричиняє одночасне зниження податкових і митних доходів та збільшення витрат на підтримку національної промисловості й соціальної сфери, а у кінцевому підсумку – збільшення бюджетного дефіциту.

У світовій практиці застосовуються два методи подолання бюджетного дефіциту: емісійний і неемісійний. Емісійний метод покриття бюджетного дефіциту пов'язаний з використанням грошово-кредитної емісії. Такий метод вважається недостатньо ефективним, оскільки може негативно вплинути на економічну ситуацію в країні. Фінансування дефіциту через використання відповідних заходів центрального банку (НБУ) безпосередньо впливає на грошову базу та розмір грошової маси. При монетизації дефіциту держава отримує сеньйораж – дохід від емісії грошей. Сеньйораж виникає в умовах перевищення приросту грошової маси над приростом реального ВВП, наслідком чого є зростання середнього рівня цін. З огляду на це всі економічні агенти змушені сплачувати так званий інфляційний податок. Неемісійний метод використовується за рахунок внутрішніх джерел шляхом збільшення податків чи інших доходів або скорочення видатків. Водночас зменшення дефіциту шляхом збільшення податків у більшості випадків виявляється або недоцільним або неможливим, а скорочення видатків також виявляється неефективним через негативний вплив на рівень сукупного попиту. Варіантом наповнення бюджету в Україні за рахунок податків і зборів можна вважати запровадження державної монополії на виробництво й реалізацію алкогольних напоїв та тютюнових виробів, прогресивної системи оподаткування, податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки (із розширеною базою оподаткування), податку на розкіш та ін. Це сприятиме насамперед збільшенню доходів державного бюджету та зростанню ефективності адміністрування податків. За інших обставин фінансування дефіциту державного бюджету значною мірою може практикуватися шляхом залучення фінансових ресурсів у формі внутрішніх та зовнішніх державних кредитів. Внутрішніми джерелами фінансування бюджетного дефіциту можуть бути кредити Націона-

льного банку України доходи від операцій з цінними паперами тощо. Зовнішніми джерелами можуть слугувати кредити міжнародних фінансових установ, організацій та іноземних держав а також безоплатна і безповоротна фінансова допомога для реалізації цільових програм. Однак здійснення державних запозичень внаслідок розгортання фінансової кризи утруднюється з огляду на певні об'єктивні та суб'єктивні чинники. Зокрема, недонадходження до державного бюджету (окрім податкових надходжень) також мають місце внаслідок подорожчання кредитних ресурсів на світових ринках капіталу. Це пов'язано з неможливістю залучення у достатніх обсягах зовнішніх державних запозичень на прийнятних умовах.

Секвестром бюджету під яким розуміють результат перегляду бюджетних статей, що передбачає скорочення бюджетних видатків внаслідок оперативно виявленого невиконання плану по бюджетним доходам.

Зростання безробіття, яке призводить до збільшення витрат держави. Внаслідок зниження безробіття відбувається зростання доходів держави (працюючі громадяни, отримуючи заробітну плату, мають можливість більше купувати і отримувати послуг, а також сплачувати податки). Тому зниження безробіття є важливим напрямом зниження бюджетного дефіциту.

Таким чином, наведені ознаки свідчать про негативний вплив бюджетного дефіциту на соціально-економічний розвиток держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Огонь Ц. Домінанти фінансової стабільності в розвитку зобов'язань держави / Ц. Огонь // Фінанси України. – № 5. – 2008. – С. 32–41.
2. Фінанси: підручник / С.І. Юрій, В.М. Федосов, Л.М. Алексеєнко, В.Г. Дем'янишин, І.В. Зятковський, О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
3. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень: монографія / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина. – К.: Кондор, 2012. – 376 с.

Ярема Ростислав Орестович

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Савчук С.В.

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах бюджетного реформування в Україні спостерігається негативна тенденція до зменшення частки власних доходів органів місцевого самоврядування, що, в свою чергу, призводить до збільшення кількості дотаційних бюджетів. Це свідчить про надмірну централізацію організації міжбюджетних відносин в державі, посилення залежності дохідної бази місцевих бюджетів від

обсягів наданих міжбюджетних трансфертів. Тому надзвичайно актуальним завданням постає дослідження процесу формування доходів місцевих бюджетів та оптимізація джерел їх забезпечення, вирішення якого сприятиме зростанню фінансової незалежності місцевих органів влади й ефективній реалізації покладених на них функцій і завдань [1].

Низька питома вага власних і закріплених доходів місцевих бюджетів в Україні пов'язана із наявністю значних проблем, які виникають в процесі формування місцевих бюджетів. Першочерговими серед них можна визначити наступні:

- високий рівень концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті, що вказує на незначну роль місцевих бюджетів щодо забезпечення населення найбільш важливими для нього суспільними благами та послугами;

- недостатній розвиток фінансового ринку країни, що обмежує реальні можливості органів місцевого самоврядування стосовно використання запозичених і залучених коштів;

- незацікавленість органів місцевого самоврядування у збільшенні обсягів власних доходів шляхом стимулювання зростання реальних обсягів виробництва в регіоні, валового регіонального продукту, обсягу інвестицій, рівня доходів населення відповідно до інноваційного напрямку економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць;

- незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів, що, в результаті, призводить до зменшення їх питомої ваги в загальному обсязі доходів місцевих бюджетів;

- другорядність місцевих податків і зборів у порівнянні із загальнодержавними, що зумовлено відсутністю прав органів місцевого самоврядування щодо запровадження власних податків і зборів на окремих територіях [3, с. 298].

Однак, незважаючи на внесені Бюджетним кодексом України зміни щодо складу власних та закріплених доходів місцевих бюджетів, та прийнятий Податковий кодекс України, існуючі проблеми не знайшли свого вирішення.

Так, для забезпечення принципу самостійності місцевих бюджетів і зростання фінансової незалежності органів місцевого самоврядування в частині виконання покладених на них функцій і завдань, велика увага має приділятися саме вдосконаленню порядку формування власних дохідних джерел місцевих бюджетів. До складу місцевих податків і зборів доцільно віднести окремі із загальнодержавних податків, які у певних регіонах мають найбільше фіскальне значення (наприклад, податок з доходів фізичних осіб). Зважаючи на високу фіскальну ефективність, до переліку місцевих податків і зборів варто включити податок на спадщину, дарування, а також деякі види податків на майно підприємств та організацій. Надходження за рахунок даних податків дасть змогу перерозподіляти бюджетні ресурси, встановлюючи безпосередній взаємозв'язок між надходженнями до місцевих бюджетів і результатами діяльності суб'єктів господарювання в окремих регіонах, наявною нерухомістю у їхній власності,

ефективним використанням суб'єктами господарювання майна, оплатою праці їхніх працівників. Це стимулюватиме органи місцевої влади до створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, що в процесі впливатиме на обсяги доходів місцевих бюджетів. Крім того, перспективними інструментами зміцнення фінансової основи регіонів могли б стати місцеві екологічні податки, справляння яких стимулюватиме покращення екологічної ситуації в регіонах та забезпечить додаткові джерела надходжень до місцевих бюджетів.

Таким чином, для подальшого вирішення зазначених проблем доцільно виокремити наступні шляхи:

– підвищення ролі місцевих органів влади та органів стягнення щодо забезпечення легалізації доходів суб'єктів господарювання окремих адміністративно-територіальних одиниць;

– розширення переліку неподаткових надходжень, які запроваджуватимуться за рішенням місцевих рад, надання їм права стосовно регулювання розмірів даних надходжень та встановлення порядку їх сплати;

– удосконалення практики справляння місцевих податків і зборів, які вважаються потенційним джерелом диверсифікації доходів місцевих бюджетів;

– посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у зростанні обсягів власних доходів, оптимальному розподілі податків і обов'язкових зборів, рівномірного перерозподілу доходів між місцевими бюджетами;

– визначення повноважень місцевими органами влади щодо здійснення запозичень, їхніх обсягів і форм з метою фінансування місцевих бюджетів [2, с. 45].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гвазава Н.Г. Формування місцевих бюджетів: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / Н.Г. Гвазава. – Режим доступу: www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/5/04.pdf.

2. Панасюк Л.В. До питання про необхідність удосконалення дохідної бази місцевих бюджетів / Л.В. Панасюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 9. – С. 45–47.

3. Румянцева Г.І. Сучасний стан та проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні / Г.І. Румянцева // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.11. – С. 297–301.

Яцуха Степан Борисович

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаварина М.П.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ТРУДОВИХ ПЕНСІЙ В УКРАЇНІ

В умовах ринкових перетворень реформування пенсійної системи в нашій державі є складним та довготривалим процесом, що пов'язано з проблемами

соціального, демографічного, економічного та фінансового характеру. Внесені урядом зміни в ході здійснення пенсійної реформи в основному повинні були збалансувати бюджет Пенсійного фонду України і скорегувати співвідношення його фінансових ресурсів до валового внутрішнього продукту з 18% до 12%. Однак такі заходи призвели до зменшення розміру пенсій, призначених з 1 жовтня 2011 року порівняно з аналогічними, але розрахованими до цієї дати. Проаналізуємо зміни, які були запроваджені з 1 жовтня 2011 року, та їхні наслідки.

Розмір пенсії за віком відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» залежить від заробітної плати та страхового стажу. Останній був збільшений на десять років (для жінок з 20 до 30 років і для чоловіків з 25 до 35 років). Тому, в першу чергу, зміни стосувались пенсійного віку та страхового стажу. Встановлений єдиний для чоловіків та жінок вік виходу на пенсію – 60 років. Підвищення пенсійного віку для жінок здійснюється поступово, по шість місяців за рік. Законом передбачений компенсатор більш пізнього виходу на пенсію. Жінкам, які народились у період по 31 грудня 1961 року, після виходу на пенсію встановлюється підвищення розміру пенсії, обчисленого відповідно до базового закону, в розмірі 2,5% за кожні шість місяців більш пізнього виходу на пенсію, починаючи з 55 років до досягнення ними 60-річного віку. У період до 1 січня 2015 року збережено можливість (за бажанням) виходу на пенсію жінок після досягнення 55 років. Таке право мають жінки, які звільнилися з роботи за наявності страхового стажу не менше 30 років. У цьому випадку розмір їхньої пенсії зменшується на 0,5% за кожний повний чи неповний місяць дострокового виходу на пенсію. Таким чином, вітчизняне пенсійне законодавство було змінено з урахуванням демографічних та економічних факторів, а також світових тенденцій щодо збільшення пенсійного віку та страхового стажу. Однак в нашій державі зміни не дали позитивних результатів, так як одночасно із зростанням пенсійного віку не вирішені проблеми прискореного розвитку національної економіки, створення додаткових робочих місць, можливості працевлаштування на роботу жінок після 55-ти років, збільшення розміру заробітної плати. Відбулося відстрочення виплати пенсій для жінок, а тим самим погіршення матеріального становища пенсіонерів і збільшення соціальних виплат за рахунок бюджетних коштів.

Важлива зміна стосується заробітної плати, а саме для обчислення пенсії враховується лише заробітна плата за період страхового стажу, починаючи з 1 липня 2000 року. Змінено показник середньої заробітної плати, з урахуванням якого визначається заробіток для призначення пенсій. Передбачено, що цей показник дорівнює середній заробітній платі в галузях національної економіки за три останні роки перед зверненням за призначенням пенсії. З 1 жовтня 2011 року змінено максимальну величину бази нарахування єдиного внеску. Сума доходу застрахованої особи, на яку нараховується єдиний внесок, дорівнює сімнадцяти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом. Застосування середньої заробітної плати не за рік перед звер-

ненням за пенсією, а за три роки вплинуло на зменшення розміру пенсії, призначеної після 1 жовтня 2011 року в середньому на 14–19%. Таке положення слід вважати негативним у зв'язку з реальним погіршенням матеріального становища пенсіонерів.

Згідно з новими законодавчими положеннями збережено право працюючих пенсіонерів на перерахунок пенсії з урахуванням страхового стажу, набутого після призначення пенсії. Такий перерахунок буде здійснено за наявності у пенсіонера не менш як 24 місяці страхового стажу після призначення (попереднього перерахунку) пенсії, незалежно від перерв у роботі. У цьому випадку враховується заробітна плата, з якої обчислена пенсія. За бажанням пенсіонера при перерахунку пенсії може бути врахована також заробітна плата за періоди додаткового страхового стажу. Тоді вона визначається із застосуванням показника середньої заробітної плати, який враховувався під час призначення пенсії. На нашу думку, таке нормативне врегулювання питання перерахунку пенсій є правомірним, так як більший вплив на розмір пенсії має середня заробітна плата. Її врахування за попередні періоди значно підвищувало грошові виплати пенсіонерам при додатковому страховому стажі (24 місяці) після виходу на пенсію. Доповнення страхового стажу періодом роботи після виходу на пенсію в незначній мірі спричинить зростання розміру грошової виплати, що буде відповідним до її величини, визначеної при призначенні пенсії.

Важливим видом соціальних гарантій населення залишається мінімальний розмір пенсії за віком, встановлений, починаючи з 2004 року, в розмірі прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб. Він визначається за умови наявності у чоловіків 35 років, а в жінок 30 років страхового стажу. Максимальний розмір пенсії не повинен перевищувати десяти мінімальних. Ситуація із пенсійним страхуванням в більшій мірі залежить від суб'єктивних факторів, а не від економічного розвитку чи поточної соціальної ситуації. Підтвердженням цього є той факт, що, продовжуючи реформування пенсійної системи, законодавчий орган не спрямовує свої зусилля на уніфікацію законодавчих актів в сфері пенсійного страхування громадян (їх більше 20), запровадження єдиної уніфікованої методики нарахування пенсії за віком, визначення стратегічних напрямків соціального розвитку і створення середнього класу із відповідним рівнем заробітної плати та наступною пенсійною виплатою. Таким чином, пенсійна система повинна бути реформована з врахуванням науково обґрунтованих положень та реальних фінансових ресурсів, нагромаджених в бюджеті Пенсійного фонду України.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Збірник тез наукових доповідей

Підписано до друку 16.12.2013.

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 65 г/м². Друк на дублікаторі.

Умов.-друк. арк. 14,25.

Тираж 100 примірників. Замовлення № 12/13/5-7.

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018 м. Тернопіль, вул. Львівська, 12
тел. (0352) 40-08-12
(0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.